

JOSÉ MAURO DE
VASCONCELOS

KIRMIZI
PAPAĞAN

ROMAN

Çeviri: ŞEHSUVAR ADİL

6.
BASKI

JOSÉ MAURO DE
VASCONCELOS

KIRMIZI
PAPAĞAN

Arara Vermelha, José Mauro de Vasconcelos

© 1965, Companhia Melhoramentos de São Paulo, Brezilya

© 1998, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1998

6. basım: Eylül 2017, İstanbul

Bu kitabın 6. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak resmi: © Zack Blanton

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 12584

ISBN 978-975-510-793-6

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

JOSÉ MAURO DE
VASCONCELOS

KIRMIZI
PAPAĞAN

ROMAN

Portekizce aslından çeviren

Şehsuvar Adil

José Mauro de Vasconcelos'un Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Şeker Portakalı, 1983

Güneşi Uyandırırım, 1983

Kayığım Rosinha, 1983

Yaban Muzu, 1984

Kardeşim Rüzgâr, Kardeşim Deniz, 1985

Delifışek, 1993

Çıplak Sokak, 1994

JOSÉ MAURO DE VASCONCELOS, 26 Şubat 1920'de, Rio de Janeiro yakınlarındaki Bangu'da doğdu. Yarı Kızılderili, yarı Portekizli yoksul bir ailenin on bir çocuğundan biriydi. Ailenin yoksulluğu nedeniyle, çocukluğunu Brezilya'nın kuzeydoğusundaki Natal kentinde, akrabalarının yanında geçirdi ve okumayı tek başına öğrendi. Natal'da iki yıl tıp eğitimi aldı. Çeşitli işlerde çalıştı. Boks antrenörlüğü, muz taşıyıcılığı, gece kulübünde garsonluk, ırgatlık, balıkçılık yaptı. Bir süre Kızılderililer arasında yaşadı. 1942 yılında yazdığı ilk romanı *Yaban Muzu*'yla eşine az rastlanırlar anlatıcılık yeteneğini ortaya koydu. Ardından *Şeker Portakalı*, *Güneşi Uyandırırım*, *Kayığım Rosinha*, *Kardeşim Rüzgâr* *Kardeşim Deniz*, *Delifşek*, *Çıplak Sokak* gibi romanlarıyla ünü Brezilya sınırlarını aştı. Vasconcelos, 24 Temmuz 1984'te São Paulo'da öldü.

ŞEHİSUVAR ADİL, 1953'te İstanbul'da doğdu. 1978'de Boğaziçi Üniversitesi Yöneticilik Bölümü'nü bitirdi. Eğitimine Paris IX Dauphine Üniversitesi'nde devam etti. 1979'da uluslararası bir şirkette görevli olarak Brezilya'ya gitti ve burada çok sevdiği Bahia eyaletine yerleşti. 1980'li yıllarda Jorge Amado, Zelia Gattai, Pierre Verger, Julio Braga ve Giselle Cossard gibi aydınlarla tanışan Şehsuvar Adil, Bahia'da çok yaygın olan Afrika kökenli candomblé dini üzerine araştırmalar yapmaya başladı. İngilizce, Portekizce, Fransızca ve Endonezya dilini bilen Şehsuvar Adil, çok sevdiği eniştesi, çevirmen Fikret Adil'in anısını yaşatmak amacıyla çeviri yapmaya başladı.

Bu çeviriyi Fikret Adil'e adıyorum.

Birinci bölüm

Tioro-akşamüstü

Kanau

Saman sigarasını kalın ve sararmış parmaklarıyla sardı, sonra dudaklarına götürüp koyu tükürüğüyle yapıştırdı. Camura bundan sonra, tezgâhın üzerinde duran bıçağı aldı ve şefkatle kınına yerleştirdi. Dudaklarının kenarına sıkıştırdığı sigarasını düşürmeden bir şarkı mırıldanmaya başladı:

Parıldayarak çıkar
Kalbimize ışık saçar
Tra la la la
Aman benim gitarım
Bizim ovadan çalalım

“Sen şarkının başını niye hiç söylemezsin?” diye sordu barın sahibi Temisto.

“Niye mi? Ha... Şimdi söylerim.”

Sigarasını yaktı. Yavaş yavaş dumanı içine çekerken raflarda karmakarışık dizilmiş *cachaça*¹ şişelerinde bakışlarını gezdirdi. Bakışları adeta dans etmekte olan gaz lambasının ışığıyla aniden karşılaşınca gözleri kısıldı.

1. Şekerkamışından yapılmış bir içki, bazı bölgelerde *pinga* diye adlandırılır. (Ç.N.)

Bir gülümseme dudaklarını araladı, dirseklerini tezgâhın kaba tahtasına dayayarak, "Başı hoşuma gitmiyor da ondan," dedi.

"Ne diyorsun sen? Nerede görülmüş, Araguaia *Caboclo*'sunun¹ aydan hoşlanmadığı?"

"Öyle işte... Yıldızlar daha hoşuma gidiyor benim. Hele o karanlık gecelerde yıldızların ırmağın suyuna yansımaları yok mu, hiç korkmadan yüzmeleri, ırmağa dalıp piranhaları korkutmaları..." Güldü yine ve herkesin alışık olduğu tiz bir çığlık attı.

"Inh Camura!"

Sigarasından derin bir nefes çekip çevresindeki insanların yüzlerine baktı, çoktandır görmemişti onları.

"Yıldızlardan daha güzel bir şey var mı?"

Çok gezmiş görmüş olan Léo aynı fikirde değildi, kızıla çalan bıyıklarıyla oynarken biraz küçümseyen bir tavırla, "Sen hiç deniz gördün mü Camura?" diye sordu.

"Hayır, hiç görmedim."

"Öyleyse nasıl böyle konuşabiliyorsun? Deniz... Eşi benzeri yoktur onun. Tanrı dünyayı elleriyle yaratmış. Deniziye sevgisiyle."

"Saçmalama Léo. Denizle Araguaia arasında ne fark var ki?"

"Var, ırmakta olan her şey denizde de var, üstelik fazlasıyla. Güzel mi güzel, altın gibi kumsallar, kocaman dalgalar, ılık bir su. Hele o hiç durmayan ılık rüzgârı, asla bitmeyen bir şarkı gibi."

"Araguaia'da da var bunlar."

"Hiç de değil... Uzun, sırça bir yılan gibi bir şey o. Ormandaki ağaçlar şöyle güzel bir türkü tutturmasalar, herkes hüzünden ölürdü burada."

1. Melez Kızılderili. (Ç.N.)

“Peki ya Kızılderililer, balıkçılar, *garimpeiro*’lar¹ ya *mariscador*’lar?² Bunlara ne demeli?”

Bunun üzerine sözcükler Léo’nun boğazında düğümlendi, heyecanına yenilip bir süre hiç konuşmadan durdu. Kaygıyla, “Evet, *mariscador*’lar, uğursuzlar...” dedi.

Fakat sözünü bitirmeden içlerinden biri kapıyı göstererek bağırdı:

“Bakın kim geliyor! Kanau!”

Kanau sevinçle gülümsedi:

“Herkesi iyi geceler.”

Barın sahibi Temisto dayanamadı:

“Bak sen şu haine, edebiyat parçalıyor. Bir yıl kentte kaldı diye Inan³ bile konuşmuyor artık.

Kanau yanına gelerek sırtına vurdu.

“O kadar istiyorsan Kızılderili gibi konuşurum: *Dateriambu!*”

Temisto da Kızılderili gibi yanıt verdi:

“*Arerine.*”⁴

Kanau Camura’yı görünce, yanına gitti, elini uzatırken onun gibi tiz bir çığlık attı:

“*Inh Camura!*”

“Köye döndün ha... Yine *Aruana*⁵ oynayıp çırılçırılak dolaşacak mısın ortalıkta?”

“*Borroto.*”⁶

“Ne *borreto*’su yahu, *borreto, borreto, borreto*. Inan yalnızca bu lafı mı bilir?”

1. Altın ve kıymetli taş madenlerinde çalışan maden arayıcıları. (Ç.N.)

2. Bu bölgede ırmakta kaplumbağa, timsah gibi hayvanları avlayanlar. (Ç.N.)

3. Araguaia Irmağı bölgesinde yaşayan Kızılderili topluluklarından biri, Caraja olarak da adlandırılırlar. (Ç.N.)

4. Merhaba. (Ç.N.)

5. Kızılderili dansı. (Ç.N.)

6. Ne bileyim ben. (Ç.N.)

Kanau güldü, tezgâha dayandı sonra. Temisto bir bardağa *cachaça* koyup Kanau'ya uzattı:

“İç Kanau.”

Bunu gören Léo yerinden fırlayıp bardağı kaptı:

“Delirdin mi sen! Kızılderilileri Koruma Örgütü'nden bir duyan olursa görürsün gününü.”

“Saçmalama, Kanau kentten geliyor. São Paulo, Rio, Goiania.”

“Üstelik ben hiçbir şey değilim, ne Kızılderiliyim ne de beyaz. Baksanıza suratıma.”

Bunu söylerken elindeki bardağı bıraktı ve hırsıyla gaz lambasını yakaladı. Lambanın ışığı onun kararsız yüzünü aydınlattı ve söylediklerini kanıtladı bir anda. Ne beyazdı ne de Kızılderili.

Genç adamın yüzündeki ifade donmuş, soluğu kesilmişti. Yine de Kanau'nun tuhaf bir güzelliği vardı. İçinde yaşadığı çelişkiyle şöyle demek istiyordu: “Ben bir hiçim, ne beyazım ne de Kızılderili, ben bir hiçim, ama bu benim suçum değil. Bir melezim ben, Kızılderili de değilim, beyaz da. Bir hiçim.”

Gaz lambasını yavaşça yerine koydu. Yüz hatları birden odanın karanlığında görülmez oldu. Eli bıraktığı bardağına gitti, fakat bardağı ağzına götürecek gücü yoktu. Camura ve Temisto bütün gece Kanau'nun ağzını bıçak açmayacağını biliyorlardı. Onun için gece bir hüznün kaynağına dönüşmüştü.

Tatsız havayı bozmak isteyen Léo, “Hangi rüzgâr attı seni buraya?” diye sordu. “Çoktandır senin kayığın limanımızın kumsallarını ziyaret etmiyordu doğrusu.”

Camura'nın kırmızı diş etleri görüldü ve kurnaz bakışlı küçük gözleri yüzünün kırışıklıkları içinde kayboldu.

“Kim bilir? Belki de özlem.”

Léo tezgâhın üstünü başparmağının tırnağıyla çizdi:

“Özlemek kim, sen kim, hadi doğruyu söyle.”

“Yemin ederim Léopoldina'nın özlemiyle doluyum. Irmak iyice yükseldiği için Registro'dan yola çıktım. Kayığım Rosinha'ya sordum, 'Hadi şöyle bir dolaşalım mı?' diye. O da tamam deyince biz de yola çıktık. Irmaktan aşağı kürek çekmek işten bile değil. Geliverdim işte.

Sıksa, sarı tenli, buruşuk derili bir Caboclo olan, çenesindeki birkaç tüyden oluşan seyrek sakalı kendisinden çok ona bakanların göz zevkini bozan Fio lafa karıştı:

“Iрмаğın öbür tarafına bir *mirindiba* ağacı kesmeye gitmiştim, ırmak tarafından gelen o tiz çığlığı duyunca, hah işte Camura denen meret geliyor, bu gece Temisto'nun barında dinleyecek çok havadis olsa gerek, diye düşündüm, hemen kayığıma atlayıp sakalımla balıkları korkutarak buraya geldim.”

Léo korkunç bir kahkaha attı, Temisto ise tezgâha dayanmış gülmekten kırılıyordu.

“Sakalınla olta mı yapacaksın Fio?”

Çenesini kaşıyan Fio:

“Acele etmeyin, benim sakalım daha çok işe yarayacak,” dedi.

Camura gururlanarak, “İşte böyle kardeşim, Camura'nın geçtiği yerde *garça*'lar¹ bile birbirlerine 'Bak işte Camura geçiyor!' diye haber verirler. Aldırış eden yok ama neyse. Şimdi söyle bakalım, o *mirindiba* ağacını kesip de ne yapacaksın sen?”

“Bak hele! Tarla yeri açmak için ağaç kesiyordum. Fasulye, mısır, manyok ekmek istiyorum.”

Camura sevinçle ellerini ovuşturdu:

“Vay be, inanılacak şey değil, bir mucize bu, desenize açlığa paydos artık.

1. Beyaz ya da pembe tüylü bir balıkçıl kuş. (Ç.N.)

“Senin bilmediğin daha neler var neler! Duyduğuma göre buraya uçak inecekmiş. Hatta yakında araziyi temizlemeye başlayacaklar.”

“Doğru mu bu, Temisto?”

Temisto gururlu gururlu onayladı başıyla:

“Artık Léopaldina’da tembel kimse kalmayacak.”

“Kim demiş buranın halkı tembel diye, sen bu kadar umursamaz olmasaydın, köyün merkezine bir göz atıp kilisenin onarıldığını, meydanadaki haçın temizlendiğini, yabancı otların kesildiğini fark ederdin.”

“Böyle devam ederse yaban muzunu bile meyve verir burada. Kanau, yakında alışveriş için kente gitmene bile gerek kalmayacak bu gidişle.”

Camura başını Kızılderili’den tarafa çevirdi... Fakat yerinde yeller esiyordu.

“Köye gitti, dediler.”

“Tuhaf bir adam! Niye dönmüş?”

“Ne bilelim. Yine geri yollamışlar. Rio’daydı. Irmakta biraz avlanıp para biriktirince geri dönecekmiş.”

“Ne zaman geldi?”

“İki gün oluyor. Herhalde Raumalo-Dessè’ye gider, tam Bananal Adası’nın ortasında. Doğduğu köydür orası. Eminim birlikte ırmakta ava çıkacak birilerini arıyor.”

“*Marisco*¹ işi zor bir hal aldı. Karışık dava. Ze Butelo’nun başına gelenleri duydunuz mu?”

“Yoo, hiç haberimiz yok.”

“*Javae*² taraflarına gitmişti, orada Javaeli bir Kızılderili kızı baştan çıkarmış. Korumacılar da onu dava etmişler. Dediklerine bakılırsa bütün av malzemelerini Ze, İspanyol’a satmış.”

1. Sert derili deniz ya da tatlı su hayvanları. (Ç.N.)

2. Bananal Adası’nın öteki yakasındaki Kızılderili topluluğu. (Ç.N.)

“Hay inatçı keçi!..”

“İşin kötüsü Javaeliler ırmak avcılarını ellerinde tüfekte bekliyorlar. Bu gidişle çok kan dökülecek.”

Uzaktan bir silah sesi duyuldu.

Herkesin sesi soluğu kesildi bir anda. Merakla belediler.

“Bu yirmi ikiliğin sesi,” dedi Léo.

“Ulan daha lafımız bitmedi, silah sesleri başladı.”

Gecenin karanlığında bir silah sesi daha duyuldu, ondan sonra bir daha. Temisto bir kahkaha attı.

“Kanau bir yıldır yoktu, gelir gelmez soyu tükenmiş canavarların yerini buldu.”

“Doğru.”

Camura olayı çözdüğü için gururluydu:

“Araguaia’da hâlâ timsah var mı? Irmak avcıları köküne kibrit suyu döktü diye biliyordum.”

“Biz beyazlar için yok, Inan Kızılderilisi bak nasıl da buluyor.”

“Inan Kızılderilileri... Irmağın efendileri, usta kürekçiler,” diye düşünüyordu Camura. “Kanau bir yıldır yoktu, gelir gelmez soyu tükenmiş canavarların yerini buldu. Şu anda kanındaki Kızılderili kanı ağır basıyor olmalı. Yakında çıplak dolaşmaya başlar, güneşten yanar, saman maskeleri takıp kutsal Aruana dansının tekdüze ritmine kendini kaptırır yine.”

“Tanesi yüz yirmi papellik iki timsah derisiyle ortaya çıkar yarın.”

“Bahse var mısınız?”

“Ne diyorsun Fio? Seninle bahse girecek kadar aptal kimse var mı burada?”

“Demek ki Ze Butelo’nun başı belada.”

“Hem de bayağı belada.”

“Çevrede duyulunca kimse *marisco* avına çıkmaz artık.”

“Sen öyle san, bir tek *ariranha*, bir tek *caitutu* balığı kalmayınca kadar bu baş belaları bu işten vazgeçmezler. Bunlar *garimpeiro*’lardan beter.”

“Léo, sen böyle diyorsun, ama biri seni çağırrsa hemen gidersin.”

“Gidersem ayaklarım kırılırsın. Araguaia yas içinde. Sahilde balıkçıl kuşlar bile kalmadı artık. Durum gün geçtikçe kötüye gidiyor.”

Camura kınından bıçağını çıkartıp saman sigarası sarmak üzere tütün kıymaya başladı.

“Eee, ya sen Camura? Şimdiye kadar bir sürü laf ettik, ama sen buraya niye geldiğini söylemedin hâlâ. Registro’nun değerli komiseri buralarda dolaştığına göre eminim bir şeyler vardır.”

“Yoo, hiçbir şey yok. Dolaşmaya geldim.”

“Madem öyle diyorsun, öyle olsun.”

“Gerçekten öyle, dolaşmaya çıktım, kürek çekmek isteyen bir Inan bulup Raumalo-Dessè’ye kadar inmek istiyorum.”

“Kürekçilerin kralı orada, o da aynı yere gidiyor. Niye adamı davet etmiyorsun, Kanau?”

“Bak sen şu işe! Sanki kafamdan geçenleri okuyorsun.”

Camura biraz daha *pinga* içti ve keyifle esnedi.

“Şimdi nerede kalıyorsun?”

“Raimundao’nun evinde.”

Tezgâhtan ayrıldı, herkese iyi geceler dileyip gecenin karanlığında kayboldu.

Yıldızlar geceye hâkimdi. Sanki gökyüzünden kopup ırmağın üstünde birer birer yerlerini alıyorlardı. Léo düşündüklerinde haksızdı. Yıldızlar aydan ve her şeyden çok daha güzeldi.

Camura gömleğini çıkarttı, kendini hamağa bıraktı. Kollarını uzatıp ayaklarının yardımıyla hamağı sallamaya çalıştı.

Yandaki odada Raimundao horlamaya devam ediyordu.

Camura'nın bedeninden güneşle toz toprak karışımı bir koku yayılıyordu.

Camura düşünmeye başladı. Yanılmamıştı, Léopoldina her zaman olduğu gibiydi. Zaman zaman bazı gelişmeler oluyordu. Yeni evler yapılıyor, her taraf beyaza boyanıyordu. Meydandaki haçtan limana kadar her tarafta yabancı otlar ayıklanıyordu. Yazın başlangıcıydı bu. Altı aylık yağmur mevsimi geçmiş, yaz beklenen serinliği getirmiş, sıtmaya da bir son vermişti. Bazıları tarlalarını eker, bazıları teknelerini boyardı. Bütün bunlar turistleri karşılamak içindi. O vahşi ormanın aşkıyla uzaklardan gelen akıllılar! Ormanı hayal ettiklerinden çok daha farklı bulurlardı, hatta on beş-yirmi gün içinde ormanın bütün vahşetini, dehşetini, gizlerini, heyecanını keşfedemedikleri için hayal kırıklığı içinde dönerlerdi kentlerine. Anılarındaysa yalnızca tembel tembel akan bir ırmak, beyazların kötü alışkanlıklarını edinmiş, artık seri halde üretilen hediyelik eşyaları satmaya çalışan Kızılderililerden başka bir şey kalmazdı. Ama halkın yaşamını sürdürmesini sağlayan, köye para getiren de buydu.

Hamağı salladı.

Yaz bütün şiddetiyle devam ediyordu; nisan bitmek üzereydi. Irmak yavaş yavaş alçalıyor, kumsallar farklı şekillerde, ama hep beyaz olarak ortaya çıkıyordu. Şimdi elmas madenleri işlemeye başlayacak, ardından da cina-yetler, soygunlar alıp yürüyecekti...

rperdi. Canı sigara çekiyordu, ama kafasından geçenlerin getirdiği korku hamağa bağlıyordu onu.

“Yazın hoş taraflarını düşünmek daha iyi,” dedi kendi kendine. Yakında *geral* rzgarı ılık ılık esmeye başlayacak, tüm ormanı saracak, sivrisinekleri uzaklara sürecekti. Ardından mayıs sonunun acı ayazları başlayacak, ısınmak için şafakla birlikte ateş yakma zorunluluğunu duyacaklardı. O zamana kadar boş kalmış olan kumsallarda da, yumurtlamak için Atlantik’ten gelen martılar eşinecekti. Hele bir kayık yaklaşmayagrsn, amma da gürültü koparırlardı! Önceleri timsahlar da yumurtalarını bırakmak için bu kumsala geliyorlardı. Ama avcılar onların bataklık gllere kaçmalarına neden olmuşlardı. Bu yağmur ormanlarına yakışan, boğuk bgrtleri seyrek duyulur olmuştu şimdilerde.

Camura’nın gözkapakları gittikçe ağırlaşıyordu.

Yarın Kanau ile konuşacak ve o işi meleze nerecekti. Karanlıkta Kızılderili’nin yüzünü görür gibi oldu bir an. Her zaman hüzünlü bakan, kahverengi gözlerinin mongol çizgilerini unutmaması imkânsızdı. Kuşkusuz şanssız bir delikanlıydı o.

Gözkapakları kurşun gibi oldu.

Irmak avcıları... şeytanlar! Dört bir yandan şşrler, karşılarına ne çıkarsa kırıp geçirir, yok eder, öldürürler... Ama avcılık bitmek bilmeyen yıllar boyunca *bateia*¹ denilen yıkama kevgirleri üstüne iki bkdm eğilmekten ya da elmas madeninde boğulup ölmekten daha rahat ve güvenliydi. Onlar tepeden tırnağa silah kuşanıp gelirler, her köşe buağa burunlarını sokarlardı. Hatta Kızılderililere ayrılmış bölgelere bile. Yanlarına kullanılmış giysi, cibinlik, hatta silah karşılığı onların hesabına avlanmala-

1. Tahtadan yapılmış, kıymetli maden aramada kullanılan ve biçimi Çinlilerin giydikleri şapkaları andıran deliksiz bir kevgir. (.N.)

rı için yüzlerce Inan'ı da alırlardı. Zaten tembelliğe alışmış olan Araguaia, açlık diyarı haline geliyordu gitgide. Hem timsahlar hem de kuşlar, tıpkı yaz aylarının soğuk şafaklarında olduğu gibi kışın sıcak günlerinde de kıyılardan çekilmiş, görünmez olmuşlardı.

Güldü Camura. Giderek yoğunlaşan düşünceleri şaşılacak bir hızla birbirine karışmaya başlamıştı.

Hani o kentten gelip de Araguaia'da kışların sıcak, yazların soğuk olduğuna bir türlü aklı ermeyen, kentte bunun tam aksi olduğunu inatla söyleyen doktor neredeydi? Sanki Araguaia Caboclları için kent çok önemliydi.... Önemliydi elbette, kent olmasaydı yağmur ormanlarına zengin olmak için gidip gelen bir sürü insan olmazdı. Kanau'nun da oraya gelmesinin nedeni o değil miydi?

Raimundao'nun horultuları, Camura'nın kulağından gittikçe uzaklaşıyor, sanki ırmağın karşı kıyısından geliyormuş gibi oluyordu. Yarın Kanau ile konuşması gerekiyordu. Tehlikeli bir işti bu... Büyük elmaslar küçük parçacıklara dönüşüyorlardı. Damın çataklarından görünen yıldızlar ufalmaya başlamışlardı.

Uyumuştu Camura.

İçeri ışık girsin diye kapıyı açtı, gerindi, ciğerlerini temiz havayla doldurdu.

"İnh Camura! Kürek çekmekle geçen yorucu bir günün ardından dinlenmek ne güzel şey!.."

Şafağın kızılığ, kanatlarından akan kanla tüm göğü kırmızıya boyayan bir *arara*¹ izlenimi veriyordu insana.

"Yine güzelleşti Araguaia, diye mırıldandı. "Yağmur

1. Yalnız Güney Amerika kıtasında bulunan uzun kuyruklu bir papağan türü. (Ç.N.)

Hanım, sizinle de artık seneye görüşürüz herhalde.”

Esneyerek gelen Raimundao, Camura'nın yanı başında durdu. Gökyüzünün güzelliğiyle donup kaldı. Bir şey söyleyemiyordu. Ancak kısa bir süre sonra, “İnanılmaz bir güzellik,” diyebildi.

Camura bakışlarını görüntüden güçlkle ayırarak döndü. Léopoldina uyanıyor, kapılar, pencereler açılıyordu yeni güne. Herkes yıkanmak için kıyıya iniyor, kadınlar toplanıp aralarında bir şeyler konuşuyorlardı.

“Her yerde aynı,” dedi Raimundao alaylı alaylı, “bütün bildikleri birilerini çekiştirmek!”

Bir Inan yaklaştı, üzgün bir görüntüsü vardı. Uygarlığa ayak uydurmayı başaramayan diğer Kızılderililer gibi kirli elbiseleri *babaçu* yağı ve *urucum* kokuyordu.

“*Dateriambu.*”

“*Arerine.*”

“Günaydın.”

Raimundao Inan'a sordu:

“Coxiaru iyileşti mi?”

“Coxiaru, *ibinare*,¹ hasta. Coxiaru Léo'ya gidiyor, penisilin iğnesi yaptıracak.”

Başı önüne eğik, dertli dertli uzaklaştı.

“Komik bir şey görmek ister misin, Camura? Hadi Léo'ya gidelim de Kızılderili'nin iğneden nasıl ödü kopuyor bir gör.”

“Nesi var?”

“Beyazların yaptığını yapmak istemiş, hastalık kapmış.”

“Zavallı!”

Evlerin önünden geçtiler yürüyerek. Léopoldina'da gerçekten ilerlemeler olmuş, bazı evlerin damları kire-

1. Kötü, fena, çirkin. (Ç.N.)

mitle örülmüştü. Geçerken herkesle selamlaşıyorlardı. Gökteki ateş sönmüş, şimdi bir mavilik kaplamıştı.

Léo'nun şırıngayı kaynatmasını dehşetle seyrediyordu Coxiaru. Hava kabarcıkları Araguaia'nın büyük anaforları gibi görünüyordu ona herhalde. Léo'nun arkası dönüktü, ampulün ucunu kesti, alkollü pamuğu hazırladı. Ampulden ilacı çekerken Coxiaru titriyordu. Raimundao Camura'yı dürtükledi:

"Demedim mi sana?"

Léo buyuran bir sesle: "Arkanı dön, pantolonunu indir!" dedi.

Kızilderili isteneni yaptı. Camura'ya bir sıkıntı çöktü. Bu sıkıntı iğneden korktuğundan değildi. Gördükleri çok küçültücüydü, Inan'ın korkudan titreyen parmaklarıyla pantolonunu çözmeye çalışması, titremesi ve onun bu durumuyla alay edilmesi... Aslında o toprakların sahipleri Kızilderililerdi, oysa uygarlık geldiğinden beri herkes onlara kötü davranıyordu.

Eğilip ezilip büzülerek yanık kalçasını açan bu adam, bir zamanlar egemen olmuştu bu ırmağa. Hep çıplak dolmuştu, fakat beyazların onları zorlamasıyla bu giysileri giyince hem yağ ve pisiği taşır olmuşlardı bu giysilerle, hem de bedenleri güneşlerinden ayrılmıştı. Uygarlık denenilen bu acımasız mirası alana kadar hiç titrememişlerdi.

Alaylı alaylı gülüyordu Raimundao:

"Ama, Coxiaru, küçücük kayığına dev gibi balıkları çekerken böyle titremiyordun. Bakıyorum çekirge gibi uçrayıp duruyorsun."

İğne girerken Kızilderili titredi, sonra yatıştı yavaş yavaş. Léo, alkollü pamukla ovuşturup bir şaplak attı kalçasına.

"Haydi, yarına kadar iyileşirsin."

Kızilderili giyinip kapıdan çıkarken döndü ve alçak bir sesle, "Coxiaru iyi olacak. Balık tutacak, satıp karısını

da getirecek. O da hasta. *Arakre!*¹” dedi.

“*Marrani-te!*”²

Üzgündü Camura.

“Demek o hastalığı...”

“Evet, almış.”

“Karisına da mı bulaştırmış?”

“Bulaştırmış ya.”

“Peki, tek bir penisilin iğnesiyle geçer mi?”

“Eh, biraz iyileşir ve durur,” dedi Léo, sonra sıkıntıyla ekledi:

“Bir geliyorlar, bir daha görünmüyorlar. Sonra da bende penisilin bitiyor.”

Camura ne olduğu anlaşılmas bir şeyler homurdandı. Çıkıp limana doğru yürüdü. Yıkanacaktı.

Irmağın asıl sahibi, balta girmemiş ormanların hâkimi çürümekteydi. Beyazların hediyesiydi bu, onlara verdikleri topprağın, av hayvanlarının, balıkların karşılığında hak ettikleri yoksulluktu.

Güneş yükselip sağlıklı bir ağaç gibi büyümekteydi gökyüzünde.

Rüzgâr suları karıştırıyor, sanki bütün ırmak soluk alan bir altın kitlesine dönüşüyordu. Limana bağlı kayıklar hafif hafif sallanıyordu.

Yamaçtan indi Camura. Pis kumsalda adamlar bir yere toplanmış, yüksek sesle bir şeyler konuşuyorlardı.

“Şunlara bak Camura!”

Camura'ya yol açtılar.

“Aman Tanrım, bunlar birer canavar!”

Kumsalda kuyrukları yırtılmış kocaman iki timsah yatıyordu, yaralarından akan kan kumu kızıla boyuyordu.

1. Hoşça kal. (Ç.N.)

2. Güle güle. (Ç.N.)

“Bak, bunun yarası burada.”

“Öbürünü de tam boğazından vurmuşlar.”

“İkisi de en iyisinden. Her biri yüz yirmi papel en azından.”

“Kanau mu?”

“Evet.”

“Nerede?”

“Köye kadar gitti, tuz alıp gelecekmış hemen.”

Camura hayvanların yanına eğildi, bu katliamın korkunçluğu karşısında içinde sıcak bir duygu, bir sevecenlik uyandığını fark etti. Önce ağızlarını açtı, inceledi. Sonra gözkapasını kaldırdı sanki hayvanın ruhu duyuyormuş gibi, “Yaa...” dedi. “Büyümeseydin de gözlerin hep kırmızı kalsaydı şimdi yaşıyor olacaktın. Niye hep küçük kalmadın ki? Büyüyüp yeşil gözlerin olsun istedin, işte buldun belanı...” Hayvanın göz kapaklarını indirdi.

“Ya da gözlerin yeşil olsa da, el fenerlerinin ışığını görünce kapasaydın şimdi suların içinde oynuyor olurdu.”

Hortlak João bir kakhaha attı.

“Ne anlatıp duruyorsun Allah aşkına?”

“Yıllar önce ölmüş saygın bir avcının avlanan timsahlara söyledikleriydi bunlar. Anımsadım da, o sözleri yineliyordum.”

Ellerini ırmağın ılık suyuna daldırdı, üzüntüsünü biraz alıp götürsün diye yüzünü yıkadı.

Camura, öğleden sonra, Inanların köyüne gitmek için Léopoldina’yı *maloca*’ya¹ bağlayan köprüyü geçti. İnce, uzun köpekler dişlerini göstererek ısırmağa tehdit ettiler onu. Fakat kulübelerden gelen yatıştırıcı sesleri duyunca çalı çırpı duvarların ardında ortadan kayboldular.

1. Kızılderili köyü. (Ç.N.)

“Diorossa beixekre!..”

Bu cümleyi duyan tüm köpekler vazgeçtiler tehditler savurmaktan.

Camura çevreye bakınarak yürüyordu, Kızılderili kulübelerinin içini ezbere bilirdi. Hasırlar ve yoksulluk... Oraya buraya asılmış yağ ve ter kokan pis elbiseler. Bir köşede *kalugi* pişen bir odun ocağı... Kadınlar el işi yapar, erkekler ise sopa ya da ok yontarlardı. Birazdan çocuklar gelip ya balık oltası ya da *rapadura*¹ isterlerdi. İçeridekiler onları selamlıyorlardı.

“*Dateriambu!*² *Tori Auire?*³”

“Günaydın. İyiyim teşekkür ederim. *Diobo Makre Kanau?*”

Yanıt veren adam beyazların dilini çok kötü konuşuyordu:

“Kanau orada. Dayısının evinde.” Camura’nın akli karışmıştı, bu dayı, hala da olabilirdi, kadın mı erkek mi olduğu belli değildi. Düşüncelerinden tanıdık bir sesi duyarak sıyrıldı:

“Hey Camura-ku Manakeri-ki!”⁴

Tanıdık sesin sahibi Kanau idi.

Kulübeye yöneldi, yerle birleşmekte olan kapıdan eğilerek içeri girdi.

Kanau bir hasıra yan yatmıştı. “Dayısı” ihtiyar kadın ateşin başına çömelmişti. Gözleri yüzünün derin kırışıkları içinde tamamen kayboluyordu. Saçları hâlâ siyahtı, ama memeleri iki deri torba gibi sarkmış ve özelliklerini yitirmişti.

Camura yaşlı kadına selam verdi, ama o hiç istifini

1. Ham şekerden yapılan bir şekerleme. (Ç.N.)

2. Selam, merhaba. (Ç.N.)

3. İyi. (Ç.N.)

4. Buraya gel. (Ç.N.)

bile bozmadan odun ocağındaki *kaluği*'yi karıştırmaya devam etti.

“Şöyle otur Camura.”

Camura Kızılderili'nin yanına oturdu.

“Seninle biraz konuşmak istiyorum Kanau.”

“Söyle bakalım.”

“İlkin, sen iki gündür buradasın, içinde beyazların olduğu bir kayığın geçtiğini gördün mü?”

“Nasıl bir kayık?”

“Elmas arayıcılarının kayığı.”

“İçinde kaç tane beyaz var?”

Camura cevap vermeden biraz düşündü, yalan söylemek istemiyordu, Kızılderili de çok fazla soruyordu, gördüm ya da görmedim dese yeterdi. Sonunda gerçeği söyledi: “Dört kişi, ikisi erkek ikisi kadın, kadınlardan biri de hamile.”

“Hım.”

“Gördün mü?”

“Hayır. Gündüzleri hep ırmaktayım, balık avlıyorum. Geceleri de buradan bir kayık geçse kürek sesini duyardım... Hayır, geçmedi.”

Camura gülümsedi.

“Önemli değil.”

“Yalnız bunu mu öğrenmek istiyordun?”

“Hayır. Seninle biraz konuşmak istiyorum.”

Kanau komiseri dikkatle inceliyordu, sanki aklından geçenleri okumaya çalışıyordu. Bir şeylerden kuşkulanmaya başlamıştı. Camura kendini savunur gibi, kınından bıçağını, cebinden de tütününü çıkardı.

“Sigara ister misin?”

“Hayır Camura, içmiyorum, ama yanımda yaşlı Kızılderililere ikram etmek için hep tütün taşıırım.”

Kanau gerindi. Genç bedeni çok güçlüydü. Çırlıçırlıktı. Erkeklik organını diğer Inanlar gibi yukarıya doğru

bağlamadığı Camura'nın gözüne çarptı.

"Senin rengin açılmış Kanau."

"İnsan kentte pek güneş yüzü görmüyor."

"Niçin ayrıldın kentten?"

"Kent..." Kanau'nun gözleri uzağa daldı gitti. "Kentte uğrunda yaşamaya degecek her şey vardı. Kent temiz ve güzel. Evler harika. Büyük yapılar göklere kadar yükseliyor. Ama paran olmayınca kentte yaşanmıyor, onun için buraya döndüm. Gördüğün gibi yüzümde Kızılderili halkaları yok, burada Kızılderili sayılmıyorum, orada da Kızılderili sayılmıyorum, ama beyaz da sayılmıyorum. Param olsa Kızılderiliden çok beyaz muamelesi görürdüm. Okuma yazma bilmeme karşın kentte bir iş bulmam zor, çünkü Kızılderiliyim, daha doğrusu melezim. Onun için geri geldim, ırmakta şöyle iyi bir avlanmak için. Yemin ederim bu işin üstesinden geleceğim. Hırsızlık yapmam ya da adam öldürmem bile gerekse bu işi başaracağım. Gerekirse on sene bile beklerim yağmurların geçmesini, fakat para kazanıp yine kente döneceğim. Buralara alışmam artık."

"Ya Araguaia? Güzel değil mi?"

"Onu görünce yine gözlerim yaşardı; dans etmek, avlanmak, eski Kızılderili masallarını dinlemek geldi içimden."

"Demek ırmakta avlanacaksın, ha?"

"Niyetim aşağıya, Raumalo-Dessè'ye inip bir av önerisi almak."

"Annen köyde mi?"

Kanau'nun yüz hatları sertleşti:

"Toprağa karışalı yıllar oldu."

"Yani ondan önce giden Inanlarla ırmağın dibinde mi yaşıyor şimdi?"

"Borroto."

Kalkıp toprak kâseden bir şeyler aldı.

“Biraz *koteruti* ister misin?”

Uzatılan tatlı patatesi aldı Camura.

Genç adam yine yattı.

“Vurduğun timsahları gördüm, yorgun olmalısın Kanau. Ben bütün gece avlanmaya dayanamıyorum artık.”

“Değilim. İyi uyudum. Gerekirse bu gece de ava çıkabilirim.”

“Niçin bir yardımcı almıyorsun?”

“Paylaşmak istemiyorum. Sana bir şeyler sorabilir miyim?”

“Peki sor.”

“Hâlâ Registro’da polis komiseri sen misin?”

“Registro’da değil. Orası Mato Grosso eyaletine bağlı. Ben Goias’ta görevliyim, yani Para eyaletinde.”

“Ha, öyleyse biliyorum konunun ne olduğunu. Hatta sana anlatacak bir öyküm de var.”

Büyük bir sıkıntı duydu Camura, bu Kanau denilen inan şeytan gibiydi.

“Sen Goias polisiiysen ve belli bir kayığı arıyorsan... Mato Grosso’da bir soygun oldu, soyguncular burada saklandılar, oranın polisinin de burada arama izni olmadığı için işi sana aktardılar, değil mi? Sakın inkâr etmeye kalkma.”

Camura düşünceli düşünceli çenesini kaşıdı.

“Ya söylediklerinin hepsi doğruysa?”

“O zaman senin benden istediğin bir şeyler daha olmalı.”

“Kimsenin bizi duyamayacağı bir yere gidelim.”

Kanau çabucak kalktı ve tüm inanların yaptığı gibi eski bir örtüye sarındı.

“Limana gidip konuşalım. Yıkanan birisi varsa, savarız başımızdan.”

Limanda, kürekleri yere sürünen, kuma oturmuş eski ve kara kayıklardan başka kimsecikler yoktu.

“Biraz bekle beni, suya bir dalıp geleyim.”

Örtüyü sıyırıp koştu. Döndüğünde üstünden sular damlıyordu. İnsanların yaptığı gibi saçlarını büküp sıkıyordu.

Genç adama bakıyordu Camura. İri ve güzel yapılıydı. Orantılı bir bedeni vardı. Geniş omuzları, ince bir beli ve dar kalçaları. Mide kasları belirgindi. Ama en çok dikkati çeken ve insanı şaşırtan yanı yüzüydü. Çıkık elmacıkkemikleri, mongol gözleri, Kızılderililerinki gibi kesilmiş perçemi, kaba bir şekilde teninin sarıya çalan kırmızı rengiyle hem Kızılderili kalıntılarını hem de melezliğini apaçık ortaya koyuyordu.

Yağdan sararmış örtüsüne sarınıp Camura'nın yanına oturdu.

“Konuşabiliriz artık.”

Camura sözlerini büyük bir dikkatle seçmek zorundaydı. Önceleri çok ağırdan alıyordu, gözleri çok uzaklara dalıyor, ırmakta geziniyor, sanki o anda daha önemli bir şey yokmuş gibi, akşamın kanatlarından süzülüp gelen bir garça sürüsüne takılıp kalıyordu.

“İrmakta iyice avlanmak istediğini söylemiştin değil mi?”

Kanau başıyla onayladı.

“Sana daha kârlı bir iş önereceğim. Asıl kârlı av diye buna denir. Sen zaten meseleyi yarı yarıya anladığın için hemen konuya girelim. Cacinunga madeninden bir elmas çalınmış.”

“Hani şu Garças Irmağı'ndan kırk mil uzaktaki maddenden mi?”

“Bu adda başka bir yer yok zaten. Kayıktakiler işte bunlar. Buraya doğru geliyorlar, geceleri yol alıp gündüzleri saklanıyorlar.”

“Demek onun için buraya daha varmadılar.”

“Belki de gelip geçmişlerdir, emin değiliz.”

“Yok, duyulurdu. Yalnızca geceleri yol aldıkları için gelememişlerdir.”

“Ben de öyle düşünüyorum, umarım onları Santa Isabel’de yakalarız. Bak Kanau, bu iş çok önemli. Gelmiş geçmiş avların en kazançlısı. Elması bulmam için elli bin papel ödül önerdiler.”

Kanau’nun gözlerinde şimşekler çaktı.

“Elli bin ha!”

“Evet. Raimundo bana söz verdi. Maaşım da ayrı. Sen de bilirsin, elmas madenlerinde soygun ağır suçtur. Hatta öldürmeye bile iznimiz var.”

“Öldürme izni mi?”

“İrmağı iyi tanıyorsun, kürek çekmekte de ustasın. Sanki elinde kürekle gelmişsin dünyaya, hep ırmak kıyısında yaşamışsın. Araguaia’yı karış karış biliyorsun. Bu ödülün yarısını veririm sana.”

“Bir yılda avdan bu kadar para geçmez elime. Kabul edersem ne olacak, peki?”

“Her şeyden önce bu işi gizli tutacaksın. Kimseye tek laf etmeyeceksin.”

“Ne zaman çıkıyoruz yola?”

“Yarın sabah erkenden çıkabiliriz sanıyorum. Akşamdan kumanyayı hazırlarız. Biraz tuzlama et falan. Sonra ver elini Raumalo-Dessè. Onlardan önce varmalıyız oraya. Ne kadar zaman gerek bize?”

“Epey uzak, Bananal Adası’nın orada, bir beyaz dört günden önce varamaz, biz gece gündüz yol alırsak iki buçuk günde ulaşabiliriz.”

Bütün bu konuşmalara aldırış etmeyen gece, yarasalarını uçuşa saldı.

Horozlar geceyi kaçırıp şafağı söktüremeden, kayığını hazırlamaya başladı Kanau. Solmakta olan gökte, yıldızlar hâlâ pırıldıyordu. Küçük limanın arkasındaki yamaçta belli belirsiz bir şekil belirdi.

“Oo Kanau! Yol hazırlığı mı?”

Kanau başını kaldırdı, aşağı inmekte olan Hortlak João’yu gördü.

“Evet. Yolum uzun.”

“Raumalo-Dessè’ye mi?”

“Evet, oraya gidiyoruz. Camura, oraya kadar *jacuman*’ı¹ idare ediver benim için dedi.

“Yalnızca kendi köyüne kadar gidiyorsan iyi.”

“Neden kendi köyüme kadar gidiyorsam iyi?”

João yere tükürdü.

“Hiç... Mato Verde’ye gidersen diye düşündüm de.”

“Bir şey mi ismarlayacaktın?”

“Hayır. Yalnızca bir uyarı... Yoldaki Cotia kayalıklarında hayalet çıkıyormuş da.”

Kanau güldü:

“Bu adı sana gerçekten iyi yakıştırmışlar. Büyüden, hortlaktan, mucizeden başka bir şey düşündüğün yok!”

“Deli deseler de olur, aldırış etmem... Ama Cotia kayalığında bir hayaletin olduğunu biliyor herkes.”

“Oraya kadar inmeye niyetim yok. Hem niçin ille de benim önüme çıksın hayalet?”

“Ama çıkarsa sen yine de çok dikkatli ol Kanau!”

Hortlak João’nun sesinde delilik belirtileri vardı. Acıyordu ona Kanau, tartışmak istemiyordu. Üstelik kendi içinde de bir tuhaf hal baş göstermişti. Ortalık aydınlanıyor, João’nun yüz çizgileri keskinleşiyor, gözlerindeki hasta bakışlar orta çıkıyordu. Kanau’nun ensesinden aşağısını bir titreme aldı, batıl inançları güçlendi ruhunda. Kızılderili kanı ağır basmıştı. Korkuyla sordu:

“Görünürse ne yapayım?”

“Kendine dikkat etmekten başka çare yok. Çünkü

1. Kayıkta dümen yerine kullanılan kürek. (Ç.N.)

bu kayalıklardaki hayaleti gören aklını kaçırıyor. Söylentiye göre kendini *canjirana* ağacına asan bir elmas avcısının hayaleti o. Curixire ile karısı Raumalo-Dess'den Mato Grosso'ya giderlerken önlerine çıkmış, o günden beri her ikisi de üşütmüşler kafayı. Karısı her dolunayda ormana kaçıp çığlık çığığa bağıryormuş. Bir kez de canlı bir papağan yemiş, önce boynunu koparmış, sonra kanatlarını."

Kanau biraz etkilenmişti, ama hemen topladı kendini. Beyaz kanı ağır basmaya başlamıştı.

"Mato Verde'ye gidersem dikkat ederim João."

Kolunda eşyalarıyla Camura görüldüğü için daha fazla konuşmadılar.

"Bunları da yerleştirip yola çıkalım öyleyse. Zaten yalnızca yemek yemek ve *arikure* etmek için duracağız. Dört saat sen kürek çekersin, dört saat ben."

Hortlak João lafa karıştı:

"Bu kütükte mi uyuyacaksınız?"

"Uyumaya da yeter, rüya görmeye de."

Beş dakika içinde hazırdı her şey. Camura başa, Kanau da Inan usulü kıça oturmuştu, neredeyse suya değiyordu.

"Hoşça kal João!..."

"Güle güle, iyi yolculuklar. Kayalığa dikkat!"

Kayarak uzaklaştı kayak.

"Ne kayalığı?"

"Deli saçması!"

Irmağın ortasındaki akıntıya kaptırdılar kendilerini. Kurak mevsimin başlangıcıydı, sular alçalmaya başlamıştı. Suyun altında kalan kumluklar, gün geçtikçe ortaya çıkıyor, güneş kuruttukça beyazlaşıyorlardı.

Inan köyündeki hasır kulübelerin boz yoksulluğu arkalarında kalmıştı. Léopoldina'nın sıra sıra beyaz evleri birbirine karışıyordu yavaş yavaş.

Iroa

<i>Riuera re</i>	<i>Tamande tamara olara</i>
<i>Riue-ra-re</i>	<i>Riue conra</i>
<i>Matukari re ra</i>	<i>Iraqiile</i>
<i>Riueue</i>	<i>Irre-ra</i>

Kanau kış tarafında oturmuş hem *jacuman*'ı yönetiyor, hem şarkı söylüyordu. Yüksek sesi Inan Kızılderililerine özgü bir tonla gırtlaktan çıkıyor, ırmakta yankılanıp uzak ormanlarda yitip gidiyordu.

"Mutlu musun Kanau?"

"Çok. Bir saate kalmaz oradayız."

"Öyleyse şarkını mutlaka duymuşlardır."

Bütün dişlerini göstererek güldü Kanau:

"Evet, ama artık susacağım."

"Niçin?"

"Çünkü Inanlar kadınların yanında şarkı söylemezler; yalnızca onlardan uzakken söylerler. Yoksa Aruana danslarında maskelileri seslerinden tanır kadınlar. Oysa tanımamaları gerekiyor. Onun için bir Inan ancak balık tutarken, avdayken ya da uzaklarda kendine kayık yaparken şarkı söyler..

"Hep aynı şarkıyı söylüyorsun."

"Seviyorum da ondan."

“Ne diyor şarkıda?”

Kanau güldü.

“*Borreto.*”

Ama sonra elmas aklına geldi, dili çözüldü:

“Bir genç kızla yatmak isteyen ihtiyarın öyküsü.
Ama bir şey becerememiş.”

Camura kahkahalarla güldü.

Kanau'nun içi içini yemeye başladı. Gerçeği söylememeliydi. Bir Inan, şarkılarının anlamı ya da inançları sorulduğunda gerçeği söylemezdi.

“Kaç gündür yorulmadın mı Camura?”

“Epey yoruldum.”

São Felix ya da Inanların deyimiyle Raumalo, ırmağın bu noktasında gözden kaybolmuştu. Camura tuzlama et almak için durdukları São Pedro dışında hiçbir yerde durmadıklarını anımsadı.

“Raumalo-Dessè'de nerede kalacaksın?”

“Valentin'de. Kızılderilileri Koruma Örgütü başkanı... İyi yürekli bir zenci. Beni bırakmaz. Ya sen? Beyazlarla mı yoksa Kızılderili köyünde mi kalacaksın?”

Kanau duraladı, sesi üzüntülüydü:

“Annemin evi duruyorsa orada kalacağım. Bir de ağabeyim var, Terroloni, belki de onda kalırım. Olmazsa Aruana evinde yatacağım.”

Bütün gücüyle küreğe asılıp suları karıştırdı. Bakışları da sanki bulanık suları delip derinlere inmek istiyordu. Çocukken Cheera'dan dinlediği masalları anımsıyordu: Inanlar ırmağın dibinden gelir, yine oraya dönerler...

Üzülerek farkına vardı, artık inanmıyordu bunlara. Kendi kendinden saklamaya gerek yoktu...

Kızılderili ya da beyaz, ırmakta rastladıkları herkese öteki kayığı sormuşlardı. Kimse ne duymuş ne görmüş-

tü. Henüz buralara varmamışlardı herhalde. Tarif ettikleri gibi bir kayıktan haberi olan yoktu. Demek ki ikinci kayıktan önce varmışlardı bu bölgeye.

“Şu burnu dönersek köy görünür.”

Yorgun bir halde gülümsedi Camura:

“Tam zamanı. Dayak yemiş gibi her yanım ağrıyor.”

Raumalo-Dessè yeniden göründü ufukta. Kızılderilinin yüreğini bir acı sardı. Niçin geliyordu buraya? İkilemde kalmıştı, hem seviniyor, hem de doğduğu bu yeri tekrar görmek istemiyordu.

Hasır kulübeler iyice seçilmeye başladı. Beyazların evleriyle önde Koruma Örgütü binası ak pak duruyordu. Çocukken altında oynadığı büyük ağaç örgütün yanındaydı.

Camura acele ediyordu. Kürek daha kuvvetle daldı suya.

Kanau gerçek bir Inan olsaydı, kabilenin parolasını haykırırdı şimdi ve buna karşılık veren Kızılderililer erkeği, kadını, çoluğu çocuğu kumsala toplanırlardı. Bağırırken bir yandan da ellerini ağızlarına vururlardı: *Ku...* Ama o, sanki sabah balığa çıkmış herhangi bir Kızılderili gibi, sessiz sedasız dönmek istiyordu.

“En iyisi, tam Koruma Örgütü’nün önüne yanaşalım.”

Kanau hızla kürek çekiyordu, yaklaştılar, yavaşça kuma oturdu kayık.

“İşte geldik,” dedi Kızılderili.

Komiser sırtını ovalayarak ayağa kalktı.

Kayığı gören yerliler yamaca gelmeye başladılar, Valentin de aralarındaydı. İri yapılı, dişsiz bir zenciydi. Camura’ya elini uzattı:

“Hangi şeytan attı seni buraya?”

Kucaklaştılar.

“Seni özlemişim.

“Nereden geliyorsun?”

“Léopoldina'dan geliyoruz. Üç gündür hiç durmadan yol aldık.”

“Hayrola, ölümden mi kaçırıyorsun?”

Camura güldü:

“Onun gibi bir şey işte.”

Valentin bu arada Kanau'yu fark etti. Kızılderili yaklaşıp elini uzattı:

“Demek kenti sevmedin, geri döndün, ha.”

Kanau güldü:

“Öyle diyorsanız öyle olsun.”

Valentin'in adamları eşyaları bir torbaya koyup köye doğru yollandılar.

Kanau kapıda durdu, gözleri “Girmek Yasaktır” yazısına takıldı. Yeni bir yazıydı bu. İçinde bir güvensizlik belirdi. Uygur beyazlarla, Inanların köyünü ayıran kapının sürgüsünü kaldıracak cesaretini yitirmişti.

Her zamanki sorunuydu bu onun, yaşamının sorunu. Beyazların yanında kalmasına izin verilmiyor, Kızılderililerin yanında da o kendisini rahat hissetmiyordu. Huzursuzluğu arttı. Kendini kıyılarına ulaşamayacağı kocaman bir ırmağın ortasındaymiş gibi hissetti. Beyaz olmamanın utancı yüzünü kızarttı. Köyün yaşlı kadınlarının yanından geçerken pürüzsüz ve daha açık renkli yüze bakıp gözlerinin çevresindeki Inan halkalarını ne zaman yaptıracağını sorduklarında olduğu gibi. Kendini tam bir davetsiz misafir gibi hissediyordu. Fakat bir türlü karar veremiyordu, Inan olmak iyi bir şey değildi.

Köyün son şefi yaşlı Curumare, kendisine yapılan büyüünün etkisiyle yatağında ölümünü beklerken, “Inan olmaktan utanıyor musun?” diye sormuştu.

Hâlâ gücünü yitirmemiş kalın parmaklarını gözlerinin üstünden geçirdiği ânı anımsadı.

Köye girmeliydi. Oraya beyazların girmesi yasaktı. Köyde büyük bir gürültü kopmaktaydı. Kadınlar, erkek-

ler, çocuklar Kanau'yu gözetlemek için saz kulübelerin alçak kapılarından çıkıyorlardı. Erkek çocuklar gülererek, arkadaşça yaklaşıp elini sıkıyorlardı.

Kanau köyde olduğunun duvardan duvara her kulübeye iletildiğinden emindi. Cesur bir hareketle kapının sürgüsünü bıraktı. Kapı kendi ruhu gibi kasvetli bir şekilde kapandı. Yavaş yavaş ilerledi, küçük Inanların kalın bacalarına sarılmalarını sevgiyle karşıladı.

Köy onun gelmesiyle hareketlenmişti.

Hiçbir şeyin değişmediği köy sokaklarında yavaş yavaş yürüyordu. Yaşamın yoksulluğu, çaresiz bir hastalık gibi köyde sürüp gidiyordu. Karmakarışık sıralanmış kulübelere yaklaşıyordu. Kuranin ve Uanadiki'nin evlerine geliyordu. Pilotlar köye yakın bir yere indiklerinde mutlaka onların evlerine gidip becerikli elleriyle yaptıkları bebeklerden satın alırlardı. Düşünmeden istenilen ücreti öderlerdi *itchoko*'lar¹ için.

Kapıdan içeri uzandı. Kuranin balığa çıkmıştı, karısı da hasıra oturmuş kocaman göğsüyle bir çocuğu besliyordu. Kızılderili kadına gülümsedi. Uanadiki diğer Inanların sorduğu soruları tekrarlardı. Temelli mi gelmişti? İyi miydi? Kenti sevmiş miydi?

Oradan Malua'nın kulübesine geçti. Malua bir kürek yontuyordu, delikanlıyı görünce gülümsedi:

"Yakışıklı adam olmuşsun Kanau."

Yıllar Malua'yı yıpratmış, iki büklüm etmişti. Geniş omuzları çökmüş, teni buruşmuştu. Gözlerinin ışığı sönmüştü. Ama saçları siyah ve parlaktı hâlâ. Sesi eskiden olduğu gibi yumuşak, davranışları ince ve güzeldi.

"Otur Kanau!"

İşini bırakıp genç adama yakından baktı. Köydeki en

1. Kilden yapılmış bebek. (Ç.N.)

büyük kulübe onunkiydi, akrabalarla dolup taşardı her zaman. Yere serilmiş hasırlara bakılırsa, çocuklar dışında en azından on iki kişi oturuyordu burada.

Gelinlerden biri, ızgara tatlı patates ve tenceredeki *kalugi*'den alması için bir kepçe getirdi, hiç çekinmeden tencereye uzandı Kanau. Çiğnenip tükürükle karıştırılmış mısırdan yapılan mayalı içkiden tiksiniyordu artık. Biraz daha rahatlamıştı, Kızılderililer arasında kendini iyi hissetmeye başladı. Ona kötülük edecek kimse yoktu burada.

“Oğulların nerede Malua?”

“Malua karşı kıyıda kayık yapıyor, Herreria tarlada.”

Kanau son gördüğünden beri iyiden iyiye yaşlanmış olan Malua'nın iyice küçülmüş gözlerini fark edip üzüldü.

Gülümseyerek delikanlının bileğini tuttu dostça.

“Evdeki herkes iyi, yalnız Tarimaru üzgün.” Bir hasırın üstünde ilgisizce yatan bakire kızı gösterdi. Bedeni sararmış bir örtüye sarılmıştı ama esmer, dolgun memeleri açıktaydı.

“Sürekli ırmağa bakıp iç geçiriyor. Bir Inan'ın çıkıp gelmesini ve onu almasını bekliyor. Bu adam sen olabilirsin Kanau. Çünkü sen yakışıklısın, o da güzel ve sağlam.”

Tarimaru gülüşünü ve bu sözlerden duyduğu sevinç, ortadan ayrılmış saçlarının arkasında gizledi.

“Çok sürmez artık Malua, yakında evlenecek Kanau, bir eş bulup kendi kulübesini yapacak. Tarimaru'nun güzel olduğunu, kızdığı zaman saçını çekmeyeceğini biliyor Kanau....”

Yalan söylediğini de biliyordu Kanau. Köyde kalma-yacağını, iş peşinde olduğunu... Ama zavallı ihtiyarı gücendirmek istemiyordu. Ayağa kalktı:

“Sana *coti* getirdim biraz Malua.

“Çok iyi, *tori*’lerden aldığı tütün kötü kokuyor. Malua çok yaşlı, tarlayı sürüp tütün ekemiyor. Teşekkür ederim.”

Kanau dışarıya çıkarken Tarimaru’nun öteki kadınlarla birlikte gülüşüklerini duydu. Kanau bir süre yürüdü. Arka arkaya başka tanıdıklarının kulübelerine girip çıktı. Bir zamanlar annesinin oturduğu kulübenin önüne gelince durdu. Gözleri yaşardı.

Sazdan duvarlar dökülmüş, kap kacak parçaları kuma gömülmüştü. Hasır artıkları yayılmıştı her yere. Tavanın bel vermiş ağaç kirişinde asılı kırmızı bir balkabağı hafif esintide sallanıyordu. Her şey kendi haline bırakılmıştı. Çatının yarısının hâlâ çökmemiş olması şaşılacak şeydi. İlk yağmur mevsiminde geri kalan her şeyin çöküp gideceği kesindi.

Kalmalı mıydı köyde? Buralara uyamayacağını artık çok iyi biliyordu. Daha iyilerini tanımış, hırs bürümüştü içini. Ama eğer kalabilecek olsa, bu kulübeyi iyi bir onarır, çatısını yeniden örter, hasır örmesini bilen bir kadınla evlenip delik deşik duvarlarını kaplardı. Irmağın ortasından su alıp koymak için, Uanadiki’den güzel küp alırdı. Düşüncelere dalmış, öylece duruyor, gözyaşları yanaklarından süzülüyordu... Bütün bunlar yalnızca, buruk, acı, gerçekleşemeyecek bir rüyaydı. Annesinin yemek pişirdiği yerde kararmış taşlar, küller olduğu gibi duruyordu. Hasıra çömelmiş sabırla manyok rendeleyen kadını görür gibi oldu bir an. Bakışlarını Kanau’ya çevirmişti sevgiyle. Kanau bir tür tanrıydı onun için, beyaz bir tanrı... Sevecenliğin yanında biraz korku da duyardı. Sevdiği balığı pişirir, hasta olduğu zamanlar ya da köyden ayrılıp giderken yanık şarkılar söylerdi. Bu çocuğun onun olmayacağını, bir gün beyazların dünyasına çekip gideceğini

bilirdi. Yitirecekti onu, bir gün yitirecekti. Ve ölüm kendisini yalnızlık ve hüzün içinde bulacaktı...

Kanau gözlerini kuruladı, göğsündeki acı dindi biraz. Rüyalardan silkindi. Aslında "Kanau", "Dün" demekti. "Dün" ise geçmişti. Her şeyiyle geçmiş, kapanmış, unutulmuştu... Kulübeden çıkıp yavaş yavaş uzaklaştı.

Bunları düşünmektense, yıllardır hiç bıkmadan muz ağaçlarının arasına manyok ekme töresini sürdüren Inanlara bakmayı yeğledi.

Kanau'nun dönüşüne Inanlar bir gün içinde alışmıştı. Varlığı, çevrelerindeki her şey gibi doğal olmuştu. Saf ve iyiydi bu insanlar. Ya kendisi?.. Onlar gibi saf ve çocuksu muydu? Kulübelerin ardında kısa muz ağaçları, kırmızı salkımlarıyla *urucum* çalıları görünüyordu. Bunların arasında kutsal Aruana evine bir yol uzanıyordu. Geleneksel dansların yapıldığı bu yerde, sazdan maskeler, bayram günlerini bekliyordu. Kızılderililer bunları törenlerde başlarına takar, Tanrı Kanansiu-e'nin¹ uyanması için tekdüze şarkılar söyler, dans ederlerdi. Tanrı uyanır, biraz sonra gülümseyerek yeniden uykuya dalardı.

Kanau başını salladı, güldü. Inanların tanrısı Kanansiu-e'ye inanmıyordu artık; beyazların tanrısına da inanacağını sanmıyordu.

Limana doğru yürüdü. Burada çocukluğunu anımsamak acı vermeyecekti, özlem uyandıracaktı yalnızca. Köyle liman arasındaki yol asma kabaklarıyla doluydu. Yamacın üzerinden her yer görünüyordu. Kazıklara bağlanmış kayıklar, kumsalın göz kamaştıran beyazlığında daha da belirginleşiyordu. Birçok ince yol uzanıyordu kıyılara. Her evin kendi kumsalı, her Kızılderilinin kendi kayığı vardı. Inanlar, boşuna efendisi olmamıştı ırmağın... Heye-

1. Araguaia yöresindeki Kızılderililerin en büyük tanrısı. (Ç.N.)

can içindeki çocuklar, küçük balıklara ok atıyorlardı. Büyük balık tutmak için yem olarak kullanacaklardı bunları.

Kendi çocukluğunu görüyordu Kanau. Iroa ile balık avlardı. Iroa... Yavaşıca güldü. Daha görmemişti onu, arayıp bulacaktı. Çirkin, bodur, gülerken o büyük ağzındaki bütün dişleri görünen bu Kızılderili, tek gerçek arkadaşydı köyde. Her zaman isteklerine boyun eğdi. Hatta eziyet ederdi ona Kanau. Ama Iroa bunlara aldırılmaz, güler, kin duymadan sadık bir köpek gibi yine gelirdi.

Küçük Inanlar bağıra çağıra ırmağa atlıyor, su yüzüne çıktıkları zaman parlak, uzun saçları yüzlerini örtmüş oluyordu. Çocukluğunda Kanau da böyleydi.

Çömelmiş kadınlar, *gamaleria* ağacı kabuğundan yapılmış önlükleri yıkıyorlardı. Ayakla çiğnenen kabuklardan, kaba kumaştan farkı olmayan bu giysileri Inanların nasıl yaptıklarına hâlâ akıl erdiremiyordu. Köyün her yanında, kurumaları için bu tür önlükler asılıydı. Kadınlar ırmakta çırılçıplak yıkıyorlar, Kanau'nun yakınlarına gelmesinden çekinmiyorlardı.

Çocukluğundan beri onu yanlarında görmeye alışmışlardı. Limandan döndü. Kimse onunla ilgilenmiyordu artık. Herkes biliyordu ki uzun bir ayrılıktan sonra eski tanıdığı yollarda dolaşacak, özlemine dindirecekti. İyi insanlardı bu Inanlar, yoksa Kanau'nun tuhaf tutumuna göz yumarmıydı? Kötü büyülerin etkisiyle çıldırmış Kızılderililere karşı olduğu gibi, ona karşı da hoşgörülüydüler.

Kırmızı *arara*'lar yerlerde paytak paytak dolaşıyorlardı. Kuyruklarının, kanatlarının güzel tüyleri yolunmuştu hep. Bu kadar gülünç olmaları onların suçu değildi. Zaten var olmalarının nedeni, ya *lori-lori*'lere,¹ yani beyazların hayran oldukları şu kafa süslerine tüy vermek

1. *Arara* ve beyaz, pembe *garça* tüylerinden yapılan Kızılderili şapkası. (Ç.N.)

ya da bu tüylerle hem okları süslemek, hem de havada uçarken dengelerini sağlamaktı.

“ ekilin çirkin meretler! *Arara*’lar anlamış gibi bağırarak ka ışıyorlardı. Kul belerden sürekli dumanlar yükseliyordu. Büyük toprak kaplarda pirinç *kalugi*’si pişiyordu. Kirden siyahlaşmış cibinlikler güneşte kuruyordu. Inanların çoğu açıkta, nemli gece havasında uyumayı severlerdi. Kanau da böyle yatardı çoğu kez. Onun en büyük sevinci bitmez tükenmez kış yağmurları geçip de ırmak suları a almaya başlayınca kıyılarnın yeniden ortaya çıkmasıydı. O zaman bütün Inanlar köyden inerler, plajlarda yaptıkları derme çatma kulübelerde otururlar, Aruana’yı kumlarda oynarlardı. Balıkçılık yaygınlaşır, oraların hâkimi *Xavantelere*¹ bile aldırmadan Rio das Mortes’e kadar uzanırlardı. İş büyük kaplumbağaları avlamaya gelince, onlarla çarpışmayı bile göze alırlardı. Havaya kalkmış mızrağıyla bir Inan’ın kayığının burnunda hiç kıpırdamadan durup kristal sudaki kaplumbağanın yüze çıkmasını beklemesi ne görkemli bir görünüştü... vınnn!.. Mızrağı yiyen hayvan  ırpınırdı. Ne güzeldi bütün bunlar! İçini  ekti Kanau.

Yaşlı bir kadın su dolu testiyle ırmaktan yukarı geliyordu. Kırık yüzüyle gülümsedi:

“*Kanau-ku!*”

“*Ku,*” diye karşılık verdi delikanlı.

Şaşılacak Şey. Ne  abuk yaşlanıyordu Kızılderili kadınlar! Ne kadar da kolay ölüyorlardı... Acı anılar içinde yoluna devam etti. Akşam güzel olacaktı. En azından dört mil ötedeki tarlalardan gelen adamlar, manyok dolu ağır sepetleri taşımdan o kadar yorgun olacaktardı ki, ağızlarının k sesinden salyaları akacaktı.

1. Aynı yörede yaşayan başka bir Kızılderili topluluğu. ( .N.)

Dicorret'nin kulübesinin önünde toprak çömlerler güneşten kuruyor, kendisi de kapının yanında oturmuş sepet örüyordu. Bu mevsimde her şey yenilenirdi. Onun için her taraf eski, dağılmış sepetlerle doluydu. Çirkin, iç karartıcı bir görünüşü bu.

Köpekler uluyordu uzaklarda. Inanlar acımasızca döverdi köpekleri. Ama onlar da bir yabancıyı yakalayınca ya da bir *onça*'yı¹ köşeye kıştırınca dişlerini gösterip kendilerine yapılan kabalığın acısını çıkarırlardı...

Bir kız su dolu bir kabın başına oturmuş, *itchoko* yapıyordu; çirkin ve şekilsiz şeylerdi. Bu ilkel sanatı ileride iyi uygulayabilmek için çocuklar genç yaşlarda bu işe başlardı.

Kızılderililerin beyazlardan satın aldıkları renkli örtülere bürünmeleri her ne kadar onlara hoş bir görüntü veriyorsa da, Kanau'nun hiç hoşuna gitmiyordu bu. Rio'da, São Paulo'da gördüğü heykel ve resimleri anımsatıyordu.

Önceleri çıplak gezerlerken daha dayanıklıydılar. Kanau onlara kaç kez anlatmaya çalışmıştı, ırmakta yıkadıkları temiz bedenlerine bu kirli giysileri giymek yaramıyordu onlara. Ama Inanlar bunu anlamıyorlar, yırtılınca kadar aynı gömleği giyiyorlardı. Sivrisineklerle ve *muriçoca*'lara² karşı her yanlarına *babaçu* yağı ve *urucum* sürdükleri için kirli paçavralar daha da kirleniyor, bulaşıcı hastalıklara büsbütün davetiye çıkartıyorlardı. Bunların en kötüsü grip, tüberküloz ve cinsel hastalıklardı. Beyazların buralara kadar yayılması onlara yalnızca sorun getirmişti, uygarlığın zararlı yönlerini hemen benimsemişlerdi. Boş yere ölüp gidiyorlardı. Kanau acıyla kendi varlığını düşündü, dudaklarını ısırды. Kendisi de be-

1. Güney Amerika jaguarı. (Ç.N.)

2. Bir tür sivrisinek. (Ç.N.)

yazların kötülüğünden başka neydi ki?

İki yıl önce bir avcının bir Kızılderili kadını baştan çıkardığını görmüştü. Kocasıyla iyi geçinip giden bir kadındı bu, ama bir giysi, bir ayna, birkaç cam boncuk... Kendi anasına da böyle olmamış mıydı? Yok, düşünmek istemiyordu bunu. Geri dönüp köy evleri boyunca yürüdü. Biri sesleniyordu, durdu, eğilerek içeriye girdi. Köyün reisi ihtiyar ve kör Curiala'nın eviydi burası.

Curiala kollarını kaldırdı, Kanau da üzüntüyle ellerini uzattı.

“Yanıma otur Kanau.”

Buruşuk eller bedenine dokunup göğsünde gezinirken genç adam çevresine bakınıyordu. Inan kulübelerinin havasını ölse unutamazdı. Curiala'nın buruşuk yüzlü karısı usta parmaklarıyla pamuk ipliği bükmekteydi. Küçük ayaklarıyla çıkırığı çeviriyor, her dönüşten sonra gözlerini kaldırıp yapılan işe bakıyordu. Curiala'nın elleri yavaş yavaş saçlarına kadar yükseldi.

“Kanau saçlarını *tori*'ler gibi kesmiş.”

Kadın delikanlıya baktı.

“Ama Kanau yine uzatır Inanlar gibi. Köyde üstüne bir şey giymez, bedenini *jenipapo*¹ ve *urucum* ile boyar...”

İhtiyarın parmakları gözlerin altına kadar indi ve durdu; bir zamanlar ölüm döşeğindeki Carumare'nin parmakları gibi.

“Kanau gözlerinin altına Inanların *omarira*'sını² yaptırmamış. Nerede senin halkaların?

Kadın üzüntüyle Kanau'ya baktı ve bir yankı gibi yineledi:

1. Meyvesinden özellikle haziran bayramlarında yararlanılan, likör ve şekerleme yapılan bir ağaç. (Ç.N.)

2. Göz çevresine yapılan kabile simgesi. (Ç.N.)

“Nerede halkaların?” Kanau ağlamamak için kendini zor tutuyordu. Curiala'nın parmakları çenesine indi.

“Kanau Inanlar gibi dudaklarını delmemiş.”

İhtiyar kadının donuk bakışları çeneye döndü.

“... dudaklarını delmemiş...”

Curiala ellerini çekti.

“Kanau güçlü. Kanau yakışıklı. Ama Inan olmak istemiyor.”

Yaşlı Kızılderili bir an gözlerine inen perdenin akını kararmış elleriyle kapadı. Sevgiyle bu elleri çekti Kanau.

“Dinle Curiala!”

“Kanau Inan olacak. Ay çıkmadan önce gözlerinin altına Inan halkasını çekecek. Sen de mutlu olacaksın.”

Kızılderilinin sarkık dudaklarında bir gülümseme belirdi. Karısına döndü:

“Duydun mu? Inan olacak Kanau.”

Kadın işini bir yana koyup şefkatle Kanau'ya baktı.

“Inan olacak Kanau...”

Curiala heyecanla sözünü devam etti:

“Kanau elime doğdu. Babası olmadığı için hep kucağında gezdirirdim. Ona çok yay yaptım ki, *odiura* balıklarına ok atsın. Büyüyünce ilk balık avına da benimle çıkmıştı. Anımsıyor musun?”

“Hiç unutmuyum Curiala?”

“Sonra Conçeçiao'da okula gittin; döndüğünde Curiala kör olmuştu.”

Kanau'nun boğazına bir şeyler tıkanıyordu. Kadının sesi yine yansdı:

“... kör olmuştu Curiala...”

Genç adam Curiala'nın başının omzuna dayadı, yağ sürülmüş saçlarını okşadı:

“Sana tütün getirdim Curiala, giyecek bir şeyler de... Yarın balık tutacağım sana.”

“Çok iyisin sen, çok iyi.. Tütünü severim. Yaşlandım

artık, onun için ateşin yanında oturuyorum hep, üşüyorum...”

Kadın bir yankı gibi:

“... hep üşüyor Curiala.”

“Artık üzölmüyorsun değil mi?”

“Üzölmem eğer...”

“Eğer ne?” Curiala'nın ondan bir şey daha isteyeceğini biliyordu.

“Eğer Raumalo-Dessè Inanlarıyla birlikte Btondiru ve Creran-*aua*'lı Inanlara karşı gureşirsen.”

“Ne gureşi?”

“Yakında büyük bir şenlik olacak; sen de güçlüsün. İki gün sonra ırmaktan Inanlar gelecek, yarışmalar yapılacaktır. Kanau da girmeli.”

“Bilmiyordum, ama katılacağım.”

“Büyük bayram Kanau. İki gün iki gece Aruana var. Kadınlar tatlı yapacaktır, erkekler bugün sepetler dolusu manyok getirecekler. Hatta Valentin de *tori*'ler için şölen hazırlıyor...”

“Yarışmalara gireceğim. Hoşça kal Curiala.”

Gittikçe rahatlıyordu Kanau. Çıkarken dedi ki:

“Torbamı açar açmaz sana giysi ve tütün getireceğim.”

Curiala teşekkür etti:

“Kanau iyi yürekli. Kanau Inan olacaktır.”

Kadının sesi duyuldu:

“Kanau iyi yürekli.”

Ani bir kararla yumruğunu göğsüne vurdu Kanau:

“Yemin ederim, ne olduğumu iyi biliyorum artık.”

Sonradan gerçeklere dönüp gülümsedi. Aklından bambaşka şeyler geçiyordu.

“Bütün bunların hiç önemi yok. Elmas var şimdi. Ele geçireceğim onu, bu yolda adam öldürmek gerekse bile...”

“Öldürme emri var, dedi Camura. Elmas soygunu ölümle de cezalandırılır..”

Ağabeyini yoklamak istiyordu şimdi. Torreloni'nin onun için bir anlamı yoktu. Ağabeyi için de öyleydi ya. Ağır ağır yürüdü, eğilip kapıdan girdi.

Yerlerde dolaşan birkaç papağan korkuyla kaçıştı, kulübenin hasır duvarlarına tırmanıp tavana yakın bir yerde kendilerini güvenceye aldılar. Torreloni oturmuş kürek yontuyordu. Başını kaldırıp baktı, ama yüzünde anlamsız bir ifade vardı. Kanau'nun geldiğini önceden duymuş olacaktı. Soğuk bir sesle selamladı, oturmasını bile önermedi. Her zaman uzak olmuşlardı birbirlerine. Ve Kanau Torreloni'nin gözünde bir *tori*, bir beyazdı. Hiç benzer yanları olmadığından çocukluklarından beri birbirlerinden nefret etmişlerdi. Anneleri hep aralarını bulmak zorunda kalmış ve küçüğe olan sevgisini göstermemeyi yeğ tutmuştu. Tekrar işine eğilen kardeşine baktı Kanau. Tek akrabası oydu. Köyle olan tek bağlantısı... Irmakta ve avda kendisine hak sağlayan tek kan bağıydı.

Ama sanki bir ceza gibi, kardeşi çirkin, bodur ve sursatsızdı. Torreloni'nin karısı kötü havayı dağıtmak için, “Temelli döndün mü artık? Oturmaz mısın Kanau?” diye sordu.

“Teşekkür ederim. Kanau iyi böyle.”

Kadın, yanındaki çocuğu havaya kaldırdı.

“Bunu daha tanımıyorsun. Yeğenin.”

Kanau çocuğun *babaçu* ile yağlanmış koyu saçlarını okşadı.

“Adı ne?”

“Aratuma.”

“Güzel ve sağlıklı Aratuma.”

Kadın gururla güldü.

“Şişman da.”

Sonra kaynamış patates ikram etti, kızarmış mısır

isteyip istemediğini sordu. Kanau teşekkür ettikten sonra, "Iroa nerede biliyor musun?" diye sordu.

"Iroa aşağı kıyılarda kendine kayık yapıyor. Güneş batınca gelir."

"Onu aramaya gideyim."

Yengesinin gözleri üzüntülüydü. Kanau'ya evlerinde kalmasını söylemek istiyor, ama Torreloni ağzını açmadığı için o da susmak zorunda kalıyordu. Anlayışla gülümsedi Kanau:

"Hoşça kalın!"

Çocuğun başını tekrar okşadıktan sonra kulübeden çıktı.

Kentten dönerken içinde yeşeren umut solmuştu. Son bir kez daha kardeşine yaklaşmak istemişti, ama bir sonuç alamamıştı. O andan sonra, kardeşi istese bile, artık gözünde bir ağaç kabuğundan farkı olmayacaktı.

Köyü geçip duraksamadan kapıdan çıktı, beyazların evlerinin önünden yürüdü. Tanıdığı *tori*'lerle konuştu, geceleri çok *muriçoca* olup olmadığını sordu. Herkes o bakımdan pek sıkıntıları olmadığını söylüyordu.

Antonhao kent hakkında birçok şey sorduktan sonra baklayı ağzından çıkardı:

"Eli küçük Henrique'i hatırlıyor musun?"

"Şu sakat kolluyu mu?"

"Evet. Düşün, Tapirapes'te Caiapolar¹ öldürdü onu. Bu Caiapolar çok kötüler, Kanau. Hiçbir şey de gelmiyor insanın elinden."

"Hele bir karşıma çıksınlar! İster Caiapolar olsun, İster Xavateiler, isterlerse en kudurmuş atmacalar olsun, yirmi ikiliğin bütün şarjörlerini boşaltırım karınlarına."

"İyi bir silah getirdin demek?"

1. Aynı yörede başka bir Kızılderili topluluğu. (Ç.N.)

“Üstüne yok. Yirmi bir el atıyor, ilk on beş otomatik...”
“Av için iyi ha?”

Kanau döndü ve yürümeye devam etti, “kumsalcık”ı aramaya gidiyordu. Kıyıya inen bir taş yola saptı. Güneş batıyor, yavaş yavaş soluyordu parlaklığı. “Kumsalcık”ın siyah taşları sanki Araguaia’nın coşkusunu dinliyorlardı. Burada akıntı kuvvetleniyor, köpükler artıyordu.

Bu taşlar üzerinden en çok oltasına yem yapmak için *odiura*’ya ok atmıştı... Gülümsedi. Balıkların akıntıyla yukarı çıktıklarında, Iroa ile kimin daha çok balık tutacağı üzerine bahse girerlerdi.

Her şey ne kadar güzeldi çocuklukta! Oltasına takılıp da koparmasına ramak kalan *pirarara*¹ geldi aklına. Iroa ile oltaya yapışmışlar, ırmağa yuvarlanmaktan zor kurtulmuşlardı. Ama uğraşları boşa gitmemiş, akşam köyde herkes bu olaydan söz etmişti. Çok uzaktaydı bunlar artık. Şimdi balıkların ırmaktan yukarı çıkma zamanı değildi, çevrede kimsecikler yoktu, yalnızca taşlar yerli yerinde duruyordu.

Kumsalcık’taki beyaz kıyıları aradı. İrmağın her karmarasında buradaki kumlar azalırdı; çok dar bir şerit kalmıştı şimdi. Sanki ırmak yıldan yıla genişlemekteydi. Esrarengiz bir şeydi bu. Yağmur mevsimindeki taşkınlardan sonra her şey değişiyor, her kumsal başka türlü ve başka yerde ortaya çıkıyordu. Ama yine de timsahlara ve yakında gelip kayıklarını oycak Inanlara yetecek kadar kumsal vardı.

Kumsalı ardında bıraktı. İrmağa adamakıllı eğilmiş yaşlı bir *pequizeiro*’ya doğru yürüdü. Buradan dönecekti Iroa mutlaka. Akıntı yavaştı. Soyunup suya atladı, ağacın bir dalını yakalayarak tırmandı. Çocukluğunun bir par-

1. Büyük ve ağçözlü bir balık türü, yağı papağanlara yeşil tüyelerinin sararması için yedirilir. (Ç.N.)

çası geri gelmişti, sevinç içindeydi. Eskiden bildiği çatal dalı buldu, gövdeye yaslandı, bacaklarını sallandırdı. Ağacın kokusunu içine çekti, tadını çıkara çıkara.

Ne rahattı burası! Akşam bastırmişti, daldı gitti. Irmak ayna gibi dümdüzdü. Karşı kıyıya yabanördekleri konuyor, küçük bir balıkçıl sürüsü geceye doğru yükseliyordu.

İyi tanıdığı ağaca baktı. Yaprakları sararmış, kalın kabuklu gövdesini küçük kahverengi yaralar sarmıştı. Karıncalar dünyaya aldırış etmeden dolaşıyordu üzerinde.

Akşam rüzgârı esmeye başladı. Irmağın sularını hafif hafif dalgalandırıyor, ağacın kurumuş yapraklarını titretiyordu.

Bu yarı düş dünyasında ne kadar kaldığını bilmiyordu. Tekdüze ritmik seslerle uyandı. Iroa geliyordu. Sevinçten yüreğinin nasıl çarptığını duyuyordu.

Çataldan kalkıp suya sarkan bir dal seçti. Gürültü etmemeye çalışıyordu, arkadaşı kuşkulanmamalıydı. Rüzgâr o yönden geldiği için duymazdı, zaten Kanau'yu hiç beklemiyordu.

Kürek sesleri gittikçe yaklaştı, Kanau soluğunu kesiti. Alacakaranlık da gizliyordu onu. Neredeyse ilk yıldızlar kırpışarak ortaya çıkacaklardı. Iroa göründü. Kış tarafında oturuyor, eşit aralıklarla küreği suya daldırıyor, akıntıya karşı kolayca ilerliyordu.

Kanau'nun bedeni gerildi, arkadaşı tam altından geçerken aniden atladı, Iroa'nın başının üstünden geçip suya daldı. Su yüzüne çıktığı zaman saçlarını silkeliyor, katılarak gülüyordu.

Iroa ayağa fırlamış, korkudan dili tutulmuştu. Kanau yüzerek yaklaştı. Kayığın kenarına tutundu. Iroa yerine oturdu yavaşça.

"Şeytanlar götürsün seni korkak Inan!" diye bağırdı Kanau. Iroa toparlandı.

“Kanau,” diyebilirdi. Dudaklarında mutlu bir gülümseme belirdi. Kıyıya çevirdi kayığı, Kanau yüzerek onu izliyordu.

“Onça sandın beni değil mi aptal herif?”

Evet, arkadaşına bir hayalete bakar gibi bakıyordu. Dudakları arasından beyaz dişleri görünüyordu. Anılara dalmış, hasretle, birlikte büyüdükleri, kalıplı güçlü arkadaşına bakıyordu.

Birdenbire Kanau’ya doğru koştu, güreşmeye başladı. Küçükken yaptıkları gibi, hangisinin daha güçlü olduğunu görmek için güreşiyorlar, kumlarda yuvarlanıyorlardı.

Kanau daha güçlüydü, arkadaşını yenebilirdi. Ama ona verdiği korkunun bedeli olarak kendini ezdiriyordu.

“Güçsüzsün Kan... Kent yormuş seni.”

“Çok kürek çektim, yorgunum.”

“Yalan söyleme, güçsüzsün...”

Kanau sırtüstü yatıyordu, ayağa kalkmaya hevesi yoktu. Iroa yerden kum alıp Kanau’nun başına sürdü.

“Seni yine Kızılderili olarak kutsuyorum. Inan’sın sen.”

Bu dostça gösteriden sonra arkadaşının yanına oturdu. Kanau mutluydu.

“Geldiğimi bilmiyor muydun yoksa?..”

“Ben ne zaman düşümde yıldızları görsem iyi bir şeyler olur.”

“Düşünde mi gördün?..”

“Evet ya, gördüm! Yedi yıldız bana gelmiş, sonra açılıp çiçek olmuşlardı.”

“Nasıl da uyduruyorsun!.. Hadi gidelim mi artık? Gece bastırdı.”

Ayağa kalktı Kanau.

“Önce suya girelim, sonra kayıkla gideriz.”

“Ama sen kürek çekeceksin.”

“Hep ben çekerdim zaten Kan...”

“Çok yorgunum. Üç gün üç gece durmadan kürek çektim.”

“Yutturma yine Kan. Bilirim ben seni. Çocukken de beni aptal yerine koyardın, kürek çeken hep ben olurdum.”

Kara suya daldılar. Her yanda yıldızlar pırıldıyor, suda binlerce yakamoz yanıp sönüyordu.

Sonra kayığa çıktılar, Kanau burna oturdu. Iroa kürek çekti.

Geceleyin Aruana evinde yatarlarken Kanau şehri anlatıyor, Iroa sessiz dinliyordu. Hikâye bitince Kanau, bu yıl neler yaptığını sordu.

“Ben mi? Hiçbir şey. Çok balık tuttum, ava gittim, hep senin özlemini duydum, bir sürü dayak yedim.”

“Ne dayağı?”

“Texibre Rio das Mortes’te balıktayken karısına yanaştim. Dönünce anlatmışlar, bütün akrabası bir olup beni dövdüler. Ama adamakıllı!”

“Neden ormana gidip saklanmadın?”

“Suçluydum ben. Her Inan’ın yapacağı şeyi yaptılar. Hak etmiştim bunu.”

Kanau yan dönerek örtüye sarındı. Neredeyse ayaz çıkacaktı. Sete Estrelas yıldızı özelliğini yetirmişti, çünkü bütün yıldızlar saz çiçeklerine dönüşmüştü. Gök sonsuz bir sazlıktı. Işıldayan bir sazlık.

İkinci kayık

“Çabuk ol kaltak! Bu kadar uzun mu sürer bulaşık yıkamak?”

Adamın gözlerinden nefret fıskırıyordu. Kıyıda çömelmiş, kapları yıkamakta olan kadına kalın çizmeleriyle bir tekme atmak geliyordu içinden. Ama kadının korktuğu yoktu. Tam tersine... İşi bırakarak sıska, renksiz baldırlarını açıkta bırakan etekliğine ellerini sildi; sakın, boş veren bir tavırla yüzüne düşen sarı, altın saçlarını geriye attı. Kırışıklar arasındaki küçük gözlerini kendisine küfreden adamın gözlerine dikti. Dişsiz ve tamamen içine çökmüş çenesinden, “Neredeyse bitiyor işte Teğmen,” sözleri döküldü.

Teğmen’in görünüşü, sık ve kara sakalıyla daha da sertleşmişti. Ama Tilde, adamın yalnızlığın baskısıyla yine yelkenleri suya indireceğini biliyordu. Korkuyordu adam. Her şeyden korkuyordu. Gecedен... Ölümден...

Güçlü ellerine baktı Teğmen’in; sinir içinde oynayıyordu elleri. Öfkeyle arkasını dönüp gitti. Kadın yine yağlı demir tencereyi yıkamaya koyuldu. Adımların kumların üzerinde uzaklaştığını duyuyordu. Yapışmış yemek artıklarını kıvrık parmaklarıyla kazırken, bir hoşgörü, bir gülümseme belirdi ince dudaklarında.

Irmağa düşen artıkların arasında küçük balıklar oy-

naşıyordu, ara sıra da kadının suyun içinde olan bacaklarını ısıyorlardı. Tilde kimbilir kaç kez aynı düşünceleri kafasında evirip çevirmişti. Boşveriyordu her şeye şimdi. Yaşama önem veren de kimdi? Gece bastırıyordu ve onlar bu sessiz yolculuklarına devam etmek zorundaydılar. Teğmen öteki kadınla sevecenlikle konuşuyordu. O güzeldi, iyiydi ve bir çocuk bekliyordu. Birinin yaklaştığını duyunca düşüncelerinden sıyrıldı.

“Beni sana yardıma gönderdi Teğmen.”

Adama baktı Tilde, ne iyi ne de kötüydü. Az konuşur, gözleriyle bile kimseyi rahatsız etmemeye çalışırdı... Sonra Teğmen’in onu salıverdiğini ve bu yolculukta yanına aldığını anımsadı. Elmastan ona da pay vereceklerine söz vermiş olmalıydılar.

“Bitti. Yardım etmek istiyorsan kapları taşı.”

Tilde tutulan belini ovuşturarak kalkarken güldü adam:

“Kayığa götürelim hepsini.”

Daniel, evet anlamında homurdandı. Gürültü etmemeye çalışarak Sa Lua’nın yanına gitti Teğmen. Kadın uyurken gölge olsun diye dört dal birbirine çatılmış, üstüne de bir battaniye gerilmişti. Sa Lua sakın sakın yatıyor, ara sıra elini sallayarak yüzündeki sivrisinekleri kovalıyordu. Teğmen sevgiyle eğilip gözlerini kadına dikti. Yavaş yavaş kara gözlerini açtı Sa Lua.

“İyi uyudun mu?” diye sordu adam. Sesi yumuşaktı.

“Uyuyamadım, zaman geldi mi?”

“Geliyor. Ama bu kaltak işini bitirmedi ki... Yolumuzdan kalıyoruz.”

Sa Lua Teğmen’in elini tuttu.

“Kötü davranma bu zavallıya! O da insan.”

“İnsan?! Bir serseri, bir kaltak, bir hayvan o.”

Tiksinerek ağzını buruşturdu, tükürmek geliyordu içinden.

"Bu kariyi yanımıza alirken aklım neredeydi bilmem!"

Sa Lua üzüntüyle adama baktı, bu bakışın ne anlamı geldiğini biliyordu adam.

"Aynı şey benim için de geçerli. Ama bana öyle davranmıyorsun..."

Umutsuzluk içinde hasıra oturdu Teğmen, zorlukla koluk alan kadının karnına baktı. Bedeni biçimini yitirmişti. Doğum pek uzak değildi. Ama yolculuğun sıkıntılarından, şişmiş ayaklarından, sivrisineklerden yakınmıyordu, sabırla karşılıyordu hepsini, gülümsüyordu, elleri ve incelmış yüzü solgunlaşmıştı. Gözleri kararıyor, gittikçe kararıyordu...

"Kendimi tutamıyorum," dedi adam. "Bazen öyle oluyor ki, parçalayacağım geliyor. Ama sana söz veriyorum, bir şey yapmayacağım."

Daha bunları söylerken, Tilde aklına geldikçe yüreğine çöken sıkıntıyı basturamıyordu. Sarımtırak bir ten, aynı renk bir giysi, sıska bacaklar, yamru yumru ince kollar... Ve elleri, hele o her zaman kımıldayan parmakları... Hırslı yılanlar gibi, bir şeyi tutunca iyice kavrayan parmakları. Bu iğrenç orospunun tek güzel yanı saçlarıydı. Boş zamanlarda kurumuş göğsünü sıska baldırına dayayıp bir yerlere kıvrılarak oturuyor, eski bir tarakla bu harika altın çağlayanın uzun dalgalarını tarıyordu. Sa Lua'ya yardımcı olarak tutulmadan önce, düzinelerle aşâğılık orospunun yaşadığı bir genelevde, *garimpeiro*'ları eğlendirerek geçimini sağladığını insanın akli almazdı... Göreve çıktığı zamanlarda bazen onunla karşılaştığını hatırlıyordu Teğmen. Kuru bir sarmaşık gibi dikilir, sarkık dudaklarında bir sigara, tek şehvetli yanı olan o dalgalı saçlarında gezdirirdi elini. Erkeklere edepsizce laf atardı. Her zaman da uğraşacak birini bulurdu. Yoksulluğundan bir kaçış arayan vurdumduymaz bir *garimpeiro*'

nun güneşten yanmış göğsünü şekilsiz memelerine bastırırdı. Hamağa yatardı. Koltuk altlarının özensizce tıraş edilmiş kullarını göstererek kaba saba heriflerle barlarda dans ederken de görmüştü onu. Mide bulandırıcı bir yaratıktı bu!

Teğmen'in ağız tükürükle doldu, ama kendini tuttu. Sa Lua'nın gözlerini yeni bir hüznle bulandırmak istemiyordu. Sevgiyle güldü. Kadının kalkmasına yardım etmek için eğilip güçlü ensesini uzattı. Sa Lua sarıldı, doğrulmaya çabalarırken inledi.

Teğmen kadının ağırlığıyla zorlanırken, tabancasının sol kasığının üstüne, kemerine takılı elmas paketçiğinin sırtına kaydığını hissetti. Titredi, içini bir alev sardı sanki. Vicdan denen şey belli ediyordu kendini.

Sa Lua adamın birden değiştiğini fark etti.

"O kadar ağır mıyım?"

Adam güldü, karşılık vermedi.

"Bu durumda size ayak bağı olmam kötü."

"Boş laf edip durma. Haydi, gece bastıracak neredeyse."

Yalnızca geceleri yol almayı, sıkışık zamanlarda gün ağırincaya kadar gitmeyi baştan kararlaştırmışlardı. İnsan olan hiçbir yere yaklaşmayacaklardı. Ağızları kilitliydi, sigara içmek, ateş yakmak yasaktı. Kuşkulu bir ses duydukları zaman kıyıya yanaşıp gizleneceklerdi. En küçük gürültüye bile dikkat ediyorlardı, kendileri de hiçbir gürültü yapmamaya çalışıyorlardı. Kürek çekerken kürekleri çok büyük bir dikkatle suya daldırıyorlardı. Av mevsimi başladığı için ne kadar dikkat etseler yeterli değildi. Beklenmedik bir anda ırmak aşağı ya da yukarı giden motorlar ortaya çıkabilirdi. Elmas soygunu haberinin buralara yayılıp yayılmadığını bilmiyorlardı. Serüven peşinde koşan zorba avcılar tarafından yakalanmak en kötüsüydü. Irmak avcıları, tepeden tırnağa silahlı olur-

lardı ve gelip gecen kayıklara yok yere bulaşırlar, hır çıkırırlar, alay ederlerdi. Soygun haberini duymuşlarsa kıyıları göz altına alıp ırmağın kollarında pusuya yatarak ölmesi ele geçirmeye hazırlanırlardı.

Belki de asıl tehlikeyi avcılardan çok Kızılderili İnanlar oluşturuyordu. Irmağın gizeminin efendisi olan, yıldırım gibi kürek çeken bu bronz tenli şeytanlar her an karşılırlarına çıkabilirdi.

Dev Araguaia'nın kıyılarında Kızılderili köyleri, bir zincirin halkaları gibi birbirini izlerdi. Özellikle Bananal Adası dolaylarında çok sıktılar. Bereket versin, bu Kızılderililer henüz uygarlığın ilk aşamalarında bulunuyor, eski geleneklerini koruyorlardı. Sözelimi kürek çekerlerken kayığın bordasına vururlar, bu ritmik ses ormanlarda, kıyılardaki kayalıklarda yankılanır, bir cankurtaran sireni gibi insanı uyarırdı.

Sessizce yol alıyordu kayık... Hava serinlemişti. Gece, içinde yıldızlar asılı olan dev bir çanı andırıyordu. Arada sırada kayığın geçmesiyle uykularından olan *colhereiro*'ların¹ kızgın çığlıkları iştiliyordu.

Martılar da bir başkaydı. Kıyılardan birinde yumurtlamak için uzaklardan gelmişler, gecenin karanlığında soluk gölgeler gibi dönerken hiç susmamacasına bağırıyorlardı. Kimsenin aldıracağı yoktu onlara.

Şimdiye kadar her şey bu gizli yolculuğa uygun bir biçimde gelişmişti. Sa Lua'nın gebeliği ve yakın doğumu olmasa, bu gizemli yağmur ormanlarının özel korumasına erişmiş olduklarına inanacaklardı.

Yeniayın çıkmasına sekiz gün vardı. Geceler iyice aydınlanmadan önce Mato Grosso eyaleti sınırını geçerek Para eyaletine girmiş olacaklardı. Eğer zamanında

1. Gagası kaşığa benzeyen bir balıkçıl. (Ç.N.)

başaramazlarsa kuzeydoğudan esen genel rüzgârı başlayacak, yolculuklarını etkileyecekti. Genellikle gündüzleri esen bu rüzgâr nehri karıştırır, ormanları kamçılardı; geceleyinse fırtına diner, ırmak her zamanki gibi yıldızları yansıtarak uyurdu.

İnsanı korkutacak kadar karanlıktı şimdi geceler. Irmak gecenin rengine bürünerek korkutucu bir görünüm almıştı. Sabahın ilk ışıklarına kadar sakin saatler birbirini kovalardı böylece.

Dümen küreğindeki Teğmen boşluğu araştırıyor, Daniel de önde kürek çekiyordu. Sola doğru yön değiştirmek gerekirse dişlerinin arasından bir kez tıslayarak Teğmene işaret ediyordu. İki tıs, sağa dönüş anlamına geliyordu. Eski bir *garimpeiro* olarak iyi tanıyordu Araguaia'yı. Bütün yaşamı ırmakta dolaşmakla geçmişti, kimi zaman kuzeyden güneye, kimi zaman güneyden kuzeye...

İki kadın, kayığın ortasına ellerinden geldiği kadar yerleşmişlerdi. Tilde kıvrılmış yatıyor, ancak daha sıkı sarınmak için ya da Sa Lua'nın ayaklarını örtmek için kırmıyordu.

Sa Lua!.. Daha gece başlamadan gözlerini kapamıştı, huzursuzluk o şişman bedenini ateş gibi yakıyordu. Ama dudaklarından hiçbir ses çıkmıyordu. Hiçbir şey söylemiyor, hiçbir şey istemiyor, fahişelerin acımasız yazgıcılığı içinde doğacak çocuğu düşünüyordu. Melankoliye kapılmış, ama aynı zamanda aydınlanmış bir yüzle kendini yazgisına bırakmıştı. Şimdiye kadar yaşam ne vermişti ona? Hiç... Aldanış... Erkeklerin yalanlarına kanmıştı her zaman. Olgunlaşincaya kadar zaman böyle geçmiş, sonra kendisine güven verecek adamı aramıştı. Bu yoldaki kadınlar erken çöküyorlardı.

Teğmen ona en uygunu gibi görünmüştü. İki nedenden benimsemişti onu. Birincisi, yasayı temsil ettiğinden –çünkü elmas madenlerinde bir fahişenin hiçbir hakkı

voktu-, ikincisi de, Teğmen ona bir ev döşeyip eski yaşamından çekip çıkardığından... Bazen çok öfkeli olması dışında bir kusuru yoktu. Teğmen kendisine hep saygıyla davranmıştı.

Bir *garimpo*'da hak ve düzeni korumakla görevli bir polis Teğmen'inden bu anlayışı esirgememek gerekliydi. Bundan farklı kim vardı ki *garimpo*'larda? Para ve mutluluk peşinde, ateşli bir çaba içinde değiller miydi? Taş arayan bir sürü adam! Ya bulur ya bulamazlar. İçerler, silah atarlar, döşemelerden bol bol toz kaldırarak barlarda dans ederler. Yere su serpmek için ikide bir dansa ara vermek zorunluluğu doğar. Sonra akordeon ve klarnet insanı baştan çıkararak melodilerine yine başlar, çamur içinde zıplayıp kalın bir kir tabakası bırakırlardı yerde. Tam bir ahır gibi... Her şey kavgayla, cinayetle, ölümle biterdi. Balta girmemiş vahşi ormanları geçerek Brezilya'nın her yerinden bazen çıplak ayakla gelen bu adamlar, yalnızca yasadan korkarlar, Maranhão'dan, Para'dan, Ceara'dan, Piau'dan gelirlerdi. Elmas madenlerinin güvensiz yerler olmasına neden olan, en kötü işçilerin eskiden beri bu Piaulular olduğu söylenirdi. Şu sözleri söyledikleri sık sık duyulmuştur:

Ben Piauluyum
Aklıma eseni gebertirim

Büyük kentlerin hiç tanımadığı bu kuytu yerlerdeki sıkıntılı yaşam, şanslarını denemek için gelen bu insanların üzerine bütün acımasızlığıyla çökerdi. Onlar için kumları yıkamak, taş kırıp kristal aramak, yerleri kazmak, eleklerde altın aramak ya da dalgıç takımıyla ırmağın derinliklerinde o şanslı taşın peşinden koşmak arasında hiç fark yoktu. Zamanın ve yaşamlarının üstüne kumar oynarlardı. Bütün bunların en korkunç yanı yalnız-

lıktı. Kollarındaki güç tükenip elleri boş, sersefil kalakalınca... Artık geçmişi, boşa harcanmış zamanı düşünmek para etmezdi. Ondan sonra beklenen tek şey, insaflı bir ölümdü.

Yazgısı böyle olmamalıydı oğlunun! Bu uğursuz elmas soygununa onun için razı olmuştu Sa Lua. Ve bu doğacak çocuk kız olursa, daha çok kaygılanacaktı. Sa Lua'dan kentle orman ya da kentle elmas kampı arasında bir seçim yapması istense, kötünün iyisi olarak kenti seçerdi.

Yavaşça inledi. Kayan bir yıldız gecenin karanlığını yırttı. İçini yakan yakarıyla Tanrı'ya ya da hangi bilinmeyen güç daha büyükse ona yöneldi: Çocuğunun mutlu doğmasını diledi.

Kendisinininkine ya da babasınıninkine benzer bir yazıyla doğacaksa, gölgeler diyarına geri çağırılması için yalvardı. Çekeceği acılardan kurtulmuş olurdu hiç olmazsa.

Uzaydaki o sonsuz ışıklı yol kayboldu, gök yine önceki görüntüsüne büründü. Kürekler yavaşça kıvıldıyor, suya daldıkları yerde donuk bir aydınlık bırakıyorlardı. Gözlerini kapadı Sa Lua. Yaşamından kısa görüntüler hayalinde canlanıyor, acı veriyorlardı ona. Anالیğın bedeli olmalıydı bu.

Kent!.. Temeli, maddi bir dayanağı, dostça koruyanları olmayanlar için neydi sanki?

Açlık ve yoksulluk... Bir hiç... Çocukluğunu, kendisi gibi kızlarla birlikte asık suratlı, sert, yobaz rahibelerin yanında geçirdiği zamanları düşündükçe...

Ayda bir gezintiye çıkarılırlardı, birbirine zincirlenmiş gibi el ele... Halk acıyarak bakardı onlara. Kent kızlara dev gibi görünür, caddeler korkuturdu onları.

Otobüsler, tramvaylar, ışıklı reklamlar... Her şey ürütücüydü. Bunlarla büyümemişlerdi, bunların dışındaydılar. Yaşamın döküntüleri idi onlar.

Çocuğun yazgısı daha iyi olmalıydı. Eğer bu olmaksızsa Tanrı, rahibelerin o korkunç Tanrısı onu kendisine almalıydı, böylesi daha iyi olacaktı. Sa Lua büyüyüşünü, çocukluktan kızlığa geçişini hatırlıyordu. Göğüsleri büyüyor, yuvarlaklaşıyordu. Rahibeler anlayacaklar diye ödü kopuyordu. Varlığına bağlı her şey gibi, erginlik çağına geçmesi de sorun oluyordu ona. Bütün kavramlar bir noktada birleşiyordu: her şeyden ve herkesten korku... Bedeninde çıkan ilk kıllardan korku, var olmaya hakkı olan herkesten, doğal olan her şeyden korku... Sonunda o gün geldi ve kadın oldu. Bir eve gittiği o gün geldi. Onu ilk aldatan adama rastladığı gün geldi. Başka adamların onun bedenini keşfettikleri gün geldi. Bu beyaz beden, lamba ışığında, ay gibi mavi bir renk alıyordu. Yeni yaşam pençesine almıştı onu. Bu eskisine göre daha hoştu. Birçok sevinçli, ama birçok da acı anıları vardı.

Ne getirmişti bütün bunlar?.. Birçok kentte yaşadı. Erkekler, hep ay rengindeki bedeninin peşine düştüler.

Asıl adı unutuldu. Hermengarda ya da Aparacida gibi bir şeydi galiba... Bulunmuş çocuklara verilen bu adlardan daha hoş ve çekici geliyordu Sa Lua.

Zaman geçti, kentler ona dar gelmeye başladı. *Garrimpo*'lardan söz edildiğini duydu, böylece buralara geldi, biraz birinde biraz ötekinde zaman geçirdi. Bedeni ilk yorgunluk belirtilerini gösterene kadar... Kabarelerdeki dans müziğine, nasırlı ellere, içki ve tütün kokan soluklara üç yıldan fazla dayandı. En kötüsü kaslı erkek bedenlerinin kokusuydu: ter ve toprak kokusu.

Sonra Teğmen çıkageldi.

Gece Sa Lua'nın gözlerine doluyordu.

Bu arada Teğmen yorulmak bilmeden kürek çeki-

yordu. Yitirilecek zaman yoktu. Dört saat sonra şafak sökecekti. Kürek çekmekten ve Daniel'in önden verdiği işaretlere dikkat etmekten başka bir şey düşünmüyordu.

Bazen ırmakta sürüklenen bir ağaç gövdesinin akıntıda çıkardığı ses duyuluyor, bu yakın tehlike irkiltiyordu onları. Kıyılarda tapirler ve su domuzları ırmağa dalıp korkutuyordu.

Bunların dışında gece sakindi, yolculuk rahat geçiyordu.

Teğmen uzun uzun esnedi, elini sert sakalına götürdü. Bu hareketi yaparken kemerine takılı elmas paketçisi yana kayd, elmas paketinin beline değdiğini duydu. Her yanı titredi. Kimbilir kaçınıcı kez sordu kendine: Acaba taşın kaybolduğu anlaşılmış mıydı? Sonra yine kendini inandırırçasına, "Böyle bir vurguna vicdanım elverir..." diye düşündü.

Ama bir gerçeği görmezlikten gelemiyor, karşı duramıyordu: korku... Yakalanmak korkusu, cezalandırılmak korkusu... Herkesin bildiği bir şey vardı: Madenlerdeki elmas soygununun cezası ölümdü. Karşılığı yakalanmak olsa bile bu şans, yaşamda bir kez gelen bu şans yitirmekten korkuyordu... Elmas aranan bir bölgede polis olmak, canıyla ve başkalarının canıyla oynamak demekti. Karar vermek demekti.

Bıkmıştı bütün bunlardan. Pişman olacağı hiçbir şey yoktu. Kimse acıyor muydu ona, insanca duygular mı besliyorlardı? On kuruş için adam öldürmüyorlar mıydı? Bir kilo et için ya da yalnızca aptalca bir şaka için cinayet işlemiyorlar mıydı? Kavga edip vahşi hayvanlar gibi birbirlerini yere sermiyorlar mıydı? *Garimpo* yasalarına sayđı duyuyorlar mıydı? Yasak olduğu halde silah kaçakçılığı yapmıyorlar mıydı? şu halde niçin, yalnızca o ânı yaşayan, üst tarafına boşveren bu dünyaya karşı insan gibi davranmalıydı?

Onu sevdikleri için mi bu göreve getirmişlerdi? Hiç de değil. Ondan daha uygununu bulamadıkları için...

Gözüpek bir doğası olduğu için, iş bitiren, düzen sağlayan, her konuda yetenekli bir insan olduğu için...

Bu göreve atandığı zaman hayallere kaptırmamıştı kendini, kazançlı bir iş olduğu için göndermemişlerdi onu bu yabana. Tam tersine, ondan kurtulmak, Goias'ın başkentine korku saçan zorbalığı yüzünden onu uzaklaştırmak istemişlerdi. Gücünü gösterebileceği tam bir yetki alanı vermemişlerdi. Onu hapsedecek daha iyi bir kale bulunamayacağını biliyorlardı. Goias ve Mato Grosso polislerinin güç görevleri için bu sapa bölgede yetiştirildiği de bilinmeyen bir şey değildi. En belalılarını, en hamlarını buralara yasa koruyucusu olarak gönderirlerdi, bunlar adaleti temsil ettikleri için iyi örnek olmak zorundaydılar. Üstelik giydikleri üniforma da onların gururunu okşardı. Bu nedenle hemen hemen hepsi görevlerinde başarı gösterirlerdi.

Daniel önden, dümeni sağa kırmaması için işaret verdi. Ama Teğmen'in düşünceleri kendi yönünden sapmıyordu.

İki yıldır buralara takılıp kalmıştı. Suçluların peşinde bu balta girmemiş ormanlara kaç kez dalmış olduğunu kendisi de bilmiyordu. Kaç kişiyi kuzeye, ırmağın aşağılarına sürmüş ve bir daha bölgesine ayak basacak olurlarsa ölümle gözlerini korkutmuştu. Sayısını anımsamıyordu. Ne anlama geliyordu sürmek? Zavallıyı dört polisle ırmağın aşağılarına göndermek, gökten ve sonsuz ormandan başka tanık bulunmayan bir yerde ensesine bir kurşun sıkmak anlamına geliyordu. Ceset suya atılır, gerisini kırmızı piranhalar hallederdi. Bu sırlar sonsuza kadar gizli kalırdı.

Kendi canını da başkalarının canı karşısında ortaya koymuştu. Yalnızca en çabuk olmak değil, en korkulan olmak da onun için yasa yerine geçiyordu. Her hafta po-

lis karakolunda kırdığı silahların haddi hesabı yoktu, kazmayı alıp parçalardı. Yasa... Yasa oydu. Ama yine de düşleri taş gibi katıydı. Hamakta her zaman belinde tabanca ve dolu fişeklikle yattığı için kalçaları nasırlaşmıştı. Yasayı temsil edenler nadiren doğru sonuca varırlar. Tıpkı canilerin öldüğü gibi polisler de ölürler. Bir gün sinsi bir kurşun arkadan, ormandan ya da ırmaktan gelip beyinlerini parçalar, göğüslerini deliverir.

Yine o soru geldi aklına: Soygun anlaşılmış mıydı acaba? Anıları canlandı zihninde. Elmas tüccarını terastaki hamakta sallanırken gördü. Uzaklardan gelen gitar sesini, güzel şarkıyı duydu. Jurema-pe-de-Anjo'nun genelevine yaklaşıncaya ses kesildi, yalnızca parmaklar teller üzerinde birkaç nota daha çaldı. Tüccarın üzerinde açık renk bir pijama altından başka bir şey yoktu; güneşten yanmış kaslı göğsü çıplaktı. Gitarı yere koyarak hamakta doğruldu, Teğmen'e bakıp gülümsedi. Kıvrık, kumral saçları, Moğol bıyığına ve sivri sakalına yakışıyordu. Küçük, parlak gözleriyle sıcak bakıyordu, istediği zamanlarda da uysal bir hal alıyordu. Göze batan yanı gözleri değil, alnında şeytanca sivrilen kaşlarıydı. İçten gülümsemesi korkusuzluğunu ve cesaretini ortaya koyuyordu. İlk selam veren o oldu. Acele etmeden terasın basamaklarını çıktı Teğmen, gösterilen sandalyeye oturdu. Ortalık kararmıştı. Evlerin kapı ve pencereleri aydınlanıyordu. Neredeyse gece yaşamı başlayacaktı. Barlarda ışıklar yanacak saksofonlar herkesi dansa çağıracaktı.

"Yemek yediniz mi Teğmenim?"

"Yedim, teşekkür ederim; kalkıp şöyle bir dolaşayım dedim."

"Çok iyi, çok iyi... Sıcaklar azalıyor..."

"Yağmurlar geçti. Eh, zamanıdır, martın sonu geldi. Ekimin başına kadar böyle gider, yoksa biraz daha uzun mu sürer?.."

“Korkunç! Bu vahşi yerde yaşamaya nasıl dayanıyorsunuz bilmem! Bir keresinde yağmur zamanı buradaydım da nemden ve sivrisinekten deli olacaktım az daha!”

“Alışıyor insan, sonra da aldırılmaz oluyor. Ne kadar kalacaksınız?”

“Bir hafta kadar. Daha bir hareket görünmüyor. İşe yeni başlamış birkaçı. Bir şey de bulamamışlar.”

“Erken henüz. Ne olacaksa bundan sonra olur. İrmak çok çamurlu, verimli değil.”

“Doğru. O zaman da birçok alıcı türer, onlarla çekişmek zorunda kalır insan. Şansı yaver giden biri belki bir şeyler bulmuştur diye umut ettiğim için erken geldim.”

“Şansınızı kaybetmiş sayılmazsınız.”

Teğmen gitmek üzereydi, ama elmas tüccarı ondan önce davrandı:

“Daha erken Teğmenim. Kahve şimdi gelir, biraz bekleyin.”

Teğmen yerine oturdu, tüccar içeriye seslendi:

“Hey Juju, ne zaman gelecek kahve? İki fincan getirin, değerli bir konuğumuz var.”

Biraz sonra, saçları sarıya boyalı, çilli tenini gösteren önü açık pembe sabahlıkla bir yosma görüldü. Üşengeç bir “iyi akşamlar”dan sonra kahveleri verdi.

Kahveler bitinceye kadar bekledi, fincanları tepsiye koydu, bir sigara istedi, dudaklarına yerleştirip birinin yakmasını bekledi. Sonra bir şey söylemeden içeri girdi. Tüccar güldü. Başıyla kıza işaret ederek, “Gücünü geceye saklıyor,” dedi.

Odalarında dinlenip zamanın gelmesini bekleyen öbür kızları düşündü Teğmen. Sa Lua da uzun yıllar böyle yaşamıştı. Tekrar kalkmak için davrandı; adam yine tuttu onu.

“Buraya geldiğiniz iyi oldu, sizinle bir şey konuşacaktım, fırsat bulamadım.”

“Ne hakkında? Bir tatsızlık mı var?”

“Hayır, öyle bir şey değil canım. Kâğıt oynamaktan hoşlandığınızı duymuştum. Ne dersiniz, bir poker partisi yapalım mı ya da başka bir oyun?”

Karşısında kararsız oturan adama bakıyordu. O daha ağzını açmadan atıldı:

“Burada doğru dürüst oyun arkadaşı bulmak zor; sizi onun için davet ettim.”

Teğmen, elinde olmadan çenesini kaşıyordu. Tüccar, konuşmasına devam etti:

“Çok küçük oynarız, zaman geçirmek için... Tanıdık iyi bir yolcu var burada; bir de Senyör Anelato... şu has-tabakıcı, tanırınız canım ve bir de ben...”

Şeytana uyuyordu Teğmen. Kendisine dostça gülümseyen adama bakıyor, bir yandan da düşünüyordu: “Ne kötülük var bunda canım? Nihayet namuslu insanlarla küçük bir oyun...”

Kayık ırmakta kayıyor, koyu gökte yıldızlar parlıyordu.

Uzaklarda bir inek böğürdü, korktular. Bir köye yaklaşmış olmalıydılar. Nerede olduklarını anlamak için gözleriyle çevreyi görmeye çalıştılar. Böğürtü yinelendi. Daniel başını çevirip fısıldadı:

“Pedra kayaları yakınındayız. São Felix’e yaklaşık sekiz mil var. İki saat sonra gün ağaracak.”

“Hım, o halde yarın gece Santa Isabel’den geçeceğiz demektir.”

“Evet; sabahleyin Fontoura’nın altında mola veririz.”

Sustular. Bir olay çıkmadan Santa Isabel’den geçebilirlerse önlerinde tek bir tehlikeli yer kalıyordu; Tapirapes Boğazı... Rio Tapirapes’in Araguaia ile birleştiği yerde iki yandaki dağlar ırmak yatağını sıkıştırır, iki kıyı arasında otuz metre bile bırakmazdı. Eğer soygun ortaya çıkmışsa, iki yakada bir bölük insan onları gözlüyor ola-

bilirdi. Böyle bir durumda kurtulamazlardı. En kötülerinde, son Caiapo kıyımından canlarını kurtarıp Carajaların yanına yerleşen ve Kızılderilileri Koruma Örgütü'nün güvencesi altında bulunan Tapirapes Kızılderilileriydi. Bu vahşilerin inanılmayacak kadar güçlü işitme duyuları vardı; her zaman yaptıkları gibi, ortalığı ânında ayağa kaldırabilirlerdi. Kayıktakiler ne olursa olsun bu işi başarmak, boğazdan geçmek zorundaydılar...

"Pas demiyor musunuz Teğmenim?" dedi oyunu kazanmakta olan tüccar kaşlarını kaldırıp gülümseyerek.

"Hayır, açıyorum."

Dört kişi tüccarın odasında oynuyorlardı. Bir masa getirtmişler, üzerine de bir örtü bulmuşlardı. Gece yarısını geçmiş, saat bir olmuştu. Teğmen sabahleyin erkenden göreve yetişmek zorunda olduğu için oyunu bıraktılar. Fişleri sayınca Teğmen'in kayıpta olduğu anlaşıldı. Ama tüccar gülümsedi:

"Kaygılanmayın Teğmenim; sizinle oynamak bir zevk... Hemen ödemenize gerek yok. Yarınki oyunda hesaplaşırız."

Yarınki oyun... Yarınki oyun... Lanet bir sözdü bu! Keşke o gece ödeyip gitseydi!

"Yarınki oyunda hesaplaşmak, yarınki oyunda hesaplaşmak..." Bütün bir hafta bu sözü işitti; hep gülümseyerek söyleniyordu.

Ama hafta sonu oyun bitince tüccar yapmacık bir sıkılganlıkla, "Yazık, yarın oynayamayacağız!" dedi

"Niçin?"

"Yarın öğleden sonra Grego'nun motoruyla Maraba'ya gitmek niyetindeyim."

Teğmen'in göğsü sıkıştı. Borcu iyice birikmişti; sayılar ateşle yazılmış gibiydi. Ödeyecek parayı nereden bulacaktı? Bir de küçük oyun diyorlardı buna! Küçük oyun!.. Tüccarın gözlerine soğuk soğuk baktı. Yine gülümsüyordu o.

“Borcunuz için tasalanmayın canım. Karakola gelirim yarın konuşuruz.”

Teğmen’in sırtına dostça vurdu, sonra esneyerek kollarını gerdi, göğsünü şişirdi. Öteki geceler gibi gömleksizdi yine.

Teğmen gürültü yapmamaya dikkat ederek eve girdi, ama Sa Lua uyanıktı hâlâ.

“Işığı yakabilirsin.”

Bir kibrit çaktı, lambada alev titredi. Sıkıntıyla odaya göz gezdirdi. Sonunda bakışları kadının örtü altındaki şişkin bedeninde karar kıldı.

“Bir şey mi oldu?”

Teğmen yalnızca homurdandı.

Bu gibi suskunluk krizlerine alıştı kadın. Adamdaki kızgınlığın nedenini anlamaya çalışmadı, yan dönüp gözlerini yumdu.

Teğmen bir sigara yakıp uzandı. Uyku tutmuyordu. Gözlerini kapamayı denedi, ama ateşten sayılar, ışıklı reklamlar gibi yanıp sönüyordu, başına kakarcasına hızla geçiyorlardı gözlerinin önünden. Uyumak olanaksızdı.

Sabahın ilk ışıkları Teğmen’i gözleri açık ve yeri sigara izmaritleriyle dolu buldu. Saat sekizde polis istasyonundaydı Teğmen. Gözleri kızarmış, parmakları arasına soğuk terler birikmişti. O gece bir olay yoktu. Kavga olmamış, silah atılmamıştı. Gece sakin geçmişti. Ama o kendisini, kararı bekleyen ağır bir suçlu gibi hissediyordu. Tüccarın istediği neydi? Oyunda çok dikkat etmişti, hile yapmış olamazdı. Çok şanssızdı, o kadar. Hiç iyi kâğıt gelmemişti; kırk yılda bir geldiyse de, daha iyisi çıkmıştı öbür oyunculardan birinde.

Yapacak tek şey vardı: adamı beklemek. İçinden bir ses adamın sinsi bir öneriyle geleceğini söylüyordu. Ama bir karara varması için henüz çok erkendi. Saat tam onda geldi. Kusursuz bir biçimde ütülenmiş krem rengi bir

pantolon, açık mavi spor bir gömlek vardı üstünde. Sakalı bakımlı, saçları düzgün ve parlaktı.

Gülerek başıyla Teğmen'i selamladı ve hemen yazı masasının yanına oturdu. Teğmen nöbetçiyi çağırıp yeni bir emre kadar içeriye kimseyi almaması için uyarıda bulundu. Polisin arkasından kapıyı iyice kapayarak masasına döndü. Tüccar çok doğal bir davranışla cebinden sigarasını çıkardı, Teğmene ikram ettikten sonra kendisi de bir tane yaktı. Derin bir nefes çektikten sonra ağzından çıkan dumanın tavana doğru yükselmesini izledi. Gözleri her zamankinden daha şeytanca parlıyordu. Sağ kaşı küstahça yukarıya kalkmış öteki hiç kımıldamadan duruyordu. Birdenbire, "Konuşabilir miyiz?" diye sordu.

"Elbette."

"Bana bir iyilik yapar mısınız, lütfen? Kalem kâğıt var mı yakında? Yazın lütfen."

Yavaşça söylüyor, Teğmen yazıyordu:

Mauro Duarte. Avenida Oteli, Belém do Pará.

"Gösterin," dedi, okuyup başıyla onayladı. "Doğru. Bunun anlamını biliyor musunuz? Bilmiyorsunuz elbette. Ben söyleyeyim o halde." Masanın üstüne eğildi. "Sayın Teğmen, şunu açıkça belirteyim, can sıkıcı alışverişlerden hiç hoşlanmam. Rahat işleri severim. Genellikle de başarıyorum bunu. Ya ben şanslı olduğum için ya da ötekiler belirgin bir biçimde şanssız oldukları için... Bazen belli bir tehlikeyi göze alırım, kıskırtır bu beni. Çünkü tehlike de bir tür oyundur!"

Bunların zihinsel bir hazırlık olduğunu anlıyordu Teğmen. Böyle büyük lafların ucunun nereye varacağını merak ediyordu. Ne demek istiyordu bu adam?

"Teğmenim, ben kıymetli taşlar alırım. Elmas, hatta küçük parçalarını da... Her türlüşünü toplarım. Bilinme-

yen bir şey değil bu, ama şimdi kendimden söz etmek istemiyorum. Şu anda konu sizsiniz. Oynadınız, kaybettiniz. Bana borçlusunuz. Ödemek için paranız yok. Doğru, değil mi?”

“Evet.”

“Kumar borcu ciddi bir borçtur, değil mi?”

Teğmen’in ağız açmasına olanak vermeden konuşuyordu.

“Bana para veremiyorsunuz. Zaten bir polis teğmeninin az buçuk maaşıyla buna olanak da yok. Sizinkine yaşamak denir mi? Çok daha iyi şeyler var dünyada. Örneğin...”

Teğmen adamın gözlerine gözlerini dikti:

“Örneğin?”

“Çok basit... Çalınmış elmaslar her zaman size geliyor. Aksini söylemeyin çünkü biliyorum. Bütün elmas madenlerinde böyledir. Bu taşlar polis tarafından saklanır, soruşturmanın sonuna kadar karakoldaki kasada kilit altında durur. Doğru değil mi?”

Teğmen evet anlamında başını salladı.

“İyi,” diye devam etti adam, “oyun borcunu unutam eğer... eğer elinde böyle elmas olan biri... Siz ya da başkası, bir biçimde onu Belem do Para’ya bana getirir-se... eline büyük bir para geçer, siz de bu yoksul yaşamdan kurtulursunuz. Aydan aya verdikleri bu sadakaya da gerek kalmaz. Genç ve hoş birisiniz, sizin gibi bir insan yaşam boyu bu çöplük gibi yerde kalmamalı.”

Teğmen yavaş yavaş kalkıp ellerini yazı masasına dayandı.

“Soygun mu öneriyorsunuz bana yani?”

“Bu adı vermek gerekli mi?”

“Bütün elmas madenlerinde böyle aşağılık yollara mı başvurursunuz siz?”

“Aşağılık ağır bir söz. Ben her şeyi yaparım, işime

yarayacak tipleri de araştırırım. Tıpkı sizi arayıp bulduğum gibi....”

“Siz bir soyguncusunuz! Benim buranın en büyük otoritesi olduğumu, yasaya karşı gelenleri deliğe tıkacağımı unutuyor musunuz?”

“Böyle bir şey yapamazsınız!”

Teğmen, adres yazılı kâğıdı aldı.

“Ya bu ne? İşte belgesi...”

“Hiçbir şey kanıtlamaz o, çünkü yazı sizin el yazınız. Her şeyi kendiniz uydurmuş olabilirsiniz! Çocuk olmanın, beni tutuklamaya kalkışacak olursanız, kumar borcunu ödeyemediğiniz için böyle davrandığınızı söyleyecek tanıklar getiririm.”

“Delilik bu.”

Tüccar ilk kez sakinliğini yitirdi:

“Elimdesiniz. Burada tanık olmadığı için açık konuşuyorum, kendiniz yarattınız bu durumu. Nöbetçiye kimseyi içeri almamasını emreden, kapıyı iyice kapayan sizsiniz, ben değilim.”

Ayağa kalkıp elini pantolonunun cebinde bir aşağı bir yukarı dolaştırmaya başladı, sonra Teğmen’in karşısına geçerek gözlerinin içine baktı. Yığılmış oturuyordu polis.

“Çocukluğu bırakın Teğmen! Daha yürekli olmanız gerek! Borcu ödemeniz için zorlamıyorum, ama size bir iş öneriyorum. Kabul ederseniz yaşamanız adamakıllı düzeldir. Biraz cesaret isteyen bir iş... Belki Belem do Para’ya kadar gitmek biraz zor, ama tehlikeler yaşamın tadıdır! Size gösterdiğim fırsatı kaçırmayın. İstemezseniz bu yağmur, bu sivrisinek cehenneminde çürürsünüz. Meslek yaşamı boyunca insanları hayvan gibi öldürten dürüst adam rolünü oynarsınız. Böyle kalırsınız! Öyleyse... adres burada. Söyleyecek başka bir şeyim yok. Tanrı’ya emanet olun....”

Kapıyı açıp soğukkanlı bir tavırla çıktı gitti.
Adres yazı masasında duruyordu:

Mauro Duarte... Avenida Otelı... Belém do Pará...

Aradan bir aydan az zaman geçmişti. Şimdi ne olacaktı?

“Ortalık ağarmaya başladı. Saklanmamız gerek.”

Teğmen Daniel’e baktı, başıyla karşılık verdi. Kayığı Mato Grosso yönüne çevirdiler, bir yan kola saptılar, gizlenecek bir yer aradılar.

Sa Lua, bitkin bir halde uyandı. Çok solgundu, alnı terden sırsıklam olmuştu.

Teğmen’e baktı, gözleri yaşla doldu, duraksayan bir sesle, “Artık dayanamayacağım...” dedi.

Pinga mı, Cachaça mı?

Bundan sonra, her geçen gün sular alçalacak ve Araguaia'nın birçok yerinde ırmağı taç gibi süsleyen beyaz kumsallar ortaya çıkacaktı. Yağmurlar tamamen durmuştu. Kumsallar önce çamurlu ve esmer bir görünüm alacak, gün geçtikçe güneşin kızgın ateşi altında beyaz garçaların tüyleri gibi beyazlaşacaklardı.

Kanau bunları düşünüyor, kuzeydoğu rüzgârının her an patlayacağından korkuyordu. Şimdiye kadar öteki kayığın geçtiğine ilişkin hiçbir ipucu elde edememişlerdi. Iroa geceleri nöbet tutuyor, gündüzleri ırmağın karşı kıyısındaki kumsalda yatıyor ya da çalışıyordu. Başlarına önemli bir şey gelmiş olmalıydı. Yoksa yolculuklarından yarı yoldayken vazgeçmeleri olanaksızdı. Tek yol, tek geçit burasıydı. Hiç kimse Bananal Adası'nı yaya geçmeyi ya da Goias'ta uygar bir kente varmak için binlerce kilometrelik balta girmemiş ormanı aşmayı göze alamazdı; insan gücünü aşan bir şeydi bu. Hem Bananal Adası'nda Javeliler Geçidi'nde, aynı adı taşıyan bir Kızılderili kabilesi yaşıyordu. Bunlar çok ilkeldi, üstelik *mariscador*'ların bölgelerinde yol açtığı düzensizlikler yüzünden herkese kin besliyorlardı. Adanın öbür tarafındaki Goias arazileriye hâlâ su altındaydı, kuruması için aylar gerekliydi. Bütün bunların dışında, bu bölgede

bir de Canoeiro Kızılderilileri vardı, ölüymüş gibi saklanmayı becerir, beyazlara hiç acımazlardı.

Mato Grosso yöresinde tehlike daha da büyüktü. Rio das Mortes ve Roncador bölgesini geçmeye kim kalkışabilirdi ki? Her ne kadar Xavanteler ilk barış işaretlerini göstermişlerse de onlara güven olmazdı. Hiçbir neden yokken São Felix halkının davalarını, atlarını öldürüyorlardı. Onun için bu kasabada ve çevresinde, vahşi komşularına karşı devamlı bir korku sürüp giderdi. Kıyımları korkunçtu. Yalnızca São Domingo yöresindeki kabileler yabancı ve ürkek olmakla birlikte 480 km. uzaktaki Kızılderilileri Koruma Örgütü'nde ara sıra görünürlerdi. Ayrıca pek çok Xavante' nin öteki Kızılderililer gibi, dağınık yerleşim bölgelerinde yaşadıkları biliniyordu. Roncador' dan Tapirapes Nehrine kadar yayılmış çeşitli yerleşim yerleri vardı.

Bölgelerinin verimsizliği nedeniyle yaşamlarını sürdürebilmek için yağmur ormanlarını baştan başa dolaşmak zorunda olan Xavantelere "Kır Koşucuları" adını takmışlardı.

İşte böyle bir bölgede binlerce kilometrelik bir yolculuğu göze alacak biri hedefine canlı olarak varabileceğini nasıl umabilirdi? Soyguncuların bunu başaracakları bir an için düşünülse bile, Mato Grosso'da bir kent ya da bir *garimpo*'ya vardıkları zaman, soygun haberi oralara yayılmış olduğundan yeni geldikleri bu yerler onlar için daha tehlikeli olurdu. Tek çıkar yol, Araguaia üzerinden Para eyaletine gitmekti.

Kanau kayığını karşı kıyıya yöneltti. Yaklaştıkça su temizleniyor, kristal gibi durulaşıyordu; çünkü Rio das Mortes'in akıntıları karışıyordu buraya. Açık seçik görünüyordu fark, Araguaia'nın kendisi bulanık kalıyordu; ırmağın kolunun sularıyla son derece temizdi. Yavaş yavaş kuruyan birikintilerin çamurlu sularından yabancıları, sanki yok oluyorlarmış gibi bağrıışarak kaçıyorlardı.

Kanau kayığı kıyıya sürdü, tabanları kumların üstünde hoş bir ses çıkarıyordu. Sığ suda bir süre yürüdü, balıkların ırmağın derin yerlerine kaçtuklarını gördü.

Balta seslerine doğru ilerledi. Iroa, tamamen çıplak bir halde, dev gibi bir *landi* ağacının gövdesine eğilmiş, kayığının kaba çizgilerini ortaya çıkarmaya çalışıyordu. Bu muhteşem görüntüye doya doya baktı Kanau. Kentte görmesi olanaksızdı bunu. Yalnızca beş renk vardı. Gökyüzünün o olağanüstü temiz mavisi, kıyıların yağmurdan sonra gittikçe genişleyen beyazı, Iroa'nın yanık teninin bronzu, yontulan kırmızı ağaç ve bunların arkasında ta uzaklara kadar nehri sınırlayan ormanın yeşili...

Yaklaştı, Inan'ca selamladı:

"Iroa-ku!"

Iroa baltayı bırakıp doğruldu, sesin geldiği yöne döndü, içten bir gülüşle karşılık verdi:

"Kanau-ku!"

Kayığın yanına oturdular.

"Büyük olacak!"

"Olacak Kan."

"Bir şey yok mu hâlâ?"

Sesi biraz sinirliydi.

"Hayır, yok!"

Palmiye dallarıyla örtülü çardağı gösterdi.

"Şurada tam kıyıda uyuyorum, nehirde olup biteni kaçırmıyorum."

Iroa işine devam etmek için baltayı aldı, ama yine kumların üstüne bıraktı:

"Şenlik hazırlıkları yürüyor mu?"

"Elbette. Şenlik yarın. Valentin büyük bir çukur açtırdı, *churrasco*¹ için bir öküz kesecekler. Köyde kadınlar

1. Et ızgarası. (Ç.N.)

kalugi yapıyorlar, beiju, tatlı patates ve manyok pişiriyorlar. Akşama Fontoura ve Mato Verde Inanları da burada olacaklar..”

Kanau'nun aklına bir şey geldi: Inanların buraya varmaları için ırmak yukarı yirmi dört saat kürek çekmeleri gerekirdi. Irmak aşağı inen ikinci kayıktakiler onlara görünmemek için gizlenmek zorundaydılar. Inanların kesinlikle anlatacağı bir şeyler olmalıydı. Sormaya bile gerek kalmadan anlatacaklarına inanıyordu Kanau, çünkü Kızılderililer haber getirmeye bayılırlardı.

Iroa'ya baktı:

“İstersen ben burada kalırım; sen gidip yarışmalara girersin.”

“Yook Kan. Sen benden daha güçlüsün. Üstelik Curiala senden güreşe katılmanı istedi. Bütün köy üzülür girmezsen. Bilirsin; aşağıdan gelen ekip çok güçlü.”

“Haklısın. Öyleyse ben São Felix'e gidiyorum.”

“Ne işin var orada?”

“İki şişe Cachaça alacağım.”

“Ne diyorsun Kan?” Iroa kaygılandı. Arkadaşlarıyla konuşurken dudaklarından hiç eksilmeyen gülümseme kayboldu.

“Evet Iroa. Buralarda yaşayamam artık. Beni anlıyorsun değil mi?”

Kanau'nun bakışlarında öylesine yalvaran bir ifade vardı ki, Iroa gözlerini çevirdi. Kanau üzülünce o da üzülüyordu. Arkadaşı kente gittiğinde çok acı çekmiş, döndüğü zaman da onu her an yine yitireceğini düşünerek tasalanmıştı. Kanau, bu yaşama uygun değildi, anlıyordu Iroa bunu. Kendisi de onu kente gitmesi için desteklemişti. Ama korkuyordu bu kez, çok korkuyordu. Kendini tutamadı:

“Kan, bir şey söyleyeceğim, bil ki seni kardeşimden çok severim. Ya planın sökmezse? Ya yakalanırsan?..”

“Korkma, bir şey olmaz! İşler düşündüğüm gibi giderse zengin olacağız. Onların gözünde Kızılderiliyim ben hem; Kızılderililer devletin koruması altında. Çocuk yerine koyuyorlar bizi. Göreceksin, her şey yolunda gidecek.”

Iroa üzgün bir halde düşünüyordu: O zengin olmak istiyor!.. Niçin? Hiçbir Kızılderili zengin değildi. Zenginlik beyazlar içindi. Hem zenginliğin ne yararı vardı Kızılderili köyünden başka bir yerde yaşamasını bilmedikten sonra.... İrmaktakinden başka bir yaşam da yoktu zaten gözünde... Balık tutacak, ay ışığında Aruana oynayacaktı o. Ne yazık ki Kanau böyle düşünmüyordu, böyle hissetmiyordu! Ama sonra Kanau'nun Raumalo-Dessé'de uzunca kaldığı zamanlar üzerine çöken özlem ve suskunluk dönemlerini anımsadı:

“Ne diyeyim?” dedi.

“Bir aksilik olmamasını ummaktan başka bir şey gelmez elimizden!”

“Gideyim ben.”

“Niçin kayığı almıyorsun?”

“Kürekle yorucu olur; yürüyeyim daha iyi.”

“Silahın var mı?”

“Yok, bu var.” Kemerine soktuğu bıçağı gösterdi.

“Gözünü aç öyleyse. Xavanteler görülmüş bu civarda, av zamanı şimdi.”

“Xavantelerden korkmuyorum artık Iroa.”

“Doğru. Buralarda kimseye pek bir şey yapmıyorlar ama kendi bölgeleri.”

“Bana göre Xavanteler Caipolardan daha iyiler.”

“Delirdin mi sen?”

“Arakre Iro. Kayığı dönüşte alırım.”

Çabucak uzaklaştı. Ardından bir süre baktı Iroa dostuna. Hem yürüyor, hem de deminden beri elinde tuttuğu gömleği giyiyordu. Iroa yine işine daldı, onu tedirgin

eden düşünceleri kafasından atmaya çalıştı. Ağacı yontuyor, yabani ve temiz yüreği her vuruşta oynuyordu.

Kanau kıyıdan ayrılarak beyazların kullandığı yolu aradı. São Felix yönünde iki yol vardı yan yana. Hemen önündeki, Raimundo Moraes'ın arazisine giden ve atların geçtiği bir patikaydı. Beyazlar, yıllar önce büyük bir cesaretle São Felix'ten altı mil uzaklara kadar yayılmışlar, çiftlik evleri kurmuşlardı. Xavantelerden korktukları için daha ileriye gidememişlerdi. Bu Kızılderililer geçen yıl yalnızca Raimundo Moraes'ın değil aynı zamanda João Irineu'nun da çiftliğini basmışlar, içeriye dalıp ellerine ne geçtiyse, bıçak, balta, kap kacak, giysi gibi şeyleri alıp götürmüşlerdi. Xavanteler her ne kadar giyeceğe meraklı değillerse de giysileri aldıkları, biraz uzaklaştıktan sonra ya attıkları ya da keserek kollarına bilezik ve başka süsler yaptıkları görülmüştü. Buralarda oturanlar, hele kadınlar, bronz bedenli çıplak adamları gördüler mi, dehşete düşüp nereye saklanacaklarını şaşırırlardı. Son zamanlarda Xavanteler silahsız görünmüşler ve düşmanca davranmamışlardı. Ama ormana doğru çekilince nedendir bilinmez, kötülükten mi, yoksa eğlence için mi atlara, sığırlara ok yağdırmışlardı.

Kanau yürürken bunları düşünüyordu. Çıplak ayakla bir milden fazla yol aldı; gerçek bir zevk veriyordu bu ona. Ormanda yürümek, *gariro* palmyelerini, *murici* ağaçlarını, kendilerini zorlukla kaldıran korkak orman kuşlarının kaçışlarını, ağaçların tepesinden bakan *tukan*'ları seyretmek ne hoştu. Yolun bir bölümü hâlâ su altındaydı. Pembe ve beyaz *garça*'larla yabanördekleri kızgın haykırışlarla uçmaya başlıyorlardı.

São Felix Tepesi'ne giden kestirme bir yola saptı. O anda bir beyazdan çok bir Kızılderili'ydi. Keçi yollarını bulmaya, iz sürmeye çocukluğunda alışmıştı. Artık yaşam boyu kentte de otursa, döndüğü zaman, sanki hiç

buralardan ayrılmamış gibi her yolu kolayca bulur, ırmağın köşe bucağını tanır.

Birdenbire durdu, soluğunu keserek eğildi; yerdeki kırık ok parçasını aldı. Doğrulduğu zaman gülüyordu. "Troa'nın hakkı var, Xavanteler geçmiş buradan," diye düşündü.

Gergin ve dikkatle çevreyi inceledi, yerde bir sürü iz vardı. Bunlar Inanların olamazdı, çünkü onların ayakları küçüktü. Yine güldü. Bunları bir beyaz görse, tabanları yağlayıp São Felix'e atardı kapağı. Ayak izlerinin eski olduğunu, endişelenecek bir şey olmadığını anlamazdı.

São Felix Tepesi"ne çıkıp çevresine baktı. Koyda Santa Isabel Köyü ya da Kızılderililerin deyimiyile Raumalo-Dessè uzanıyordu. Koruma Örgütü binası böyle uzaktan bakınca daha da kızıl görünüyordu. Onun yanında çocukluğundan tanıdığı büyük, sarı ağaç görünüyordu. Inanların evleri sanki boşlukta duruyormuş gibiydi.

Sonra bakışlarını São Felix'e çevirdi. Bu yerleşim yeri, Xavantelerin sürekli tehdidi altında olmasına karşın gittikçe gelişmekteydi. Şurada, çiftlik evlerinin sıralandığı yerde, sokaklar bile belirmeye başlamıştı.

Yağmurlar bittikten sonra kumsalları ortaya çıkan ırmak, ormanların bereket saçan yeşillikleri arasında çok geniş ve parlak görünüyordu.

Loreano'nun dükkânına girdi. Şeytan görmüş gibi şaşırıp adam:

"Sen ha, seni Kızılderili meret!"

Kanau güldü:

"Geldim işte yine."

Loreano elini uzattı:

"Ne zaman geldin?"

"Dün."

"Kent sıkı ha. Çıplak gezip Aruana oynayacaksın yine, değil mi?"

“Bilmem.”

Kanau güldü. Delikanlının sırtını sıvazladı dükkancı.

“Serseri bu, kentte yaşar ama hizaya gelmez. Dönünce bir de bakarsın, hiç değişmemiş. Hep aynı Kızılderili...”

Konuşmalara kulak misafiri olan ve melezin elini sıkamak için yaklaşan Bento:

“Kızılderili olmak istemiyor o. Bakın, gözlerinin altına halka yaptırmaya yanaşmıyor!” dedi.

Kanau dostça, “Yanıyorsun. *Omarira*’yı çizdireceğim bu sefer,” dedi.

Çevresindekilere baktı, sonra yine Loreano’ya döndü.

Dükânın içinde süslü yaylar, oklar, kilden heykelcikler, Kızılderili başlıkları, mızraklar, kap kacak, bilezikler ve Inanların değişik birçok elişi ürünleri yerlere, rafalara, tezgâhlara serilmişti. Kanau bunları göstererek takılmaktan kendini alamadı:

“Milleti yine kazıklıyorsun Loreano!”

“Kazıklamak mı? Hiç de değil. Bu ıvır zıvırı seninkiler getiriyor, karşılığında üstlerini başlarını düzeltiyorlar, giysiler, kumaşlar alıyorlar. Uyduruk şeyler bunlar, zaten satılmıyor; biliyorsun sen de...”

Ama Kanau bunun tam tersi olduğunu biliyordu. Bebeklerden her biri elli cruzeroydu, yaylar iki yüz cruzeroya kadar satılıyordu Goiania’da. Rio’da, Copacabana’da içinde üç Kızılderili bulunan bir Caraja kayığı modelini dört yüz cruzeroya görmüştü. Halbuki Kızılderililerin eline bir bebeğe karşılık üç cruzero ya geçiyor ya geçmiyordu. Ama kavga çıkarmak niyetinde değildi şimdi; onun için gelmemişti.

“Bir şey almak istiyorum Loreano.”

“Söyle!”

“İki şişe *pinga*.”

“Pinga?!!”

Loreano beyaz saçlarını kavradı parmaklarıyla.

“Pinga mı dedin?”

“Ooo... Kulağına hoş gelmediyse, cachaça da diyebiliriz.”

Bu alışveriş Loreano'nun hiç, ama hiç hoşuna gitmemişti. Bir Kızılderiliye içki satmak?.. Büyük suçtu. Kızılderilileri Koruma Yönetmeliği kesinlikle yasaklıyordu bunu. Ayrıca Koruma Örgütü'nün yayımladığı genelgede yasayı çiğneyenlere ağır cezalar öngörülüyordu. Kanau'nun babasının beyaz olduğunu herkes biliyordu, ama yasa karşısında bir Kızılderiliydi o.

“Sen de biliyorsun ki sana *cachaça* veremem.”

“Kendim için almıyorum ki. İçki sevmem ben.”

“Valentin mi gönderdi?”

“Hayır. Senin de iyi dostun olan başka biri.”

Loreano'nun bekleyişinin tadını çıkarmak için bir süre sustu.

“Camura.”

“Camura mı?!!”

Dükkâncı şaşırmişti.

“Burada mı o?”

“Léopoldina'dan birlikte geldik.”

“Neden São Felix'e uğramamış?”

“Acelesi varmış.”

“Yoksa Kızılderili şenliği için mi gelmiş Valentin'e?”

Güzel bahane! Bu hiç aklına gelmemişti Kanau'nun.

“Öyle olmalı,” dedi.

Loreano raflara doğru yürüdü, iki şişe alıp döndü. Kanau elini cebine attı.

“Kaç para?”

“Para istemez. Camura'ya, eski bir dostunun hediyesi olduğunu söylersin.”

Kızılderilinun yüreğine bir korku düştü. Ya Loreano

Santa Isabel'e gelmeye kalkarsa? Camura'nın ismarlamadığını anlarsa?.. Ama bir çare bulabilirdi. Eğer Loreano gelirse ona bu içkileri hediye etmek için aldığı, kendisi satın alamadığı için de adını verdiğini söyleyebilirdi.

Evet, en iyisi buydu. Korkacak bir şey yoktu. Ama emin olmak için sordu:

"Neden sen de gelmiyorsun?"

"Ne kadar isterdim. Ama şu üç gün içinde olanaksız. Bak göstereyim neden: Şişeleri koy da gel, dönünce anlarsın."

Loreano tezgâhı dolaştı, Kanau'yla birlikte çıktılar. São Felix her gün biraz daha büyüyordu. Ama bir gün duracaktı bu. Xavanteler yakındaydılar. Geçen yıl bütün ürünleri alıp götürmüşlerdi, çok kötü olmuştu bu.

"Bu yıl da gelirler mutlaka. Devlet eğer bize yardım için bir şeyler yapmazsa ne var ne yok alır bunlar. Biz kendimiz aç kalıp onları beslemek için ekmedik toprağımızı. O zaman yapılacak tek şey kalıyor: çekip gitmek!.."

Loreano'nun sesinde hüznü vardı. Nedeni açıktı bunun; çünkü o São Felix'in kurucularındandı. Saçlarını burada ağartmış, gücünü burada harcamış, giysilerini burada eskitmiş, teri São Felix topraklarına karışmıştı. Araziyi tarıma uygun hale getirmek uğruna elleri nasır bağlamıştı. Her şey olup bittikten sonra Kızılderililer geliyor ve...

Kanau bunları düşünüyordu, sonra beyazların her şeyi kendi çıkarları için yaptıkları kanısına vardı. Açıkçası, Kızılderililerin haklarının tartışılmaması gerekirdi. Bütün bu bölge Xavantelere aitti. Kendilerine ait olmayan yerlerde beyazların ne işi vardı? Ama durum bu hale geldikten sonra bir polis örgütü kurmaktan başka yapacak şey kalmamıştı. Çünkü São Felix umut verici bir aşamaya gelmişti. Bundan sonra bir yıkıntıya dönüşürse çok

yazık olurdu. Araguaia kıyısındaki öteki köyler gibi harap, yoksul ve tükenmiş...

Limana indiler. Bir sürü çocuk çırılçıplak suda oynuyor, kadınlar iki büklüm çamaşır yıkıyorlardı. Zaman zaman Inan kayıkları girip çıkıyordu. İçindekileri gösterdi Loreano:

“Bunları sömürdüğümü mü söylüyorsun? Ama yaylarıyla, oklarıyla ve bilmem neleriyle asıl onların beni bütün gün rahatsız ettiklerini bilmiyorsun. Tam baş belasıdır bu Carajalar...”

“Şaka yapmıştım.”

“Şu benim iskelenin yanındaki kayıkları görüyor musun?”

“Ava mı çıkacaklar?”

“Evet. Yarın hazır olacak. Adam arıyorum.”

Dikkatle Kanau’ya baktı.

“Bu işi istemez misin, Kanau?”

“Av için bir silah getirdim, otomatik. Ama Camura ile anlaşmam var. Üstelik bu tür avlar hoşuma gitmiyor.”

Hangi av bu günlerde peşinde olduğu avdan daha çekici olabilirdi ki? Kafasındaki plan gerçekleşemese bile Camura’nın söz verdiği yirmi beş bin cruzero garanti değil miydi? İkinci kayığı ele geçiremeseler bile komiser en azından çalıştığı günlerin ücretini ödeyecekti. Ve o, karşısına çıkan dünyanın bu en büyük avını kaçırmamak için her şeyi göze almıştı.

“Adamlarım Rio das Mortes’ten yukarı çıkıp avlanacaklar,” dedi Loreano.

Kanau inanmadı. Ne onlar Xavantelere yaklaşmak isteyeceklerdi ne de Xavanteler onları yakınlarında görmek... Ama bir şey söylemedi.

“Sen de bu fırsattan yararlanmak istemez misin Kanau?”

“Hayır, bu olanaksız.”

“Inanlar niye katılmak istemiyorlar acaba?”

“Gözleri açılmaya başladı Inanların. Bir Inan’ı ava götürmek istersen önce bir yazılı anlaşma yapman ve kazancını garanti etmen gerek. Sonunda işi bir cebinlik, bir çakı ya da bunun gibi bir şeyle geçiştireceğiniz bir av Caraja’yı ilgilendirmiyor artık.”

“Söyledin mi bunu onlara Kanau?”

“Çoktan beri anlatmaya çalışıyorum zaten. Bu bizim hakkımız Loreano.”

Loreano yanıt vermedi. Karşı karşıya iki tilki gibiydiler. Kanau son kozunu oynamak için yararlandı bundan:

“Devletin avlanmayı büsbütün yasaklayacağını duydum. Yükünü tutmamış olanlar da bırakacak bu işi. Xavantelerin ürününüzü yediğinden yakınıyorsun, ama bunu yapmaya bal gibi hakları olduğunu unutuyorsun. Çünkü yerlerine giriyor, dağ taş ne bulursanız, sırf derileri için av hayvanlarını vurup yok ediyorsunuz. Açlıktan iğne ipliğe döndü Xavanteler.”

“Ama sen kendin de ava gitmez miydin hep?”

“Dört yıl önceydi o, şimdi yapmıyorum. Budala değilim ben. Üstelik kentte söylentiler alıp yürüdü. Ze Butelo, Javae kızlarını baştan çıkarmış, soruşturması sürüyor. Kötü durumda adam. Öyle ki, bütün takımlarını Santa Maria’da Ze İspanyol’a satmış.” Kanau körfeze arkasını döndü.

“Camura’nın *pinga*’sını alayım, bir an önce köye gidip hazırlıklara yardım etmem gerekiyor.”

Aynı yoldan döndü. Iroa’yı yine ağaç kütüğü üzerinde çalışırken buldu. Bir Inan kendini bu işe verdi mi, gece gündüz bırakmazdı artık.

Şişeleri saklaması için arkadaşına bıraktı.

“Balık yer misin Kan?” dedi Iroa. “Şimdi tuttum.”

Kızılderili usulü, tuzlamadan, içini temizlemeden ateşe koyduğu balıkları gösterdi.

“Neredeyse pişerler.”

“Zamanım yok İro. Hemen gidip Camura’yla konuşmam gerek.”

Kayığı suya itti. Tamamen soyundu. Güneş yalnızca ısıtmıyor, arkasını ateş gibi yakıyor, bu ateşle bütün doğayı alazlıyordu. Irmak sanki alevler içindeydi, kumsallar kızgındı ve yaban tıpkı bir elmas gibi ışık saçıyordu.

Camura’yı buldu, biraz dolaşmalarını önerdi. “Kumsalcık” a kadar indiler. Taşlara oturup fısıltılarla akan ırmağa çevirdiler bakışlarını.

“Hiçbir haber yok Camura. Irmak gözetleniyor. Başlarına bir şey gelmiş olmasın?”

“Tapirapes’e kadar insek ne dersin?”

“Dikkati çeker. Özellikle şimdi, tam şenliğin başlayacağı sırada.”

“São Felix’te kuşkulanan var mı? Bu konuda bir şeyler geldi mi kulağına?”

“Hiçbir şey yok. Loreano bu günlerde bir av ekibi donatıyor; onun için seninle görüşmeye de gelemiyor.”

“Hm... Niye geldiğimi sordu mu?”

“Evet, ama yanıtını verdim, Kızılderililer şenliği için geldiğini söyledim.”

“Hiç aklıma gelmemişti bu. Valentin’e karşı da iyi bir bahane. Neden geldiğimi öğrenmek için başımın etini yiyor.” Camura gülüyor, diş etleri görünüyordu.

“Gerçek nedeni söylemedin mi ona?”

“Hiç kimseye söylemedim. Yalnızca sen biliyorsun. Peki ya sen kimseye bir şey söyledin mi?”

“Kumsaldaki kumlar kadar sessizim.”

“Böyle iyi. Kayıktakilerin kokumu alıp yollarını değiştirmelerinden korkuyorum.”

“Bunu yapamazlar, buradan geçmek zorundalar. Başka yolu yok.”

“O da doğru ya!”

“Sana bir şey soracaktım Camura. Bu soygunu nasıl haber aldın?”

“Karşık bir iş bu delikanlı. Tam bir macera. “Camura kemerinden bıçağı, cebinden tütünü çıkardı, ince ince kıymaya başladı. Bir şey anlatacağı zamanlar böyle yapardı.” Bu adamları yakalama görevini aldım. Polis olduğumdan beri karşılaştığım en büyük olay bu. Bir *garim-po*'da rastlanacak en büyük soygun...”

Sigarayı dudakları arasına yerleştirip yaktı, derin bir nefes çekti. Dağılıp uzaklaşan dumanları izlemeye koyuldu.

“Her bölge bir polis Teğmen'inin yönetimi altındadır değil mi?”

“Evet. Bazen de bir yüzbaşının. Ama Cacinunga'daki bir Teğmen'di. Oyuna düşkün bir adamdı. Oynadı ve kaybetti, sıfırı tüketti; borcunu da ödeyemedi. *Garim-po*'larda her zaman elmaslar çalınır, sonra yine bulunur. Soruşturma bitinceye kadar polis istasyonundaki kasada saklanır. Raimundo var ya, madenlerde kendi hesabına adam çalıştıran. Adamlarını ilk gönderen odur; kimi zaman o kadar erken gönderir ki, su bulanık olduğu için bir şey bulamazlar. Kimi zaman da şansını yaver gider. Bu yıl da böyle oldu, işçilerinden biri çok kıymetli bir taş buldu. Yontulduktan sonra sekiz yüz bin, hatta bir milyon cruzero edebileceğini söylüyorlar. Çok para bu öğlum. Böyle şeyler daima felaketi de birlikte getirir zaten. Taşı bulan adam o anda kendi yoksulluğunu düşündü. Gençliğinde bu mesleğe girip şurada iş bulan, ama bir türlü şansını açılmayan bir zavallı... daha doğrusu bu zavallılardan biri... Birdenbire önünde özgürlük yolunun açıldığını görür gibi oldu.”

Camura sigarasından bir nefes çektikten sonra Kanau'ya sordu:

“Onun yerinde olsan ne yapardın?”

Kanau duygularını belli etmedi. Bir gülümseme do-
laşan dudakları incelmmişti, gözleri tamamen sakindi.

“Ne bileyim ben? Şimdiye kadar elmas aramadım
ki...”

“Böyle bir elması cebine atmaya cesaret eder miy-
din?”

Kanau çok hızlı düşünüyordu. Camura bu konuda
niçin bu kadar ısrarla duruyordu? Bir kuşkusu mu vardı?
Yoksa şaka olsun diye mi soruyordu?

“Böyle büyük bir riske girip girmeyeceğimi bilemi-
yorum. Sonrasını anlat, merak ettim.”

“Pekâlâ. Herif çevreyi kolaçan etti, kimse farkında
değildi bir şeyin. Taşı cebine koyup elini alnına götürdü,
oflamaya başladı. Ötekiler ne var diye sorunca, başının
ağrıdan çatladığını, ilaca ihtiyacı olduğunu söyledi. Ora-
dan ayrılır ayrılmaz ıvır zıvırını topladı ve ortadan kay-
boldu. Arkadaşları kuşkulandılar. Uzaklara gidmeden
yakaladı polis, elması alıp kasaya koydular. Bu kadar para
çok bela, çok kan getirir. Teğmen işe el attı. Kumar bor-
cundan her an rezalet çıkabilirdi. Kasadaki taş da masum
masum parıldamaktaydı... Teğmen, kadını doğum için
Léopoldina'ya götüreceğini söyledi herkese. Bir onbaşıyı
da yerine bakması için bıraktı ve birçok şey tembih etti.
Ayın on beşine, yani maaş ödeme gününe kadar döne-
mezse, maaşları dağıtmasını söyledi. Bütün para kasada
zarf içindeydi. Irmak aşağı gidip karısını bırakacak ve dö-
necekti. Bu amaçla yanına, kürek çekmek için tutuklular-
dan güvendiği birini, bir de karısını Léopoldina'da yalnız
bırakmayacak ve doğumda yardım edecek bir hizmetçi
aldı. Eğer Raimundo elmas işlerinde acemi bir çaylak ol-
saydı, işler tıklarında gidecekti. Ama o kaşarlanmış bir
kurt... Elmas kasada... ve tam o sırada kumar borcu olan
Teğmen ortadan yok oluyor! Hımmm?.. Raimundo onba-
şığı çağırıp uzun boylu konuşuyor. Onbaşı önce ne yap-

cağını bilemiyor. Ya doğru değilse? En iyisi ayın on beşine kadar beklemek... Ama ertesi gün Raimundo yine sıkıştı-
rıyor: Ne çıkacak bundan? Kasayı açıp içine bakacaklar, o kadar... Öyle de yapıyorlar. Üst tarafını biliyorsun. Bana koşup geldi Raimundo. Elbette Teğmen Goias eyaletine kaçacaktı, çünkü Mato Grosso'da hemen yakalanabilirdi. Goias polis komiseri olduğum ve bu gibi şeylere pek çok kez rastlamış olduğum için... Hemen harekete geçtim. Onlardan önce Léopoldina'ya varacağımı umuyordum. Ama sanırım onlar bir gün önce davrandılar benden."

"Öyle diyorsan öyle olsun.. Ama Léopoldina'dan sonra da gündüzleri yol alamazlar, saklanmak zorunda-
lar. İnan ki biz onlardan iki gün öndeyiz. Ya bugün ya da yarın geçecekler buradan, eminim bundan. Ama başları-
na bir iş geldiyse, onu bilmem... Pekiii, Teğmen'i burada, Santa Isabel'de yakalayamazsan ne olur?"

"O zaman aşağıya, Tapirapes'e kadar gideceğiz. Biz Goias yönünü tutarız, Koruma Örgütü de karşı yönü. Irmak geçişini tıkarız. Kızılderili kayıklarıyla doldurduk mu, tamam..."

"Yaman adamsın Camura!"

"Bir şey daha var. Bir-iki güne kadar on kişilik tam silahlı bir birlik gelecek yardıma. Güvenliğim için ver-
melerini istediğim tek şey..."

Hiç beklemiyordu bunu Kanau. Yüzünde bir şey belli etmemek için büyük çaba harcadı.

Komiser gerinip mırıldandı:

"Inh Camura!.. Ah biraz *pinga* olsaydı..."

Kanau'ya dönüp gözlerini kırıştırdı.

"Ne eşeğim ben! São Felix'e gideceğini niçin akıl et-
medim? Gelirken bir şişe alırdın."

"Valentin'de yok mu?"

"Var, var ama azıcık veriyor."

"Kim bilir, yarın belki iki şişe alır gelirim sana..."

Lanet

Sahilden biraz uzakta konaklamışlar, bir *imburana* ağacının seyrek gölgesine sığınmışlardı. Sa Lua artık dayanamaz haldeydi. Ama bir türlü uyuyamıyorlardı. İlk kez bir bıkkınlık dalgası kapladı hepsini. Yolun yarısına bile gelmemişlerdi daha!

Hiç kimsenin gözleri kapanmak bilmiyor, ama sürekli esniyorlardı. Uykusuz geçen sayısız gecelerden sonra kıpkırmızı kesilmişti gözleri. Her an tetikte, heyecanın son kertesinde kürek çekerek sabahı etmişlerdi. Zaman, yalnızca sonsuz kürek vuruşlarından oluşmuştu.

Daniel, Sa Lua'ya yumuşak bir yer sağlamak için yalnızca örtülerden oluşan yatağının altına hurma yaprakları toplamıştı, kadın gözleri kapalı bu yer yatağında yatıyordu. Artık hamağa çıkacak durumda değildi.

Cehennem gibi sıcak gün bitmek bilmiyordu. Güneş, yakıcı ışınlarını kumlara serpiyor, yağmur döneminde yitirdiğini kazanmak için çok yavaş ilerliyordu sanki.

Genç kadının bedenini yapışkan bir ter kaplamıştı. Korkulacak kadar büyüyen karnı, onun değilmiş gibi görünüyordu. Ayakları şişmişti. Alnından soğuk terler akıyor, sıkıca kapalı gözlerine giriyordu. Sabırla elini kaldırıp ıslanan yüzünü siliyordu. Doğumun çok yakın olduğunu anlıyor, korkuyla sıkışıyordu yüreği. Kaçınılmaz

sancılardan değildi korkusu, o en hafif idi; hiçbir şeyden emin olmama korkusuydu bu. Ama korkuyordu! Yakında dünyaya gözlerini açacak küçük yaratığın korkusu, bilinmezliği ve kaygısı... Ateş saçan gök altında bu delice yolculuğa dayanabilecek miydi o? Sa Lua'nın bütün yaşamında arzulamayacağı tek şey, konuk sevmez doğanın ortasındaki bu ıssız kumsalda iki adamın ve deneyimsiz bir kadının yardımıyla doğum yapmaktı.

Ama bebek için birkaç kundak ve çorabın hazırlanmış olduğunu ana şefkatiyle düşündü. Bunlar yeterli değildi, ama bir yaşam başlangıcı için gerekliydi.

Yeni bir korku bu yumuşak duyguları sildi. Ya çocuk doğar da memelerindeki süt kurursa... Nasıl beslenecekti çocuk? Sonra kendini teselli etti; bu dolgun göğüste süt vardı elbet dedi, elini kaldırıp memeleri üzerinde hafifçe gezdirdi, gülümsedi. Biliyordu, Tanrı ona acıyıp böyle bir durumda bırakmayacaktı. Uyku bastırmıştı. Maraca'nın kızgın sesleri uzaklaşıyor, yaban güvercinlerinin mırıltıları bir ninniye dönüşüyordu.

Teğmen, bir ağacın gövdesine dayanmış, dinleniyordu. Bakışları sert ve acımasızdı. Sakalının karası, yüzündeki karanlık anlamı artırıyordu. Gözlerini karşısında kumda oturan Daniel'in gelişmemiş, zayıf çizgilerine dikmişti. Sonra Tilde'ye çevirdi. Her zaman biraz uzakta dururdu o, istenmediğini bilirdi. Yemeğe bile yaklaşmaz, ötekilerden ne kaldıysa alır, gözlerden uzak bir köşeye çekilirdi. Sonra bulaşıkları alır, iğrendirici bir hayvan gibi, uzaklara götürüp yıkardı.

Ya Daniel? Neler geçiyordu kafasından acaba? Ne düşünüyordu bütün bu olanlar için. Teğmen, vicdan acıları içinde ateş gibi yanan alnına götürdü elini. Sakalına kadar inen terler yakıyordu. Nasıl olmuştu bütün bunlar? Soygun... Ve hepsinin üstünde, karnı burnunda bir kadın... Onu kendisiyle birlikte sürüklemek vicdansızlığı...

Sa Lua'ya baktı. Onu sükûn içinde uyuyor görmek, içindeki huzursuzluğu biraz hafifletti. Yarı açık dudaklarında ara sıra gizli bir mutluluk gülümsemesi uçuşuyordu. Yolun sonuna erişmek için daha çok vardı! Yolculuğun yarısına bile gelmemişlerdi. Yiyecekleri bitmek üzereydi. Azıcık kalan tuzlu eti ona göre yemek zorundaydılar. Manyok unları da sonuna kadar yetiştirmeyecekti.

Zaten o sona varabilecekler miydi acaba? Zayıflayacaklar, acınacak hale düşecekler, güneş de derilerini kavuracaktı. Ya şu oradaki yılan?.. Hiçbir şey duymuyor, hiçbir acı çekmiyor görünüyordu. Ama daha fazla sıkışacak nesi vardı zaten?

Dikkati yine Daniel'e çevrildi; kuma devrilip uymuştu. Bir an sıçradı, sonra yine eski halini aldı. O da bir başka bilmeceydi. Dürüst mü, namussuz mu olduğunu hiç kimse bilmiyordu. Fazla konuşmasını sevmezdi. Güldüğü görülmemişti. Bakışlarında, derinlerdeki bir yasın anlamı vardı. Yaşamla ilgili her şeyden elini çekmiş gibiydi. Ama Teğmen'in ondan yakınacak bir yönü yoktu; hiçbir zorluk çıkarmamıştı şimdiye kadar.

Şansının esiriydi. Nereye sürükleniyordu? Niçin Teğmen'in peşinden gelmişti? Niçin zaten var olan suçlarına bir yenisini ekliyordu? Ölümün silinmeyen gölgesini zaten yüzünde taşıyor ve yaşama ancak bu yeni suçun canlılığıyla tutunabiliyordu herhalde. Eski yaşamı onulmaz hale geldiği için yeni tehlikelerin karşısında olmayı yeğ tutuyor, ceza bütün yollarını kesmeden önce tutukluluğun dört duvarı dışında sürüklenip duruyordu. Ve şimdi bir gök, ateşten de olsa bir güneş, onu izleyen açlık ve belki de ölüm vardı, ama demir parmaklıklardan daha iyiydi bunlar. Mahkûmların her günü ertesi güne zincirlenmiştir, saatler saatleri sürükler ve vicdan acısı bütün dehşetiyle yer bitirirdi. Öldürdüğü kadını düşünmek istemiyordu, ama bu düşünceden kendini bir türlü

kurtaramıyordu. Beyaz gırtlak bembeyaz hapishanenin duvarları gibi beyaz, hayır oranın duvarları lekelenmişti, baştan aşağı abuk sabuk laflarla doluydu, belki de o gırtlakın beyazlığını o duvarlarda aradığı içindi. Titreyen parmakları altındaki ezik gırtlakı unutamıyordu. Kaçıp uzaklaşmak en iyisiydi. Bu kaçış, pişmanlığı ve acıları unuttururdu belki. Durup dinlenmeden kürek çekmek, yorgun bedenine taşlar kadar ağır, kara, kapkara bir uyku bağışlıyordu.

Bu adamı yanına almak bir cesaret işiydi, ama Teğmen, sürekli tehlike altında bulunan *garimpeiro*'ların özgürlüğe can attıklarını biliyordu. Hem elmasta Daniel'in de payı olmayacak mıydı? Daniel tekrar kumların üstüne düştü, bu kez kalkamadı. Yorgunluk galip gelmişti. Bu suskun yol arkadaşına teşekkür borçluydu. Hedefe onsuz ulaşamazdı. Araguaia'yı bir harita okur gibi biliyordu. Geceleri her şeyi gözlüyor, hiç yanılmıyordu.

Cacinunga. Aragarças. Registro. Léopoldina. Dumbazinho. As Cangas. Cocalinho. Travessao. Riuna. Lago Rico. São Jose. Piadede. Montaria. Luis Alves. São Pedro... En son Rio das Mortes'i geçmişlerdi... Ve şimdi de São Felix ve Santa Isabel'e yaklaşıyorlardı. Koyu karanlık gecelerde bütün o yerlerin önünden kürek çekerek, duyduğu seslere ve tahminlere göre yönünü saptayarak geçmişti Daniel.

Teğmen'in gözleri istemediği halde yavaş yavaş kapandı:

... Kayık suyu yarıyordu, gün ışığında yola çıkmaya mecbur kalmışlardı, doğru dürüst soluk bile alamıyorlardı, işin en kötüsü Daniel'in de kayıkta olmasıydı. Sa Lua kaybolmuş, Tilde'nin başı kesilmişti. Küçük korkudan camlaşmış gözleri ona bakıyordu. O harika altın saçların ucunda kanlar pıhtılaşmıştı.

Daniel geriye dönüp bakarak korkuyla, "Küreği bırakmanın Teğmenim, yoksa yetiyecekler," dedi.

Avcıların kayıkları büyük bir süratle yaklaşmaktaydı. Mahvolmuşlardı. Silahlar neredeydi? Kumsalda unutulmuşlardı silahları. Kaçmaktan başka çareleri yoktu.

“Ya elmas?” diye sordu Daniel.

Yorgunluktan karşılık veremiyordu ama kendini topladı:

“Burada, kadının başı altında. Burada kimse bulamaz onu.”

Avcılar her yandan ateş etmeye başladılar. Kurşunlar suyu kamçılayıp geçiyordu. Dayanmak zorundaydılar. Kürekler kıvıldamıyordu artık. Kayığın kenarına bir el yapıştı, öteki eller izledi bunu. Adamların gözlerinde kıyıcı pırıltılar vardı.

Daniel gülerek avcılara dedi ki:

“İşte elması çalan adam bu! Kadınları öldüren de o! Bakın, elmas cesedin saçları arasında saklı.”

Teğmen’in gözlerinden öldürücü bir nefret fişkırıyordu. Dudaklarından tek sözcük çıktı.

“Alçak!”

Eli kemerine gitti ama tabancası yoktu. İşi bitikti. Avcılar yakaladılar... Büyük bir yorgunluk onu öne doğru yıkarken ter içinde uyandı. Kâbus görmüştü.

Elması yokladı. Beline değiyordu. Daniel hâlâ yüzü koyun yatıyor, soluğu kumda küçük bir çukur açıyordu. Sa Lua sükûnet içinde uyuyordu. Tilde, temizlediği kaplar kucagında, sıska bacaklarıyla ırmaktan doğru geliyordu. Kendisi de yıkanmış olmalıydı, saçları demetlerle omzuna düşmüş, her zamankinden daha koyu görünüyordu.

Ateşe eğildi, bir kuru dal atıp üfledi, alevler canlanıncaya kadar üfledi. Sonra korları dağıtıp bir tencere su koydu üstüne.

Sa Lua yavaş yavaş gözlerini açtı. Ağaca yaslanmış Teğmen’i gördü. Başı göğsüne düşmüştü. Daniel de uyu-

yordu. Dudaklarında bir gülümseme dolaştı. Doğumda ona yardım edecekti bu iki yorgun adam...

Soluk almakta büyük güçlük çekiyordu şimdi. Bedeni gittikçe ılıklaşmaktaydı. Bir bulantı yükselmekteydi içinden. Ama inlemek istemiyordu. Ötekiler biraz daha dinlensin istiyordu.

May'ı düşündü. Nereden gelmişti aklına May? Bu kuş uçmaz kervan geçmez vahşi yabanda onun iyi yüreğinden medet mi umuyordu? May, ihtiyar aşk patronu... Bu tür kadınlardan Sa Lua'ya gerçek sevgi göstermiş tek insandı o. São Paulo'da bir genelevi vardı. Yanında yaşayan bütün kızlara karşı şefkatliydi.

Sa Lua onu oksijenli kıvrıkcık saçlarıyla, modası geçmiş ama şık giysisiyle karşısında gördü. Yaşlanmamak için ne çabalar harcardı!

Sa Lua'nın gözleri yaşardı. May'ın son âşışını, yaşı en çok onunkinin yarısı olan adamı düşündü. Oğlundan daha iyi bakardı kadın ona. Bazen delikanlıdan dayak yer, ama hiç yakınmazdı bundan. Gözleri şişer, yaşlılığı daha bir belirginleşirdi. Hiç değişmeden yumuşak ve dostça hareket etmeye devam ederdi. May ona her şeyi verirdi, hatta kızlarla çıkabilmesi için para bile.

Bir gün kavga ettiler, adam gideceğim dedi. Eşyalarını toplarken May kımıldamadan duruyordu yanında. Ama konsola yönelince anladı May, konsolun önüne geçti. Yüksek dantelli yakasının çevrelediği buruşuk boyunu titriyordu. Sesi soğuktu:

"Hayır, resmi alma! Hiç olmazsa onu bırak." Kuvvetli eller bir kenara itti kadını, çekmecedен fotoğrafı çıkardı, yırttı, pencereden sokağa attı. Sonra da çıkıp gitti.

May pencereye dayanıp arkasından baktı, adam küçüldü, küçüldü, kayboldu. Yavaşça kapıyı açıp sokağa çıktı, zorlukla eğilip parçaları topladı. Bazılarını rüzgâr götürmüştü...

Ah, ne iyi yürekliydi May...

Şiddetli bir sancı inlemesine yol açtı. İçindeki varlık, gücünü gösteriyor, bulunduğu karanlığın dışında bir yer arıyordu artık. Teğmen hemen kalkıp koştu. Daniel de kalktı. Onlara bakıyordu Tilde.

Sa Lua'nın gözleri, koyu tüllerle bürünmüş gibiydi. Teğmen'in eğilmiş yüzü belirsiz bir toprak gibi görünüyordu. Kadının gözleri kararıyor, başı dönüyordu. Acıdan inlerken, "Niçin bu kadar karanlık?" diye mırıldandı. "Niçin çabucak karardı ortalık?"

Alnında nasırlı bir el dolaştı; kaypak bir soğukluk geçiyordu bu elden. Daniel havaya baktı; daha erkendi. Güneşin batmasına iki saat kadar vardı. Sınirleri gerilmişti. Büyük bir sabırla her şeye dayanan kadına acıyordu.

Baş dönmesi sürüyordu. Gök, kara lekelerle kaplanmıştı, iç içe giriyorlar, sonra ayrılıyorlardı. İki adamın yüzü birbirine karışıyordu.

"Niçin bu kadar karanlık?"

İçini sancılar kemirmeye başladı. Önce küçük batmalar, sonra dayanılmaz bir yayılma... Tutamadığı ağızdan salyalar akıyordu. Dayanamıyordu artık. Niçin ölmüyordu, niçin? Ateşten pençeler omurgasını kavıyor, kaburgalarına yapışıyor, alev gibi sarıyordu. Yaşamın cefasıydı bu, nefret ediyordu yaşamdan. Yeni bir varlığın istediği bedel niçin bu kadar pahalıydı?

Kramplar yine gelmek üzere azalıyor, sonra organların derinliğine iğneler gibi saplanıyordu. Soluğu ateş gibi, bakışları bulanıktı, sıvı bir ateş gibi arkasından iniyordu ter. Ama alnı buz gibiydi. Söylenenleri duymuyor, doğumun niçin bu kadar uzadığını da anlamıyordu.

Kendini kaybetti, sonra yine bir şeyler fark etmeye başlayınca, gözleri faltaşı gibi açılmış adamları görür gibi oldu. Alevler yüzlerine acayip gölgeler atıyordu. Tilde ateşin yanına çömelmişti.

Gözleri kaç kez karardı, sonra yine açıldı, kaç kez ateşten yükselen dumanları gördü bilmiyordu. Tilde ateşin yanında çömelmiş duruyordu.

Kaç kez gözlerinin karardığını, kaç kez ateşten çıkan dumanlara takılan gözlerinin kapandığını anımsamıyordu.

Yukarıda yıldızlar bu olanlarla hiç ilgilenmeden, her geceki yollarında yürüyorlardı.

Teğmen nasırlı elleriyle kadının yüzünü okşuyor, alnını kurulusuyordu. Gözlerini kaldırıp sorar gibi Daniel'e baktı: Daha sürecek miydi? Daniel başını salladı, sürüyordu!

Güney yıldızı ufka inmişti, gece yarısını geçmiş demektir. "Şafağa kadar doğum olur," dedi Daniel. Ama o zamana kadar dört ıstırap ve umutsuzluk saati daha vardı.

Kadını niçin bu durumda yolculuğa çıkarmıştı?

Kaçtıkları geceyi bir kez daha düşündü: Zifir gibi karanlıktı... Tüm *garimpo* uyuyordu. Vakit gece yarısını geçmişti. Kâğıtlar, oyun, Mauro Duarte... Yeni borçlar... Çöküntü... Eve gelip her şeyi Sa Lua'ya itiraf... Kaçmak zorundaydı. Ama nasıl? Sa Lua'nın durumu! Ama Sa Lua, olağanüstü bir kişiliği olduğunu gösterip kocasının ellerini tuttu ve elmas soygununu ve kaçıışı birlikte planladılar. Daniel'in gelmesinde ısrar etti. Tilde'yi de almalıydılar. Kadına Léopoldina'ya gitmek istiyoruz, senin yardımına gerek var denilecekti. Bakıcı olarak Tilde'den iyisi bulunmazdı. Üstelik elmastan alacağı pay ile kendine daha iyi, daha rahat bir gelecek sağlayabilirdi. Her şeyi en ince ayrıntılarına kadar düşünmüştü Sa Lua. Yalnız geceleri yol almalarını da önermişti, çünkü bu haliyle korkunç sıcaklara dayanamazdı. Ya hamilelik? Çocuk ne zaman doğacaktı? Bir ay daha var olmalı, dedi Sa Lua, Belem do Para'ya varabilirlerdi o zamana kadar. Ama daha yolun yarısına gelmeden doğum zamanı gelmişti.

Daniel'in yüzüne baktı Teğmen. Gözleri iri iri açılmıştı, alevler yansılıkça parlıyorlardı. Kaçtıkları gece ne

kadar sükûnetle elmastan pay vereceğini söylemişti Daniel'e. O da daha büyük sükûnetle kabul etmişti bu öneriyi. Sanki hep böyle bir fırsat beklemiş gibiydi. Kaderin ona böyle bir kaçış yolu sağlayacağını daha önceden biliyor muydu? Yüzünde hiçbir çizgi oynamamış, gözlerinde hiçbir şaşkınlık belirmemiş, dudaklarında hiçbir gülümseme görülmemişti. Daniel gülmeyi unutmuştu.

Teğmen bakışlarını Tilde'ye çevirdi. Ateşin yanında diz çöküp oturmuş, ara sıra bir dal parçası atıyordu. Uyumamıştı; adamların her hareketini izlemiş, bir karnarda durarak yardım istemelerini beklemişti. Doğumdan hiç anlamadığı için kendini yararsız ve istenmeyen kişi olarak görüyordu. Kulağına gelen her inilti acıma uyandırıyordu içinde. Ne kadar sürecekti bu? Neredeyse sabah olacaktı! Bir çocuğun doğması bir günün doğmasından çok zaman alıyordu.

Yüreğe işleyen bir çılglık duyuldu. İştmemek için Tilde kulaklarını tıkadı, gözlerinden yaşlar boşandı.

Teğmen'le Daniel Sa Lua'ya eğildiler. Konuşulanları duyuyordu Tilde, istemese de duyuyordu:

"Doğum başladı... arkasını tut!... Söyle, kendi de yardım etsin."

Teğmen'in boğuk ve titrek sesi işitildi, Sa Lua'nın kulağına eğilmişti:

"Sen de yardım et. İkın... ıkın."

Daniel Tilde'den babaçu yağı istedi; bu işe en uygun şeyin yağ olmadığını biliyordu ama, ellerinde başka bir şey yoktu. Ilık suyu hazır tutmasını da tembih etti.

Sa Lua'da yeni sancı başlıyor, parçalanacağını sanıyor, sanki kesilip ikiye bölünüyordu. Artık bağırarak gücü kalmamıştı. Sonra içinden bir şeyin koptuğunu, bir şeyin göklere fırladığını duydu. Birdenbire sönmüş, acılar da kesilmişti. Ölüm müydü bu? Hiçbir şey duymu-

yordu artık. Kulaklarında derin bir uğultu vardı, kalbi şakaklarında atıyordu. Uzaklardan, çok uzaklardan Daniel'in sesi geldi:

"Zor bir doğumdu bu; kordon boyuna dolanmış!"

Ses yeniden duyuldu:

"Bir oğlan."

Tilde ılık su getirdi. Midesi bulanıyordu. Bir şey yapamıyordu buna karşı. Irmağa koşup kustu. Çocuğun ilk ağlamasını da oradan duydu. Ciğerlerine dolan hava, yasağın ilk laneti gibi acıyla çıkıyordu.

Birkaç gün burada kalmak zorundaydılar. Sa Lua'nın kendine gelmesi gerekiyordu.

Sıkıntı içindeydi hepsi. Korku kemiriyordu Teğmen'i. Soygunun daha duyulmamış olabileceği düşüncesiyle avutuyordu kendini. En iyi olasılıkla, soygun ayın on beşinde anlaşılrsa, önlerinde bir haftalık zamanları vardı. Ama inanamıyordu buna. Çünkü elmasın ilk kez bulunup kendisine teslim edilmesinden sonra hemen yola çıkmaları dikkati çekmiş olabilirdi. Gerçek sahibi kuşkulanmış, peşlerine düşmüştür mutlaka. Onları ölü ya da diri bulacak olanlar için büyük para koymuştu ortaya. Goias ve Mato Grosso polisleri ırmağın her yanında onları arıyor olmalıydı. Birkaç saatlik yaratığa dolu memelerini veren Sa Lua'ya baktı. Yine sakin ve rahat görünüyordu.

Daniel fırsattan yararlanarak öğleye kadar uyudu. Şimdi, saat iki sularında, ırmağın kıyısına oturup oltasını atmıştı. Kıtlaşan günlük besinlerini tamamlamak zorundaydılar.

Teğmen São Felix'e yakın olduklarını, ortada soygun bulunmasaydı karısını oraya bırakabileceğini, çocuğun sağlığının da tehlikeye atılmamış olacağını düşünüyordu.

yordu. Ama şansın bundan sonra gülüp gülmeyeceğini görmek için beklemekten ve umut etmekten başka yapacak bir şey yoktu.

Ağaca sırt verip gözlerini kapadı. Zihninde kalan son resim, ırmağın öbür kıyısında kanat çırpan bir sıra *garça* oldu... Uzun uzun uyudu. Sa Lua'nın acılı bir sızlanışıyla gözlerini açtı. Hemen ayağa kalkıp karısının yanına gitti. Kadının gözleri çok büyümüşü ve kırmızıydı. Bedeni yanıyor, hiçbir soruya karşılık vermiyordu. Daniel'i çağırırdı.

"Ateşi var."

"Enfeksiyon olmasın."

Korktuğu başına geliyordu. Böyle ilkel koşullar altında yapılan bir doğumun, bütün yaşamı yoğun cinsel ilişkiler içinde geçmiş kadına pahalıya mal olacağı açıktı.

Durum kötüydü. Kadını kayığa koyup en yakın uygar yere götürmekten başka çare yoktu. Ancak orada penisilin bulunabilirdi. Ama hastanın bu yolculuğa bile dayanamayacağı korkusu iki adamın elini kolunu bağıyordu.

Ama kötü olan tek şey de bu değildi! Tilde koşarak geldi kıyıdan. Öyle heyecanlıydı ki konuşamıyordu bir türlü, gözleri büyümüşü. Eliyle nehri gösterip şunu söyleyebildi:

"Bir sürü kayık... Avcılar..."

"Avcılar mı?"

Saklanmaya imkân yoktu! Soygun haberi yayılmışsa işleri bitikti. Beklemekten başka bir çıkış yoktu. Şanslarını deneyeceklerdi, belki de kimse bir şey bilmiyordu henüz.

Kürek sesleri gittikçe yaklaşıyordu. Daniel yavaşça toparlandı:

"Kendimize elmas arayıcısı süsü verelim. Balisa'dan gelip Maraba'ya gidiyoruz."

Teğmen dudaklarına kadar sararmıştı. Pek kalabalıktılar. Sesler duyuluyordu.

“Bir kayık!”

“Bakalım şuna!”

Kuma sürülen kayıklar gıcırta sesi çıkartılar. Ayak sesleri yaklaştı. Kalabalıktılar. Hasta kadının başındaki yılgın insanlara yaklaştılar, onların gözlerindeki korku ve kederi görenlerden biri:

“Merhaba! Korkmayın, kötülük edecek değiliz.”

Daniel de Teğmen de hemen ayağa kalktılar, selama karşılık verdiler.

“Burada kalakaldık. Yolculuğun ortasında doğum oldu.”

Adam şapkasını çıkararak yaklaştı. Gözleri dostça bir gülümsemeye kısıldı. Kaba ve karanlık yüzünde bir şefkat dalgası uçtu.

“Oğlan mı, kız mı?”

“Oğlan.”

“Nereden geliyorsunuz?”

“Balisa’dan.”

“Vay canına... Dünyanın öbür ucu.”

“Doğumdan önce São Felix ya da Santa Isabel’e ulaşırız sanıyorduk.”

“Çocuğun babası kim?”

Daniel Teğmen’i gösterdi. Teğmen heyecanını ve renginin uçtuğunu gizlemek için başını eğmişti. Adam gülerek omzuna vurdu.

“İlk çocuğun mu?”

Başını salladı Teğmen.

“Onun için. Benim gibi yarım düzineyi tamamlamış olsaydın aldırılmazdın.”

Sa Lua acıyla inleyince avcı kadının yüzüne baktı, morarmıştı, gözleri sağa sola kayıyordu. Battaniye ve hurma yapraklarından yatağın kenarına diz çöktü adam,

küt parmaklarını kadının alınına koydu. Dehşet içinde başını çevirdi.

“Aman!... Gidiyor kadın! Çok ateşi var!”

Daniel’in gözlerinin içine baktı.

“Nereye gideceksiniz şimdi?”

“Maraba’ya.”

“Oraya kadar zaman yok. Hastayı hemen kayığa koyun, aşağıya Santa Isabel’e yetiştirin. São Felix’e uğramayın. Penisilin yoktur orada. Ama Santa Isabel’de Kızılderilileri Koruma Örgütü Başkanı Valentin’i bulun, onda vardır.”

Öteki avcılarını çağırdı.

“Gelin yardım edelim de kadını kayığa koysunlar. Dikkatli olun çok hasta zavallı.” Yarım saat sonra bizimkilerin kayığı hareket ediyordu. Avcı şapkasını çıkararak seslendi:

“İyi yolculuklar. Dört buçuk miliniz var. Güneş henüz alçak, dokuza kadar varırsınız Santa Isabel’e.”

Kayık uzaklaşıp akıntıya girdi. Avcı yola çıkmak için hazırlık yapan arkadaşlarına:

“Şunların yaşamına bakın! Konakladıkları yerin de ne kadar tehlikeli olduğundan haberleri yok. Xaventelelerin şimdi buralarda avlandıklarının farkında değiller.”

Her an bir baskına uğrayabilirlerdi.

Şenlik

Camura hamakta gerindi. Ayy! Kısa, ama iyi bir uyku çekmişti. Inanların *maraca* sesleri, ince keskin şarkıları bütün gece yansımış, sabah karanlığına kadar sürüp uykusunu engellemiştir, ama en sonunda ırmağın suları gibi sakin bir uykuya dalmıştır. Kalktı. Kollarını uzatıp gerinirken mırıldandı:

“İnh Camura! Bugün de hayattasın!”

Birdenbire acı çöktü yüreğine. Ne saçma bir laftı bu! Niçin böyle söylemişti?

Şimdiye kadar hiç aklına gelmeyen bir soru geçti kafasından: Bakalım bu sefer de başına bir iş gelmeden bu işin hakkından gelebilecek miyim? Ama niçin böyle şeyler düşünüyordu? O Kızılderililer gibi önsezilere değer veren, büyülere, beddualara inanan bir insan değildi.

Valentin odanın dışından seslenerek bu sıkıntılı düşüncelerden kurtardı onu:

“Hey, dostum, uyuyor musun hâlâ? Bugün bayram, unuttun mu?”

“Giyinip geliyorum. Neler oluyor bakalım!”

Valentin'in evden çıktığını duydu. Pantolonunun giydi, kareli gömleğini omzuna atarak terasa geçti, yine gerindi. Esnemekten yarı kapanan gözlerle, uyanan günü seyretti. Gökyüzünü kanatlarıyla kırmızıya boyayan

ırara'yı düşünüyordu.

Irmağa doğru yürüdü; yavaş yavaş kıyıya indi, tekrar esnedi. Pantolonunu önünü açtı, ırmağa işemeye başla-
yacaktı ki birden suda *canduri* olabileceğini anımsadı. Hani o idrardan yukarı çıkmayı başarıp ağrı ve ümitsiz-
likten insanın ölmesine neden olan küçük balık. Regis-
tro'da çok görmüştü bu balık yüzünden ölenleri. Yaşlı
Sabara ırmakta yıkanmaya gittiğinde suyun içine işeyin-
ce *candura*'nın saldırısına uğramıştı. Balığı daha yukarı
bölgelere ulaştırmadan makas yardımıyla zor çıkartmışlar-
dı. Yaşlı kadının çığlıklarını, korkudan dışarı fırlamış göz-
lerini ve kanlı manzarayı hiç unutamazdı Camura. Bir
balık yüzündendi bütün bunlar –aslında tam bir balık da
değildi ya-. Toprağın kırmızısı üzerine rahat rahat işedi.

Bir ayda su o kadar durulmuştu ki, dipteki kaplum-
bağaların kulaçları görünüyordu. Kimsecikler yoktu, yı-
kanan bir kadın bile. Çömelipler ellerini suya daldırır, sağa
sola oynattı. Tuhaf! İçindeki eziklik devam ediyordu.
Korku değildi bu... Yaşamı boyunca kanlı olaylarla uğraş-
mış bir Araguaia Caboclosu için, böyle bir soygunculuk
yüzünden bu kadar dertlenmek, bu kadar tedirgin ol-
mak çok tuhaftı. Kendini aldatmaya gerek yoktu, korku-
ya benzer bir şey vardı içinde.

Elleriyle suya vurdu; küçük balıklar türkerek kaçıştı-
lar. Güldü.

"Yaşlanıyorsun külhanbeyi!" diye düşündü. Ağzına
su doldurup diş etlerini ovuşturdu, yüzünü yıkadı. Ge-
cenin uyuşukluğu geçmişti.

Yüzündeki sular kurudu, ama o hâlâ çömelmiş, ka-
rarsız duruyordu öyle. Irmağa baktı. Piranhalarla doluy-
du bu sular. Ne kadar cinayetleri yiyip yok etmişlerdi
bunlar! Gözlerini São Felix'e tarafına çevirdi. Araguaia
kara lekelerle beneklenmişti; Caraja kayıkları gidip geli-
yordu. Müthiş kürekçilerdi bu Kızılderililer. Bağlı kayak-

lar küçük limanda sallanıp duruyorlardı. Irmakta yıkananlar vardı. Ellerindeki küçük yaylarla ava gitmek için günün aydınlanmasını bekliyordu küçük çocuklar sabırsızlıkla.

Oğlu geldi aklına. Düşünceleri uzaklara, ona doğru uçtu kaygıyla. Irmak kıyısında bu bücürler gibi çıplak yaşıyordu Valerio da. Dinç ve sağlam bir Araguaia Caboclosu olacaktı. Ona kavuşmasına en az azından bir gün vardı. Bir ürperti geçti içinden: "Ya bir daha oğlumu göremezsem?.. Hay Allah, delirdim mi ne?.. Nem var benim bugün?.. Ne saçma şey bunlar!.."

Ayağa kalktı. Dönünce Kanau ile yüz yüze geldi. Gülümsüyordu genç adam.

"Günaydın Camura!"

"Günaydın. Burada mıydın deminden beri?"

"Hayır, şimdi geldim."

"Panter olsaydın yerdin şimdi beni canlı canlı. Hiç duymadım geldiğini."

Kanau ırmağa girdi.

"Piranhalara dikkat et oğlum!"

"Piranhalar tanır beni. Isırılırsa zehirlenirler."

Suya daldı, yine çıktı. Yüzüne yapışmış düz saçları silkeledi, Kızılderililerin yaptığı gibi burup saçlarını sıktı.

"Yıkanmak çok iyi geliyor insana," dedi, "yorgunum, bir şey kalmadı."

"Nerede yattın?"

"Aruana evinde. Çok az uyudum."

"Yani bütün gece dans mı ettin?"

"Öyle oldu."

Camura çenesini kaşdı:

"Anlamadığım bir şey var: Dominiken papazlarının okuluna okuyup da, sonradan gelip yağ kokan bu pis maskelere bürünüyorsun. Nasıl oluyor bu?"

Kanau güldü.

“Ben de anlamıyorum,” dedi. “Ama insan maskeyi kafasına geçirince, sazdan etekliği de giyip dönmeye başlayınca bir şeyler oluyor... Anlayamazsın sen bunu. Kızıl-derili değilsin...”

“İnanıyor musun?”

Kanau'nun çizgileri ciddileşti ve karardı.

“Bilmem!” Yalan söylüyordu. Çok iyi biliyordu. İnanların tanrısına inanmıyordu. Kanansiu-e!.. Hiç gücü olmayan, kimseye yardımı dokunmayan zavallı bir tanrı... Ama papazların ona öğrettiği, cehennemi ve cezaları icat eden, bir sürü ayrıcalıklar koyan beyazların tanrısına da bir o kadar inanmıyordu. Perişan Kızıl-derilileri, aynı zamanda kötü beyazları yaratan, insanları tehdit ederek yüreklere korku salan tanrı... Hayır, hiçbir şeye inanmıyordu. Bir kez ölünce hiçbir şey istemiyordu artık. Araguaia'nın dibinden gelip öldükten sonra da oraya dönen Kızıl-derililer gibi de düşünmüyordu. Ama o pis cehenneme de gitmeye niyeti yoktu.

Papazların iddia ettikleri gibi ölümsüz bir ruh bulunduğunu da aklı kesmiyordu. Ölünce toprak olacak, her şey bitecekti. En iyi çözüm bu görünüyordu ona. Ne beyaz ne de Kızıl-derili olduğu için böyle düşünüyordu herhalde. Kendini her zaman yersiz hissetmişti. Beyazların arasındayken her şeyden ve herkesten korkmuştu. Onun olan hiçbir şey yoktu. Kızıl-derililer arasında da, sazdan maske takıp dans etmek ya da ırmağa açılıp balık avlamak dışında, buna benzer duygular kaplıyordu içini.

Camura'ya baktı. İyi bir adamdı. Ama er ya da geç bu dünyadan çekip gidecekti. Kendisine iyi davranmıştı hep, buna karşılık onun eliyle ölecekti. Kanau'nun bakışları karardı; Camura farkına varmadı bunun. Vardıysa bile melezin kendi inanç duvarını yıkmaya çalıştığına yormuştu. Ama Kanau'nun kafasını kurcalayan bu değildi.

Yaşamak istiyordu o! Yaşamak! Başka herkes gibi, buna hakkı olmak... Camura, hatta öldürmeye kadar yetkileri olduğunu söylememiş miydi? Ve o, Kanau, en küçük bir vicdan acısı çekmeyeceğini biliyordu. Pişmanlık duymamak, yaradılışının bir bölümüydü: Kanındaki vahşi payın gücü, bunun açık belgesiydi. Uaximani, Albay Basilio ile karısını soymak için öldürürken hiç vicdan acısı duymuş muydu? Tersine, gayet keyifli dönmüştü köye; kayığı kap kacakla doluydu, bu kadar çok şeye sahip olduğu için ancak mutlu hissediyordu kendini. Albay'la karısını ne yaptığı sorusuna, kürekle başlarına vurup piranhalara attığı karşılığını vermişti sükûnetle. Hiç kimse de bir şey yapmamıştı ona. Çünkü beyazlar, Kızılderilileri ergin görmüyorlardı. Uaximani bugün hâlâ köyde özgür ve mutlu yaşıyor, dilediği zaman balığa çıkıyor, Aruana oynuyor, sürekli ok yapıyordu kaçıklar gibi. Yüzünde hiç pişmanlık ya da korku okunmuyordu. Albay Basilio ile karısını öldürdüğü aklından şöyle bir geçiyor olmalıydı ara sıra; ama bu, sanki büyük bir balığı zıpkınla vurmuş olduğunu anımsamaktan farksızdı onun için.

Kanau komisere ısrarla bakıyor, ama yapmayı planladığı şeyden dolayı içinde ne vicdan sesi ne de korku hissediyordu. Düşüncesinin kesinliği karşısında benliğinde duyduğu güvence, gözlerindeki gölgeleri silip süpürüyor, dudaklarına bir gülümseme takıyor ve adama böyle bakıyordu.

Camura aldaniyordu bu gülümsemeye. Gerçekten iyi ve içten bir Kızılderili idi karşısındaki! Bu her zaman suskun, bazen biraz mahzun delikanlıya güvenebilirdi.

Sırtına vurdu Kanau'nun. Aklına bir şey gelmişti:

"Bana verdiğin sözün tutacaksın değil mi?" dedi.

"Elbette. Vakit bulur bulmaz São Felix'e gidip alacağım."

Camura yamacı çıktı. Kendini niçin huzursuz his-

settiğinin nedenini anlamıştı. Santa Isabel'e geldi geleli ağzına içki namına doğru dürüst bir şey koymamıştı. Yoldayken, ta iki gün evvel boşalmıştı şişeler; *cachaça*'sız insanlıktan çıkıyor, cesaretini, iradesini, keyfini yitiriyordu. Bir işe yarayacaksa bolca olmalıydı. Halbuki Valentin vermiyor, koklatıyordu. Onun için Kanau'nun sözünde durmasını ya da Valentin'in bayram şerefine yeterince ikram etmesini bekliyordu. Sarı ağaca asılı çan üç kez çalındı. Şenlik başlıyordu. Valentin kol saatine baktı, tam yediydi. Üç kez yine vurdu çanı.

Köyde bir hareket görüldü. Çocuklar, okul giysileriyle kulübelerden çıkıp toplanıyorlardı. Camura, terasın korkuluğuna oturmuş, gülümseyerek izliyordu. Zenci durup dinlenmek bilmiyor, gidiyor, geliyor, kalabalıkta kayboluyor, yine ortaya çıkıyor, sanki her saniye dünya batacakmış gibi telaş içinde koşuyordu. Bayram hazırlığı için Koruma Örgütü'nün bütün görevlilerini işten almıştı. Hiç kimse bugün tarlaya gitmeyecek, hiç kimse, hangi nedenle olursa olsun çiftlikte kalmayacaktı.

Churrasco yapılacak öküz kesilmiş, sabahın beşinde kayığıyla getirilmişti. Akşam beşte şölen hazır olacaktı. Camura elini kuru dudaklarında gezdirdi. Biraz içip kafayı yapmadan yemek yemenin ne anlamı vardı? Ama kendi kendine bu işe bir çare bulmaya söz verdi. Bazı köylüler evlerinin önünü süpürüyor, bazıları da öküzü pişmeye hazırlıyorlardı. En hoşu, Koruma Örgütü'nün bitişindeki binaya gelen çocuklardı. Yıllar öncesi cumhurbaşkanının konaklamış olduğu bu yapı şimdi çeşitli amaçlarla kullanılmaktaydı. Bayram törenlerine –bu akşam beyazlar akordeon ve gitarla burada kutlayacaklardı–, okul olarak Inan çocuklarının okuma yazma öğrenmelerine hizmet ediyordu. Ama her şeyi ezberledikleri için Kızılderili çocuklar, okuduklarını anlamıyorlardı. Camura güldü. Çünkü hepsi de kaytarıcıydı aslında. Ba-

lıkların ırmak yukarı çıktıkları mevsimde hiçbir çocuğun aklına okul gelmezdi.

Yeni bir oyun da bulsalar ortadan toz olurdu yumurcaklar ya... Onları tekrardan okulun sert sıralarına alıştırarak kolay iş değildi.

Bu yapı ayrıca, başka köylerden gelip de yatacak yeri olmayan Kızılderilileri, Santa Isabel'e uğrayan beyazları da barındırıyordu. Bir yan bölümde de eczane vardı.

Çocuklar şimdi Valentin'in evi önünden geçiyorlardı. Kızların olduğu gibi oğlanların da sımsıkı taranmış saçları omuzlarına iniyor, perçemleri *babaçu* yağının fazlalığından birbirine yapıştıyordu. Üstlerinde mavi yakalı beyaz bluzlardan okul giysileri vardı. Göğüs ceplerinin üzerine Kızılderilileri Koruma Örgütü'nün üç harfli "SPI" simgesi basılıydı. Etek ya da pantolonları bütün ilkokullardaki gibiydi. Bluzların üzerindeki renkli boncuk dizileri, kollarında pamuktan dokunmuş ve *urucum* ile kırmızıya boyanmış bantlar çok hoştu. Bacaklarında da bu bantlara benzer, ama uzun püsküllerle bezenmiş süsler vardı, her kıvılcıklarında sağa sola sallanıyordu. Bu süslerden dolayı ayakları ne kadar küçük görünüyordu! Valentin, Kızılderili çocukları ve aynı formayı giyen uygar dünyanın çocuklarını tören düzenine sokuyordu. Yüksek bayrak direğinin önünde dizildiler. Töreni seyretmek için köyden büyük bir kalabalık gelmişti. Kadınlar, göz alıcı çiçeklerle süslü renkli kumaşlardan giysiler giymişti. Erkekler, ellerinden geldiğince çekidüzen vermişlerdi kendilerine. Ama töreni önemsemeyenler her günkü kirli örtülerine bürünmüşlerdi. Valentin heyecanlı bir nutuk çekmeyi aklından geçiriyordu, ama Camura biliyordu ki, zencinin sade ve içten duygusallığı, dinleyicilerin anlayışsızlığı karşısında çok acılaşıacaktır. Hem bu insanlara ne söylenebilirdi? Bu 19 Nisan'ın Kızılderililer

Günü olduğunu mu? Ne anlamı vardı bunun onlar için? Böyle bir gün varmış –ya da yokmuş–, devlet onlara böyle bir gün ayırmış ya da ayırmamış, yaşamlarında ne fark ettiriyordu ki? Camura düşündükçe bozuluyordu. Her gelişinde daha az Kızılderili ile karşılaşılıyor, kalanları da daha hasta, daha dertli buluyordu. Biliyor muydu devlet bunu, yoksa bu bayramı iş olsun diye mi çıkarmıştı?..

Kalktı; Kızılderililer gözünde nihayet o bir melez değil, bir *tori* idi. Bu durumdaki saygın bir kişi, iyi örnek vermek zorundaydı.

Kalabalığa karıştı. Yaşlı Kızılderililer şamata içindeydiler; gırtlaklarından gelen sesleriyle her zamandan daha hızlı konuşuyorlardı. Belki de beyazların anlamaması içindi bu. Valentin eve koştu, Brezilya bayrağını saygıyla tutarak getirdi. Derin bir sessizlik oldu.

Bayrak direğinin yanında durdu. Törensel bir hava içinde, soluk almıyordu sanki. Yüzünde alışılmamış bir ciddilik vardı.

İpe bağlayıp yavaş yavaş çekti, bayrak açılarak ağır ağır dalgalanmaya başladı. İçlerinden en küçük bir ilgi duymadan bakıyordu Kızılderililer; yalnızca güzel buluyorlardı. Valentin heyecanlı bakışlarını yüzlerde gezdiriyordu, yutkundu. Şunu iyi biliyordu: Bu dalgalanan bezin sembolleşen anlamından, göğsündeki yurtsever duygusallıktan bu haşin yüzlere bir şey aktarmak çok zordu. Bayrağı seyreden bu çizgileşmiş gözler, gerilmiş bir panter postuna da başka türlü bakmazlardı. İçindeki üzüntüyü bastırarak ellerini birbirine vurdu, çocukların dağılabileceklerini işaret etti.

Buna çok sevindiler; kulakları sağır edici bir bağırış çağırış başladı. Her biri ötekinden daha önce köye girmek için kapının önünde itişiyor, kulübelerine gidip üstlerindeki rahatsız giysiden kurtulmak için can atıyorlardı.

Camura, balta girmemiş ormanların gizleriyle içli

dışlı olan, asıl dostu Kızılderililerin duygularına anlayış göstererek istifini hiç bozmadan akan ırmağa çevirdi başını. Limana, kuru *buriti* sazlarıyla yüklü kayıklar giriyordu. Karaya atlayan Inanlar sazları demet yapıp yamaçtan çıkarıyor, on metre ara ile kümeler yapıyorlardı. Beyazların yerinden köyün sonuna kadar ırmak boyunca dizi-liyordu bunlar. Geceleyn harika bir donanma olacaktı.

Hatta Valentin birkaç donanma maytabı ateşleyip bayramı daha da şenlendirmeyi düşünüyordu. Köy çok canlıydı. Bütün kadınlar birbirine laf yetiştiriyor, *kalugi* çömlekleriyle konuşurken memeleri saat sakacı gibi sallanıyordu. Bir kısmı çömelmiş, manyok rendeliyordu. Çocuklar kuş tüyleriyle süsleniyor, kulaklarına boncuklardan, renkli tüylerden küpeler takılıyor, siyah püskülleri omuzlarından sarkıtılıyordu. Tam bir şenlikti. Bunlar yetmiyormuş gibi *arara*'ların kulak tırmalayıcı çığlıkları... Köpekler –hem de sürü ile– sürekli havlıyor, papağanlar gevezelik ediyor, ikide bir tiz kahkahalar atıyorlardı.

Tüm bu gürültülerden rahatı kaçan yaşlı Malua'nın yaşlı Jaburusu ağır adımlarla sığ sulara girdi, bir ayağını toplayıp uyuklamaya başladı.

Güneş ortadan kaybolmayı daha düşünmeye bile başlamamıştı ki dört bir yandan akın etmeye başladılar. João Irineu'nun, Raimundo Morais'in çiftliklerinden ve her taraftan gelmeye başladılar. Bayram oldu mu, çevrede Xavanteler kaynaması, umurlarında değildi. Kızılderili Günü'nden bir hafta önce Valentin, ırmak boyundaki köylere haberciler salıp davet etmişti. Bu yılki bayramın, başka yıllara göre daha şenlikli geçeceği anlaşılıyordu. Sekiz yıldan beri bu görevdeydi Valentin. Zencinin işlere hevesle sarıldığını görmek herkesin hoşuna gidiyordu. Neşeli, canlı, çalışkan ve açık elli bir adamdı Valentin.

Churrasco kızarmaktaydı, et kokusu yayılmıştı havaya. Camura da mutluydu. Koruma Örgütü'nün başka-

nına, böyle bir günde kimseden bir şey esirgememesi gerektiğini anlatmış, bunun sonucu olarak da kendisine yarım şişe *cachaça* ikram edilmişti. Bu nedenle gözleri daha da küçülmüş ve kurnazlaşmıştı. Yalpalayarak yürüyordu, dili de peltekleşmişti. Ama boşver, bayramdı bugün... Valentin kaba kumaştan beyaz elbisesini, parlak ayakkabılarını giymişti. Tam saat beşte çanı vurdu; sabahki tören tekrarlanacaktı. Kızılderililer ilk törende giydikleri elbiselerle gelmişlerdi. Bayrak ağır ağır inmeye başladı. Herkes el çırpıyordu, ama milli marşa katılmak kimsenin aklına gelmiyordu; sözlerini bilmiyorlardı. Camura güldü. Kendisi de tam bilmiyordu ya. Brezilya'nın her yanında olduğu gibi, halkın yüzde onu bile bilmiyordu. Bilseler de anlamını anlamaya çalışıyorlardı.

Irmağın ortasından müzik sesleri gelmeye başladı. Herkes sustu. Ses gittikçe yaklaşıyordu. Yüzlere sihirli bir gülüş yayıldı. Kızılderililer de, beyazlar da, büyükler de, küçükler de gülüyordu. Bağırmaya başladılar:

“Chibiu!”

“Chibiu geliyor!..”

“Chibiu'nun akordeonu bu!...”

Sonuna kadar inmemiş olan bayrağa hiç kimse bakmıyordu artık. Herkes kıyıya koşuyordu deli gibi; müzikçilerin çıkışını yakından izlemek istiyorlardı.

Valentin bayrağı tek başına indirdi, katladı, içeriye götürdü.

Akordeonun sesi ne tatlıydı! Radyo olmadığı için insanlar her şeyden uzak yaşıyorlardı bu bölgede. Bu tür şenliklerin anlamı da belki yaşamın yalnızca kazma salayıp toprağı terle sulamak olmadığını, başka yönleri de bulunduğunu göstermekti.

Chibiu, alkış ve gösterilerle karşılandı. O da kahraman rolünü iyi oynuyordu doğrusu. Kayıktan inip akordeonu ve iri bedeni ile yamacı çıktı, peşindeki halkla

şenlik evine kadar geldi. Binanın arkasındaki marangozhane, pirinç deposu, koğuş ve mutfak işlerini de gören büyük salonda biraz dinlenmeye bıraktılar onu. Soluk renkli melankolik akordeona borçluydu bu saygınlığı. Akordeonu marangoz masasının üstüne koydu, çizgili bir mendil çıkarıp terini sildi. Salonun süslenmiş olduğunu görünce sevinip ıslık çaldı. Duvardan duvara gazete kâğıtlarından süsler yapılmıştı. Kapı ve pencereleri hurma yaprakları çerçeveliyordu. Caraja testileri içindeki çiçekler bu süslere artistik bir hava katıyordu.

“Vay vay vay! Kutlarım sizleri.”

Alaylı bakışlar Maria Pomba'ya çevrilince kız kıpkırmızı kesildi, gözlerini parlak sandaletlerine indirdi, fıkrdadı; ayağıyla salonun toprak döşemesini kazıyordu.

Kendilerini tutamayıp gülmeye başladı herkes, arkadaşları kıza sarıldılar. Kimse bir şey söylemiyordu ama aynı şeyi düşünüyorlardı. Maria Pomba, Chibiu'nun geleceğini bildiği için böyle güzel süslemişti salonu. Fısıldaıyorlardı:

“Demedim mi, kıza tutuk Chibiu!”

“Pancar gibi kızardı bizimki.”

“Hımm. Bence mutlu son yakın.” Maria Pomba, dolgun göğüslü, güçlü kız, gerektiği zaman her yeri ustaca süslemeye hazırды; ara sıra bir rahip geldiği zaman mihrap düzenlemek, tören yerini hazırlamak ya da son yolculuğa çıkan birinin kavuşmuş ellerine çiçek tutturmak için aranırdı. Maria Pomba mutlu ve utangaç kekeliyordu:

“Bırakın canım beni!...”

Sinirli gülüşü gözyaşına dönüşmeden önce arkasını döndü, kalabalık arasından geçip terasa kaçtı...

Bu sırada Valentin'in çanı duyuluyordu. Her şeyden önemlisi buydu işte: Yemek hazırды.

Binanın önündeki alana masalar getirilmişti. Sehpa-lar üstüne konan kaba tahtalar da masa işi görüyordu.

Tabaklar dolusu manyok, kızarmış etler diziliydi. Meydanın çevresi rengârenk insanlara doldu. Şölen başladı. Kollar uzanıp bıçaklar etlere daldırılıyor, tahtalara tahtalardan da yerlere etin kanı dökülüyordu. Kısa zamanda tabakların dibi göründü. Hemen yine manyok unuyla doldurulmuş tabaklar getirildi. Herkes sevinç içindeydi. Bir beğeni, bir şaka ya da alaylı bir söz genel sevinci artırıyordu. Dişler durmadan işliyor, avuç avuç manyok ağızda eriyordu. Her şey karmakarışık.

Valentin mutlu, gülümsüyordu. Gerçek bir şenlikti bu! Yalpalayarak gelen Camura'ya ilişti gözü; Chibiu'nun omzuna vurarak komiseri gösterdi:

"Haline bak! Amma da çekmiş kafayı! Ölür insan bu kadar içerse!"

Yavaş yavaş gece olmaktaydı. *Churrasco* faslı bitmiş, kimisi yere uzanmış kimisi duvarlara dayanmışlardı. İyi atıştırmışlardı doğrusu. Irmağın kıyılarında sessizlik içinde bir sürü insan yatıyordu; öyle bir sessizlik ki hazım için bekleyen boa yılanlarını anımsatıyorlardı. Ama Inanların işi bitmemişti daha; kalan et parçalarını, üzerinde az da olsa et kalmış kemikleri köye taşıyorlar, ırmağın alt yanından gelecek Kızılderililer için Aruana evinde saklıyorlardı. Konuklar haber salmışlardı, iki kilometre kadar uzak-taki kumsalda hazırlık yapıyorlardı. Btondiru ve Cieran köylülerinin buluşmak için sözleştikleri yerd burası.

İlk yıldız gökte parlıyor, ırmaktan doğru hafif bir rüzgâr esiyordu. Herkes bekliyordu. Biraz sonra aşağı Carajalar gelecekti. Onların Santa Isabel'e gelişleri her yıl olağanüstü bir gösteriydi. Anlatılması güç çılğın bir oyundu bu.

Uzaktan Carajaların sesleri yankılandı geceye. Köyde bir *kou* sesi duyuldu. Bir heyecandır başladı. Koro halinde *kou*'lar yükseldi. Valentin donanma fişeklerini alıp yamaçtaki kalabalığın yanına gitti. Bir grup Kızılderili'yi saz kümelerine dağıttı. Konukların Santa Isabel Körfezi burnundan görünmeleri bekleniyordu. Sınirleri gerilmişti; niçin çıkmıyorlardı hâlâ? Tüm gözler burna dikilmişti. Nihayet beklenen an geldi, ateşten bir sıra karanlığı yırtarak yaklaşmaya başladı. Kayıklardaki meşaleler suya yansıyor. Tüm Kızılderililer bağıryorlardı:

“Inan Btondiru! Inan Creran-aua! Manakeri-ki!...”

“Ne bağıryorlar?” diye sordu biri diğerine.

“Diyorlar ki: Fontouralı Carajalar, Mato Verdeli Carajalar, hoş geldiniz!”

Gelenler martı ve başka yaban kuş seslerini taklit ediyorlardı. Arada da karşılık veriyorlardı:

“Tiokre, Inan Raumalo-Dessè!.. Tiotoitica!.. Geliyoruz Santa Isabel Carajaları! Teşekkürler!..”

İlk soran sevinçle:

“Amma kibarlar! Ne ince davranıyorlar!”

“Kızılderililerin en terbiyeli insanlardan olduğunu bilmiyor musun?” Kayıklar suyu yarıyorlardı. Yanaşmalarına pek az bir şey kalmıştı. Kuş taklitleri aldı yürüdü. Kayıklarda dört kişi kürekteydi, ötekiler ayakta duruyordu. Valentin saz kümelerinin tutuşturulması işaretini verdi; alevden diller yükseldi göğe, kıyı aydınlandı, gece silindi, gözler kamaştı. Bu gösterinin barbarca sevinci sardı herkesi. İçlerinden nasıl geliyorsa öyle bağıryordu Kızılderililer. Kayıklar kıyıya sürülürken gürültü dayanılmaz hale geldi. Valentin fişekleri ateşledi, ısıklar çalarak havaya fırladılar. Sonra patlayıp binlerce renkli yıldız olarak inmeye başladılar.

Gelenlerin hepsi çıplaktı. Boyalı bedenleri renkli

desenlerle süslenmişti. Başlarında kuş tüylerinden kocaman taçlar vardı. İkişer ikişer yamacı çıkıyorlardı. Üstteki saz kümeleri sıra sıra yanıyor, yakındaki evleri gündüz gibi aydınlatıyordu. Rüzgârın savuracağı bir kıvılcımın bütün köyü bir cehenneme çevirebileceğini kimse düşünmüyordu. Şu sırada Kanansiu-e'nin de kendileri gibi vahşi bir heyecan içinde olduğu akıllarına gelmiyordu. İçten fıskıran bu doğal coşkunluğun kötü bir sonuç almasına izin vermezdi o.

Tören alayı köye doğru yürüyordu. Konukların hepsi güçlü ve yakışıklı kişilerdi. Yağlı bronz kasları alevlerin ışığında parlıyordu. Bedenlerini önce öne, sonra arkaya atıyorlardı. Tepelerdeki *lori-lori*'lerin düşeceğinden korkuyordu insan.

Yerliler de, kabilelerinin şarkılarını söyleyip selamlayarak saygı gösterileriyle ikişer ikişer katılıyorlardı alaya. Santa Isabel Carajaları *lori-lori*'lerini beyaz *garça* tüylerinden yapmışlardı. Savaşçılar, şarkılarla dans edip becerilerini gösterdikten sonra tuhaf kılıklı komikler ortaya çıktı. Pozlarıyla, şaklapanlıklarıyla birbirlerini yenmeye çalışıyorlardı. Şakaları bazen o kadar açık saçıklaşıyordu ki, gülmekten kırılıyordu herkes.

Gürültüyle birlikte ateşler de sönüyordu. Geçici bir yorgunluk kapladı hepsini. Bir zamanların kabile reisi olan ve sözü hâlâ geçen Malua şenliğin bu bölümünü sona erdirdi ve konukları Aruana evine şölene davet etti. Meşaleler oraya yöneldi. Kızilderili ve beyaz kadınların bu işe canları sıkıldı; çünkü oraya girmeleri yasaktı, şenliğin bundan sonraki bölümünü göremeyeceklerdi.

Malua savaş oyunlarını bu gece yaptırmıyordu. Btondiru ve Creran Inanları kürek çekmekten yorgundular. Ama onların bütün gece dans edeceklerini biliyordu Malua. O da gençliğinde böyle yapmıştı.

Aruana evinde Kanau da kılık değiştiriyordu. Alnında derin çizgiler vardı. Kötü önseziler yükleniyordu üstüne. Ama korku duymuyordu; daha çok uyuşukluk hissediyordu. Hesapları ters sonuç vermiş görünüyordu.

Son kalan saz eteği beline doladı, dans ederken kaymaması için sıkıca bağladı. Niçin gelmiyordu bu kayık? Ne olmuştu? Kötü bir şeyler vardı. Yoksa Iroa uyuyakalmıştı da kayık geçip gitmiş miydi? Yok, imkânsızdı bu! Iroa?.. Arkadaşı aklına gelince gülümsedi. Irmağın öbür kıyısında yağ kokulu örtüsüne sarınmış, gözleri imreneerek meşalelere dikili, burada olup bitenleri hayal ediyordur.

Dikuria kızarak, "Ben hazırım. Sen uyuyorsun!.." dedi.

Kanau birlikte dans etmek isteyen Kızılderiliye döndü. Koni biçimindeki maskesini başına geçirmişti bile. Kırmızı ara tüyleriyle süslüydü maske, elinde maraca'sını tutuyordu.

"Bitiyor işim Diku."

Maskeyi başına koydu, iki *maraca*'yı alıp Dikuria'nın karşısına geçti. Sonra küçük adımlarla yan yana yürümeye başladılar, başlarını iki tarafa sallayarak tempoya uydular.

"Eh! Jacarerie..."

"Eh! Jacarerie..."

"E e e e e..."

"Jacarerie... rera..."

"Ierran..."

Müziğin vahşi sihri Kanau'yu sarıyordu. Damarlarındaki Kızılderili pay fıkır fıkır kaynamaya başladı. Bir unutkanlık tülüne sarılmış, başka her şey silinmişti. Çok sonra yorgunluk bastırınca, yüzü, saçı ve her yanı terden yapışınca, kendine gelecekti.

O an için yalnızca çevresinde dönenler vardı. Öne arkaya sallanıyorlar, sağa sola sığıyorlar, ateşle şarkı söylüyor, Kanansiu-e'ye sesleniyorlardı. Yokluğa yönelmiş olan Kanansiu-e...Bir zamanlar gücünü göstermişti; şimdi de kabilenin yaşlılarıyla çocukları üzerinde gücünü sürdürmekteydi. Çünkü bunların misyonerlerle ilişkileri yoktu ya da onların anlattıklarına inanmıyorlardı.

Üç saat dans ettikten sonra kısa bir ara verildi. Yeni bir program hazırlamak için düşünüyordu Dikuria.

Uzaklardan bir *jacurutu* sesi işitildi.

Kanau'nun kulakları dikildi hemen. Ses, tekrarladı.

"Hey, Diku-ku!" dedi Kanau, "*jacurutu*'yu duydun mu?"

"Deminden beri ötüyor. Dişi kuş olacak, erkeğini arıyor."

"Ben dans etmeyeceğim artık, ormana gidip *arikuk-re* yapacağım," dedi Kanau.

Arkadaşı süzdü onu.

"Kan yoruldu. Kan dans etmeyi unutmuş!"

Kanau güldü ama, burkuluyordu yüreği. Bir işin başlangıcındaki heyecandan olduğunu biliyordu bunun. Bir kez işe girişsin, hiçbir şey tutamazdı artık onu. Hiçbir şey...

"Diku, Uera'yı bul, onunla oyna. Benim kadar o da iyi şarkı söyler."

"Öyle yapacağım."

Kanau birdenbire canlanmıştı; etek ve maske duvara asılmıştı bile... Alnındaki terleri sildi, pantolonunu geçirip gömleğini eline alarak dışarı çıktı, karanlığa daldı. Ormana gelince durdu, *jacurutu* erkeğinin sesiyle öttü. Biraz sonra karşılığını aldı. Yanılmamıştı, Iroa idi bu. Sesin geldiği yöne yürüdü.

"Of Kan! Ne kadar geç kaldım! Bir saattir bekliyorum..."

“İşitmedim Iro, bir şey mi oldu?”

“Çook... Kayık burada.”

Kanau titredi. Umduğundan da fazlaydı bu. Sanıyordu ki kayığa Santa Isabel'in çok altında yetişecek, uzun bir takipten sonra yakalayabilecekti... Gerek kalmıyordu buna.

“Anlat Iro...”

“Küçük kumsala yanaştılar. Kadın doğurmuş, durumu da iyi değil. Penisilin için Raumalo-Dessè'ye uğramak zorunda kalmışlar. Bu iş iki gün sürer. Valentin'de varmış penisilin, verdi...”

Her şeyi anlamıştı Kanau. Demek ki doğum geciktirmişti kayığı. Gülümsüyor, bir yandan da düşünüyordu. İki gün... Yine de acele etmeliydi. Camura'nın silahlı adamları yoldaydılar. Anladığı gibiyse polisten beş gün öndeydiler. Bu beş günün üçünde kimsenin haberi olmadan Tapirapes Burnu'nu geçerdiler.

“Ya Camura Iro?”

“Beyazların eğlendiği yerin önünden geçtim, dans ediyorlardı. Camura, yaptığını bilmeyecek kadar sarhoş...”

Kanau arkadaşının sırtına vurdu.

“Düşündüğümden daha iyi gidiyor işler!” Iroa'nın yüzündeki kaygıyı göremeyecek kadar karanlıktı gece.

“Böyle giderse çok zengin olacağız Iro.”

Ama Iroa'nın pek akli ermiyordu buna. Zengin Kızılderili! Ya işler ters giderse? Hem... zengin Kızılderili ne demek? Yoktu böyle bir şey. Onlar zengin olmazdı. Tersine, beyazlar Kızılderilileri sömürüp zengin olurlar. *Pirarucu*'ları, yaban domuzlarını öldürürler, oklara, *lori-lori*'lere gerekli tüyleri veren *garça*'ları ve *colhereiros*'ları vururlardı...

Kanau'yla yürüdüler. Kâğıt fenerlerle, gaz lambalarıyla aydınlanmış salondan gitar ve Chibiu'nun akorde-

on sesleri geliyor, oynayanların ayak patırtıları duyuluyordu. Bir polkacık çalınmaktaydı şimdi. Dikkati çekmeden seyircilere katıldılar.

Yüzlerde sevinç vardı. Valentin'in dişsiz ağzı kapanmıyor, parıldayan gözlerle dansı seyrediyordu. Komik bir çaba ile oyuna karışmaya kalkışan Camura, içten kahkahalar atıyordu. Iroa arkadaşını dürterek bunu gösterdi. Kanau güldü. Iroa'yı kolundan çekip dışarıya çıkardı, karanlığa daldılar. Ormana gittiler.

"Şişeler nerede Iro?"

"Şurada yakında."

"Hemen hazırlamalı."

"Bekle alıp geleyim."

Kanau oturup yıldızları seyretmeye başladı. Uzaklarda Kızılderililerin Aruana şarkısıyla beyazların akordeonu birbirine karışıyordu. Ama bunlar hiç birleşmezlerdi!.. Her zaman da beyazlardan çıkan daha güzel daha iyiydi. Kızılderililerden gelenler hep geriye ve gittikçe yitiyordu. İçindeki ayrılığa böyleydi. Yaradılışını değiştirecek güç yoktu elinde.

"İşte Kanau."

"Birini ver."

Kemerinden bıçağını çıkarıp şişenin ağzını açtı.

"Tut şunu."

Elini cebine sokarak küçük bir paket çıkardı.

"Kibrit yak Iroa!.." Iroa isteneni yaptı. Kızılderili'nin gözlerinde korku vardı. Yutkundu.

"Nereden buldun bunu Kanau?"

"Koruma Örgütü'nün ecza dolabından aldım, kilitli değildi. Çünkü kargaşada kimse farkına varmadı."

"Ya bir şey eksildiğini anlarılarsa?"

"Korkma, yalnızca biraz toz aldım, gerisini yerli yerine koydum."

"Ya Camura bağırırsa?"

“Buraya getiririz önceden. Şu kadarı bir öküzü öldürmeye yeter bunun.”

“Deli mi oldun sen Kan? Camura şişede zehir olduğunu anlamaz mı?”

“İçkiye çok düşkün, gecede karanlık hiçbir şey anlamaz.”

Sonra aklına bir şey geldi.

“Al şişeyi, ışığa tutup bak şimdi.”

Iroa yaklaştı.

“Görüyor musun bir şey?”

Kızılderili hayır anlamında başını salladı.

“Belki gündüz anlaşılır ama böyle bir gecede.”

Mırıldanıyordu arkadaşı:

“Rebunan-ni... Zehir... Bıçakla yapacağım demiştin bana?”

“Demiştim, ama böylesi daha kolay. Ben yalnızca vereceğim, içecek olan o. Şimdi önemli olan Camura'nın hayatı tek şeye bağlı: Teğmen'in kararına...”

Kibrit sönmüştü. Küçücük bir ışık parçası kalmıştı ve o da kayboluyordu zaten.

“Şişeleri birbirine karıştırma.”

“Korkma, kapalı öteki. Onu sonra açacağız.”

Gecenin esrarı

İki adamla Tilde donanmayı seyrediyorlardı hayranlıkla.

“Aman Tanrım! Amma ateş be!”

Uzakta Santa Isabel kızılığa bürünmüştü, ırmak bu görüntüyü yansıtıyor, kırmızı bir ayna gibi parlıyordu. Üçü de rahatlamıştı. Daniel sevinçle dedi ki:

“Santa Isabel’de şenlik var. Kızılderililer olmalı bunlar... Yoksa bu kadar büyük ateş yakmazlardı.”

Teğmen gülümsedi. İyiye işaretti bu. Sa Lua iniltiler arasında başını kaldırdı. Gözleri ateşten yanıyor, başı zonkluyordu. Olup bitenleri kavrayamıyor, nerede bulunduğunu bilmiyordu. Dünya ile ilişkisini yitirmişti. Nöbetler içinde sayıklıyordu yüksek sesle. Kırmızı aydınlığın ne anlama geldiğini biliyor, kesik kesik sızlanıyordu:

“Yok, yok... Yapma... Gitmek istemiyorum... Cehenneme götürmeyin beni... Gitmek is... te... mi... yo... rum!..”

Teğmen kayığı kendi haline bırakıp kadının yanına geldi, omuzlarını tuttu yumuşakça.

“Bırakmayın beni... Cehenneme götürmesinler... Cehenneme gitmek istemiyorum...”

Adam elini ırmağa daldırarak kadının yanan alnını

ıslattı, tatlı bir sesle, “Benim, Sa Lua. Kimse bir şey yapamaz sana. Kapa gözlerini, uyumaya çalış...” dedi.

Kadın kendinden geçti. Teğmen başını kaldırdı. Ateşin aydınlığında her şey görülebiliyordu. Tilde'nin kucağındaki oğlunun görüntüsü biraz içini rahatlattı, ama böyle bir anda bile kadına duyduğu nefreti önleyemiyor, içinde buldukları durumda bu iğrenç yaratığın çocuğuna sarılmasına engel olamıyordu.

Dönüp küreğe yapıştı, kayığın yönünü düzeltilti. Daniel sessizliği bozdu:

“Böylesi iyi... Karşı kıyıya, tam Santa Isabel'in önünde o tarafa geçeriz. 'Kumsalcıkta kimse görmeden konaklarız.’”

Bu planı uyguladılar. Daniel çıkıp Valentin'i ve gereken ilaçları buldu. Valentin şenliği yarısında bırakıp sahile inmişti, herkesi alıp köye götürmek istedi, hatta bunda ısrar da etti, ama onlar gitmek istemediler. Teğmen teşekkür ettikten sonra, hastayı fazla kımıldatmanın iyi olmayacağını söyledi. Kadını bir ağacın altında hamağa yatırmışlar, üzerine çadır bezinden bir örtü gererek gecenin neminden korumuşlardı.

Hem nisan geceleri kuru ve *sağlam* olurdu, üstelik onlar, elmas arayıcıları olduklarından, açık havayı yeğlerlerdi, yıllar yılı alışmışlardı buna..

Valentin gülümseyerek Teğmen'e şırıngayı emanet etti. Ayrıca onlara kahve ve bazı yiyecekler verdi, bunlar uzun zaman önce bitmişti.

Daniel koruklardan bir ateş yakıp eski örtüsüne sarındı.

Çok keyifsizdi. Belki de yolculuğun yarısına varmadan kolayca yakalanabilecekleri korkusundan kaynaklanıyordu bu bitkinlik. Teğmen gelerek yanına oturdu. Sa Lua sakin sakin uyuyordu. İki gün sonra pekâlâ yola çıkabilirlerdi. Onları tehdit eden asıl büyük tehlike, cesa-

retlerinin kırılmasıydı. Biliyordu Teğmen, bu zoraki konaklama, güçlerini yeniden toplamak için yararlı olabilirdi.

Şefkatle Daniel'e baktı ve küçük gözlerinin her zamankinden çok daha dertli olduğunu gördü. Aklına bir şey gelmişti, Tilde'yi de çağırırdı. Kadın duraksayarak yaklaştı. Yanlarına oturmasını söyledi. Tilde şaşırmişti, demek ki olağanüstü bir şeyler vardı.

Sa Lua'yı uyandırmamak için alçak sesle konuşuyordu Teğmen. Neyse ki çocuk da derin uykudaydı. Ama birazdan, acıkıp uyanacak, hasta haliyle Sa Lua emzirmek zorunda kalacaktı. Teğmen hafifçe öksürdü:

"Yolculuğumuzun buraya kadar olan bölümünün zor koşullar altında geçtiğini biliyorum. Bundan sonra da çok cesaret ve çaba gerekecek. Bu nedenle hepimize heyecan verecek bir şey göstereceğim size."

Kemerindeki cebi açtı, ateşin aydınlığına yaklaştı; içinde biraz parayla küçük bir paket vardı.

Aklını karıştıran, bu küçük paketin içindekiydi. Eleri titriyordu. Daniel'le Tilde, gözlerini açmış bakıyor, soluk almaktan çekiniyorlardı. Teğmen ipleri çözerek ham deri paketin içindekini eline aldı. Yontulmamış elmas ateş ışığında binlerce kıvılcım saçmaya başladı.

"Şahane değil mi? Umudumuz bunda işte!.. Hepimize daha iyi bir hayat getirecek bu."

Elindeki taşı çevirdi, elmasın düzensiz yüzleri ışığı şimşekler gibi yansıtıyordu. Ötekiler gözleri kamaşmış, konuşmadan duruyorlardı. Teğmen devam etti:

"Bu yontulmamış haliyle bile yüz-yüz yirmi bin cru-zero eder işlenip satılırsa... "uzaklara bakarak güldü, "herhalde zengin bir kadının gerdanına takılacak ve kimse de uğruna ne kanlar döküldüğünü bilmeyecek. O zaman değeri aşağı yukarı..." sözünü bitirmeden ormandan bir çıtırtı duyuldu, aklı oraya gitti... Yüz kırk bin

cruzero... Başlarını çevirdiler. Kendilerini savunacak durumda değillerdi. Eğer bir pusuya düşmüşlerse mahvolmuşlardı.

Karanlıktan Kanau çıkageldi.

Doğal ve sakin görünüyordu. Başarisından emin olanların gülümsemesi vardı yüzünde. Sahildekiler, yavaş yavaş yaklaşan adamdan gözlerini ayıramıyorlar, yerlerinden kıpırdayamıyorlardı. Yalnızca elması tutan el, kalça yöresinde saklayacak bir yer arıyordu.

Geldi, yanlarında Kızılderili usulü diz çöküp oturdu, yakından elmasa baktı. Teğmen parmaklarını kapayamıyordu bile. Değerli taş, korumasız, yitik, avucunda öyle duruyordu.

“Kendimi tanıtayım Teğmenim: Adım Kanau. Bu köydenim, Raumalo-Dessè doğumluyum.”

Üçü de donup kalmışlardı. Adamın Teğmen olduğunu nereden biliyordu?

Sormalarına vakit bırakmadan şaşılacak bir güvenle konuşmasını sürdürdü:

“Fazla zamanınız yok. Ya hemen bana güveneceksiniz ya da hemen mahvolacaksınız.” Parmağıyla elması gösterdi. “Çok insan var bunun peşinde.”

Teğmen'in yüreği biraz rahatladı. Kızılderili devam etti:

“Söylediklerimden anlamışsınızdır, her şeyi biliyorum. Çocuğun doğumundan dolayı bir-iki gün duralamanızın dışında, işler düşündüğünüz gibi yolunda gitti... Gerisini de anlatayım mı?”

Teğmen, evet anlamında başını salladı.

“Karar vermek için pek az zamanınız var. Camura burada, Santa Isabel'de. Léopoldina'dan ben getirdim onu. Doğrusu, şansımızın bu kadar iyi gideceğini, sizi bu kadar kolay yakalayacağımızı beklemiyorduk. Camura, sizleri Tapirapes Boğazı'nda yakalayacağımızı hesaplıyordu.”

O zamana kadar susan Teğmen, heyecanını bastırarak dudaklarını kımıldattı:

“Bu *küçük kumsalda* olduğumuzu nereden biliyordun?”

“Karşı kıyıda ırmağı gözetleyen adamım söyledi.”

“Hmm...”

“Sizi ancak ben kurtarabilirim, bana da pay verirsiniz eğer...”

Ne diyeceğini bilmiyordu Teğmen. Nereden çıkmıştı bu Kızılderili, güvenebilir miydi ona? Bir pusuya mı kurban gidiyordu? Ya bu öneriyi kabul etmezse ne olurdu?.. İçinden bir şey riske girmesini, anlaşmasını söylüyordu. Gülümseyen adamın yüzünü inceledi. Başka biri geliyordu gözlerinin önüne: Mauro Duarte... Yine mi aldatılıyordu acaba?.. Daniel’le Tilde’ye baktı; şaşkınlık içindeydiler, yardım edecek halleri yoktu.

“Nasıl kurtarabilirsin bizi?” diye sordu.

“Camura çok içti ve şu anda sizin geldiğinizden haberi yok: İşimi kolaylaştırıyor bu. Bakın: Bu hasta kadın yola çıkamaz, belki iki, belki üç gün... Bu zaman içinde, daha doğrusu yarın sabah Camura ayılacak, beni kayıgınıza alırsanız eğer, yolculuğun bundan sonra daha da tehlikeli geçecek olan kısmında size rehberlik yapabilirim... Ben Araguaia’yı avucumun içi gibi tanırım. Her yanda Inan Kızılderilileri var, köylerde de kıyılarda da. Yağmurlar geçtiği için, ırmak alçalıyor. Carajaların av dönemi başladı. Bu bölgelerden geçebilecek birisi varsa, o da benim. Şimdi Camura’dan kurtulsanız bile, on kişilik silahlı bir grup sizi aramak için yolda.”

“Peki, bize yardım için ne yapacaksın?”

“Dinleyin Teğmen! Uzun zaman kentte yaşadım ben, ölünceye kadar buralarda kalmaya hiç niyetim yok. Ben ne beyazım ne Kızılderili, melezim. Ama kent çekiyor beni. Ben de bu yaşamdan kurtulmak istiyorum.”

“Peki, nasıl?”

“Güvenli bir yol var...” Durdu. Düşüncelerini açığa vuracak hiçbir anlam yoktu yüzünde. Çok sakın açıkladı: “Camura’yı ortadan kaldırabilirim.”

Teğmen elini çenesine götürüp gür sakalını karıştırdı. Bir suç daha mı? Ama soru başka bir soruya dönüştü, ya bu cinayet ya da mahvolmak! Yüreksizliğin zamanı değildi.

“Camura’yı nasıl kaldıracaksın ortadan?”

“Bana bırakın bunu. Kararınızı verin siz Teğmen! Şu kadarını söyleyeyim ki, herkes bunu doğal bir ölüm sanacak. Gece yarısını geçeli çok oldu, neredeyse bitecek şenlik... Evet mi, hayır mı?”

“Arkadaşlarımla görüşeyim.” Ötekilere işaret etti, kıyıdaki taşlara gittiler. Uzun sürmedi. Her sorunun yanıtını biliyorlardı zaten. Bu tehlikeli oyunu kabul etmekten başka çareleri yoktu, hemen anlaştılar. Belki başka bir çareyi de akıllarından geçirmişlerdi ama söylemenin sırası değildi: Tehlikeden uzaklaşıp da Kızılderiye gerek kalmadığı anlaşılınca öldürüp piranhalara atmak... Ateşin yanına döndüler.

“Pekâlâ, anlaştık,” dedi Teğmen, “payını alacaksın. Satış parası eşit bölünecek. Altı kişiyiz: ben, sen, kadın, çocuk, Tilde ve Daniel.”

“Tamam. Yarın Camura günün doğuşunu göremeyecek.”

Kanau ayağa kalkıp karanlığa karıştı.

Kalanlar birbirine baktılar. Bu melezin elindeydiler. Yapacak bir şeyleri yoktu, bekleyeceklerdi. Kaçmış olsalar ortalığı ayağa kaldırırlardı. Zaten Sa Lua’nın durumu kaçmalarını engelliyordu. Öneriyi kabul etmeseler, sabaha yakalanmış olacaklardı. Teğmen kayığa gidip silahını aldı, ateşin yanına döndü.

Kanau pencereye yaklaştı. Akordeon çalıyor, yerden bir toz bulutu yükseliyordu. Salona girdi. Valentin çok neşeliydi. Sarhoş Camura dans etmekte hâlâ direniyordu. Zaman zaman birisinin, elini uzatıp ayağa kalkmasına yardım etmesi gerekiyordu.

Valentin Kanau'yu gördü. Kızılderili başını sallayarak, bir işaret yaptı. Zenci, yanına geldi:

"Camura artık çıkıp yatmaya gitse iyi olacak, değil mi?"

"Hem de nasıl! Ama gitmek istemiyor."

"Gider, gider. Ben çıkarırım onu." Komiser'in yanına yaklaşmış omzuna dokundu, Camura sallanarak dönerken Kanau'nun kucağına düştü. Buram buram alkol kokuyordu soluğu.

"Kanau, dostum!.. Sevgili dostum..."

"Camura, gel biraz." Sarhoşu terasa çıkardı. "Bir şey getirdim sana Camura."

O istemeyerek elini salladı, salyaları gömleğine damlarken ağırlaşmış diliyle:

"Şu cenabet kayık mı?.. Cehennem dibine... Bugün öyle keyifliyim ki... hoşuma gitmeyen şeylerle uğ... ra... şa... mam..."

"Ne kayığı Camura! Rüya mı görüyorsun? Loreano'nun gönderdiği iki şişe pinga var bende. Ama çok içmişsin, Valentin bırakmaz."

"Valentin?.. Ne karışır Valentin! Nerede pinga'lar?"

"Madem istiyorsun... Ormanda sakladım, biri görüp elimden alır diye korktum."

"Hadi gidelim!"

Kanau Komiser'i güçlükle götürdü. Camura'ya bir şans tanımayı önceden düşünmüştü. Vicdanı sızlamıyordu hiç. Camura, kendi hükmünü kendi vermişti: Öldürmeye bile izin var... Öldürmek... Bunu söyleyen oydu.

Sarhoş adamı ormanın içine doğru yürüttü.

“Nerede şişeler? Ormanın ortasında mı?”

“İşte geldik. Otur!”

Camura oturdu; Kızılderili uzaklaştı, hemen döndü. Bir kibrit çakıp komisere açık şişeyi gösterdi. Adamın gözleri parladı.

“Bak, iyi cinsten!” Bir kibrit daha çakıp şişeyi komiserin yüzüne yaklaştırdı. Camura şişmiş gözkapakları altından bakıyor, gevşek ağzından sular akıyordu. Boğuk bir sesle kekeleydi:

“Ver, melun Kızılderili ver...”

Melun Kızılderili? Kötü kötü güldü içinden Kanau.

Camura’ya işte şimdi bir şans tanıyordu ama, bunu kullanacak gibi görünmüyordu. Şişeyi kaldırdı, öbür elinde yarıya kadar yanmış kibriti tutuyordu. Sesine onaylamayan, tasalı bir hava vererek, “Yetmez mi artık Camura?” dedi, “Fazlası iyi değil! Bu kadar içerse ölür insan.”

“Ver ukala!.. Benim o...”

“Vereceğim, vereceğim, ama sonra uyarmadı beni deme...” Şişeyi Camura’ya uzattı. Kibrit sönmüştü ama, iki titrek elin şişeye yapıştığını görüyordu.

Başına dikti Komiser.

Kanau bir kibrit daha çaktı. Adam arka arkaya üç büyük yudum aldıktan sonra şişeyi yavaş yavaş indirdi. Bir şeyler oluyordu; gözleri büyüdü, parmakları açıldı, Kanau atılıp tuttu şişeyi düşüp kırılmadan.

Bu arada ışık söndü. Acı bir böğürtü... Yere yıkılan bir gövde... Ateş gibi yanan midesini elleriyle bastırıyor, yuvarlanıyordu. Bir gölge yaklaşıp Kanau’ya bir şeyler fısıldadı, fakat duymuyordu o. Bir anda kendinden geçmişti.

Kolundan tutup sarstırmak zorunda kaldı Iroa.

“Nasıl Kanau?”

“Tamam... Oluyor. Gittikçe zayıflayan korkunç seslerden başka bir şey duyulmuyordu.”

“ŞiŖe nerede?”

Öldürmeye izin var! Yaşamak için öldürmek! Buydu bütün mesele... Kanau toparlandı, şiŖeyi Iroa'ya verdi, emreden bir sesle:

“Kimse görmeden ırmakta yıka, dikkat et kâğıdını çıkartmasın su. Çabuk ol Iro!”

“Burada mısın, yoksa gidecek misin?”

“Durup çevreyi kollayacağım.”

Iroa karanlığa daldı; yere oturdu Kanau. Çevre sessizdi. Uzaktan akordeonun melodileri, *maraca*'ların ritimleri geliyordu. Başını havaya kaldırdı; ay, ateŖten bir hançer gibi asılıydı gökte. Kanau titredi. İyi bir haber değildi bu, birkaç gün sonra büyüyecekti ay. Başını eğdi.

Bir Ŗey duymuyor, içini yalnızca bir merak kemiriyordu: Ölmüş müydü adam? Ayağını uzatıp yoklamak istedi, ama kötü sihirlerin etkisi geldi aklına, yapmadı. Bir ölüye ayak değdirmek iyi değildi. Uğursuzluk getirirdi.

Pantolon cebinden kibriti aradı, ama ışık tehlikeli olabilirdi, o sırada yakından biri geçebilirdi. Ama merak ağır bastı. İçindeki bu isteği anlayamıyordu. Elinde yanan bir kibritle birdenbire kendini Komiser'in üzerine eğilmiş buldu.

Camura ölmemişti daha. Yüzü, özellikle ağız ür-künç titreyişlerle kasılıyordu. Yüzünün alt bölümüne koyu bir leke yayılıyor, gözleri camlaşmaya başlıyordu. Yaklaşan sonun işareti olmalıydı bunlar. Ölümünden söz edilirken her zaman dendiği gibi, geride kalan hayata son bir bakıştı belki de. Gözlerinde derin bir acı vardı. Camura, ölmekte olduğunu, hem de sefil bir halde ölmekte olduğunu anlıyordu. Yoksa ağızını büyük bir çabayla açıp yapışkan salyalar arasından Ŗu sözleri söylemezdi:

“Niçin yaptın bunu Kanau?”

Kendisini suçlayan yüzü görmek istemiyordu.

“Kanau.” Ses, daha hafif devam etti:

“İyisin... sanmıştım... ben seni...”

İşitmek istemiyordu ama gitmek olanaksızdı. Nerede kalmıştı Iroa?

“Tanrı... seni... ceza... landıra...”

Cümleyi tamamlayamadı, göğe baktı, sabahki duyguları buydu demek... Ne görüyordu?

Valerio'nun yaşlı gözleri mi? Yoksa yıldızlar mı dökülüyordu?

Dudakları kıvıldaıamadı artık.

Uzun bir hırıltı... Sonra sessizlik...

Iroa, yıkanmış şişeye geldi. Bir suçun belgesini yutmuştu yine ırmak. Arkadaşı korkuyla sordu:

“Öldü mü?”

“Evet. Boş şişeyi aldı.”

“Öteki nerede?”

“İşte, al!”

Bıçağının ucuyla mantarı çıkardı, içkinin bir kısmını boş şişeye koyup çalkaladı, cesedin saçlarına, yüzüne biraz döktü. Hiç iğrenmiyordu. Üstüne de biraz serpti, sonra şişeyi ölünün koluyla göğsü arasına sıkıştırdı. Yarıdan az olanı da ölünün ayaklarının arasına, *olmayan mumun* yerine bıraktı.

“Gidelim artık!”

“Nereye?”

“Aruana'ya... Dans edeceğiz.”

“Peki, dans edecek halin var mı?”

“Yok, yok ama, orada bulunmamız daha iyi. Kolay örtbas olur iş. Biraz dans eder, horozlar ötünce yatarız.”

İki gölge gibi uzaklaştılar.

Şenlik sabaha kadar sürdü, sonra yavaş yavaş duruldu. Sanki hiç bayram olmamıştı, her tarafı bir hüçün kapladı. İhtiyar Dicorreti ormanda kuru dal toplarken havada dönen akbabalar dikkatini çekti. Camura'nın ka-

tılaşmış soğuk cesedini buldu, koşup Valentin'e haber verdi.

Yerliler arasında rüzgâr gibi yayıldı bu haber, evden eve ulaştı.

Valentin üzüntü içinde dostunun yanına diz çöktü. Donmuş gözlerine baktıkça hıçkırıyordu. Yüzü morarmış, ağzının çevresine bir kara yayılmıştı. Keskin bir alkol kokusu yükseliyordu ölüden. Chibiu halkı bir kenara itip geldi, Valentin'in yanına diz çöktü.

İlk sarsıntıyı geçirdikten sonra, "Üçüncü kez bir insanın içkiden öldüğünü görüyorum," dedi, "çok içti, beyin kanamasından ölmüş olmalı." Sessizliğe gömülmüş olan Valentin'e dirseğiyle dokundu. "İçeriye götürsek iyi olmaz mı?"

Valentin ağır ağır kalktı, acıyla mırıldandı:

"Böyle iyi bir insan!.. Şenliğimize katılmak için ta nerelerden geldi. Sonra da böyle bir son!.. Ölüm tutanağını yazmak çok acı gelecek bana." Bakışlarını yine camlaşmış gözlere çevirdi, sanki bir şeyler söylemek istiyor gibi... Bir hasır getirdiler, dört kişi cesedi taşıdı. Çevreden yorumlar duyuluyordu:

"Gördüm ben, çok içiyordu!"

"Bu kadar içkiye dayanılır mı?"

Kararmış yüzün ve gözlerin anlamı Kızılderililere dehşet veriyordu. Hemen yaymışlardı, *reuri* beyazların büyüydü bu.

Bir gün önce sevinçle oturdukları masaya, ölüm töreni için kaba kumaştan beyaz bir örtü yayılmıştı.

Yeteri kadar mum bulunmadığı için, gölgeler diyarının yolunu aydınlatmak üzere dört tane de gaz lambası yakılmıştı ölüye. Her şey sessizliğe gömülmüştü. Bir gün önce sevinçten yer yerinden oynuyordu, şimdiyse bu sessizlik insana daha da dokunuyordu.

Maria Pomba ormanda menekşe topluyor, çiçeksiz

ölmeyi çok acı buluyordu. Daha da üzücü olanı, Camura ormanın ortasında ölürken yanında mum yakacak, saygıyla gözlerini kapayacak bir can bulunmamasıydı.

Btondiru ve Creran Inanları cenaze törenini beklemek istemiyorlardı. Çünkü ölüm, hele böylesi, belli olmaz, kötü ruhları çağırabilirdi. Camura ertesi gün öğleden sonra nehrin öbür kıyısında toprağa verilecekti. Santa Isabel'de mezarlık yoktur. Töreni bekleyenler konuşup duruyorlardı:

"Ah, Valentin adeta sezinlemişti!"

"Neyi sezinlemişti?"

"Camura'nın çok içmekten öleceğini."

"Yaa, zavallı Caboclo! Ne iyi bir adamdı!"

Bunları işitmeyen ölü, konuşanların gözünde gittikçe değer kazanıyordu. Öyle değil miydi: İnsan ölünce değeri artmaz mıydı?

Kanau perişandı. Valentin onunla kıyıya inerken, Komiser'in içkiyi nereden bulduğunu sordu.

"Benden."

Adam, delikanlının yüzüne baktı. Kızılderili üzüntü içindeydi. Zavallının acısını tazelemek istemiyordu.

Ama sormak zorundaydı, çünkü tutanağa geçecekti bunlar.

"Ben buldum içkiyi ona Valentin!" diye hıçkırdı Kanau.

"Sen nereden buldun?"

"São Felix'e gidip getirmemi istedi. Loreano'ya 'Komiser Camura gönderdi beni,' dedim. Onun buraya gelmesine çok sevindi, para bile almadı, şişeleri hediye etti." Bir an susup başını eğdi, sonra bulanık gözlerini kaldırarak Valentin'e baktı:

"Loreano'ya sorabilirsin."

Valentin Kanau'nun sırtını dostça sıvazladı.

"Biliyorum, yalan söylemiyorsun. Tutanak hazırla-

mam gerek de ondan.” Gün batıyordu, eve döndüler. Valentin’in karısı lambalara gaz koydu. Kanau bir köşeye oturdu. Akli karmakarıştı. Herkes bu halini yasa yorumdu.

Yerde yatan adamı görüyordu bazen. Ama işlediği cinayete karşı korkunç bir aldırılmazlık içinde olduğunu itiraf ediyordu kendine. Damarlarında akan Kızılderili kanının, beyaz kanından çok daha güçlü olduğunu anlıyordu. Duyduğu iç rahatlığı, Albay Basilio’yu öldüren Uaximani’ninkine ne kadar benziyordu... Camura’yı öldürmüştü; elması ele geçirmek uğruna daha birçok kişiyi öldürebilirdi. Şu anda tek bir istek duyuyordu: ırmağı geçip sıcak, yumuşak kumlarda çıplak yatmak...

Uyuklamamak için çaba harcıyordu. O kadar yorgundu ki, çevresindeki her şey uzaklaşıyor, sesleri ayırt edemiyordu.

Chibiu bir türlü olayın etkisinden kurtulamıyordu.

Bir sanatçıydı o. Gözleri kıpkırmızıydı, ara sıra da burnu akıyordu. Söylemişti bin kez, kötü bir şeyler olacak diye.

“Geceleyn bir baykuş ötmüştü, ölümü çağırmıştı sanki!”

“Ben de duydum.”

“Hayal görmüşsünüz! O gürültüde nasıl duyulur baykuş?”

“Yemin ederim! Akordeon çalıyordum ama, yine de üç kez duydum uğursuzu...”

Tahta olmadığı için tabut yapamıyorlardı. Cesedi bir örtüye sardılar, kayığın ortasına yatırıp mor ve sarı çiçeklerle süslediler.

Bütün Kızılderili ve beyaz kayıkları son yolculuğunda onu uğurlamaya çıktılar. São Felix halkından bayrama

katılmamış olanlar da cenaze törenine geldiler.

Kimse konuşmuyordu. Yalnızca suyu yaran kürekler sessizliği ve kederi yırtıyordu. Yanmış sazların kirlettiği kıyıdan uzaklaştılar.

Valentin, yürek çarpıntısını bastıramıyordu. Basit ruhunu sürekli olarak şu soru hırpalıyordu:

“Nasıl olur da ölmek için ta buralara gelir?”

Şişeleri armağan eden Loreano'nun şaşkınlığı daha da büyüktü. Tek suçlunun kendisi olduğu düşüncesi yiyip bitiriyordu onu. Yapmasaydı bunu, dostu şimdi yaşayacak ve gülecekti... Ama yine de üzüntüsü içinde teselli buluyordu kendine. Camura hep içiyordu zaten, hep...

İki Kızılderili'nin kürek çektiği çiçeklerle örtülü kayık önden gidiyordu. Nehrin ortasına doğru akıntı şiddetlendiğinden arkadan gelen kayıklar hizayı tutmak için güçlük çekiyorlardı.

Küçük kumsaldaki elmas arayıcıları, nehri geçen bu tuhaf ölüm kafilesini seyretmekteydiler. Teğmen, çok zor bir durumda olduklarının bilinci içindeydi. Tehlikeli adamdı bu Kızılderili! Verdiği sözü yerine getirmiş, kimseyi de kuşkulandırmamıştı. Nasıl yapmıştı bunu? Sakalını karıştırdı. Bu şeytanın karşısında tetikte durmak zorundaydı her an. Kızılderili onun hakkından gelmeden, kendisi onun icabına bakmalıydı. Bir tohum çatlamıştı, ilk güvensizlik tohumuydu bu... Büyüyecek, gelişecek, yeni cinayetlerle olgunlaşacaktı...

Kayıklar arka arkaya beyaz kumlara süründü. Bir ağ içinde ormana taşındı ceset. Son yağmurlar yüzünden yer hâlâ nemli ve yumuşaktı, ama ormana girildikçe sertleşti. Mezar açıldı, ölü ağır ağır indirildi. Kimsenin birkaç söz söylemeye cesareti yoktu. Maria Pomba dua edilmesi gerektiğini anımsattı. Chibiu önledi bunu. Ancak o zaman herkes akordeonunu getirdiğini fark etti. Toprak ölüyü örtüp kaba ağaçtan, yamuk bir haç dikilir-

ken... çiçekler hacı süsler ve toprağa serpilirken...
Chibiu'nun sanatkâr parmakları tuşlar üzerinde gezin-
meye başladı:

Parıldayarak çıkar
Kalbimize ışık saçar
Tra la la la
Aman benim gitarım
Bizim ovadan çalalım

Chibiu'nun şişman yüzünden gözyaşları iniyordu. Bi-
liyordu ki Camura tüm şarkıyı ancak öldükten sonra işite-
bilecekti. Ayın yıldızlardan daha güzel olduğu şarkıyı...

İkinci bölüm

Biuraso-Şafak

“Coaru” kızılderili büyüsü, “Reuri” beyazların büyüsü

Valentin üzüntüsünü yeninceye kadar iki gün geçti. Bu iki günde bütün gücünü yitirmiş gibiydi. Çocukları okula çağırın çanı üzüntüyle çalıyor, örgütün işlerini hevesizce yürütüyordu.

Bazen ırmak kıyısına oturup saatlerce, suyun gizemini izliyordu. Yemek saatine kadar orada kaldığı oluyordu, yemekte lokmalar boğazına diziliyordu. Her şeye kapamıştı kendini, derin bir hüznün içindeydi, gözlerinde yalnızca hüznün okunuyordu.

İki gecedir lamba ışığında Camura'nın ölümü için hazırlaması gereken tutanağı karalıyordu. Ne kadar ağır geliyordu bu iş ona! Hem olayın bu denli acı olmasından, hem de bilgi dağarcığının böyle bir tutanakta kullanılacak sözcükleri bulmakta yetersiz kalmasındandı bu.

Önce Kanau'yu çağırıp yardım istemek geçti aklından. Fakat olayın çocukta yarattığı şoku yeniden canlandırmaktan çekinip vazgeçti.

Zaman zaman biraz sakinleşmek için Koruma Örgütü'nden çıkıyor, ırmak kıyısına iniyordu. Köyde köpekler havlamaz, çocuklar ağlamaz, gece kuşlar ötmez olmuştu. Sanki bütün yaşam sönmüştü.

Uzun geceler boyunca Carajalar şarkı söyleyemediler. Ancak dolunay çıkınca, karanlığa ve büyülere karşı

korkularını yenip yeniden Kanansiu-e'ye şarkılar söylemeye başladılar.

Valentin dikkatini yine önündeki boş kâğıda yöneltti. Tutanağın tarihi 19 Nisan'dı. Kızilderililer Günü. Sonra Camura'nın pek az kişi tarafından bilinen adı geçiyordu kâğıtta: "Quitiliano da Silva, konuk olarak gelmişti."

Yine durdu parmakları, Camura'nın anısına kaptırdı kendini. Nasıl şakalar yapıyor, o haliyle nasıl da dans etmeye çalışıyordu! Hayalinde yüzü canlandı, kırışıklar arasında çizgi halini alan gözleri, alkolden sarkmış dudakları.

Inh Camura!..

Gözlerini, içinde ateşi hapseden ve hafifçe sallanmakta olan lambaya çevirdi. Kalem masaya koyup mürekkep şişesini kapadı. Bir türlü bitmiyordu tutanak.

Geceye çıktı. Hilal ateşten bir hançer gibiydi gökte. Güvenli adımlarla "Kumsalcık"a doğru yürüdü. Elmas arayıcılarını bir yoklayacak, hasta kadının durumunu soracaktı. Çalılarla dolu patikanın çevresindeki ağaçlar geceleyin ne kadar devleşiyor, ne korkunç görünüyorlardı. Oysa tek yanlış adım atmadan, gözleri kapalı geçebilirdi buradan.

Uzakta küçük bir ateş belirdi. Kahve yapıyorlardı, kokusu havaya dağılıyordu.

"Hepinize iyi akşamlar."

"Tam zamanında geldiniz Seu' Valentin."

Daniel eski eşya yığnını karıştırıp teneke bir tas çıkardı, kahve koyarak ocağın yanına oturan Valentin'e uzattı. Adam zevkle yudumlarken, bütün içtenliğiyle, "Yazın soğuklarında böyle sıcak bir kahve iyi geliyor insana," dedi.

1. *Senhor* (bay) kelimesinin halk dilinde kısaltılmışı. (Ç.N.)

İki adamın sakallı yüzleri ateşin ışığında, olduğundan daha sert görünüyordu. Elmas arayıcılarının hepsinde bu taş gibi ifade olurdu. Bıkmadan usanmadan bütün yaşamları boyunca şans peşinde koşarlardı, çoğu da aradığını bulamazdı. Sonra gözleri donuklaşır, güneşin hırpaladığı yüzleri duyarsızlaşırdı. Soğuk bir sessizliğe gömülürler ve içlerine acı bir umutsuzluk dolardı. Ancak yüreklerini hırs bürüyüp onları cinayetlere sürükleyince yine bir anlam kazanırdı yüzleri. Aslında başkalarından ne daha kötüydüler ne daha iyi. O ellerden iyilik geldiği gibi insanın göğsüne saplanacak bir bıçak da çıkabilirdi.

Valentin Teğmen'e baktı:

"Bayan nasıl?"

"Daha iyi. Yarın öğleden sonra yola çıkmak istiyoruz."

"Ama henüz çok erken."

"Zorlanmayalım diyoruz. Çok yolumuz var daha."

"Doğru, uzun sürer, bitmek tükenmek bilmez bir yol." Daniel kendine tütün aldı, sonra Valentin'e uzattı. Nasırlı avucunda tütünü ufalayan Valentin, sigara sarmak için cebinden bir mısır kâğıdı çıkardı.

"Araguaia'yı tanıyor musunuz?"

"Ben değil ama Daniel delikanlılığında epeyce gezmiş buralarda."

Bu söz Daniel'i endişelendirdi, neyse ki yüzündeki öfkeyi gizliyordu gece. Teğmen niçin sözlerine dikkat etmemiş, niçin "delikanlılığında" demişti? Suçunun bilincinde olan adam, son yıllarını demir parmaklıklar ardında geçirdiğinin ortaya çıkmasından korkuyordu.

Sertäolu olan Valentin Araguaia'yı övmek istiyordu:

"Bu belalı ırmağın her yanı bir değildir. Kolları her yıl farklı farklı akar. İkide bir teknenin kıyıya oturmaması için insanın deneyimli bir Caboclo olması gerekir. Ben sizin yerinizde olsam..." biraz durdu, sonra gülerek devam etti, "bilgiçlik taslamayayım, herkes ne yaptığını bilir elbet..."

“Söyleyin, söyleyin Seu Valentin.”

“Sizin yerinizde olsam bir Kızılderili yardımcı alırdım yanıma.”

“Biz de düşündük bunu.”

“Daha güvende olursunuz; zaman kaybetmezsiniz. Hem yalnız bu değil. Aşağıda Caraja köyleri dolu. Fontoura, Mato Verde, Grisosti Grande, Grisosti Pequeno, Antonio Rosa, Jatoba, Tapirapes... Hmm... Bu gözükkara Kızılderililer arasından geçmek kolay değil, yanı vahşidirler. Mato Grosso’da Xavantelerin av zamanı şimdi. Sonra Caiapolar... Size bir öğüt vereyim, Mato Grosso yönünden gündüzleri ve sabah saatlerinde kesinlikle geçmeyin. Şeytan gibidir bu Caiapolar, insan değil...”

“Öyle anlaşılıyor ki, siz de aynı şeyi düşünüyorsunuz. Bizimle gelmek, kürek çekmek isteyen bir Kızılderili var.”

“Kim bu?”

“Genç bir adam, adı Kanau!”

“Kanau! Zavallı çocuk! Şu içkiden ölen Komiser’le gelmişti buraya!”

“Bizi götürmesini uygun görür müsünüz?”

“Bu işi o yapamazsa, dünyada kimse yapamaz. Avucunun içi gibi bilir ırmağı, çalışkandır, iyi ve dürüştür.” Teğmen’le Daniel’in aklından aynı soru geçti, ama bir şey söylemeden kahvelerini aynı anda ağızlarına götürdüler.

“Sizinle görüşmek istediğimiz bir konu daha var, Seu Valentin.”

“Bir konu daha mı?”

“Size olan borcumuzu ödemek isterim; penisilin ve yiyecekler için...”

Valentin güldü.

“Unutalım bunu.”

“Ama olmaz. Hem...”

“Hayır, olmaz öyle şey. Yardım, Koruma Örgütü’ndendir ve yerinde kullanılmıştır. Bu durumda ben olsaydım, siz de aynı şeyi yapardınız.”

Bir süre sustular. Çalıkların arasındaki patikadan ayak sesleri duyuldu, biri geliyordu.

“Hey, Valentin!”

Zenci karşılık verdi:

“Kim o?”

“Benim! Bento da Luz!”

Adam ateşle yaklaştı.

“Ne arıyorsun bu saatte burada?” diye sordu Valentin. Şapkasını çıkararak herkesi selamladı gelen adam. Kıvrıkcık saçları, sürekli şapka giymekten ezilmişti.

“Başımız belada yine,” dedi.

“São Felix’te mi?”

“Hayır, yakınında. Gelmen gerekiyor Valentin. Xavanteler João Irineu’nun çiftliğinin çevresinde göründüler. Yolu öğrendiler ya artık...”

“Geçen yıldan beri görünmemişlerdi!”

“Evet ama bu yıl erken geldiler. Sence de öyle değil mi?”

Valentin Teğmen’e döndü:

“Görüyorsunuz ya halimizi? Rahat yok. Şimdi bıçak, balta bulup gideceğiz. Ben geceyi São Felix’te geçireceğim, yarın sabah erkenden João Irineu’nun çiftliğinde olmalıyız.”

“Nerede, São Felix’ten uzakta mı?”

Valentin kara parmağıyla Araguaia’nın beri tarafını gösterdi.

“Bu yönde, altı mil kadar...” Yine Bento da Luz’a döndü:

“Atın var mı?”

“Sıska bir şey var.”

“Ben kendi eyerimi alırım. Uzun süre binmeye alışık

değilim, kırım tutulmasın.” Valentin güldü.

Daniel Bento da Luz’a kahve ikram etti. Adam teşekkür edip, “Ayakta içeyim, hemen gidelim,” dedi.

“João Irineu nasıl?”

Bento kafasını kaşdı:

“Tam bir baş belası bu Irineu! Xavantelere hiç tahammülü yok. Halbuki ekip biçtiği yerlerin onlara ait olduğunu pekâlâ biliyor. Ama yine de vahşiler yesin diye ekin yetiştirmediğini söyleyip duruyor. Sen gelsen iyi olur, Kızılderililere birkaç hediye verir, köylerine gönderirsin.”

“Başlarında yine o iriyarı çirkin Caboclo mu var?”

“Evet. Önceki yıl geldikleri zaman Loreano’nun bir öküzüyle bir atını okla vurup öldürmüşlerdi. Kötü bir başlangıçtı bu.”

Teğmen sordu:

“Xavanteler barış yapmamışlar mıydı?”

“Belli olmuyor ki. Gidecekleri zaman durup dururken ok atmaları iyiye işaret değil. İşin kötüsü João Irineu’da da hiç sabır yok. Bu Kızılderililer inatçı insanlar, oysa iyiyle kötüyü pekâlâ ayırt ediyorlar.”

“Bu düşünce, birçok kişinin canına mal oldu,” dedi Valentin. Ayağa kalktı, Daniel’le Teğmen’in elini sıktı.

“Dönüşümde sizi burada bulamazsam, iyi yolculuklar.. Bir şey gerekiyorsa söyleyin. Bayanın da bir an önce sağlığına kavuşmasını dilerim.”

Teğmen teşekkür etti; iki adam uzaklaşınca kadar arkalarından baktı. Duyguları konuşmasına engel oluyordu. Gerçekten iyi bir insandı bu zenci...

Ayak sesleri duyulmaz oldu. Enerjisine yeniden kavuşmuştu, Valentin. Yaşamı, varlığını ortaya koymasını, yaban, çalışmasını gerektiriyordu. Şimdi Xavantelerin karşısına çıkacak, döndükten sonra da Camura’nın tuta-nağını bitirecekti.

Onlar gittikten biraz sonra Kanau çıkageldi kumsal-
cığa. Teğmen'le karşı karşıya durdular.

Kanau'nun koyu gözleri belirgin bir dostlukla parlı-
yor, açıksözlülüğünün altını, bir şey söylemeyen bir gü-
lümsemeyle çiziyordu. Hiç ama hiç çekinmeden karşı-
sındakinin kuruntulu gözlerinin içine bakıyordu.

Teğmen'in bir kez kafasına girmiş olan kuşku hâlâ
içini kemiriyordu. Önündeki Kızılderili'ye dikmişti göz-
lerini o da. Kafasını kurcalayan bir sürü soru vardı. Kim-
di bu adam... bu uğursuz melez?.. Neler dönüyordu ka-
fasının içinde? Camura'yı nasıl yok etmişti? Onu doğal
bir yolla ortadan kaldıracığını kendisi söylemişti. Yoksa
bir rastlantı mıydı bu?

Sigara içmek gereğini duydu. Fakat binlerce kez evirip
çevirdiği düşünceler bir türlü yakasını bırakmıyordu. Ola-
yı nasıl görüyordu bu melez? Kendine düşen paydan çok
daha fazlasına göz koymadığını kim bilebilirdi ki? Yoksa
hepsini ele geçirmek için planlar mı kuruyordu? Belki de
kendine düşenle yetineceği doğrudu. Kızılderililerin dü-
şünme biçimi daha ileri gitmesine izin vermezdi, her ne
kadar melez de olsa... Ama şurası belli ki, kendini Kızılda-
rili toplumuna yakıştıramıyordu ve ona uygar dünyada bir
yaşam sağlayacak olanakları sağlamak için dişini tımağına
takıp savaşıyordu. Belki de uygar insanlardan öğrenmişti
böyle sahtekârlıkları. Bu adama hiç güven olmazdı.

"Yerinizde olsam dediğim gibi yaparım; çok daha iyi
olur."

"Ama söylediğin gibi bir kayık bulabilir miyiz?"

"Elbette. İhtiyardaki Raumalo-Dessè'nin en iyi kayı-
ğı. Yani Santa Isabel'in demek istiyorum." Bu düzeltmeyi
özellikle yapmıştı. Teğmen'e kibar görünmek istiyordu.
Çünkü beyazlar Inanların kullandığı adları kullanmaz-
lardı. Teğmen hâlâ kararsızdı.

"Ya çok para isterlerse?"

“İsterler. Ama pazarlık ederim ben, ucuza alırız.”

“Ne isterler?”

“Siz konuşursanız en az üç bin.”

“Buna insanı boğuntuya getirmek denir! Çok pahalı.”

“Doğru.”

Öfkeyle düşünüyordu. Kanau: Pahalı! Beyaz itler! Elbette pahalı. Ama *tori*'lerin sömürüsü karşısında hiç kalır bu! Carajaların her şeyini talan ettiniz; kadınlarını bile! Nedir bu cinsel hastalıklar? Coxiaru'nun perişan hali geldi gözünün önüne. Ya şişmiş gözleriyle ateşler içindeki karısı... Yağma edilmiş topraklar, kökü kazınmış av hayvanları... Ama kendini tutup yine sakın ve dostça görünüşünü aldı.

“Kayığı kendisi satmak isteseydi ucuza verirdi, ama size gerekli olduğunu anlarsa çok para koparmak için firsattan yararlanır. Onun için ben konuşayım onunla.”

Teğmen düşündü. Kendi kayığıyla gitmek gerçekten tehlikeliydi. Haber bir kez yayıldı mı, kolayca tanınacaktı. Üstelik ağır ve yassıydı, tıka basa doluydu ve suyu iyi yarmıyordu. Yine de bu masraftan çekiniyordu; olur olmaz harcamamalıydı parasını. Geleceğin neler getireceğini kimse bilemezdi.

“Ya satmak istemezse?”

“Yok, satar.”

“Her şey sığacak mı?”

“Onu bilmem. Yalnızca en gereklileri alırız.”

“Peki sana kaçta bırakır kayığı?”

“En çok iki bine.”

Kanau içinden güldü. İhtiyar Dicorreti pek sayı da bilmezdi. Beyazlardan öğrendikleri, hesap yapmasına yetmiyordu. Sorodire¹ isteyeceği kesindi, ama bu sözcük

1. Bir, on, yüz, bin. (Ç.N.)

Kızılderililerde aynı zamanda bir, on, yüz ve bin anlamına geliyordu.

“Peki bizim kayığı ne yapacağız?”

“Yenisi geldikten sonra batırırız ve herkese de o batığı için bunu aldık deriz.”

Teğmen sakalını kaşdı. Her şeye bir çözüm buluyordu bu Kızılderili.

“Hafif kayıkla daha çabuk yol alırız,” diye devam etti Kanau, “bu da işimize gelir. Xavanteler inatçı oldukları için Irineu’nun çiftliğinden ayrılmaları yedi-sekiz gün sürer.”

“Xavantelerle ne ilgimiz var bizim?”

“Var tabii, o zamana kadar Valentin orada kalır ve Camura’nın polis motoru bu hafta içinde gelirse, Valentin’in işi bitmeden yola çıkamazlar.”

Teğmen etkilenmişti. Nasıl planlıyordu Kanau her şeyi! İlk kez gerçek bir rahatlık duydu içinde.

“Öyle görünüyor ki, Araguaia’dan kurtulmak için her şeyi göze almışsın!”

“Benim yerimde olan herkes yapar bunu!”

Gözlerini yere indirdi; yaşamındaki sorunların ağırlığı çökmüştü üzerine. Sonra yine Teğmen’in gözlerine baktı, dostça, “Gitmek istiyorsanız bugün öğleden sonra yola çıkabiliriz,” dedi.

“Öyleyse şu kayık işini bitirelim önce.”

Teğmen şapkasını gözlerinin üstüne indirerek Kanau’yla birlikte yürüdü. İlk günlerin merakı geçtikten sonra, ister beyaz ister Kızılderili, yabancılarla kimse ilgilenmiyordu. Elmas arayıcıları sık sık görünürdü burarlarda. Teğmen onlar için, karısı yolda doğum yapan bir *garimpeiro*’dan başka bir şey değildi.

Tori’lerin evleri de yoksul görünüyordu, yarım düzine ya da biraz daha fazla. Bazılarının kiremitle örülü damları vardı ve içeriye yağmur suyu akıyordu. Bazıları-

nın damları sazla kaplıydı, bunlardan da içeriye su giriyordu. Hepsi de acınacak haldeydi. Derilerinde *onça*'ların tırnak izleri bulunan köpekler avlularda dolaşıyor, tavuk ve ördekleri korkutuyor, ama yerlerde gezen papağanlardan kaçıyorlardı.

Köye girdiler. *Tori*'nin ne istediğini soruyordu herkes çalı çırpıdan yapılmış kulübelerden. Kanau açıklayınca duvardan duvara yayıldı haber. Teğmen belli etmeden kulübelere göz atıyordu kuşkuyla. Her beyazın he-men dikkatini çekecek şeyleri görüyordu: hasır üstünde uyuyan Kızılderililer, toprak kaplar yapan ya da hasır ören kadınlar, okuldan kaçıp çamurdan heykelcikler yapan kızlar... Alaylı sözler, gizli gülüşmeler geliyordu kulağına. Güneşe asılmış kirli cibinlikler, *gamalaria* kabuklarından yapılmış önlüklerle ilgilenmiyordu artık. Düşündüğü tek şey, biri gelip de biçimsiz bebekler, muz ya da bir başka ıvır zıvır satmaya kalkmadan ya da tütün, olta iğnesi, para istemeden bu pis yerden çıkıp gitmekti. Ama Kanau halkı önceden uyarılmış olmalı ki, kimse rahatsız etmiyordu onu. Belki de tehlikeli bir *tori* ya da polis olduğunu söyleyerek, askerlere, polislere karşı ilkel ruhlarında duydukları korkuyu körüklemişti.

Bir kulübenin alçak kapısından eğilerek girdiler. Yabancı papağanlar deli gibi bağrışıp tavanın sazlarına tırmandılar ve oradan, alışık oldukları bir Kızılderili'yle gelen bu yabancıya öfkeyle yan yan baktılar.

Dicorreti pipo içiyor, tucum yapraklarını lif lif ayırıyordu. Gözlerini beyaz adama çevirip selam verdi:

"Dateriambu, tori!"

Kanau Teğmen'i dürttü:

"Size selam veriyor."

Teğmen daha da huzursuzlandı. Kulübenin kokusundan burnunun direği kırılıyor, her şey Kızılderili kokuyordu.

“Portekizce konuşmaz mı?”

“Konuşmaz, ama bütün yaşlı Kızılderili kadınlar gibi anlar ve Inanca yanıt verir.”

Dicorreti elindeki işi bıraktı, kurumuş göğüslerini kaşdı. Teğmen’e gülümsedi, eliyle hasıra vurarak oturmasını işaret etti. Kaynamış bir patatesi kaplumbağa kabuğundaki sarımtırak yağa batırdıktan sonra ikram etti. Teğmen tiksinererek aldı, kadın gözlerini yüzünden ayırmadığı için ağzına götürmek zorunda kaldı.

Kanau, ihtiyarla işi konuşmaya başladı. Önceleri Dicorreti ‘*olmaz*’ anlamında başını sallıyor, sonsuz bir dua gibi, çabuk çabuk bir şeyler söylüyordu.

“Bu kadar uzun konuşacak ne var?”

“Inanların âdeti. Ne olacak... Dul olduğunu, oğullarının yardım etmediklerini, manyok gerektiği zaman yarım günlük yola gittiğini, kimsenin ona el uzatmadığını, bedava bir şey vermediğini, balık için ırmak kıyısına inmek zorunda kaldığını anlatıyor. Caraja kayıklarının en güzeli, en büyüğü, en iyisi olan kayığını satmak istemiyor, kocası yapmış, artık onun gibisi yapılamazmış, bu nedenle elden çıkarmak istemiyormuş.”

Yaşlı kadın bir ara susarak donuk gözleriyle Teğmen’i inceledi. Kanau istifini bozmadan, “Pazarlığa başladı, malının değerini arttırmaya çalışıyor. Doğaldır bu; ama ihtiyarı yola getireceğim,” dedi. Dicorreti’ye döndü, Teğmen konuşulanlardan tek sözcük anlamıyordu.

“Ona kayık gerek, seninki gibisini nereden bulacak? Ucuza verme, parası var, zengin *tori* o.”

Kızılderili kadın yine ağzını açtı. Teğmen’in kulağına ara sıra sorodire diye bir laf çalınıyordu.

“Aptal mısın Dicorreti? Sorodire çok az, iki katını iste, hatta daha da çoğunu. Hem beyaz, hem paralı, hem de kötü. Yüzüne bak bir kez. Üstüne iki gisiyle bir de tencere iste.”

Yaşlı kadın gülümseyerek başını salladı. İnce eliyle Teğmen'in omzunu sıvazladı.

"*Tori aurie, tori auire!*"

"Sizin iyi ve yakışıklı olduğunuzu söylüyor."

İki adam dışarıya çıkıp konuştular.

"İhtiyar kurnaz kayığı fahiş fiyatla avcılara kiraya vermeye alışık. Dicorreti Inanların en varlıklısidir. Önce üç bin istedi."

Teğmen kararsız başını kaşdı:

"Çok para bana göre."

"İndirmeye uğraştım. Eğer üstüne kullanılmış iki giysi, bir kapaklı tencere, bir ayna ve iki paket kibrit verirseniz iki bine bırakmaya razı oldu."

Teğmen bir türlü karar veremiyordu.

"Daha aşağı inmiyor, başka Inanlarla konuşmak iyi olmaz, çünkü konuştuğumuzu çevreye yayar, daha kötü kayıklara analarının nikâhını isterler."

Teğmen kemerindeki çantayı açıp paraları çıkarırken Kanau'nun gözleri parlıyordu, iple bağlanmış ham deriden paketçiğe dikmişti gözlerini. Ama Teğmen bu bakıştaki gücün farkında değildi.

Bir adamın tek başına ağır bir kayığı Araguaia'da sürmesi kolay bir iş değildi. Ortalara doğru akıntı gittikçe artıyordu; çünkü Santa Isabel Körfezi büyük bir su kütesini tutuyor ve dikçe eğimin başladığı yerde bu kütle aşağılara, uzak denize kavuşmak için büyük bir hız kazanıyordu. Bu kayıktan başka *yedektekini* de çekmek daha da zordu.

Kanau yine de karşı kıyıya ulaştı. Biraz dinlendikten sonra baltayı alıp işe girişti. Kayığın dibini parçalarken yavaş yavaş su dolmaya başladı. Balta sesinden küçük balıklar kaçıyor, sonra yine yaklaşıyorlardı.

Kayık suya gömüldükçe Kanau'nun yüreği sızlıyordu. Bir kayık yapmak için Kızılderililerin ne kadar uğ-

raştıkları geliyordu aklına. Önce bir *landi* ağacı kesilip insan üstü bir çabayla kıyıya yakın bir yere götürülecek, kurusun diye bütün yaz orada bırakılacaktı. Yağmur mevsiminden ardından, yaz aylarında kumsallardan birine çekilecek ve günlerce çalışılarak dışına kayık şekli verilecek, sonra köye kadar suda çekilip içi yakılacak ve oyulacaktı. Bütün bunlar büyük sabır ve çalışma gerektirirdi.

Su gittikçe şiddetlenerek doluyordu kayığa.

Araguaia'da gezici satıcılık yapmak için kim bilir kaç kişi böyle bir taşıtı olsun ister! Bir motor da taktın mı olur biterdi. Üst tahtaları da ne sağlam geçirilmişti... Kalafatı da yeniydi.

Zamanlarını iyi kullanmaları gerekiyordu.

Kayığın kuma gömülü olan burnunu Iroa ile birlikte ittiler, kıydan açılan enkaz suya gömüldü, öteki kayığa geçmiş, izliyordu bunu Kanau. Batıktan kimse bir parça bulmamalıydı. Sanki ormana ve göğe veda eder gibi son hava kabarcıkları su yüzüne çıktı, ırmak yine dümdüz oldu.

Kanau yorgun ve terli, kumsala indi, yola çıkmadan önce yıkanmaya karar verdi. O kadar dalgın yürüyordu ki ancak durduktan sonra yazgısının bir oyununa düşüp tam Camura'nın gömüldüğü yere vardığını fark etti. Yıkandıktan sonra saçları güneşte kururken cenaze törenini düşünüyordu.

Kendisini neyin çağırdığını bilmeksizin ayakları gidiyor, Iroa'yı da beraberinde sürüklüyordu. Aradan geçen zaman, mezarın üstündeki gevşek ve nemli toprağı kurutmuş, çiçekleri soldurmuş, kaba haçı tutan sarmaşıkları gevşettiği için haç dağılmıştı. Diz çöküp düzeltti onu.

Ama tuhaf bir şey dikkatini çekti; yerde taze ayak izleri vardı. Törene katılanların değildi bunlar, Xavante-lerin izleriydi. Birkaç saat, belki de birkaç dakika önce

geçmiş olacaklardı buradan. Onlarla görüşmeye giden Valentin geldi aklına. Uygarlığın ilk belirtilerini gösteren Xavanteler çok tehlikeliydiler, av zamanları başlamıştı; Araguaia kıyıları boyunca dolaşırlar, bir gölge gibi gizlenirlerdi. Onlarla karşılaşmak kötü bir şeydi, çünkü birçok yerleşme bölgesine ayrılıyorlardı ve dış dünyayla ilişki kurmaya hiç meraklı değillerdi.

Yola çıkarlarken yanlarında yalnızca Iroa vardı, gözleri kaygılıydı, gülümsemesi dudaklarında donuyordu.

Kanau'nun otomatik silahını gören Teğmen irkilmiş, bakışları kararıştı. Dikçe sordu:

“Nereden bu?”

“Goına'da satın almıştım. Yirmi bir otomatik atış yapabilir.”

“İyi, iyi. İşimize yarar.” Teğmen Kızılderili'yi gözetlemeyi bırakıp yine yol hazırlığına daldı. Bu kayak kuşkusuz iyi ve derindi. Eşyalarının hemen hemen hepsini almıştı, buna karşılık ötekine göre çok daha hafifti.

Her zaman suskun olan Daniel, ufka yaklaşmış olan güneşi göstererek, “Yola çıkmamız gerek, neredeyse karanlık bastırarak,” dedi.

“Karanlığın bastırmasında sakınca yok, hilal yolumuzu aydınlatır.”

Böylece gece yolculuğunun ıstırabı yeniden başlamış oluyordu. Kanau'ya asla güvenmiyorlardı, ama hiç olmazsa şimdi iyi bir rehberleri olduğunu düşünüyorlardı.

Hiçbiri Kanau'nun Komiser'i yok edeceğini söylerkenki halini unutamıyordu. Camura toprağın altındaydı şimdi ve doğal bir ölümle mi dünyadan ayrıldığını, yoksa öldürülmüş mü olduğunu açıklayacak durumda değildi.

Kanau emirler yağdırıyordu:

“Kadınlar ortaya, yüklerin üstüne otursunlar. Ben dümene geçiyorum, Daniel'le sen burunda kürek çekeceksiniz. Yön saptamak için önde kal sen.”

Kanau Iroa'yı gülümseyerek kucaklarken, Kızılderili dilinde bir şeyler söylüyordu.

Herkes yerini aldı, Iroa'nın yardımıyla kayık kumun üstünde sürüldü. Birkaç saniye sonra ırmağın akıntısı kavramıştı kayığı. Iroa ve "Kumsalcık" gittikçe küçülüyordu. Kanau düşünüyordu: Şimdi geleceğe bakmalı ve neler getireceğini beklemeli. Bir özgürlük duygusu göğsünü şişiriyor; yüzünde unuttuğu gülümseme öylece duruyordu.

Bu büyülenmiş durumdan silkinip kurtardı kendini.

"Karşıya geçmeliyiz, bir saate varmaz güneş batar, o zaman Cotia kayalığı boyunca gidebiliriz."

Jacuman o yöne çevirdi kayığı, konuşmadan kürek çekiyorlar, süratle ilerliyorlardı. Ormanlı kıyının gölgeler içindeki monotonluğu, ürkmüş kuşların haykırılarıyla canlanıyordu. Ufukta birbiri ardından kumsallar çıkıyor, görüntüyü güzelleştiriyordu. Birine eriştiklerinde ondan sonrakinin beyazı görünüyordu. Pembe, beyaz balıkçılar havada dönüyor, ağaçların üzerinde geceleyecekleri yeri arıyorlardı.

"Şu gölgeler Cotia kayalığı," dedi Kanau.

"Şu hani üç mil uzayan kayalık mı?"

"Üç mil derler ama, bakma... Sertão'nun mili hiç birbirini tutmaz. Daha yaklaşılim kıyıya, geçit veren kanal orada kaldı."

Teğmen biraz kararsız görünüyordu; içinden geçenleri anladı Kanau.

"Yaklaşmakta korkacak bir şey yok, bu saatlerde kıyıda Xavanteler bulunmaz."

Güneş neredeyse uykuya dalacaktı. Yalnızca parlak bir çizgi kalmıştı. Altınla dokunmuş akşam rengini karanlık izleyecekti.

"Nedir şuradaki?" diye sordu Daniel.

"Neredeki?"

“İşte, işte!”

Herkes susup gösterdiği yöne döndü. Tilde bozdu sessizliği:

“Bir şey görmüyorum ben.”

“Ben de,” dedi Sa Lua.

Ama üç adamın gözleri önünde acayip bir şey oluşmaktaydı. Kararan ırmağın üzerinde bir ateş dolaşıyordu. Müthiş alevler kumsaldan suya doğru ilerliyordu gittikçe. Kayık yaklaşmaktaydı. Teğmen’in alnında boncuk boncuk terler belirliyordu. Daniel’in elleri tutulmuş, Kanau’nun gözleri dehşetten açılmıştı. Dudakları aralandı, boşuk bir ses çıktı:

“Büyü bu. *Reuri*, beyazların büyüğü. *Coaru*, Kızılderili büyüğü!..”

Tilde'nin öyküsü

Başiboş kalan kayık bu sırada kumluğa oturdu, bu sürtünmeden etkilenen kumlar gıcırdamaya başladılar. Korkarak uyanan çocuk ağlamaya başladı.

Ateş kitlesi bir an duraladıktan sonra kayalara doğru ilerledi. Kimse gözlerini ayıramıyordu ondan.

Kanau, hiç farkında olmadan Léopoldina iskelesinde Hortlak João'nun söylediklerini yüksek sesle tekrarladı:

"Kendini *canjirana* ağacına asan elmas arayıcısı bu; onu gören aklını oynatır." Tilde isyan etti:

"Çenenin kapasana sen! Ne saçmalıklar yumurtlayıp duruyorsun."

Bunu söylerken nehrin sığ, beyaz dibine bakıyor, *arrai de fogo*¹ olup olmadığını araştırıyordu. Sonra suya atladı.

"Kayığı hafifletelim, ortalık kararmadan kurtaralım."

Bu söze ilk kulak asan Daniel oldu. Tilde de onu izledi. Şaşkınlıkları geçmişti.

"Dalga mı başlayacak sence?"

"Olmayabilir."

Teğmen'le Kanau da itmek için ötekilere katıldılar.

1. Kedi balığının vatoz diye bilinen, insanın derisini yakan bir türü. (Ç.N.)

İkisi de heyecanlıydı. Teğmen'in sınırlarını vicdan acısı ve korku kemiriyor, bunun kötü bir önsezi olduğunu düşünüyordu. Kanau'nun içindeki Kızılderili de aynı durumdaydı. Korkunç bir büyü'nün varlığını seziyordu.

Rüzgâr şiddetlendi, kumları havaya kaldırdı.

"Bu rüzgâr kayığın yüzdürülmesine engel olacak."

Kayaların üstüne baktılar. Çalılar ve ağaçlar karar-mış, uğuldayarak bir yana yatıyorlardı.

Çıkar yol yoktu; Teğmen umutsuzluk içinde emir verdi:

"Kayaların önündeki düzlüğe çıkıp bu Allahın belası rüzgârın geçmesini bekleyelim."

"Çok iyi olur. Bebeği de daha iyi koruruz orada."

Ateş yakmak için çalı çırpı topladılar. Rüzgâr artmıştı, bu gidişle bir sürü çalı çırpı gerekecekti. Şiddetle dalgalanan ırmakta sağa sola savrulan canao'dan güçlük-le eşyalarını çıkardılar ve bir hamak gerip Sa Lua ile ço-cuğu yatırdılar.

Uzak kumsallarda martular çılgın çığlıklar atıyorlardı.

"Bu rüzgârın yine de bir yararı var; sivrisinekleri sür-rüp götürüyor."

"Sivrisinekler Kızılderililerden daha iyi."

"Çeneni kapasana, kadınları korkutacaksın."

"Kumsalcık'ı unuttun mu? Orası temiz bir yer oldu-ğu halde gece olur olmaz doluyorlardı."

Küçük ateş durmadan çıtırdıyor, alevler bir yana ya-tıyorlardı. Çevrede her şey karaydı. Adamlar ateşin çev-resine çömelmişlerdi. Bu sürekli rüzgâr soğuk bir gece getirecekti; hele şimdi, yaz başında.

Tilde uzakta oturmuş, yol arkadaşların incelemek-teydi. Erkeklerin pek konuşmaya niyeti yoktu. Sa Lua karanlıkta hamakta yatıyordu. Gözü yaşamak için diren-meye çalışan küçük et yığınının başka bir şey görmü-yordu. Tilde şefkat duydu bebeğe. Böyle ufacık bir varlı-

ğı kucaklamak ne hoş oluyordu! Sa Lua hastayken kollarına almıştı onu, o zaman duyduğu sıcaklığı şimdi de duyuyordu...

Ateşte ısınan üç adama dikti gözünü. Daniel iyi, kimseye kötülüğü olmayan, suskun, acılı bir insandı. Teğmen ise kötü bir yaratık! Kendis:ne sanki iğrenç bir hayvanmış gibi davranışları geliyordu aklına. Ateşin aydınlığında adamın sakallı yüzü daha da karanlık görünüyordu. Korkak olduğu için gücünü kötüyeye kullanıyordu. Gördükleri hayal karşısında nasıl da ter dökmüştü!.. Üçünün de ödü patlamıştı. Ama işin gerçek nedeni, içlerindeki vicdan acısıydı. Hepsi de hırsız ve caniydiler, başka bir şey değil.

İlgisiz bakışlarını Kanau'ya çevirdi. Gözbebekleri karanlıkta daha iri, saçları alevlerin ışığında daha kırmızı görünüyordu. Yalnızca gözbebeklerinden oluşmuş gibi bu kısık gözler!.. Vahşi bir kedinin gözleri. Bir katilin... İsterse bütün dünyayı kandırsın, bir şeytandan daha aşağılıktı o... Kanau ya da Teğmen'den hangisi daha kötü diye sorsalar, yanıt veremezdi. İki kötü herif işte!.. İkisinden birinin ölmesi gerekli, kararı sen vereceksin deseler, Teğmen'den gördüğü onca kötülüğe karşın, Kızılderiliyi gösterirdi.

Kendi kendine, "Beni aldatamaz, çünkü her şeyi biliyorum," diye söylendi.

Yine adamlara baktı. Bir nefret yükseldi içinden.

"Erkek olacaklar! Bir hayaletten korktu üçü de! Öyle korktular ki burunlarının dibinde olabilecek Xavanteleri bile unuttular. Üç erkek (bacaklarının arasında sarkan şeyden dolayı erkek diyorlar kendilerine) ne yapacaklarını şaşırıldılar. Su üzerinde dolaşan bir alev görmüş biri. Alevin içinde boynundaki iple bir *garimpeiro*. Bir de lanet okuyan bir Kızılderili!.."

Üçüne de sırtını çevirip kıyıya yöneldi. Rüzgâr ve suyun hırçınlığıyla sarsılan kayığın çatırtılarını dinledi.

Bir kazığa bağlı ip kopacakmış gibi gerilmişti.

Rüzgâr dineceğe benzemiyordu, ama korkmuyordu o. Hiçbir şeyden korkmuyordu zaten. Güzel saçları karmakarışık, geriye doğru uçuyordu. Öteki kıyıya kadar ırmak kapkaraydı. Evet, ırmak!.. Yaşamında iyi ve güzel ne varsa hep onunla ilgiliydi. Ta küçüklüğünden beri ırmağı tanıyor, anlıyor ve güveniyordu. Kızdığı zaman vahşice uğulduyor, hüzünlendiği zaman yağmurların bütün suyunu toplayıp bulanıyordu. İlkbaharla aşk oyunlarına başlayınca kıyıları kırmızı, mor, sarı çiçeklerle süslüyor, sularında bu güzellikleri ayna gibi yansıtıyordu. Irmak!.. Ona dost olan insanlara kristal gibi duru derinliklerinde balıkları, kaplumbağaları gösteriyor, büyük yılanları ve karanlığın cinlerini sevdiklerinden saklıyordu. Bunun için korkmuyordu ondan.

Kayığa oturarak ayaklarının ucunu kaynaşan sulara soktu. Ne kadar ılıktı! Kumsalda olsalardı girerdi, ama burada ırmağın akıntısı kuvvetliydi, piranhalar bulunabilirdi.

Hilal sapsarı görünüyordu. Bir süre sonra dolunay olacaktı. Rüzgâr kesilirse geceleyin yola çıkabilirlerdi. Gerçeği söylemek gerekirse bu yaşamdan bıkmıştı, parasını alabilmek için katlanıyordu. Nasıl olursa olsun para... Namuslu kazanılmış ya da kirli işlerden de kazanılmış olsa... Çalınmış da olsa, alınteriyle kazanılmış da olsa, iş görüyordu para.

Bir gölge yaklaştı, düşünmeyi bırakıp bekledi Tilde.

“Suya bu kadar yakın oturmaya korkmuyor musun? Ya bir timsah çıksa?”

Ayaklarını sudan çekti. Gelen melezdi, ama niçin geldiğini anlamıyordu kadın. İçinden güldü, onu kızdırmaya karar verdi:

“Ben sizin gibi her dakika hayalet mi görürüm sanıyorsun?”

Kanau yanına oturdu, bir ayağını suya değdirdi.

“Ne kadar ılık... Girmek isterdim.

Aynı isteği duyması ne tuhaftı. Bir hoşgörü yarattı bu kadında. Kim bilir, belki de kimseye bir kötülük yapmak istemiyordu Kızılderili.

“Buraya gelince ben de aynı şeyi düşünmüştüm.”

Kanau kadına bakarak sordu:

“Gördüğüme inanmıyor musun?”

“Elbette inanmıyorum. Ben de aynı yerdeydim, bir şey görmedim. Sa Lua gördü mü ki?”

“İnanmıyorsun, ama ölmüş anamın üzerine yemin ederim ki...” sesi heyecanlıydı. “Gördüm! Bembeyaz, uzun sakallı bir ihtiyardı. Gözlerinden yaşlar akıyordu, boynunda da düğümlemiş bir ip vardı. Alevin içinde yürüyor, bize üzüntüyle bakıyordu.”

“Mutlaka elmasa göz dikmiştir!”

“Alay etme böyle ciddi bir konuda! Kayalarda bu adamı gören aklını oynatır diyorlar.”

“Öyleyse siz oynattınız demektir! Herkese başka başka görünen bir hayalet hiç duymamıştım. Teğmen büyük bir Kızılderili diyor, Daniel hareket eden bir ateş yığını diyor... Hepiniz aynı yerdeydiniz, nasıl oluyor bu?”

“Büyü... İntikam... Korkunç! Hiç iyi bir şey değil.”

Kanau ile tartışmak istemiyordu. Vicdanlarıyla hesaplaşıyordu adamlar, hepsi bu kadar. Yakında daha korkunç şeyler olabilir. Yolculuğun son günlerinde Teğmen'in sinirlerinin ne kadar bozulduğu dikkatini çekmişti. Sertão halkının “yalnızlık ateşi” dediği şeye mi kaptırmıştı kendini?

Ötekilerin olduğu yere gitmeyi daha uygun buldu.

Kızılderiliden korktuğu için değil. Ne ondan ne de başka birinden korkuyordu. Onu yaşama bağlayan şey, nefret uyandıran çirkinliğini daha da belirgin hale getiren güzel saçlarıydı. Şimdi istediği, gidip ateşin sıcaklığından yararlanmaktı. Sonra bir yer temizleyecek, elleri dizlerinin arasında, kıvrılıp yatacağı. Uyku iyi geliyor, nehrin suyu gibi, insana her şeyi unutturuyordu.

Ayağa kalktı, ama Kanau koluna yapıştı:
“Nereye?”

“Yatmaya. Belki rüzgâr birden diner, Teğmen de bizi hemen kalkmak için çağırır.”

Kızılderili kolunu bırakmadı:

“Sen de benim gibi çok iyi biliyorsun, bu rüzgâr artık bugün dinmez.”

Tilde yine kayığa oturdu.

“Ne istiyorsun benden Kanau?”

Adama ilk kez adı ile sesleniyordu.

“Hiçbir şey, yalnızca konuşmak... Seninle dost olabilir miyiz?”

“Benim dostluğum ne işe yarar ki?”

“Hiç olmazsa güvenebileceğin biri olurdu.”

“Güvenilecek biri mi?”

Olmayacak şeyler söylüyordu! Neyse ki karanlık, kadının gözlerindeki acı dolu alayı gizliyordu. Merak içinde sonunu bekledi.

“Hep yalnız görüyorum seni. Ötekilerden uzak duruyorsun,” diye devam etti Kanau.

“Ne yapayım? Çirkin olduğum için Sa Lua’dan başka kimse sevmiyor beni. Teğmen bana kötü davranmasın diye ortalarda dolaşmıyorum.”

“Teğmen’i sevmiyorsun değil mi Tilde?”

Ondan nefret ettiğini söylemeyi ne kadar isterdi. En büyük arzusu Teğmen’in suratına pis çizmeleriyle bas-

maktı. Bu kadar çirkin olduğu için, kendisiyle alay edenlere saldırmaya hazırlanıp bir köşeye zehirli bir yılan gibi kıvrılıp beklediği için, kendini suçlayıp ruhunun sıkıntıyla dolmasına neden olurdu. Patlayacaktı neredeyse, patlayıp delikanlıdan yardım isteyecekti. Evet, Teğmen' den nefret ediyordu. Onun tutumundan, kendisini adam yerine koymamasından nefret ediyordu. Bu nefret, bütün erkekler için geçerliydi. Hepsi aynı soydandı çünkü, hepsi... Belki de bu yüzden Sa Lua ona insanca davranıyordu. Yazgısının onu ne denli ezdiğini yalnızca ırmak biliyordu. Şimdi de bu adama, hem de bir Kızılderili'ye mi güvenecekti? Birdenbire karşılına çıkan, her haltı yiyecek tıyneteki herife mi?..

“Kimsin sen Tilde?”

Kızılderili'nin sesinde, karşı gelinmez, çekici bir güç vardı. Belki kadın hakkında kötü bir niyeti yoktu. Kim bilir? Kızılderililer birine bağlandılar mı, köpek gibi sadık olurlardı. Uzun bir yolculukları vardı belki daha önelerinde.

“Bana acıdığın için seninle dost olacağımı sanıyorsan, aldanırsın.”

“Acımak mı? Niçin Tilde?”

“Can sıkıcı olduğum için. Kimse bana yüz vermediği için. Pis bir hayvana benzediğim için.”

“Hayır. Konu bu değil. Yalnızca konuşmak, kim olduğunu öğrenmek istedim. Adın niçin Tilde? Böyle bir ad hiç duymadım.”

Tilde'nin içinde bir şey yıkıldı. Bütün dayanma gücü, kendini korumak, hiç kimseyi ruhuna yaklaştırmamak için kurduğu duvar, yılların biriktirip taşa dönüştürdüğü yalnızlık, bir anda dağılıverdi. Bütün yaşamında gerçek adını öğrenmek isteyecek kadar ilgi gösteren tek insandı Kanau.

“Pekâlâ, madem söylemek istemiyorsun söyleme,”

dedi adam. "Gideceksen gidebilirsin."

Kolunu bıraktı.

Ama Tilde, olduğu yerde kaldı. Bütün yumuşak duygulara yabancılaşmış kadının içine bir sıcaklık yayıldı. Güvensiz bir sesle duraksayarak konuşmaya başladı:

"O kadar güzel bir adım vardı ki, beni Maria Betania ismiyle vaftiz etmişlerdi."

İç dünyasını kime, Kanau'ya mı, yoksa kendi kendine mi anlatıyordu, pek farkında değildi. Her şey başkalaşmıştı, sanki içinden geliyordu anlatmak.

"Maria Betania! Ne güzel bir ad!"

Bu kadar çirkin bir yaratık için bu kadar güzel bir ad! Yaşamı yaprak yaprak açılıyordu gözlerinin önünde.

"Maria Betania! Ne güzel bir ad!" Hep aynı şeyi söylüyordu tanıyanlar.

Belem'den gelmişti. Yaşamı orada tanımıştı. Rahibin onu Araguaia kıyısından alıp oraya götürmesini anımsıyordu hâlâ. Büyük kentin kokusu, gürültüsü, elektrik ışığı, otomobiller, tramvay... Geniş caddeler, sayısız insanlar, kenar mahalleler... Dona Francisca'ya bırakmıştı rahip onu. Kendini kiliseye adanmış yaşlı bir kızdı bu... Uzun örgülü, dar omuzlu, kurumuş göğüslü, ah vah edip her gün Tanrının canını sıkan bir sofu...

"Maria Betania mı?"

Kalın çerçevesi gözlüğünün arkasından hor görürcesine bakmıştı kadın. Kutsal Meryem'in adı verilen şu çirkin yaratığa bakın demek istiyordu sanki! Fakat hayal kırıklığını açığa vurmamıştı.

Rahip çocuğu bıraktıktan sonra çıkıp Dona Francisca ile avluda konuştu. Kızcağz da azizlerin resimleriyle dolup taşan odaya göz gezdirmeye başladı. Cırtlak renkli krepon kâğıtlarından güller ve başka çiçeklerle çerçe-

velenmiş aziz resimleri aslıydı duvarlarda. Konsolun üzerindeki kutsal São Jose'nin soluk resmi önünde yanan mum çok etkiledi onu. Bütün bunlar, şimdiye kadar görmediği şeylerdi.

Dona Francisca odaya döndüğü zaman yüzünden inanç ve iyilik akıyordu. Rahibin dindar sözleri çok duygulandırmış olmalıydı kadını.

"Zavallı çocuk! Dünyada tek başına!" der gibi bakıyordu.

Kızın güzel, sarı saçlarını okşadı.

"Yapacağımız ilk iş, sana uygun giysiler almak olacak, bunlar çok kısa."

Tilde ilk kez o zaman kendi paçavraları ile başkalarının giysileri arasındaki ayrıcalığı anladı. Üstündeki soluk morumsu entari kötü göründü ona. Dona Francisca konuşmasını sürdürdü:

"Senin sıksa kurbağa bacaklarını herkesin görmesine gerek yok.

Geceleyin çocuk yorganın altına girmeye kalkınca kızdı:

"Hey Yarabbi! Oğlanlar yatar böyle. Oğlanlar ve hayvanlar!"

Bir gecelik getirdi; içine birkaç kız sığabilirdi. Bir kumaş denizinde boğularak yattı çocukcağız.

"Ne! Uyumadan önce dua etmez misin sen?"

Korkulu gözlerle bakıyordu kız.

"Kaç yaşındasın?"

"Bilmiyorum!" dedi.

Kadının aklı almadı bunu. Başını sağa sola çevirirken örgüleri de sallanıyordu.

"Yedi-sekiz yaşında olmalısın. Allahım, ne cehalet! İnsan nasıl büyür böyle her şeyden habersiz!.."

Kızı yanına oturttu.

"Senin yaşındayken ben ayinlerde ilahi okurdum."

Ne tuhaf bir kadındı bu! Anlamadığı şeyler söylüyordu sürekli. Günlerce süren yolculuktan sonra yorgun olduğunu, uykudan gözlerinin kapandığını anlamıyor muydu?

“Haç çıkarmasını da bilmiyor musun?”

“Hayır. Hiçbir şey bilmiyorum ben.”

Çocuğun elini aldı, alnına, ağzına, göğsüne götürdü, bir yandan da söylediklerini tekrarlattı.

Tilde yalnızca giysinin kollarından yayılan naftalin kokusunu, belki de bu kilise idarecisi kadının ruhundan yayılan naftalin kokusunu duyuyordu.

“Yarıdan tezi yok, dua etmesini de öğreteceğim sana. Gökteki Peder, dua bilmeyen kızlardan hoşlanmaz, nefret eder.”

Neyse ki kızı bıraktı, odanın öbür köşesindeki kar-yolaya yürüdü.

“Arkanı dön şimdi, soyunacağım.”

Tilde hemen isteneni yaptı. Delik deşik, lekeli duvarlara bakmak, durmadan acayip şeyler söyleyen kadını görmekten daha iyiydi.

Sökülen kopçaların, yere düşen etekliğin sesini duyuyordu. Omuzların ve eklemlerin çatırtıları, düğmeler, yine kopçalar, kapının arkasındaki askıya giden ayak sesleri, yatağa dönüş, yayların gıcirtısı, derin bir iç geçirme, yorganın hışırtısı, açılan bir komodinin gözü, dua kitabının yaprak sesleri... Uyku...

“Çirkin hayvan, kertenkele! Cadı!”

“Cadı senin anan!”

Tilde her gün okulda saç saça baş başaydı. Oğlanlarla, kızlarla... Yüzü gözü tırmık içinde, saçları dağılmış geliyordu eve. Dona Francisca, doğanın kıza verdiği tek güzelliği sanki gizlemek istermiş gibi, saçlarını sıkıca örmekte diretiyordu.

Rahip ara sıra geliyor, mango ağacının altında Dona Francisca ile konuşuyordu uzun uzun. O geldiği gün sakinleşiyor, akşamları duygulu sözler söylüyordu. Üç yıl böyle gitti, ama dayanılır gibi değildi artık. Herkes Tilde'nin çirkinliğinden ve bir hayvan gibi sürünerek yürümesinden yaka silkiyordu. Dövüşmediği oğlan, tırmalamadığı, taş atmadığı kız kalmamıştı.

Bütün insanlardan nefret etmeye başlamıştı. Kimse bir şey yapamıyordu buna karşı. Hatta Dona Francisca'nın saygıdeğer azizleri bile... Yoksa bir kerecik olsun dualarına kulak verip yardıma gelirlerdi! Halbuki hiç orali değillerdi. Azizler de çirkin insanlardan hoşlanmıyordu anlaşılın. Çünkü zenciler bile bazen bir şeyler koparabiliyordu onlardan.

Artık tamamen içine kapanık yaşıyor, ihtiyarın sözlerini işitmeye dayanamıyordu. Akşamları duasını çabucak bitirip yatıyordu, çünkü uyku her şeyi unutturuyordu. Sofrada ne yediğine aldırmadan başını tabağına eğiyordu. Sanki, fidan olmalarına fırsat verilmeden pişirilen fasulyeleri sayıyordu her öğünde.

Bir gün okuldan kaçarak Rio Tocantins'ten geçen gemileri izlemeye gitti. Araguaia'dan da böyle bir motorlu gemi ile gelmişti. Ah! Araguaia! Büyük ırmak!.. Orada olmaya, köyün öteki çocuklarıyla balık tutmaya nasıl da hasret kalmıştı. Kara kanoları ile kaplumbağa avına giden Carajalar... Hepsi gözünde tütüyordu. Hatta sivrisinek, sıtma getiren yağmurlar bile. Güneşe, yaza, soğuklarda ateş kenarında kıvrılıp yattığı sert toprağa... Kulübelerinin kuru kuru kokan sazlarına, ormandan gelen hayvan seslerine...

Artık her gün okuldan kaçıyor, ırmak kıyısında avare avare dolaşıyordu.

Büyüyünce bu gemilere binip dönecekti. Eline geçen bütün parayı ilerisi için biriktiriyordu.

“Eşyalarını topla!” Dona Francisca’nın cinleri başına çıkmış, yaşamında belki ilk kez yüzü morarmıştı.

“Adam olursun sanıyordum seni piç kurusu!” Her şeyi öğrenmişti; okuldan kaçışları, rıhtımdaki serserilikleri... Kadına bunları anlatmak olanaksızdı, duvardaki azizlerden başka hiçbir şey tanımıyordu. İçindeki duyguları nasıl anlatabilirdi kız? Rıhtımda göklere yükselen binlerce direğin Tanrı’nın görkemini, gül çelenklerinden daha iyi övdüğünü... Hayır, çirkin bir kız olsa bile bu sır yalnız Tilde’ye aitti. Kayıkları tembel tembel sallayan, kuytulardaki gemileri yansıtan suya baktığı zaman içinden geçenleri kimseye anlatamazdı. Sonra orada binlerce yemiş ve yeşillikle dolu pazar vardı, kokuları ruhunu kaphıyordu insanın. Ya denizden gelen koku... Martularla dolu gök... Deniz tuzu kokan insanlar... Her şey ve herkes o kadar özgür ki...

Pek bir şeyi yoktu zaten, hepsini karmakarışık bir torbaya doldurdu. Kapı eşiğinde durup Dona Francisca’ya kin dolu gözleriyle soruyordu sanki:

“Eee ne olacak şimdi?”

Yaşlı kadının alnından ter boşandı, dudakları titriyordu. Bir şey yapmalıydı. Bu çocuğun kaba ve çok kırıcı huylarını düzeltmek, kalbini kazanmak için bütün girişimleri boşa çıkmıştı. Bir süre karşı karşıya durdular öyle. Kendini kiliseye adayın ne yapacağını bilmez görünüyor, verdiği karardan korkuyordu.

Azizlerden ve onların koruyuculuğunun eksilmesinden korkuyordu. Tanrı’nın ona bu dünyada tamamlaması için verdiği görevi yerine getirememekten korkuyordu.

Tilde’nin bakışları yumuşamıyor, aksine, şimşekler çakıyordu. Buradan, bu dar duvarlar arasından, nefret ettiği bu mahalleden, öğretmekten daha çok alçaltan ve acı veren okuldan eline geçen bu çekip gitme fırsatını dünyada kimse alamazdı elinden.

“Gitmiyor muyuz? Ne bekliyorsunuz?” diye sordu.

“Ayaklarınıza kapanıp yalvarmamı mı? Asla!”

Dışarıya çıktılar. Her zamanki gibi sokak birbiri üzerine yığılmış evlerin pisliği kokuyordu. Gömleklerinin uçları karınları üzerinde düğümlemiş uçuk benizli çocuklar kapılarda duruyor, pipileriyle oynuyorlardı. Dedi-kodu yapan kadınlar toplanmıştı köşelere. Onlar geçerken söz hemen bu konuya dönüyordu. Bir daha görünmemek üzere ortadan kaybolursa, Tanrı'ya şükran duyacaklarını biliyordu Tilde.

Gittikleri yer belliydi. Rahibin evi. Adam, rengi solmuş kırmızı bir pijamayla çıktı. Kılı göğsünü Dona Francisca'nın bakire gözlerinden saklamak için yakasını utanarak ilikledi.

Birbirlerine bakıyordu üçü de. Söylenecek, anlatacak bir şey yoktu. Rahibin ve kadının gözleri, zayıf bir umut ışığı ile Tilde'nin sıska ve çirkin yüzüne çevrildi, öylece duruyordu o. Ne bekliyordu bu deliler? Özür mü dilemeliydi? Niçin? İstediklerini yaparsa okuldan kaçmasına, rıhtımda gezmesine izin mi vereceklerdi? Asla. Belki de şimdi onu ırmağa yakın bir yere yollayacaklardı.

Dona Francisca'nın dudakları ve yanakları heyecandan titriyordu. Başı dönüyormuş gibi elini alına götürdü, arkasını dönüp biraz uzaklaştı ve ikisini birbirlerini suçlayan bakışlarıyla baş başa bıraktı.

“Biraz sakinleşince karşımda gözleri yaşla dolu pijamalı bir adam duruyordu.” Tilde sustu. Rüzgâr nehrin yüzünü hâlâ silip süpürüyordu. Çok konuştuğu için susuzluktan boğazı kurumuş, uykusu kaçmıştı.

“Niçin anlatıyorum sana bunları bilmem. Hiç kimseye söylemedim şimdiye kadar.”

“Anlat anlat. Hoşuma gidiyor!”

Böyle bir öykü, hele kendisinininkine çok benzeyen bir öykü anlatılırsa, her Kızılderili gibi Kanau da sabaha kadar dinleyebilirdi.

“Yorulmadın mı?” diye sordu Tilde.

“Hayır.”

“Öyleyse dur biraz, su içeyim.”

Kayıktan atladı, avuçlarını doldurup ağzına götürdü, parmaklarının arasından akıyordu sular.

“Ne kadar farklı!” dedi.

“Buradaki su Rio das Mortes’ten geliyor, çok temiz ve tatlı. Halbuki başka yerlerde Araguaia hâlâ bulanık.”

“Son yağmurlardan.”

“Öyle ama buraya da yağdı.”

Kanau güldü.

“Rio das Mortes her zaman temiz ve durudur, taşıdığı zamanlarda bile...”

Tilde yine kayığa oturdu.

“Anlatmamı istiyor musun gerçekten?” dedi.

“Uygun yoksa...”

“Geçti.”

Yaşamına dalmış, uzaklara gitmişti, sanki Kanau ile konuşan o değildi. İçini döküyor, bunun verdiği hoşnutlukla daha çok anlatıyordu.

Anlattı, anlattı... İlginç olduğunu düşündüğü her şeyi anlattı. Sevinçli anıları yok denecek kadar az olduğundan çoğu hüznüydü anlattıklarınının.

Dona Francisca’nın pençelerinden kurtulduktan sonraki yaşamını, kurduğu düşü, özgürlüğüne kavuştuğunu düşünürken onu daha da yitirdiğini fark ettiğini anlattı. Rahip onu, Katolik kadınlar tarafından yönetilen bir eve götürmüştü. Bir çeşit yatılı okul. Buradaki kızlar kendisi gibi suskun ve üzgündüler, geçmişlerinden hiç söz etmezlerdi, zaten etseler de ne fark edecekti ki, hepsinin başlangıç noktası aynıydı.

Sürüklenen gölgeler gibi hiç ses çıkarmadan dolaşı-

yorlardı. Hepsisi çok zayıftı, herhangi bir şey karşısında başlarını önlerine eğmekle yetiniyorlardı. İçlerinden biri, biraz daha canlı hareket edecek olsa yöneticilerin sessiz ve sert bakışlarıyla karşılaşır ve yaptığına pişman olurdu. Pazar ayinlerinde vaaz veren rahipten başka kimse gelecekte söz etmezdi. Gelecek yasaktı ya da asla gerçekleşmeyecek bir düştü. Tanrı'nın o anki isteğine bağlıydı. Sahibine faiziyle geri ödenen bir borca benziyordu.

Bütün bunlara dayanamıyordu artık Tilde, sessizliği arttıkça yetiştirme çağında olan bedeni gelişemiyordu. Yatakhanede kızların konuştuğu buydu. Zayıf oldukları halde belki bir gün evlenip çocukları olacak ve onları bu kuru memelerini emmeleri için göğüslerine yaslayacaklardı. Tilde hiçbir zaman göğüslerine önem vermemiştir, şekilsizliği onu rahatsız etmiyordu. Ne fark ederdi bedeninin güzel olup olmaması, kalbinin sıkıntılarına yalnızlığına çare bulamadıktan sonra.

Öğrencilik... Öteki kızlarla ve öğretmenlerle olan tek ilişkisi buydu. Yemekhanede kızlar onun davranışlarını incelerlerdi. Uzun, beyaz ve soğuk mermer masa, siyah bir haçın üstünden çevreyi izleyen bir İsa... İmrenirdi Tilde bunlara. Akşam güneşinin son ışınlarıyla aydınlanan kanatlarını çırpıp tabağına ve yüzüne konan sineklere bile aldırış etmezdi. Yalnızca bağlanmış saçlarına kondukları zaman sinirlenirdi. İsa gibi bağlanmıştı saçları.

Bazen gözlerini haça dikerdi ve aklından muzip şakalar geçirdi. Masanın üstüne çıkmak, İsa'yı dili dışarıya çıkana kadar sıkmak (bunu düşünürken hep gülerdi) gelirdi içinden. Bazen de haçı tutan paslı eski çivinin gevşeyerek, haçı tüm ağırlığıyla, gözlerini tabağından ayırmadan karnını doyuran bekçinin başına doğru salıvermesini hayal ederdi.

Tilde için her gün aynıydı, bayramların özel bir anlamı yoktu, tabii ki dış dünyada olanlardan haberi vardı. Havai fişeklerin São João habercisi olduğunu, karnaval müziklerinin uzaklardan yasak ve günah dolu şarkılar getirdiklerini biliyordu. Noel, bunu herkes iyi bilirdi. Aksi ruhlu kadınların, Çocuk İsa'yı kendileri doğurmuş gibi yumuşak ve anaç davranışlara büründükleri günlerdi Noel günleri. Gözlerindeki bakış yumuşar, yemeklerden sonra güzel tatlılar çıkmaya başlardı. Gece yarısı ayinini insanlar değil neredeyse göksel varlıklar okurlardı.

Dona Francisca, bu anlaşılmaz üzüntülü kadın, bezden bir bebek gönderdi Noellerden birinde. Göğüsleri olgunlaşan kızlar bu hediyeyi görünce heyecanlandılar. Bu işe yaramayan şeyin onun için önemi yoktu aslında. Gerçekten aptaldır şu kadınlar! Ne yapabiliirdi ki bununla? Bu sersem kızlardan birine veremezdi, çünkü vermek istese de onlar kabul etmezlerdi. Aklına bir şey geldi; kar yolunun başına kırmızı kurdele ile tutturulmuş İsa'nın biraz ilerisine astı ve iğne yastığı olarak kullanmaya başladı.

Gezintilere pek seyrek izin verirlerdi; dışarıdaki güneş sanki onları günaha sokarmış gibi... Bir gün bir mucize oldu, Goeldi Hayvanat Bahçesi'ne gittiler. Çekmiş olduğu bütün acıları bir anda unuttu. Kafesler içinde parlak tüylü vahşi hayvanlar vardı. Keskin dişli kara panter, sanki uzaklardaki yabanılığın kokusunu arıyormuş gibi sürekli dolaşüyor, sonra durup duygusuzluklarından sıyrılmış kızlara umutsuzca bakıyordu.

Tapir, yere yatmış soluyor, toprağın kokusunu ciğere çekiyordu.

Tuhaf bir heyecana kapılmıştı Tilde. Duvarlar arkasına kapatıldığından beri ilk kez çocukluğuyla karşılaşmıyordu. Tutsak kuşların karşısında olduğunun farkına varmıyor, aksine, Araguaia'nın güneşle yıkanmış kıyılarını görüyordu. Özlemle çağırdığı ırmak gelmişti. Damarla-

rında akıyor, yüreğine fışıldıyordu. Kendinden öyle geçmişti ki, çatlak üzere olan göğsünü tutuyordu. Sonra narin, incecik ellerini örgülü saçlarına götürdü; onları dağıtmak, tutsaklıktan kurtarmak ve uçuşmaya bırakmak için büyük bir istek duydu.

Kendini toparlayarak çevresine bakındı. Ötekiler de öyle coşmuşlardı ki, Tilde'yi saran özgürlük coşkusunun farkında değillerdi.

Gece yatakta uzun zaman döndü durdu. Gözlerini kapayınca ırmak çağırıyordu. Armağan olarak beyaz balıkçıklar uzatıyordu. Baş yastıkta kımıldadıkça örgüleri acı veriyordu.

Artık çocuk değildi. Biçimsizliğine karşın bedeni genç kızlığa doğru gelişmişti. Dona Francisca'dan ayrılalı çok oluyordu. Bu kadar uzun zaman burada nasıl kaldığına şaşıyordu. Sessizce kalktı, yatağa oturup karanlıkta zor seçilen baş aşağı duran bebeğe baktı bir an. Burada bir gün daha bebeğin solmuş entarisini, kan rengi kurdeleyle tutturulmuş İsa'yı görmeye dayanamazdı.

Saçlarını çözdü, ince parmaklarını ipek yığını içine daldırdı. Onundu, yalnızca onundu bunlar.. Usulca giyinip karanlıkta kayboldu. Teneffüslerde altında oturdukları, ama yemişlerinden yiyemedikleri mango ağaçlarının gölgesinden süzülerek avluyu geçti. Onu tanıyan yaşlı bekçi köpeği yaklaşıp elini yaladı, o da başını okşadı. Duvar yüksekti, tırmanmak güçtü. Geçebilecek bir yer ararken kıs kıs gülüyordu. Uzun zamandan beri teneffüslerde kaçış planları kurduğu için duvara yakın mango ağacını kolayca buldu. En iyi yer burasıydı. Ağaca tırmanıp duvarın üzerine eğilen dala geçecek, öteki tarafa atlayacaktı. Dalın gölgesi tozlu sokağın üzerine düştüğü için, kimse görmeyecekti. Geceyi, özgürlüğü ciğerine çekiyordu. Şimdikinden çok daha mutsuz olsa bile, yolundan dönmeyecekti.

Köpek üzüntülü sesler çıkarıyordu ama Tilde'nin ayakları sokağa değmişti bile. Pek az parası olduğu geldi aklına; bir çözüm bulacaktı elbette.

Ver-o-Pes'e doğru yürüdü. Tekneler hazır bekliyorlardı, kestane depoları vardı burada. Havanın, tuzun, ırmağın, yaşayan insanların kokusu vardı. Bir yere oturup günün ışımasını bekledi. Pazaryeri açıldığı zaman bir erkek pantolonu ile bir makas aldı, saçlarını kesti, üstüne de bir hasır şapka alıp koydu. Giysisini değiştirecek yer bulmak kolay olmadı. Gülüyordu kendi kendine. Sonunda sarı benizli sıska bir oğlan olup çıktı. Onda bu etsiz kalçalar oldukça kimse onun ne olduğunu anlayamazdı. Manaus'tan geldiğini söyleyecekti, kim kuşkulanacaktı ki bundan? Okuldaki sabah ayini, naftalin kokulu sofu kadınlar geldi aklına. Şimdi isteyip de dönse bile içeriye almazlardı artık onu. Geceyi sokaklarda geçirmiş kötü bir kızdı! Ondandır hiç söz etmeyeceklerdi. Ya da, adı dedikodularda anılacaktı. Bundan sonra rahibeler daha dikkatli olacak, daha genç bir köpek bulacaklardı belki.

Dona Francisca ile konuşan rahibi düşündü. Şakakları daha beyazlaşmıştır şimdi. Vicdan borcundan kurtulmuş sayıyordu herhalde kendini.

"Kaçmış ha?" diyecek, başını sallayıp üzüntüyle gözlerini yere indirecekti.

"Kaçacağını biliyordum. Maria Betania şeytanın ta kendisi..."

Yaşlı adamın haç çıkardığını görür gibi oluyordu.

Öyküsünü bitirdi Tilde.

"İşte böyle," dedi. Sevinçle gülüyordu. "Belki de tam böyle değil. Ama bu hikâyeyi o kadar çok kendi kendime anlattım ki sonunda böyle kaldı."

Başını geceye kaldırdı. Rüzgâr esiyordu.

Kanau merakla sordu:

"E sonra erkek giysisiyle ne yaptın?"

"İş aradım, ara sıra da buldum... Hayır, yalan söylüyorum, bir geneleve gittim. Limanın aşağısında bir yerde... İlk zamanlarda boğaz tokluğuna ortalık işi görüyordum yalnızca... Yatılı okula dönmekten öyle korkuyordum ki, her şeye razıydım. Artık hiçbir rahibin bana el sürmesine izin veremezdim. Özgür kalmak istiyordum. Bir zaman sonra bir patron ile tanıştım, iyi bir kadındı. Durumumu ona açıkladım ve yine bir kadın olup çıktım. Ama çirkin, pek çekici olmayan bir kadın... Ama sarhoşlar, tayfalar eksik olmuyordu. Ben de ötekiler gibi yapıyordum. Fena değildi. Bir gün ırmak yukarı yola çıktım, elmas bölgesine... İşte hepsi bu kadar."

"Peki niçin Maria Betania'dan Tilde oldun?"

"Maria Betania'yı güzel buluyor musun?"

"Çok."

"Ben de. Ama bana yakıştıramadılar. Bir gün bir adam beni o kadar çirkin, o kadar itici buldu ki bana 'Escrotilde' adını taktı. Yani 'escroto'¹ kelimesinden üretilmiş uydurma bir isim. Sonradan âdet olduğu gibi ismi mi kısalttılar ve Tilde oluştu."

"Alacağın payla ne yapacaksın?"

"Şaşıracaksın! Bir bar ya da manav dükkânı açacağım. Nerede biliyor musun?" Yanıtı beklemeden konuşmaya başladı:

"Dona Francisca'ya yakın bir yerde. Bar daha iyi para kazandırır. Yaşam boyu arzu edip de alamadığım şeyleri alacağım. Hatta geceleri uyumadan önce kitap bile okuyabilirim."

"Dona Francisca ölmüştür herhalde."

"Ona aldıracağım yok. Yalnızca o mahallede yaşama arzusu."

1. Yumurtalık torbası, kötü, bok. (Ç.N.)

“Nasıl oldu da bu kayığa sen de bindin?”

“Sa Lua ile önceden aynı genelevdeydik. Onun da yetimler okulundan geldiğini biliyor musun? Belki bunun için benden hoşlandı da yanına aldı. Ötede karnımı doyurmak çok zordu.” Oturduğu yerden kalkıp kışını ovuşturdu.

“Öf, ne sert tahta bu!”

Kanau da kalktı.

“Gidip yatalım, gece daha epey uzun.”

Rüzgâr dinmemişti. Tilde'nin saçları her yöne uçuşuyordu. Teğmen'le Daniel ateşin kenarına uzanmış, onları gözlüyorlardı. Teğmen'in karanlık gözlerinde kötü bir kıvılcım yandı.

“Domuz! Böyle bir karıya ancak bir Kızılderili dayanabilir.”

Ama Daniel'in bakışlarında derin bir yumuşaklık vardı.

“Ne yapsın? Genç,” dedi.

Tilde biraz uzakta kıvrıldı, battaniyeyi başına çekti ve hemen uyudu.

Xavanteler

Şafağın sökmesi hiçbir şey değiştirmedir. Gün ışığı insanları daha çirkin, dünyayı daha güzel kıldı. Gün ışığı yalnızca doğa içindi sanki. Doğa, her zamanki gibi istifini hiç bozmadan, görevlerini yerine getiriyordu. Gerektiğinde rüzgâr estiriyor, gerektiğinde yağmur yağdırıyordu. Sular gelince ırmak kabarıyor, zamanı gelince alçalıyordu.

Gök de bugün tek bir renge boyanmıştı: mavi. Bütün gökkubbesi mavi ile dolmuş taşıyordu. Bir nokta, en küçük bir bulut bile görünmüyordu; parıldayan mavi gerekliydi doğaya. Rüzgâr da dinmek bilmiyordu. Her yandan, her bucaktan esiyordu, dizginleri eline almıştı.

"*Geral* bu," dedi Daniel.

Teğmen'in gözleri, dev bir yılan gibi kıpırdayan ırmağa kinle dikildi.

"Yerin dibine batsın!" *Geral* şimdi, en uygunsuz zamanda, tam yolculuğun sonuna doğru başlamıştı. Artık sıkı esmediği zamanları kollayıp adım adım ilerlemek zorundaydılar. En tehlikeli bölgeyi, Tapirapes Boğazı'nı geçmek için otuz mil kadar yolları vardı. Halbuki son yirmi dört saatte bir buçuk mil bile alamamışlardı. Bu Allahın belası Cotia kayalıkları dendiği gibi üç mil değil, çok daha uzundu. Burayı aşabilmek için kaç gün harcayacaklardı kim bilir.."

Ya rüzgâr çabuk dinmezse? Teğmen'in içindeki umutsuzluk büyüyor, ama ırmak, bildiği gibi akıyordu. Rüzgâr ağaçların tepelerinde uğulduyor, papağanları, *curica*'ları sürüp götürüyordu. Uzaklarda, terk edilmiş kumsallara martular kuluçkaya yatmışlardı.

"Anasının gözü! yine ırmağa ve gökyüzünün insanı kaygılandıran maviliğine baktı. Daniel, su dolu bir kapla ocağın yanına geldi, ateşi toplayıp kahve yapmak için üzerine koydu.

Sa Lua Teğmen'e yaklaşmış, dağınık saçlarını okşuyordu.

"Sabırlı olmak gerek," dedi.

Sinirli bir sesle karşılık verdi adam:

"Sabır! Sabır ama peşimizdeki polis sabreder mi dersin?"

"Eğer biz ilerleyemiyorsak, onlar da gidemiyor demektir."

Çok mantıklı bir sözdü bu; *geral* yalnızca nehrin bir bölgesinde esmiyordu ya. Ama ya polislerin motoru varsa? Ya da dalgalardan etkilenmeyen büyük tekneleri?.. Batırdıkları kayık geldi aklına Teğmen'in. Bu melezin sözüne uymakla ne kazanmışlardı?

Sa Lua adamın güneşten yanmış yüzüne bakıyordu; kırışıklıklar derinleşmiş, sert hatları yara bereyle keskinleşmişti; gözlerinde hastalıklı bir nefret vardı. Bu ifadeden korktu Sa Lua.

"Lütfen yiyip bitirme kendini! Kayıktaki herkes kendi isteğiyle geldi, herkes canını tehlikeye atacağını biliyordu, olan bitenden kimse seni sorumlu tutmuyor. Suçlu biri varsa o da benim. Eğer çocuk olmasaydı..."

Yüzü yumuşadı Teğmen'in, ayağa kalkıp kadının omzunu okşadı. Gülümsemeye çalışıyordu.

Daniel iki büküm, kahve yapıyordu. Teğmen yaklaşınca başını kaldırdı, alçak sesle, "Bu rüzgâr çabuk din-

meyeceğe benziyor. Etimizi ona göre idare etmemiz gerek, az bir şey kalmış zaten,” dedi. Karşılık alamayınca gözlerini yine fokurdamaya başlayan suya çevirdi.

“Bu rüzgârda ava gidilmez. Üstelik silah sesleri de dikkat çeker. Ama belki bizim Kızılderili balık bulabilir; oltamız yok, ama onun oku ve yayı var.”

“Bir konuşayım.” Kanau’yu çağırıp durumu anlattı. Dostça güldü Kızılderili.

“Bir deneyeyim. Ama ırmak çok hareketli, bir şey görünmüyor. Belki biraz yukarıda rüzgâr tutmayan bir koy bulurum.”

Kanau kayıktan yayını çıkarıp okşadı, Iroa hediye etmişti bunu; iki tane de ok çekti. Tilde kıyıda çömelmiş, kirli kapları yıkıyordu.

“Nereye gidiyorsun?”

“Balık vurabilir miyim diye bakacağım.”

“Beni de al,” dedi kadın yalvararak, “bulaşık bitince iş kalmıyor.” Biraz sustuktan sonra ekledi:

“Teğmen bana katlanamıyor; bütün gün burada kıyıda oturacak değilim ya. Biliyorsun yanına yaklaşısam hırlıyor.”

“Haydi, bekliyorum.”

Tilde’nin kansız dudaklarında bir gülümseme belirdi. Kıvrık, kuru parmakları tencereyi daha çabuk yıkamaya başladı. Biraz sonra “Tamam!” diyerek doğruldu, yukarı kayıp bacaklarının arasına yapışmış olan etekliğini düzeltti. Saçlarını arkaya attı, belinden hiç çıkarmadığı kösele kemeri sıktı. Yamacı turmanacaklardı. Kendine özgü sokulgan haliyle Kanau’nun yanında yürümeye başladı. Teğmen uzaktan onlara bakıyor, dişlerinin arasından mırıldanıyordu:

“Güzel bir ayı çifti.”

Daniel gözlerini kaldırıp ormana girenleri sessizce izledi.

Tilde keyifliydi. Üzüntülerini atmıştı üstünden.

Rüzgârı duyuyordu, iyi geliyordu bu ona. Ayaklarının altında kuru dallar çıtırdıyordu. Ayakları birbirine karışsa da yolu iyi yürüyordu. O geceyarısı evden kaçıp da erkek kılığına girdiği zamankinden çok daha iyi. O zamanlar hep sandal giydiğinden tabanları incelmışti. Hele erkek olduğu ilk günler yalınayak yürümek zorunda kalmıştı. Ayaklarında oluşan yaraların acısını hâlâ anımsıyordu.

“Ne güzel esiyor *Geral*.”

“İyice gecikeceğiz ama.”

Tilde’yi anlıyordu. O da kendisi gibi, kendisi de Araguaia’daki her yaratık gibiydi. *Geral* esiyordu! Irmak bölgesinde oturanlar için bir şenlikti bu. Soluğuyla yalnızca Kızılderililerin sırtlarını okşamakla kalmayıp ara’ların tüylerini, *imbauba* ağaçlarının tomurcuklarını yiyen bukalemunların yeşilimsi sırtlarını, *tracaja*’ların kırmızı çizgilerle dörtgenlere bölünmüş kabuklarını, kendilerine sakın bir kumsal arayan yaşlı timsahları da okşayacaktı. Araguaia’nın bütün köylerinde çocuklar heyecanla “*Geral* geldi, *geral* geldi!” diye bağrışıyorlardı. Kızılderililer sevinçle Kanansiu-e’ye gülüp göğe doğru tükürüp kuruyan ırmak için teşekkür ediyorlardı.

“*Uera*,¹ rüzgârla birlikte kuraklık da geldi. İnan kayık yapıp Rio das Mortes’te kaplumbağa avlayacak.

Böylelikle Xavantelerin sularını siyah kayıklar doldurdu. Beyaz kadınlar ve yaşlılar *geral*’in iyiliklerinden söz edip “*Geral*’in getirdiği rüzgâr sivrisinekleri uzaklaştıracak, artık kimse sıtma olmayacak!” derlerdi.

Irmak kenarından dikkatle ormana doğru yürüyorlardı. Ormanda bir kuş sesi bile duyulmuyordu. Kuşların sesleri rüzgârın uğultusu içinde yitip gidiyordu. Martıla-

1. Kurak mevsim, geçen bir yıl. (Ç.N.)

rın ölümü anımsatan çığlıkları uzak kumluklardan geliyordu kulaklarına.

Birdenbire ikisi de durdu, yüzleri taş kesildi. Kaygıyla bakiştılar.

“Duydun mu Tilde?”

“Evet, bir motor sesi.”

“Çok uzakta daha. Ancak akşama doğru geçer burdan.”

“Kampta ateş yakmamalı, çok tehlikeli olur.”

“Tehlike yalnızca motor değil; bak...” Kanau çömelerek kuru yaprakları eliyle kenara itti. Yerde belirgin ayak izleri görülüyordu.

“Buradalar...”

Tilde aldırmadan izlere bakıyordu. Kanau doğruldu, yürümeye başladılar; konuşmuyorlar, gürültü etmekten çekiniyorlardı. Kulakları çevredeydi. Yaprakları sallayan rüzgâr esmeye devam ediyordu. Her ikisi de kulak kesilmişlerdi. Uzaktan, çok uzaktan motor sesi yeniden duyuldu.

“Henüz çok uzaktalar,” dedi Tilde.

“Belki de polis değildir.”

“Belki de soygunun haberini getiren birileridir.”

“Evet! Olabilir.”

Öğleden sonra kampa döndükleri zaman ocakta yalnızca kül kalmıştı. Beklenmedik bir şeyler gelişmişti. Tilde elindeki saza bağlanmış balıkları yere bıraktı, yamaçtan aşağıya koştular. Teğmen kıyıda Sa Lua'nın kolunda yatıyordu. Ayak seslerini duyunca başını çevirdi, gözlerinde şimşekler çaktı. Başında kan bulaşmış bir bez sarıydı.

Sormalarına zaman bırakmadan ateş püskürmeye başladı:

“O alçak yaptı! Güvendimdi o orospu çocuğuna.” Biraz sustuktan sonra bağırdı:

“Hık deyip birbirinizin burnundan düşmüşsünüz, hiçbirinize inanmıyorum!” Sarsakça doğruldu, elini kemerine götürdü.

“Mahvolduk. Bizden kurnazmış. Bakın!”

Kemerdeki cebin kapağı açıldı.

Tilde haykırmamak için eliyle ağzını kapadı. Bütün heyecanı bir sözcükte topladı:

“Elmas?..”

“Evet, pis karı, elmas...”

Kendine geldikten sonra olup biteni anlattı: Kayıktan et çıkarmak istemiş, eğilip kumanyayı karıştırırken üstünde bir gölge görmüştü. Çabucak dönmüş, ama küreğin başına çarpmasını önleyememişti. Sa Lua onu kayığın yanında baygın bulmuştu. Neyse ki ırmağa düşmemişti, yoksa *piranhalar* işini bitirirlerdi.

Teğmen kemeri yine sıkıca bağladı, tabancasını yerine getirdi.

“Aklını kaçırmış herif; ne silahı ne cephanesi var, yalnız elması götürmüş.”

“Ya kayığı da alıp bu kayalıkta bıraksaydı bizi. Daha mı iyi olurdu?” dedi Kanau.

Sa Lua'nın gözleri, soğukkanlılığını yitirmeyen meleze dikildi. Yüzünde hiçbir telaş, hiçbir korku yoktu. Geleceklerinin tehlikede olduğu ve bütün umutlarının paramparça dağıldığı bu anda tamamen rahat ve mantıklı düşünebiliyordu. Kadın titrediydi. Kanau'nun sözlerinin önemini anlamıştı. Daniel kayığı götürseydi bu belalı yerde halleri ne olurdu? Birkaç günlük bir bebek, yalnızlık, açlık...

“Bırakmıştı, çünkü tek başına beceremezdi!” diye konuşmaya cesaret etti Tilde.

Kızgın gözlerle baktı Teğmen. Tilde başka bir şey söylemeden uzaklaştı.

Kayığın kenarına oturdu Teğmen. Çizmesinin bur-

nuyla kumları eşeliyor, rüzgâr durmadan esiyor, başındaki bezin kanlı ucunu uçuruyordu.

“Her şey yitirilmiş değil henüz.”

Bütün başlar Kanau'ya çevrildi.

“Daniel çok uzağa gidememiştir daha.”

Teğmen gözlerinde umutla süzüyordu onu.

“Hangi tarafa gitti?” diye sordu Kızılderili.

Adam ormanı gösterip mırıldandı:

“Şöyle...”

“Çok uzakta değildir,” diye tekrarladı Kanau.

“Nereden biliyorsun da bu kadar kesin konuşuyorsun?”

“Biliyorum. Onun bilmediği bir şey var. Xavanteler buraya çok yakın bir yere kamp kurmuşlar. Av kampı.”

Teğmen aceleyle kalktı. Başına gelenlerin korkusu ve durumun olumsuzluğu altında ezilen adam değildi artık.

“Öyleyse bizimle Xavanteler arasında sıkışıp kalmıştır. Sen bir şey gördün mü?”

“Ayak izlerini buldum. Daniel'i yakalayabiliriz.”

İyice yükselmiş olan güneşi gösterdi.

“Bir saat kadar zamanımız var.”

Yeni bir umut doğmuştu, Teğmen'in kara gözlerinde yine kötü parıltılar göründü.

“Hemen gidelim öyleyse!”

Kanau yirmi ikiliğini alıp gözden geçirdi.

“Benimki tamam.”

“Ben yalnız tabancamı alacağım, ormanda engel olmasın bize.”

Sesini çıkarmıyordu Sa Lua. Ama içine bir korku düşmüştü; erkekler onları yalnız bırakacaktı. Xavanteler gelebilirdi. Belki iki adam hiç dönmeyecekti, kalakalırlardı burada; korunmasız iki kadın ve bir çocuk.... Fakat korkusunu gösterip Teğmen'in canını sıkmak istemiyordu. Erkeklerle soğukkanlılık ve cesaret gerekiyordu.

Alnında biriken terleri sildi kadın. Boğazı tıkanıyor-
du. Nereden başlarına gelmişti bu? Şu yerin dibine bata-
sı kayalığa gelinceye kadar işler yolunda gitmemiş miy-
di? Batıl inançları yoktu, ama yine de büyü geldi aklına.
Rüzgâr, her şey o hayalet görüldükten sonra başlamış,
Daniel bu haltı yemişti... Onu aramaya gidenlere baktı;
acı bir duygu yüreğini yaktı. Gözlerini Kızılderili'ye çe-
virince aklına gelenden ürktü: Ya bu melez Teğmen'i öl-
dürürse?.. Ama kuşkusunu açığa vuracak zaman değildi.
Teğmen yanına gelmiş, bir silah uzatıyordu ona.

"İkiniz de buradan, kayığın yanından ayrılmayın. Ye-
teri kadar cephane var, kim yaklaşırsa ateş edersin." Son-
ra gittikçe ezilip büzülen Tilde'ye döndü:

"Sen de kaltak karı, Sa Lua ile çocuğu yalnız bırakır-
san dönünce piranhalara atarım seni."

Sa Lua'ya, yalnız ona duyduğu derin bir sevecenlik-
le baktı, sesi yumuşadı:

"Kaygılanma, çabuk dönmeye çalışırız."

Bütün gücü çekilmiş gibi, sarkık kollarıyla kaldı Sa
Lua. İki adam kayaları geçip ormanda kaybolurken yaş-
lar doldu gözüne. İyi biliyordu, gidenlerden biri dönme-
yecekti. Lanete inanıyordu artık. Eline geçirenden ter ve
kan isteyen, hırsları kamçılaman bu uğursuz elmas, pislik
ve ateş kokuyordu. Gidenlerden biri belki dönecek, bu
yontulmamış taşı avucuna alacaktı. Daha kurnaz olacaktı
bu dönen. Belki ikisi de dönecekti, ama sonradan baş-
ka suç ve cinayetlere girişmek için...

Kendini toparlanıp rüzgârdan dağılan saçlarını dü-
zeltti. Tilde'ye seslendi, çocuğu kıyıya indirmek için ka-
yaları tırmanıp birkaç kez gidip geldiler, bütün eşyaları
kayığa yüklediler. Göğe baktı, güneşin batmasına daha
vardı.

"Karanlık basmadan aradığımızı bulmamız gerek,
bir saat kadar zamanımız var."

Teğmen karşılık vermedi. Kötü şansın ortağı gibi görünen bu rüzgâr onu rahatsız ediyordu.

Kanau önden gidiyor, Daniel'in oralardan geçip geçmediğinin işaretlerini arıyordu dikkatle. Orman içinde toprağın yumuşak olduğu bir yerde bir ayak izi gördü. Biraz sonra orman bitecek ve düzlük başlayacaktı. Buraları böyleydi, ırmak kıyısında sık orman yavaş yavaş son bulur ve bir düzlük başlardı. Taşkıandan bu düzlüğü su basar, sığ bir göle dönüştürür, yer yer otlar ve alçak ağaç kümeleri görünürdü.

“Orman bitiyor.”

Teğmen yine karşılık vermedi. Öfke ve korku kemi-riyordu içini. Evet, korku... Daniel'in kaçıışı gittikçe daha da ciddileşiyordu. Buna karşılık asıl soygunun kendisi tarafından yapılmış olması, çok gerilerde, önemsenmeyecek bir şey olarak kalıyordu. Şu anda düşündüğü tek şey, kadının ve çocuğun beklediği yere canlı olarak dönebilmektir. Her gürültü ayak sesiymiş gibi geliyordu. Kendini her an Xavanteler tarafından sarılmış görüyordu. Her gölge, her yaprak hışırtısı, doğanın kimseye aldırış etmeden her kıvılcığı korkudan sıçratıyordu onu. Sonra Kızılderililerin kampı basarak çocuğunu ve karısını kesebilecekleri kaygısı dolduruyordu kafasını. Xavanteler hakkında anlatılan her hikâyeye böyle korkunç facialarla sonuçlanırdı. İki kadın nasıl koruyacaklardı kendilerini? İlk kez Tilde denen yaratığa içinde bir güven uyanıyor, kendini sonuna kadar savunacağını umuyordu. Ya Kızılderililer çok sıkıştırılırsa?..

“Bitti.”

Teğmen titredi. Orman bitmiş, göz alabildiğine bir düzlük başlamıştı. Akşamı boyayan kırmızı güneş, yer yer sularda yansıyor. Sanki açık denizde esiyormuş gibi düzlüğü süpürüyordu rüzgâr. Şurada burada küçük ağaç kümeleri görünüşteki tekdüzeliği bozuyordu. Aç

kalmış böcekler yüzlerine üşüşüyor, gözkapaklarında yürüyorlardı. Teğmen durup Kanau'ya baktı:

“Orman bitti.”

“Ne olacak şimdi?”

“Doğru yoldayız. Buradan fazla uzaklaşmış olamaz; saklanmak için şu ağaç kümelerine gitmiş olması gerek.”

Sığ, çamurlu göle girdiler. Su karanlıktı ve guruldarak Teğmen'in çizmelerine doluyordu. Adam ayaklarına bakıyordu, ona öyle geliyordu ki, güneşin her gün biraz daha kuruttuğu göl, kendisini sessiz ölüm uykusundan uyandıran bu insanları istemiyordu. Her şey ölümlü anımsatıyordu. Kayalarda alevlerin ortasındaki adam geldi gözünün önüne, bu kaçışa katılan hiç kimsenin sonunun iyi olmayacağı kanısına vardı. Mauro Duarte'nin gülümseyerek sivri sakalını karıştıran hayalini gördü, dişlerini gıcırdattı: “... Sizin gibi bir insan daha güzel yaşamaya layıktır...”

Daha güzel bir yaşam işte buydu: Soygun, kaçış, cinayet, hırs... ve kan dökerek elde ele geçen bir taş... Kayalarda alevlerin ortasında hareket eden adamı anımsadı ve Kanau'nun dediklerini anımsadı: “Kızılderili büyü, *Coaru!* Beyazların büyü, *Reuri!*”

Önde yürüyen Kızılderili'ye yılgınlıkla baktı. Bir şey söylemiyordu o. Bütün dikkatini, ipuçlarını değerlendirmek için toplamış, gözlerini yerden ayırmıyordu.

Teğmen'in nefret dolu beyninden kötü bir düşünce geçti. Burada, kimsenin görmeyeceği ve akbabaların ertesi gün üstlerine düşen görevi tamamlayacakları yerde şu melezi temizlemek... Ama sonra elması nasıl bulurdu? Hem nasıl ateş ederdi? Xavanteler yakındaydı. Kadınlarla nasıl dönerdi sonra? Bu büyük, gizemli, sonu gelmeyen ırmakta yolunu nasıl sürdürürdü?

Sinirli parmaklarını şakağına bastırды; sanki ölümle ilgili her şeyi kafasından kovmak istiyordu. Ama her şey

ölüm kokuyordu. Gök, sanki kan istercesine kıpkırmızıydı. Kan! Kan! Beyaz kumların üzerinde dövülerek öldürülmüş Sa Lua'nın, çocuğun kanları... Ölümüne koşan Daniel'in kanı... Yerde yatan Kanau'nun göğsünden fışkıran kan... Her şey ölümü çağırıyor, ölüm ve rüzgâr... Yıldı yalnızca dört gün esen, serinlik getiren, sıtmayı söküp atan rüzgâr...

Yine Kanau'ya baktı. Yüzünde yoğun bir anlam vardı. Kızilderili'nin arkasından bir robot gibi yürüyor, bu da onu umutsuzluğa sürüklüyordu. Kızilderili durunca o da duruyor, Kızilderili hızlanınca o da adımlarını açıyor. Soluğunun tıkanıldığını duyuyordu.

"Yaklaştık," dedi Kanau.

Teğmen yanıt vermedi. Gölün sonu gelmiş, nemli toprak parçaları ortaya çıkmıştı. Daha iyiydi bu.

Kanau, arkasından gelen, bir yandan da sinirli parmaklarıyla tabancayı kavramış olan adama baktı. Bu etkili bakış düşüncelerini açıklığa kavuşturmak ister gibiydi. Gülümsedi ve bu gülümsemeden Teğmen anlayacağını anladı. Kanau demek istiyordu ki: "Sen beni öldürmeyeceksin, saati gelmedi daha. Xavanteler burnumuzun dibinde. Sen ancak bir şeyler buyurabildiğin zaman cesursun. Dönüp de elması sahibine geri vermen mümkün olsa, yaparsın bunu değil mi? Şimdi şu önümüzdeki olaylara bensiz karşı çıkmaya cesaretin var mı? Bak bu ovaya! Burada yalnızca rüzgâr esmiyor, her köşesinde de bir tehlike yatmış pusuya, bizi gözetliyor!"

Teğmen'in kendisi için bir tehdit oluşturmadığından emin, gözlerini ondan ayırıp yine çevreyi incelemeye koyuldu. Bozkar kırmızı bir aydınlık içindeydi, batan güneş kana bulamıştı sanki her yanı. Suyun çekildiği yerlerde yüksek otlar taze yeşilliğini yitirmiş, sararmaya başlamıştı. Yavaş yavaş bütün yeşillikler solacak, kışın, yağmur mevsiminde yeniden dirilecekti.

“Güneş batıyor, az zamanımız kaldı. Rüzgâr sesi uzaklara götürsün,” diye yavaş konuşuyordu Kanau.

Hızlandılar. Günün son ışıkları Kızılderili'nin sırtında parlıyordu. Artan sivrisineklere aldırıyor, her şeyi dikkatle inceliyordu. Rüzgârın bütün gürültülerden karma bir uğultu yapması iyi oluyordu, Teğmen'in çizmeleleriyle ezdiği otların sesi de kaynıyordu bu arada.

Taş kesilmiş gibi birdenbire durdu Kanau. Teğmen tabancasının kabzasını sıktı. Göğsü çatlayacak gibiydi. Otlar eğilmişti, çamurlu yerin her yanında ayak izleri vardı.

“Buradan geçmiş!” dedi, o acayip önsezisinin doğruluğuna bir daha inandı. Ölümü bulmak için o uğursuz başka nereye gidebilirdi? Dosdoğru Xavantelerin arasına düşmüştü. Birkaç adım sonra Teğmen titredi, görmemek için elinde olmadan gözlerini kapadı. O anda, durmadan kaçmaktan, yorgunluktan ve dinmeyen vicdan acısından gelen dehşet, ağzından boğuk bir haykırış halinde çıktı. Büyükçe bir alanda otlar ezilmiş, Daniel ortada yatıyordu.

Parçalanmış kafasından beyni otlara akmıştı. Giysisine bulanan kan hâlâ sıcaktı. Kolları bükülmüş, etleri dökülmüştü. En korkuncu, beyaz dişlerin parladığı kafaya benzer yığındı.

Teğmen geriye çekilip başını çevirdi ama, elinde olmadan yine bu tarafa döndü. Bakmak zorundaydı. İçinden gelen bir baskı, bir daha silinmemek üzere bu görüntüyü kafasına işlemesini buyuruyordu. Sırtından soğuk terler akıyor, parmakları gevşiyor, tabanca düşecek gibi oluyordu. Buyruğa boyun eğdi, yutkunduydu, ağzında tuhaf bir acılık vardı.

Kanau soğukkanlılığını yitirmemişti. Beyazın içini yine nefret kapladı. Şeytan! Sanki dünyanın en doğal şeyiyle karşı karşıyaydı!

“Xavanteler yakındalar.” Cesede eğilip çevirdi. Ama bu yüzü bulunmayan bedende onun gördüğü Daniel de-ğildi. Ölüme bıraktığı ve acıyla şu sözleri mırıldanan bir başkasıydı:

“Niçin yaptın bunu Kanau?” Parçalanmış yüze ısrarla baktı, ama yalnızca öldürücü içkinin etkisiyle camlaşan gözleri gördü:

“İyisin sanıyordum... Tanrı cezalandıracak seni...”

Cesedi bırakıp kollarına değen kanı temizledi, yavaşça sordu Teğmen’e:

“Üstünü aramamız gerek, değil mi?”

Öteki, dişlerini gıcırdatarak yerinden kımıldamayınca cesede eğildi. Ceplerini karıştırdı. Bir şey bulamadı. Xavanteler bıçağını almışlar, kemeri bırakmışlardı. Öküz derisi onlar için kutsaldı. Giysisine de dokunmamışlardı, çünkü giyinmeyi sevmezlerdi. Kanau ölünün parmaklarını zorlukla açtı. Avuçlarında ölümün boşluğundan başka bir şey yoktu.

Ani bir hareketle yere oturdu. Kendini biraz toplamak zorundaydı. Elması bulmuş olsaydı, silahının dipçiğiyle başına vurup oracıkta öldürecekti Teğmen’i. Sonradan biri cesetleri bulsa, ikisinin de Xavantelere kurban gittiğini sanacaktı. Lanete uğramış bu kayığın dağılması için bundan basit bir çözüm olamazdı. Kadınları kıyıda bırakılmış olmaları da sorun olmayacaktı. Açlıktan ölse-ler de, Xavantelerin eline düşseler de ya da avcılar tarafından bulunup polise haber verilse de... Kendisini de Xavantelerin öldürüp akbabalara teslim ettiklerine bütün dünya inanacaktı.

Teğmen de oturdu. Elini alına götürerek, “Başım ateş gibi yanıyor,” diye yakındı.

“Yediğin darbedendir.”

“Ne olacak şimdi?”

“Xavanteler almış taşı.”

“Elmasın ne olduğunu bilirler mi?”

“Sanmam. Bir kez Inan’ın biri avda bir elmas bulmuştu, hiçbir şey yapmadı.”

“Fakat Daniel’e yaptıklarına bakılırsa bunlar kızgın.”

“Sazlardan falan bir örgü yapıp boyunlarına süs takmaya bayılırlar. Boynuna boş ilaç şişesi asmış Xavante gördüğüm oldu. Kendini süslemek için elması biri asmıştır. Bulmalıyız o adamı.”

Teğmen sonsuz çayıra, ağaç kümelerine, uzakta karararak dağlara baktı. Bu uçsuz bucaksız yabanılığın içinde nasıl bulunurdu o Kızılderili?

“Bulmak zor değil, şuralarda konaklamışlardır. “Ağaç kümelerinden birini gösteriyordu.

“Karanlık basınca ateş yakarlar. Av mevsiminde geceleri dans ederler. Hiç kimsenin kendilerine yaklaşmaya cesaret edemeyeceğini sanırlar.”

“Öyle sanıyorlarsa Daniel’e ne demeli?”

“Daniel’i öldürmelerinin iki nedeni olabilir, Daniel’in bir şeyden kaçıyor olması ve kamplarına doğru gelmesi ya da kadınları yanlarındaysa onları kimsenin görmesini istememeleri.”

“Ya bizim de farkımıza varırlarsa?”

Kanau gülümseyerek Daniel’in cesedini gösterdi ayağıyla.

“Aynı şey bizim de başımıza gelir.”

Teğmen Kızılderili’nin yüzünü iyice göremiyordu artık. Güneş batmış, sivrisinekler sarmıştı çevresini.

“Gidelim buradan.”

“Niçin? O kadar çabuk kokmaz...”

Ölünün yanında kalmak açıkça ürkütüyordu Teğmen’i. Sıkıntılar basmıştı, her şeyden önce de korku...

“Xavantelerin ateş yakmasını bekleyeceğiz demedin mi? Bir yer bulalım kendimize.”

“Evet ama, en iyi yer burası. Bir daha dönmezler bu-

raya. Hayaletlerden, büyülerden her Kızılderili korkar. Başka yere gidersek av dönüşü geç kalmış bir grupla karşılaşabiliriz.”

“Sivrisinekler de iyice üşüşmeye başladı.”

“Otları toplayıp yakabilesek bir tane bile kalmaz.”

Teğmen ateş yakmayacakları için Tanrı'ya şükretti. Alevlerin dansıyla hareket edermiş gibi görünecek Daniel'in parçalanmış bedenini, kırılmış kafasından sırttan beyaz dişlerini görmek zorunda kalmayacaktı.

Başı hâlâ zonkluyordu.

“Bu ağrı beni deli edecek.”

Acıdı Kanau ona.

“Dönünce kayıkta iyi bir yer yaparız, orada yatarsınız, geçer.”

“Dönünce!..”

Hiçbir şeye inanmıyordu artık Teğmen. Kanau'nun sesi yakından geliyordu şimdi. Kızılderili'nin onu öldürmek için bir fırsat kolladığı düşüncesinden kurtulamıyordu bir türlü. Yanı başında sivrisineklerden rahatsız olduğu için gözlerini kapayan Daniel'i görüyordu. Sahilde Sa Lua'nın kucağında çocuğuyla kıvrılıp oturduğunu, o aşâğılık varlığın da yanına çömeldiğini görüyordu. Birden aklına önemli bir soru geldi, ya Sa Lua'nın göğüslerindeki süt birdenbire kesilirse, çocuk açlıktan ölürdü. Geceye baktı, Kanau'nun soluğunu kulağının dibinde hissetti. Kızılderilinin gözlerini gözlerine dikip korkusunu ölçmek amacıyla kendisine baktığını biliyordu.

“Sivrisinekler çoğaldı.”

“Rüzgâr azaldı da ondan. Irmakta olsaydık gün doğana kadar yol alırdık.”

Teğmen yüreğindeki nefreti yeniden hissetti. Daniel o halde orada yatmayı hak etmişti. En çok güvendiği adamın yaptıklarını düşündükçe, yolculuğun tehlikeleri onu daha endişelendirdi.

“Çok konuşmamalıyız. Bir plan yapıp uygulamalıyız. Sonra da susarız. Bakalım neler olacak.”

Uzakta bir ateş yanıyor, alevler yükseliyordu.

“Onlar..” dedi Teğmen.

“Kibritiniz var mı?”

Adam ceplerini karıştırdı.

“Var. Ne olacak?”

“Bende de biraz var. Söylerim sonra.”

Rüzgâr tamamen kesildi, orman sessizleşti, yalnızca uzaklardan martuların çığlıkları duyuluyordu. Sa Lua çocuğu kucağına yatırmış, nehrin parlak yüzüne yansıyan yıldızları izliyordu.

“Ne şanssızlık, erkekler burada olsaydı yola çıkar, sabaha kadar epey yol alırdık.”

Sa Lua karşılık vermedi. Tüylei ürperiyordu. Kayalar karanlıkta dev gibi bir canavara dönüşmüştü, göğe erişiyor gibi dehşetli görünüyordardı aşağıdan. Binlerce korku uyandırıyor insanda. Konuşmuyordu, çünkü ağzından çıkacak her ses, bir Kızılderili’yi, bir hayvanı ya da ormanın başka bir tehlikesini çekecekmiş gibi geliyordu. Yalnızca çocuğu bağına bastırıyor, sıcaklığını duyuyordu. Enerjisini, gerektiği zaman onu sallamaya saklıyordu. Her gürültü, onlar için bir tehlikeydi. Ne zaman bitecekti bu kötü düş? Dünya yaratılalı beri yoldaymış gibi bir duygu vardı içinde. Oğlunun doğumundan bu yana o kadar uzun zaman geçmişti ki, anımsamıyordu.

Santa Isabel Köyü, Valentin, Kanau ile karşılaşma çok, çok uzaklarda kalmıştı sanki. Oysa daha birkaç günlük olaylardı bunlar...

“Ya ateş yakmak zorunda olsaydık... Neyse ki hava soğuk değil.” Tilde biraz sustu, sonra yine tek yanlı konuşmasını sürdürdü:

“İçimden öyle geliyor ki, erkekler neredeyse dönecekler. Çok becerikli bu Kanau.”

Korku yine pençelerini Sa Lua'nın yüreğine geçirdi, hıçkırmamak için yutkundu. Peki, ya dönmezlerse?.. Ya onlar dönmeden Xavanteler bulursa burayı? Yanındaki silaha bakmak biraz avuttu onu. Böyle bir şeyle karşılaş-tıkları anda önce çocuğu, sonra da kendini öldürecek-ti. Dua etmek istiyordu ama, dudaklarına söz geçiremiyor-du. Duayı işitecek Tanrı, elbette yüreğindeki korkuyu da biliyordu. Kırık bir gülümseme geçti yüzünden. Çok, çok geride kalmış bir zamanda, yaşamının başka bir ev-resinde, São Paulo sokaklarında birlikte yürüdüğü sıra arkadaşının elini hisseder gibi oluyordu. Hepsi toplu-mun dışladığı çocuklardı. Hayır, her şeyi gören, yürek-le-ri okuyan Tanrı'ya böyle bir gösteri gerekli değildi; işte şimdi de böyle duyuyordu. Geleceğin belirsizliği karşı-sında her olasılığı düşünüyor, fakat her şeyden önce adamların canlı döneceklerine inanmak istiyor; bir an sonra ise yüreğine bir taş oturuyor, bu girişimin iyi bir sonuç getirmeyeceği düşüncesi içini kemiriyordu. Her şey başarısızlıkla bitecekti. Yalnızca geçmesi gereken za-man geçecekti...

Sessizliği yine bozdu Tilde:

"İrmaktan gelen bir gürültü duydum. Siz de duydunuz mu?"

Sa Lua'nın sınırları daha çok gerginleşti. Kuşkulu bir ses duymaması, alışık olmayan kulaklarından mı, yoksa bastırmaya çalıştığı korkudan mıydı? Tilde'nin uyanıklığına çok şey borçlu olduğunu anlıyordu. Bu kara yazgılı kadını yanına almasaydı çoktan ölmüş olurdu he-yecandan.

"Hiç, hiçbir şey duymuyorum..." diye zorlukla keke-ledi. Bir süre çevreyi dinledi, sonra gözleri yaşla doldu. Bağıra bağıra ağlamak geliyordu içinden, fakat çocuğu uyandırmaktan korkuyor, Tilde'nin dikkatini dağıtmak istemiyordu. Bu yabani yaratığın yanılmaz içgüdüüne

güveniyor, bir şey sormaya cesaret edemiyordu. Neydi bu sesler?

“Hiçbir şey duymadınız mı?”

“Dikkat ediyorum.”

Kadın sustu.

Bir süre sessizce dinledi Sa Lua, gözleri yaşarmıştı. Bağıra bağıra ağlamak istiyordu. Çocuğu uyandırırdı. Korkusunu geçirmek için konuşmak istiyordu fakat yastı. Kendisi duymuyorsa da bir şeyin yaklaştığını biliyordu. Ne olabilirdi?

Gökte bir yıldız kaydı; ıslak gözleriyle kayboluncaya kadar izledi. Onun gibi her şey sönmüştü. Ya gece karanlığında ormanda dolaşan erkekler... Yine ağlamaya başladı. Yine bir cinayet işlenecek, elması almak için Daniel'i öldüreceklerdi... Sadık bir köpek gibi söz dinleyen, çocuğun doğumunda yardıma koşan Daniel... Şimdi belki başında bir kurşunla ölü yatıyordur yerde. Öbürleri alevler içinde yürüyen hayaleti gördükten sonra kötüleşmişti her şey, daha da kötüleşeceğı benziyordu.

“Şimdi iyice duyuyorum!” dedi Tilde, yanında oturan kadının koluna dokundu.

“Ne duyuyorsun Allah aşkına? Ne...”

Tilde bütün gücüyle Sa Lua'nın elini sıktı.

“Şşşş.. yavaş konuş...” Sesi bir soluk gibiydi ama titremiyordu. Bir kayık... Kızılderili...

Tilde'nin nasıl anladığını sormak istiyor, fakat ne sesini ne de heyecanını kontrol edebiliyordu. Tilde'nin konuşmasını beklemekte en iyisi.

“Ancak bir Kızılderili bu kadar sessiz kürek çekebilir. Korkma, kötü niyetli değil galiba. Xavantelerin kayıkları yoktur, yüzme de bilmezler. Bir Caraja olacak bu.”

İçinde büyük bir rahatlık duydu, tehlike o kadar büyük değildi. Meseleyi öğrenip biraz rahatladığından kürek seslerini duymaya başladı. Sonra kayığın kumlara

sürtünmesi, suya çarpan ayak sesleri...

Tilde kolunu kuvvetle sıkarak dikkatli olmasını söylemek istiyordu. Ağzını Sa Lua'ya yaklaştırdı.

"Ben gidip bakacağım, ne oluyor?"

Tilde'nin elini bırakmak istemiyordu, ama o elini kurtarır kurtarmaz bir yılan gibi kumların üzerine sessizce kaydı. Sa Lua soluğunu tuttu. Yüreği çok hızlı atıyordu; öyle atıyordu ki, çocuğu uyanabilirdi. Sakinleşmeye çalıştı. Sonra kendini, doğanın herhangi bir yaratığı gibi, elinde olmayan kör yazgıya bıraktı.

Hıçkırıklarla kesilen bir ağıt başladı yakında. Acılı ses karanlığı daha çekilmez hale getiriyor, söyleyenin göğsünden yas boşanıyordu geceye. Sa Lua'nın gözleri yine yaşla doldu. Ağıt yükselip yükselip sonra yavaşlıyordu.

Yaşayan bir varlık, bir insandı bu! Yanına gidip avutmayı ne kadar isterdi. Ama kim olduklarını, niçin burada bulduklarını kimsenin bilmemesi gerekiyordu. Çok yakında bir kıpırtı oldu, gözlerini karanlığa uydurup ne olduğunu anlamaya çalıştı.

Gelen Tilde'ydi, sıcak soluğu yine yüzüne yaklaştı:

"Çok ihtiyar bir Kızılderili... Hemen gidecek, o zaman anlatırım..."

Kızılderili ağıtı sürdürdü. Irmak yıldızlarla doluydu. Erkekler dönmemişlerdi daha. Sa Lua'nın gözkapakları ağırlaşmış, kapanmak istiyorlardı. Şarkı uzaklaşıyordu. Gözleri kapandı, dünyanın acı gerçekleri yerini derin bir uyuşukluğa bıraktı. Zaman zaman yüzüne konan sivrisinekleri eliyle uzaklaştırıyordu.

Tilde'nin sarsmasıyla uyandı:

"Yaşlı adam dertli. Carajalar ağlamaz, şarkı söyleyerek, acılarını dökerler. Yaşlı karısı ölmüş, o da kayıktaydı. Ağıtında bir büyüden söz ediyordu adam. Evlendikleri zamanı, ona güzel balıklar getirmek için çıktığı avları, yaşamlarını, sonunda da karısının ölmeden önce nehri

istediğini anlatıyordu. Ölürken köy yaşlılarının başına toplanıp dövümlerini istememiş. Nasıl olsa nehrin dibine gideceği için kayıkta yıldızları görerek ölmek istiyormuş. O da dediğini yapmış.” Tilde sustu.

“Nereye gidiyor şimdi?”

“Köyüne. Şafak vakti cenaze töreni yapılacak. Sonra geceler boyu ağıt yakılacak, özellikle dolunay çıktığı gece...”

“Bunları nereden biliyorsun Tilde?”

Karanlıkta gülümsedi Tilde:

“Yıllar yılı Araguaia’da yaşadım, Carajaları tanıdım.”

“Dillerini anlıyorsun demek. Niçin söylemedin bana daha önce?”

“Fırsat olmadı.”

Başka bir şey sormadı Sa Lua. Tilde’den korkmuştu. Ne gizemli kadındı bu... Onu bambaşka bir gözle görüyordu şimdi.

Irmaktaki kayıktan hiçbir şey duyulmuyordu artık ama, Kızılderili’nin sesi kulaklarından gitmiyordu. Ölü kadına bu kadar yakın oldukları aklına geldikçe titriyordu. Her yanda ölüm vardı. Ve erkekler niçin dönmemişlerdi hâlâ.

Karanlıkta yükselen, tek bir ateşin alevi değildi. Daire biçiminde yakılmış altı ateş görünüyordu. Alanın çevresindeki birkaç küçük ağaç, alevleri iyice büyük gösteriyordu. Yer temizlenmiş, çepeçevre alçak, küçük kulübeler yapılmıştı çalıların arasına.

Kadınlar yere oturmuş, bir şey çiğniyorlardı ağızlarında; tütün olamazdı bu, Xavanteler tütün kullanmazlardı. Av yorgunluğuna aldırmandan erkekler toplanmış, bronzdan bir zincir yapmışlardı. Şarkının ritmine uyarak tepiniyor, bir sağa, bir sola sallanıyorlardı.

“Rube Marabake... Hum-hum!..”
Rube Marabake... Hum-hum!..
Marabake!..
Marabake!.. Hum-hum!
Marabake!..
Marabake!..
Hum-hum...”

Biraz ara verdiler, başka bir tonla şarkıyı sürdürdüler:

“Ri-ri-ri-ri-ri-ri!”
Hum-hum...
Ri-ri-ri-ri-ri-ri!
Hum-hum...”

Sonra yine baştan alarak gürlədiler.

Kanau ile Teğmen çalılarının arkasından gözetliyorlardı. Yılanlar gibi sürünerek buraya kadar sokulmuşlardı. Çıkaracakları en ufak sesin canlarına mal olacağını biliyorlardı. Söyledikleri bir savaş şarkısıydı, ama kızdıkları zaman yaptıkları gibi kırmızıya boyanmamışlardı Xavanteler. Ne basit bir dans, diye düşündü Kanau. Hiçbirinin dansı Carajaların Aruanası'na benzemezdi! Hiçbir dans onun gibi ritim ve melodi bakımından zengin değildi.

Çayırların efendisi korkunç avcı Xavanteler aklıktan zayıflamışlardı, bazılarının kaburgaları sayılıyordu. Bacakları güçlü ve güzel yapıydı. Irmağın efendisi, kürek çeken, yüzen Carajaların göğüsleri gelişmiş olurdu, ama uçsuz bucaksız düzlüklerde av peşinde koşan Xavantelerin de bacakları mükemmeldi. Roncador bölgesine kadar yaya gidiyorlar, Rio das Mortes'in bütün köşe bucağını adım adım dolaşıyorlardı. Rio Tapirapes'e Caiapolar yayıldığı için daha ileriye gidemiyorlardı. Xavantelere mal edilen birçok cinayet, aslında Caiapolar tarafından işlenmişti.

Teğmen soluk almaya cesaret edemiyor, elması tekrar ele geçirmek uğruna korkusunu bastırmaya çalışıyordu.

Kanau uzaktan, dans edenlerin boynunu teker teker inceliyordu. Aradığını onlarda bulamayınca ateşin çevresindekilere bakmaya başladı. O sırada Teğmen koluna dokunarak ateşi canlandırmak için ayağa kalkan bir Xavante'yi gösterdi. Boynundaki taştan göz kamaştırıcı parlaklıklar yansımaktaydı. Demek ki kaçışlarının ve yaşamlarının anlamı buradaydı, *babaçu* liflerinden örülmüş bir iple bağlanıp adamın boynunu süslemişti. Onun gözünde yontulmamış bu elmanın herhangi bir süsten başka bir değeri yoktu.

Kızilderili alanın ortasına gelerek dans edenlere katılmaya hazırlandı.

Düşündükleri planı uygulamak için en iyi andı bu. Kanau Teğmen'in koluna üç defa vurdu. Onun nasıl titrediğini duydu, ama bu fırsatı kaçırmamak gerekti.

Yay gibi gerildi ve bir saniye sonra Kızilderili'nin karşısına dikildi. Korkunç bir şaşkınlık oldu. Şarkı adamların boğazında kaldı, dans durdu. Göğüslerden tüyler ürpertici sesler koptu. Bu Caraja'nın nereden çıktığını anlayamamışlardı.

Kanau sağ elinde silahı tutarken sol eliyle elmasa yapıştı ve çekip kopardı. Adam donmuş kalmıştı. Çalılardan arkasından iki silah sesi duyuldu. Geride başka kuvvet bulunduğunu gösteriyordu bu.

Xavanteler paniğe kapıldılar. Beyazların silahlarından çok korktukları, bilinen bir şeydi zaten. Kanau gözlerini Kızilderili'den ayırmadan çıktığı yere doğru geri çekildi. Elması ağzına sokmuş, otomatığı darmadağın olan Xavantelere çevirmişti. Adamlar hemen saldırıya geçmezlerse gecenin karanlığına dalacaklardı.

İri bir Xavante kalabalığı ayırıp Kanau'ya doğru yürüdü. Kanau adamın göğsüne nişan aldı. Bunun *imoman*

olduğunu anlamıştı. Kabile reisi, gözleri namluya dikili durdu. Heybetle kolunu kaldırıp ağaçları gösterdi.

“Moto!.. Moto!..” Sesi o kadar öfkeli çıkmıyor, öğüt verir gibi görünüyordu. Bir şeyler daha söyledi.

Kanau bir sıçrayışta Teğmen’in yanına gelirken, Teğmen iki el daha ateş etti. Xavanteler şaşkınlıktan kurtulamamışlardı. Koşmaya başladılar. Beş yüz metre kadar koşuktan sonra Kanau durdu, Teğmen’e dönüp, “Kibritler!” dedi.

İkisi de aceleyle kuru otlardan küçük bir yağın yaptılar ve tutuşturdular. Alev çatırdayarak öteki otlara ve çalılara yayıldı. Bir yandan kaçıyor, bir yandan da yeni otlar tutuşturuyorlardı. Her yanı ateş sarıyordu. Soluklanmak için durdular yine.

“Rüzgâr olsaydı çok daha çabuk yayılırdı,” dedi Kanau.

Tekrar koştular, başka otları tutuşturdular.

“Şimdi göle doğru kaçalım.” Dönüşleri daha kolay oluyordu. Arkadan gelen ışık yollarını aydınlatıyordu.

Teğmen kendini toplamıştı.

“Elmas nerede?” diye sordu.

Hemen düşündü Kanau, isterse Teğmen’i yok etmeyi deneyebilir ve elmasla kaçabilirdi. Ama Teğmen’i ilk atışta vuramazsa ya da Teğmen uzun süre can çekişecek olursa kendisi için tehlikeli olabilirdi. Sol avucunu açtı ve elması teslim etti.

“On adım sonra göle varırız.”

Hızla yürüdüler, Teğmen’in çizmelerine giren suyun çıkarttığı sesi duydular.

“Tehlike geçti artık.”

Manzara dehşet vericiydi. Gecenin kendisi bir yangın olmuştu sanki. Alevlerin suda yansıması gökle yeri birleştireliyordu. Koyu bir duman kaplamıştı her yanı.

“Boğulmak istemiyorlarsa ters yöne kaçmaları gerekir.”

“Ne zaman söner bu yangın?”

“Uzun sürer. Çünkü sabaha güneş doğarken rüzgâr tekrar çıkacak, böylelikle ateş daha geniş bir alana yayılacak.”

Kanau durdu; terden sırlıslıklamıdı, tükenmesi yakındı. Silahı havaya kaldırarak suya oturdu. Biraz böyle kalıp serinledikten sonra ayağa kalktı. Yeniden gücünü toplamıştı.

“Çok yılan ölecek buralarda.”

“Kabile reisi ne söyledi?”

“Defolun buradan dedi. Biliyor musun, bundan sonra Xavantelerle karşılaşacak Carajaların hali duman... Gidelim haydi.”

Ormana girdikten sonra dönüp yangına baktılar.

Gittikçe büyüyordu.

Kanau şunu söylemekten kendini alamadı:

“Biri var ki artık kendini kurtaramaz!”

“Kim?”

“Daniel... Kül olmuştur şimdi.”

Sırtından süzülen ter damlacıklarını duydu Teğmen.

Irmak avcıları

Irmak aşığı yine yola çıkmıştı kayık. Ortada Teğmen ateşler içinde yatmaktaydı. Hem geçirdiği heyecandan hem de başına yediği kürek darbesinden ileri geliyordu bu. Kanau kış tarafında oturmuş, dümen küreğiyle götürüyordu kayığı.

Herkes uykuda görünüyordu. Yıldızlarla kaplı gökte ay yükselmeye başladı. Kayığı akıntıya bıraktı Kanau, yalnızca sağa sola sapmamasına dikkat etmeye başladı. Gözleri kapanıyor, uyumamak için çaba harcıyordu, rüzgâr yeniden başlamadan yol almaları gerekiyordu. Burralardan bir an önce uzaklaşmak istiyor, Xavantelerin öğ almalarından korkuyordu.

Kayık, kendiliğinden yolunu buluyordu sanki. Bir Mato Grosso yönündeki yüksek ağaçlı kıyıya yaklaşıyor, sonra yine Bananal Adası'nın kumsallarına yöneliyordu.

Olanları aklından geçiriyordu Kanau. O sığ gölde Teğmen'i öldürmediğine pişmandı şimdi. Eline yeni bir fırsat geçmesi pek kolay olmayacaktı. Lateni, kötülüğün hayvan şeklindeki tanrısı, müthiş pençelerini melezin kalbine geçirmişti. Yoksa ona zehrini akıtan, Kızılderililerin büyüğü *Coaru* muydu? Kayığa yön verdi ve büyüğü uzaklaştırmak için küreği iki defa salladı.

Düşüncelerini başka şeylerde yoğunlaştırmak isti-

yordu, ama onlar sinsî bir inatla dönüp dolaşıp aynı noktaya geliyorlardı. Teğmen'i başından atabilseydi, kadınlardan kurtulması kolaydı.

Büyüden sıyrılmak için küreği iki kez suya vurdu.

Daniel ölmüştü. Camura da. Teğmen ne zaman ölecekti?..

Gökyüzüne baktı. Ay sanki kafasından geçenlerin hepsini okuyormuş gibi ona bakıyordu. Geceyarısını geçmişti. Gözkapakları kapanmakta ısrar ediyor, uyuklar gibi oluyor, sonra yine silkinerek uyanıyordu. Bu arada çayırdaki alevlerin önündeki ağaçların kara gölgelerini görüyormuş gibi oluyordu. Gözlerini ovuşturup ellerini çekince, sol kıyıdaki dev ağaçları gördüğünü anladı. Kayığın yönünü düzeltilti.

Yakında yuvalamış hayvanlar bağırarak kaçıyor, *garça*'lar *jaburu*'lar kanatlarını çırpıp başlarını sokacak daha rahat bir yer aramaya gidiyorlardı. Tekneye baktı, herkes uyuyordu.

Teğmen ara sıra inliyor, anlaşılmaz sözler mırıldanıyordu. Tilde, Daniel'in eskiden kürek çektiği yerde kıvrılmış yatıyordu. Parçalanmış kafası ve dişleriyle adamı görür gibi oldu.

Bir rüzgâr suyu kamçıladı. Ormandan bu yana, artan rüzgârın uğultusu geldi. Biraz daha gidebilirse, beyazların Fontoura dedikleri Btondiru Köyü'nün önünden geçeceklerdi. Hesaba göre iki mil yoktu oraya kadar, ama rüzgâr bırakmayacağına benziyordu. Sürekli dalgalar kayığa ve küreğe çarpıyor, uyuyanların üzerine küçük su damlaları çarpıyordu.

Belalı Cotia kayalıkları çok geride kalmış, Goias kumsalları beyaz lekeler halinde çevreye yayılmıştı. Kayığı oraya yöneltti; hızını artırmıştı rüzgâr. Oralara yansa kimse farkına varmayacaktı. Geçirdikleri korkunç geceden sonra çok bitkindiler...

Uygun bir yer aradı ve kayığı kumlara sürdü. Oyulmuş ağaç gıcırdayarak yükseldikten sonra hafifçe yan yattı ve durdu. Kanau suya atlayıp biraz daha çekti. Ürkümüş martılar bağırarak üstlerinde dönmeye başladılar.

Ötekiler de uyandı. Ne olduğunu sordu Sa Lua.

“Rüzgâr bastırdı yine.”

Hamakları, hasırları çıkardılar. Ateşler içindeki Teğmen’i indirmek için kadınlara yardım etti Kanau, hasıra yatırdılar. Teğmen, olanlara ilgisiz bakıyor, tutarsız laflar ediyordu. Sa Lua onun yanına oturup çocuğu sabah ayazına karşı iyice sardı. Kanau öğüt verdi:

“Siz de uzanıp uyuyun biraz. Rüzgâr dineceğe benzemiyor; ortalık aydınlanınca daha kuytu bir yer bulur yerleşiriz.”

Eski battaniyesini ve yirmi ikiliğini aldı.

“Ben şu yakında uyuyorum; bir şey olursa bana seslenin.”

Gitmeye davrandı, Sa Lua sordu:

“Saat kaç?”

Kanau yıldızlara baktı.

“Sabahın ikisi.”

Kadın Teğmen’in yanına uzandı, gölge uzaklaşip kayboldu. Tilde de onunla gitmişti. Orada bir ateş yaktılar. İkisinin yan yana yattıklarını gördü Sa Lua. Ateş yakmalarının tehlikeli olup olmadığını sormak istiyordu ama cesaret edemedi, ne yaptığını biliyordu Kanau elbet. Teğmen’e sokuldu, sıcaklığını hissetmek istiyordu onun, rüzgâr üstüne ince kumlar atıyordu. Başını örtüp uyudu.

Kanau eski örtüye sarınmış yıldızlara bakıyordu.

“Niçin ateş yaktın? Tehlikeli.”

“Korkma, büyük değil. Görenler Fontoura Carajaları sanır.”

“Yine de tehlikeli. Ben olsam yakmazdım.”

“Yansın azıcık canım, biraz ısınalım.”

Göge bakıyordu Tilde. Gözleri Sete Estrelas takım-yıldızını aradı.

“‘Sete Estrelas’ bu mayıs ayında görülemeyecek.”

“Nasıl yani?”

“Çocukken anlatılan bir öykü.”

Kadın sustu. Sonra aklına geldi:

“Xavanteler nasıl öldürmediler seni Kanau?”

“Silahlıydım. Beni gördüler. Kızilderili olduğumu anladılar. Ama gözlerimin altında çember olmadığı için Caraja olmadığını da anladılar. Beyazlarla gelmiş bir Kızilderili sandılar beni. Ya bundan ya da elimdeki silahtan korktular. Teğmen de ağaçların arkasından ateş etti. Şansımız yaver gitti. Elması bulacağımıza hiç inanmıyordum.”

“Çok muydular?”

“Sürüyle... Neyse ki köpekleri yoktu; peşimize düşerdi.”

“Daniel’i anlatsana!”

“Anlattım ya.”

“O yaktığınız ateşle yanmış mıdır?”

“Kesinlikle.”

“İyi bir adamdı.” Tilde esneyerek arkasını döndü, dizlerini karnına çekti.

Bir *jacurutu* öttü uzaklarda, Kanau doğruldu.

“Duydun mu Kanau?”

“Evet. Bir baykuş. Dışisini çağırıyor. Dertli ve yalnız.”

Kuş yine öttü. Karşılık verdi Kanau.

“Ne yapıyorsun?”

“Hiç, kızdırıyorum onu. Hazır bir dişi var sanıyor,” diye gülümsedi delikanlı.

"Ne kötü adamsın sen!"

Kanau yatıp başını örttü; yorgunluktan bitkindi, gözkapakları kurşun gibiydi, artık nöbet tutma zorunlulukları bittiği için birden kapanıverdiler.

Ateşin alevleri rüzgârda oynaşyordu.

Bir saat kadar uyumuşlardı ki Tilde uyandı ve Kanau'yu sarstı.

"Kanau uyan!.."

Adam bir sıçrayışta ayağa kalktı. Irmaktan bir gürültü geliyordu. Ocağa koşarak avuç avuç kum attılar.

"Gördüler mi dersin?"

"Ne olduğunu anlamamışlardır."

Ateş söndü, gürültü arttı.

"Bu gece geçeceklerini akıl etmeliydim."

"Büyük bir motor olmalı, bu dalgalı sularda gittiğine göre..."

Bir şeyi anımsar gibiydi Tilde.

"Anladım ne olduğunu. Santa Isabel'deyken kulağıma çalınmıştı; Beliza'da tamirde olan motorlu tekne olacak..."

"Eğer öyleyse bizim yolculuk zorlaşacak."

Niçin olduğunu sormadı Tilde, çünkü biliyordu. Soygun haberini her tarafa yayacaktı. Bölgede işleyen tek yolcu motoruydu.

Ötekilerin yanına gittiler. Teğmen hasırda oturmuş, sesin geldiği yöne bakıyordu. Öfkeyle yumruğunu sıktı.

"São Francisco?"

"Bu kahrolası tekne tamirden çıkmıştı!.. Batıp cehenneme gidesi.

Motor sesi yükseliyor, rüzgârın uğultusunu bastırıyordu. Hepsi kuma yüzükoyun yattı. Onları gören, nehrin getirip alçalırken kumsala bıraktığı ağaç kütükleri

sanırdı. Gemi tam önlerinde nehrin ortasında görüldü. Pervanenin sesi duyuluyordu şimdi. Geçip gecenin karanlığına daldı, ışıkları gittikçe küçüldü. Renkli olmasalar, ufuktaki yıldızlar olduğunu sanırdı insan.

“Kötü oldu, şimdi herkes öğrenecek...”

Elini başındaki yaraya götürdü Teğmen. Ateşi düşmüştü, ama acıları sürüyordu.

Hiç kimse konuşmuyordu. Gecenin kalan kısmını, cesaretleri kırılmış olarak geçirdiler. Sabaha karşı uyudular.

Araguaia üzerinde şimdiye kadar bu kadar güzel bir gün doğmamıştı. Gök altın gibi parlıyor ve ırmak sıvı altın gibi akıyordu. Rüzgâr uğulduyor, kumları savuruyordu.

İlk uyanan Kanau oldu, ötekileri de uyandırdı.

“Hemen gitmeliyiz buradan.”

Tilde esnedi:

“Bir kahve yapmaya da mı vakit yok?”

“Hayır. Çok tehlikeli burası. İsteyen yüzünü yıkar, o kadar.”

Kanau ayaklarını ırmağın ılık sularına soktu. Sırtları kırmızı çizgili *miguelinho*'lar üşüştüler, ayaklarını ısırma-ya çalıştılar. Kanu yıkandı, bedenini kurutmak için sıçramaya başladı.

“Haydi gidelim. Daha fazla kalamayız!”

Teğmen biraz sallanarak ayağa kalktı; başı ağır geliyor, dengesini bulamıyordu. Sakalı o kadar uzamıştı ki, yüzü küçük, gözleri daha karanlık görünüyordu. İki soluk lekeye benziyorlardı. Bir robot gibi Kanau'nun dediklerini yapıyordu.

Tilde onu inceliyordu.

“Bu adamın durumu hiç iyi değil!” diye söylendi kendi kendine, eşyaları kayığa taşıırken.

“Btondiru Köyü’ne yakınız,” dedi Kanau,
“İrmağın kollarından birine girip saklanmalıyız. Bu tarafta böyle bir kol bulabiliriz.”

Kayığa bindiler. Kızılderili dümene geçince Teğmen bir şey söylemedi. Onun elinde olduklarını, esenliğe çıkacak tek kişi olduğunu biliyorlardı.

Kıyıdan ayrıldılar. Güneş doğmuş, ayazı yok etmeye başlamıştı. Burunda yatan Teğmen Kanau’ya karanlık gözlerle bakıyordu. Arkası dönük olan Sa Lua ağlayan çocuğu sallıyordu.

“Oğlan bugün hiç iyi değil,” dedi Tilde.

Sa Lua yalnızca gülümsedi. Dalgalar kayığa vuruyor, su damlacıkları yüzlerini ıslatıyordu. Sessizlik bir lanet gibi üstlerine çöküyor ve nefret içlerini karartıyordu. Büyünün etkisiydi bu.

Çocuk sızlanıyor, annesi sallıyordu. Kanau gözlerini ufka çevirdiğiçe, hareketlerini izleyen Teğmen’in bakışlarıyla karşılaşılıyordu.

Evet, bu melezi... bu melezi ilk fırsatta yok etmeliydi. Öteki de herhalde aynı şeyi düşünüyor olacaktı. Tapirapes’i geçer geçmez halledecekti bu işi. Ellerini yine suya daldırdı, susamıştı.

Kanau da Teğmen’i gözden kaçırmıyordu. Bir ara Tilde’nin de ona dikilmiş gözleriyle karşılaştı. Neler geçiyordu bu kadının kafasından?..

Tilde’nin kafasında bir tek soru vardı. Hayır, soru değil, kesinkes biliyordu: Daniel’i Xavanteler değil, bu ikisi öldürmüştü. Elleri yeniden kana bulanmıştı. Hikâyenin hiçbir kelimesine inanmıyordu. Peşinden gidip Daniel’i vurmuşlardı. Sonra da Xavantelerin korkusundan perişan dönüp gelmişlerdi. Daniel’i öldüren kurşunu hangisi atmıştı acaba? İyi bir insandı Daniel. Anlatıklarının gerçek olan tek yönü, çayırdaki yangındı. Cinayetlerini ele verecek her şeyi ortadan kaldırmak iste-

mişlerdi. Kanau'ya baktı, Kızılderili gözlerini kaçırdı, başını çevirdi.

“İşte ırmak kolu!

Herkes o tarafa baktı. Araguaia ile birleşen kolun ağzı görünüyordu. İçleri rahatladı. Bir kurtuluş gibi geliyordu onlara bu. Büyük bir eğri çizerek kola girdiler. Rüzgâr çok tutmuyordu burayı. Ürken *garça*'lar ve öteki kuşlar beyaz adamdan saklanmak için kaçtılar. Korkarak ve beyaz adamın istilasına isyan ederek uçuşa geçtiler. Ağaçların tepelerinden gelen hafif uğultu ve kıyıdaki su sesi doğayı canlandırıyordu biraz.

Kanau daha güçlü asıldı küreğe. Dönemeçlerde en küçük şeylere dikkat ediyor, bütün ayrıntıları inceliyordu. Irmak avcılarında korkuyordu, ama kimseye söz etmiyordu bundan. Yağmur mevsimi bu yıl her yıl olduğundan daha önce sona ermişti. Para hırsı içindeki avcılar tepeden tırnağa silahlanıp buralara gelmiş olmalıydılar. Bu gruplardan biriyle karşılaşmaktan çekiniyordu Kanau. Ama görünürde hiçbir işaret yoktu.

Çocuk ağlıyordu.

“Hay Allah, nesi var bu çocuğun?” diye meraklandı Teğmen.

“Bir rahatsızlığı var,” dedi Sa Lua sevgiyle. Daha kuvvetli sallamaya başladı. Onu her şeye karşı, kaba sözlerle karşı korumak istiyordu.

Kanau kayığı bataklık bitkilerinin sıklaştığı bir yere yöneltti.

“Kayığı bunların arasına sokalım.”

“Biraz sivrisinek var, ama kimse göremez kayığımızı. Arkada da bu bitkilerin sakladığı bir kumsal var. Daha önceden haberleri olmamışsa, geçenlerin gözlerinden uzak oluruz.”

Herkes eğildi, sık bitkilerin ortasına girdi kayak.

Bu ırmak kolu tamamen kurusa bile bu sazlar ve

çalılıklar öylece kalır, yağmur mevsiminde yeniden yeşerirlerdi. Şimdi küçük yemişlerle doluydular. Ortalık sakinleşince *pacu* balıkları bir metre kadar sıçrayıp bu tatlı yemişleri yiyeceklerdi. Bunu düşününce Kanau gülümsedi. Silahla avlanamayacaklardı, ama okla bu balıkları vurabilirdi. Ötekilerden ne olursa olsun uzaklaşmak niyetinde değildi. Kimse kimseye güvenmiyordu ve büyük bir fırsat çıkabilirdi ortaya.

Kayık kıyıya vardı. Teğmen ayağa kalktı. Tilde kenardan suya atlayarak Sa Lua'nın inmesine yardım etmek için çocuğu aldı. O kolundayken, daha önce bir kez daha duymuş olduğu sevinci yine duydu, morarmış yüzüne bakıp gülümsedi. Hâlâ kimsenin aklına çocuğa ad koymak gelmemişti. Zamanları yoktu buna. Annesi bir ad seçmişti ama söz etmemişti bundan.

Kanau ayağa kalkıp burundan kıyıya atladı, kayığı iyice kuma çekerek kalın bir çalıya iyice bağladı. Biraz yürüdüler, güneşten koruyacak küçük bir ormanın kenarına geldiler. Kahve yapmak ve biraz et kızartmak için ateş yaktılar. Kayıktan eşyaları çıkaran Tilde'ye yardıma gitti Kanau.

"Dikkat ettin mi Kanau, Teğmen gitgide tuhaflaşıyor."

Kızılderili gülümseyerek eşyayı almak için elini uzattı.

"Önemli değil. Bir şey söyleyemem. Kafasına yediği küreğin sersemliğinden kurtulamadı daha. Geçer."

Tilde'nin inanmayacağını bildiği halde böyle söylüyordu. Bu çirkin kadın, hiç de sanıldığı gibi aptal değildi. Tilde ısrarla tekrarladı:

"Teğmen gitgide tuhaflaşıyor."

Su üzerindeki bitkilerde tuhaf bir kıvıltı gördü Kanau. Üç adım yaklaştıktan sonra Tilde'ye gelmesini işaret etti.

"Bak şu canavara Tilde."

Büyük bir timsah güneşleniyordu orada. İnsanların varlığından kuşkulanınca ağzını açıp kızgın bir ses çıkardı, kokmuş soluğunu duydular. Tilde yere tükürdü. Dev gövdesini yavaşça suya çekerek uzaklaşırken suda iz bırakıyordu.

“Çok büyük!” dedi Kanau,

“Yüz yirmi cruzero verirler derisine.”

Kanau'nun hayvanın arkasından nasıl da üzülere baktığını görüyordu kadın.

“Hadi, bizi bekliyorlar.”

Ötekilerin yanına döndüler. Kuru et çok az kalmıştı, ona göre yemeleri gerekiyordu. Tapirapes'e kadar yetmeyecekti. Eti Sa Lua'ya verip kıyıya döndü Kanau, bıçağını çıkardı, şiş yapmak için bir dal kesti.

Başını nehre çevirdi. Dikkatini çeken bir timsah değildi şimdi. *Pacu* balıkları dolaşıyordu; hem de öyle çoktular ki!

“Akşama balık var. Şu aşağıda yağ *pacu*'su avlayacağım.” Kinle bakıyordu Tilde ona, hep tencereleri kirletmek için bir şeyler uyduruyordu.

Öbür tarafta sarılıp sarmalanmış olan çocuk hafif hafif ağlıyordu.

“Aç mı?” diye sordu Teğmen aksi bir sesle.

“Başka bir şeyi var, meme almak istemiyor!”

Göğsünü açarak çocuğun ağzına dayadı, fakat o, küçücük dudaklarını kapayıp başını çevirdi. Bir süre dinlendiler. Akşam kızıllığı gecenin yaklaştığını haber veriyordu. Tüyleri pembe *colheiros*'lar güneye doğru uçuyorlardı. Papağan sürüleri vahşi çığlıklarla, geceye hazırlanmak için ormana dönüyordu. İnsanların varlığından haberleri olmayan *garça*'lar ağaç dallarında konuşa geçiyorlardı.

Yaban şaşmadan yasalarını ve yaşamını sürdürüyordu. Teğmen daha iyiydi, ama hareketleri iç huzursuzluğunu yansıtıyordu. İsteddiği tek bir şey vardı şimdi: bura-

dan gidebilmeleri için gece olması ve rüzgârın dinmesi...

Oturup elini cebine soktu, ama aradığını bulamadı.

“Bir sigara olsaydı,” dedi.

Tilde Kanau’ya döndü, onda tütün olduğunu biliyordu.

“Ben de öyle, ama tütünüm yok,” dedi.

Kanau, Tilde’ye bakarak gülümsedi. Kadın gözlerini yere indirdi. İki adam birbirine bakıyordu. Kanau’nun yerinde olsaydı Tilde de böyle davranırdı belki.

Ayağa kalkıp tencereleri aldı; lanet olası görevini unutmıştu. O yapmasa Sa Lua yapmak zorundaydı. Pacu’lar öyle yağlıydı ki, kaynatmak ya da kızartmak için ayrıca yağa gerek yoktu.

Kanau da kalktı.

“Yıkanacağım,” diyerek Tilde’nin arkasından yürüdü. Teğmen nefretle süzüyordu onları.

“Pis domuzlar!” dedi kendi kendine.

Kızılderili soyunurken Tilde sordu:

“Niçin tütün vermedin adama?”

“Bir köpekmişim gibi davranıyor bana. Bizim için daha iyi, böylesi.” Tamamen soyunmuştu, bu sefer erkeklik organını Kızılderililer gibi bağlamıştı.

Suya girdi.

“Çok güzel, sıcak.”

“Belli.”

Adamın derinlere gittiğini gördü Tilde.

“Piranha yok mu buralarda?”

“Var, ama hemen çıkacağım.”

Kumsalda başını sallayıp suları attı. Tilde düşünüyordu: Ne kadar beyazlar gibi konuşsa, kendini öyle göstermek istese de bu haliyle tam bir Kızılderili... İşini bırakmış, güneşte kurummasını seyrediyordu Kanau’nun. Kuşkusuz yakışıklı ve erkeksiydi. Ama Tilde’yi hiç çekmiyordu. Zaten kimseyi gereksindiği yoktu. Gerçekten

istediği tek şey elmastan payını alıp Belem do Para'da bir yaşama kavuşmaktı. Kanau giyiniyordu.

"Bizim için daha iyi..." sözüyle ne demek istemişti? Ama sormadı. Tilde'nin de kendi planı vardı.

"Çabuk ol. Yağ kokusunu alırlarsa timsahlar gelir!" dedi Kanau.

"Biliyorum, şimdi bitiyor."

Tencereleri kayığa koydu, ellerini eteğine sildi. Kösele kemerini düzeltti.

Rüzgâr durmadığı sürece orada dinlenmeye karar verdiler, ateş yakmayacaklardı. Kim kuşkuyla bir ses duyarsa ötekileri uyandıracaktı. Battaniyelerine sarınmış yatıyorlar, sivrisineklerden korunmaya çalışıyorlardı. Böceklerin ve gece kuşlarının vızıltısından başka bir ses duyulmuyordu. Yabanılığın doğal sesleriydi bunlar.

Kanau birdenbire kolları üzerinde doğruldu. Bunu fark eden Tilde de aynı şeyi yaptı:

"Ne var Kanau?"

"Şşşş..."

Teğmen'le Sa Lua da doğruldular: Zifiri karanlık gece. Gökteki ince ay karanlığı yenemiyordu.

Soluklarını tuttular. Bütün gözler Kanau'ya çevrilmişti. Dönüp fısıldadı o:

"Battaniyelerinizi sarınıp gelin!"

Dediğini yaptılar.

"Gürültü etmeyin!"

Kayığa girdiler.

"Herkes yatsın!"

Teğmen kemerinden tabancasını çıkardıktan sonra yattı. Tehlikeli bir olay patlak üzereydi, Kızılderili'nin yok yere telaşlanmadığını biliyorlardı. İyi-ce yaslandı. Kayığı gizlemek için bitkileri büküyordu Kanau. Sonra yavaşça açıklamaya başladı.

"İki kayık geliyor. Timsah avcılarıdır bunlar. Soygu-

nu duymuş olmaları, bölgeyi tarıyorlardır. Caraja değiller, kürek çekişleri başka.”

Kayığın dışında hemen hemen bütün bedeniyle suya yattı Kanau.

“Elektrik fenerleriyle burayı aydınlatsalar bile kimse başını kaldırmazın,” dedi. “Gözler ele verir insanı. Timsahları da karanlıkta gözlerinden tanır.”

Sustu, yavaşlayan rüzgârın dalgalandırdığı suyun hışırtularını duyuyordu. *Miguelinho*'lar her yanını ısıtıyorlardı. Ama duygusuzlaşmıştı o. Neyse ki bu sığ suda pıranha bulunmazdı.

Kayığın üzerindeki bitkiler hafifçe sallanıyorlardı. Rüzgâr dinmek üzereydi.

Bu ırmak avcıları insafsız heriflerdir, her avın üzerine hırsıyla giderler, gözlerini budaktan esirgemezler.

Tilde kulak kesilmişti. Birkaç saat önce Kanau'nun şimdi yattığı yerdeki büyük timsahı anımsadı. Gerçekten yürekliydi bu Kızilderili, bu düşünceden başka bir düşünceye atladı, Kanau gibi olur olmaz şeylere inanıp çıldırmak ve herkesi ümitsizliğe sürüklemek istemiyordu.

Biraz sonra o da kürek seslerini duymaya başladı. Hepsi duyduklar. Korkudan taş kesilmişlerdi, hiçbiri kıpırdamıyordu. Gelenler kaç kişiydi, kayığı görürlerse ne olacaktı?

Garça'lar ağaçların üzerinde uçup gürültü yapıyorlar, gece kuşları dinginliklerini ve yalnızlıklarını bozmaya gelenlere adeta küfrediyorlardı.

Kürek sesleri yaklaşmıştı. Tehlikenin içyüzünü anlamak için başlarını bile kaldıramıyorlardı, yalnızca gelenlerin konuşmalarını işitiyorlardı. Çok yakındaydılar. Dua etmek için Sa Lua'nın dudakları kımıldandı. Teğmen baştan ayağa ter içindeydi. Yalnızca Tilde her şeyi belirli bir sakinlikle karşılıyor, avcıların ne konuştuklarını anla-

maya çalışıyordu. Kanau suda hareketsiz yatıyordu, ötekiler hepten unutmışlardı onu.

Gelenler iki kayıktı, her kayıkta dört kişi olmalıydı. Bataklık bitkilerinin tam önüne geldiler. Kalın bir ses, "Yoklar mı burada Isidoro?" diye sordu. Öbür kayıktan karşılık geldi:

"Kimse görünmüyor."

Üçüncü bir ses, "Işık tut bakalım şuraya," dedi. Sarı bir ışık demeti bitkileri taradı, biraz önce yattıkları kumsalın beyazında durdu.

"Kimse yok! Bu kola girmemişler demek."

"Canları cehenneme!" diye küfretti başka bir ses. Biri ıslık çaldı ama hemen azarlandı.

"Kendine gel Irineu!"

Öteki yüksek sesle güldü.

"İn cin top oynuyor burada, görmüyor musun? *Cac-haça* şişesi nerede?"

"Küp gibi içtin itoğlu!"

Cep lambasının ışığı yine kumsalda ve bitkilerde dolaştı. Kanau hafifçe kaldırdı başını, ışığı bitkilerin üzerinde fazla tutmayacaklarını biliyordu. Kayığı saklamakla iyi etmişti. Yoksa şimdi avcılar silahla karşılamak zorunda kalacaklar, bu da hiç iyi olmayacaktı. İçini çekti, elmasın bedelini fazlasıyla ödüyorlardı.

"Ze Butelo'dan daha iyi bir el feneri isteyeceğim."

Kalın ses, "Çekin kürekleri gidelim!" dedi, "Araguaia'nın yukarı kollarını arayalım."

Rüzgâr adamların ter kokularını Kanau'ya kadar taşımıştı.

Tam kayıklar hareket etmişti ki, birdenbire çocuk ağlamaya başladı. Sa Lua dehşet içinde sallıyordu. Sustu.

Kayıktakilerin konuşmaları duyuldu:

"Duydunuz mu?"

Konuşmadan dinliyorlardı. Kürekler durmuştu.

Çevrede çıt yoktu. Kalın ses açıkladı:

“Bir çocuk ağlıyor gibi geldi bana.”

Her zaman gülen yine güldü:

“Ne saçmalıyorsun! Yumurtlayan bir *tracaja* o, sen çocuk sanıyorsun.”

“Kes sesini salak!”

Sa Lua ne yapacağını bilmiyordu. Kıvranıp duruyordu kollarında çocuk, ağlamaya başlayacaktı. Başladı da.

Teğmen heyecanla fısıldadı:

“Meme ver!”

“Verdim, almıyor,” diye yavaşça mırıldandı kadın.

“İşte, ağlıyor çocuk!” dedi kalın ses.

“Değil, kaplumbağa o.”

“Çabuk dönün, bakalım yine!”

Çocuk çırpınıyordu. Neredeyse bağıracaktı. Kendinden geçen Teğmen elini uzatıp çocuğun ağzına bastırdı. Nasırlı avucunda zayıf soluğunu duyuyordu.

Kayıklar yine yaklaştılar. Işık konisi kumsalı taradı.

“Sarhoşsun sen Mundinho, kimse yok işte.”

Kürekler duruyor, herkes bekliyordu.

“Burada değiller. Hep böyle olur zaten, kaplumbağaları ağlayan biri sanır insan.”

“Evet, çocuk olsaydı yine ağlardı.”

O gülen adam bir ıslık çaldı. Kürekler hızla suya daldı, avcılar uzaklaştı.

Kalanlar dehşet içindeydiler, kimse yerinden kımlıdanamıyordu. Kürek seslerini yuttu gece.

Uzun bir süre öylece durdular, tek söz etmediler. Sonunda Kanau ayağa kalktı, suda yatmaktan üşümüştü.

“Atlattık!” dedi.

Kayığın üzerindeki dalları yana çekti, ötekiler de titreyerek kalktılar.

Boğuk bir sesle sordu Teğmen:

“E, ne yapacağız şimdi?”

“Rüzgâr hafifliyor.”

“En iyisi yola çıkmak. Fontoura’yı gece yarısı geçerez, herkes uykudadır şimdi orada.”

Sa Lua sessizce hıçkırıyordu. Hıçkırıklar haykırışa dönüştü. Yatıştırmak için koluyla sardı Teğmen önu, kendisi de çok üzgündü. Heyecanlar günden güne artmıştı, adeta çıldırmışlardı. Kadını kollarında tutarken, uzun uzun ağlamasına izin verdi.

Kanu ile Tilde ne yapacaklarını bilemiyor, bu durumun geçmesini bekliyorlardı.

“Çocuğu bana ver de biraz dinlen.”

Sa Lua sustu, oğlunu bütün gücüyle bağrına bastırdı. Sonra sert bir hareketle Teğmen’in kollarından sıyrılıp ayağa kalktı.

“Yaklaşma bana!” diye bağırdı, “Kimse yanıma gelmesin!”

Kucağında çocukla suya atlayıp kumsala çıktı. Durgunluktan kurtulan Teğmen kadının arkasından yürüdü.

Kanau’yla Tilde büyülenmiş gibi durup bakıyorlardı.

Sa Lua’ya yetişti Teğmen; elini omzuna koydu:

“Dur yavrum...”

Kadın döndü. Ağlamıyordu artık. Korkutucu bir uysallığa dönüşmüştü öfkesi.

“Bırakın beni, kimse alamaz çocuğu elimden...”

“Ama böyle bir şey isteyen yok ki... Dinlensin diye alacaktım biraz.”

Acılı bir gülümseme geçti Sa Lua’nın yüzünden, aynı uysallıkla konuşmaya başladı, sözcükler yavaş yavaş çıkıyordu ağzından.

“Sıcak. Hâlâ sıcak.”

Kumlara oturdu, bir şey söylemeden uzun süre salladı çocuğu sevecenlikle. Bu sessiz sallantıyı bozmaya kimse cesaret edemedi.

Sonra Tilde sakınarak yaklaştı, bir şeyler fısıldadı.

Uzakta duran iki adam, bu kaltak kadının ne söylediğini hiçbir zaman öğrenemediler. Ama Tilde yardım ediyor, ayağa kaldırıyordu Sa Lua'yı. Adamlara doğru yürüdüler. Tilde'nin sıksa göğsündeydi şimdi kundak. Korkusuz gözlerini Teğmen'e dikti:

"Yavruyu gömeceğiz!"

Teğmen'in elleri başına gitti, sonra iki yanına düştü. Sağ avucuna baktı, cinayetın kırmızı lekesi duruyordu orada ve o ince soluğu sonsuza kadar hissedecekti elinde.

Kıyıya doğru gitti, gözleri yaş içindeydi. Kayığın kenarına oturdu, ellerine baktı. Bu ellerin kurşun gibi ağırlaştığını duymak için bakmaya gerek yoktu. O elmas tüccarını, o Mauro Duarte denen alçağı eline geçirseydi şimdi... Katil elinin acısını ondan çıkarırdı. Daniel'in beyaz kadının boğazına yaptığığın aynını yapardı. Ellerini öyle sıkardı öyle sıkardı ki boynu yumuşacık kalırdı.

Ötekileri görüyor, ama hiçbir şeyi ayırt edemiyordu. Kadınlarla birlikte ormanın kenarına gidiyordu Kanau, sahil ıslaktı burada, diz çökerek ellerindeki bıçakla toprağı açmaya başladı. Orası çocuğı gömmek için en uygun yeri.

"Ben de kazmaya yardım edeceğim."

Yer sıcaktı. Oğlunu almak için ısıtmıştı kendini.

"Sabahtan beri iyi değildi," diye devam etti elleriyle toprağı kazarken. "Bir kez bile meme almak istemedi..."

Tilde'nin yüreğı burkuluyordu. Sa Lua böyle değildi. Çocuğıyla sessiz sessiz uğraşır dururdu. Ama şimdi yavru Tilde'nin kollarında cansız yatıyor, o ise konuşuyor, konuşuyordu:

"Doğumu ne kadar uzun sürdü, oysa şimdi göz açıp kapanıncaya kadar..."

Kanau dizleri üzerinde doğruldu, yüzündeki sivrisinekleri kovdu.

“Sığar buraya,” dedi.

Sa Lua onun söylediklerini anlamıyor, boyuna konuşuyordu:

“Bir adı bile yok yavrumun! Mauricio koymayı ne kadar istiyordum. Güzel ad değil mi?”

Tilde ağlamamak için zor tutuyordu kendini.

Ancak şimdi anladı karşısındaki Kızılderili'yle kadının ne beklediklerini. Tilde'ye yaklaştı.

“Ver, ben koyacağım,” dedi.

Kundağı aldı. Önce göğsüne, sonra yüzüne bastırıldı. Ağır ağır diz çöküp çocuğu çukura yatırdı, küçük bedenin üzerine toprakları çaktı. Kanau yardım etmek istiyordu ama yalvarıyordu o.

“Bırakın, bırakın!”

Küçük bir tepcecik çıktı ortaya. Başı yerde ayağa kalktı.

“Haç olmayacak mı? Ya çiçek?..”

“Kadını kayığa götür!” dedi Kanau.

İki kadın yavaş yavaş kayığa doğru yürüdüler.

Birkaç kuru dal buldu Kanau. Timsahların çocuğu yememeleri için bir çatkı kurdu mezarın üzerine.

Bunu bitirdiği zaman dehşet kapladı içini. Gece silinip gitmişti gözlerinden, akordeon çalıyor, çalıyordu. Chibiu, gözleri yaşlı, Camura'nın şarkısını söylüyordu:

Parıldayarak çıkar
Kalbimize ışık saçar
Tra la la la
Aman benim gitarım
Bizim diyardan çalalım

Duymamak için kulaklarını tıkadı elleriyle.
Deliriyor muydu?..
Gözlerini ovuşturdu, her şey eskisi gibiydi.
Gece yine geceydi. Ay büyümekteydi.

Yalnızlık korkusu

Rüzgâr durmuştu. Saatlerce kamçı sallamaktan yorulan doğa sakin sakin uyuyordu. Büyüyen ayla parlaklıklarını yarıştıran yıldızların parıltıları göğün sessizliğinden yeryüzüne yansiyordu. Yalnızca arada sırada uçuşan gece kuşlarının tüyler ürpertici haykırışı işitiliyordu.

Irmağın uyuyan sularında ilerliyordu kayık. Kanau yıldızlara bakarak zamanı hesapladı. Yalnız o kürek çekiyordu. Teğmen arkasını dönmüş burunda oturuyor, kara ve üzgün gözlerini sudan ayırmıyordu. Sanki karanlığın bir parçası olmak istiyormuş gibi gözleri dalıp gidiyordu.

İçinden geçenleri anlıyordu Kanau. Bütün davranışlarında korku, pişmanlık ve vicdan acısı gizliydi. Bütün bu duygular iç içe giriyor, umutsuzluğa itiyordu onu. Bu kanlı işe karışanların hiçbirinin kurtulamayacağı düşüncesi umutsuzluğa itiyordu onu. Uğursuzluklar baştan beri kayığın yolcularının tüm planlarını altüst etmekteydi. Dönüşü olmayan bir yola çıkmışlardı. Neye yarardı pişmanlık? Ölümden başka?.. Ölüm borcu... Elması yetkililere teslim etmek ve soygun cezasını çekmek... *Garimpo* yasasının kendisine uygulanması... Ya hükmü yerine getirmek için eline bir tabanca verecekler ya bir kayığa bindirip ırmağın ıssız bir yerine götürerek gözlerini ormana, göğe çevirdiği bir ânı bekleyeceklerdi...

Umutsuzlukla gülümsedi. Delilik iyice yakasına yapışmaktaydı. Taşın fiyatı insanlık sınırlarını aşıyordu. İrmağı aşıp kurtulsalar ne olacaktı? Daha da acılaştı gülümsemesi, neler duyduğunu neyse ki ötekiler bilmiyordu, kafası gitgide daha çok bulanıyordu. Yaklaşmakta oldukları Tapirapes'i sağ salim arkalarında bıraksalar bile ne çıkardı? Belem do Para'ya kadar kaç mil vardı daha... Kaç köyün, kaç kasabanın önünden gecenin işbirliğine sığınıp gizlice geçmeye çalışacaklardı. Ve bir gün Maraba'ya varsalar ne olacaktı? Kendilerini ele vermiş olmayacaklar mıydı? Daha ileri gitseler büyük şelaleler, acemilerin kullandığı kayıkları yutan girdaplarla karşılaşmayacaklar mıydı? Oralardan ancak yan kollara sapılarak geçilebilirlerdi, yan kollarin dışında tek yol ölümdü. Ama yanlarında Kızılderili vardı ya...

Elini başına koydu, yarası kurumuştu.

"Koldan çıkıyoruz!" diye haber verdi Kanau.

Yine düşüncelere daldı Teğmen. Düşünmek istemiyordu, ama engel olamıyordu buna. Olay yerinden uzaklaşamayan bir katile benziyordu. Elmas kana bulanmış, lanetlenmişti. Yazgısı ne gösterecekti? Gözünün önüne, Daniel'in öldürdüğü kadının boynu gibi beyaz bir boyun geliyordu ya da Sa Lua'nın güzel, ince elleri geliyordu, modanın en son yeniliğiymiş gibi, her yüzünü kanlı hikâyelerin yonttuğu bu taşı sergiliyordu bu eller.

Yolculuğun sonunda dört kişi olacaklardı, belki de üç, ya da iki... Ne kadar para getirecekti bu elmas sağ kalanlara? Bu cinayetleri ve vicdan acılarını silmeye yetecek miydi bu? Sa Lua'nın sönen yaşama isteğini yeneden tutuşturabilecek miydi? Niçin düşünüyordu bunları? Gözleri yaşlandı. Elleri kurşun gibi ağırlaştı yine, o ince soluğu duydu nasırlı parmaklarında... Kendisi bu kadar acı çekiyorsa ya Sa Lua ne yapıyordu? Dönüp kadının donmuş yüzüne bakmak, kollarını uzatarak avut-

mak cesaretini bulamıyordu.

Sa Lua sakinleşmiş gibiydi. Yüzü temiz, bakışları dalgındı. Bedenini hissetmiyordu sanki. Anıları sevgiyle doluydu. Bedenini hissetmiyordu. Kalbi atıyor ama bu atışın bedenine hiçbir katkısı olmuyordu. Yaşamak ya da ölmek onun için fazla fark etmiyordu. Kollarının varlığını duyumsamaya çalışıyor, ama o kollarla ancak çocuğunun eksikliğini duyuyordu. Göğsü tamamen duyarsızlaşmıştı, sanki soluk almıyordu ya da soluklandığı zaman bedeninin bütün deliklerinden giren hava aynı deliklerden hafif hafif geri çıkıyordu. O duygusuzluk yığını yüzlerce delikle doluydu ve ölüm kol geziyordu o yığının üstünde. Gelecek yoktu. Bir yere varıp varmayacakları ilgilendirmiyordu onu. Onun için elmas yoktu. Açlık, soğuk ya da korku duymuyordu. Defalarca avcılarla karşılaşabilir ya da Xavantelerin yanında yatabilirdi. Kaçtıkları gün uzaktı, çocuğunun doğduğu gün uzaktı, çocuğunun öldüğü gün uzaktı, her şey uzaktı. Her şeyi yitirmişti, ama o gözyaşlarıyla kimseyi rahatsız etmeden sakinliğini koruyordu. Hiçbir şeyin anlamı yoktu, kayıklar alabora olabilir ya da ırmak aşağıdan yukarıya doğru akmaya başlayabilirdi. Yalnızca geceye bakıyordu, sonsuz geceye ve bitmeyen kürek çekişlerine. Böyleydi, çünkü böyle olmalıydı. Oğlu ölmüştü çünkü, Tanrı'ya ya da o yüce kuvvete yalvarmıştı öyle olması için. Şimdi dünyanın ruhunda uyuyordu o. Büyük bir yabançiçeğine dönüşmüştü. Ağlamasına ne gerek vardı, kuruyacaktı bir gün. Tamamlanmamış ölümüne gecenin serin havasının sızdığını seziyordu yalnızca. Ne yazık ki bir ismi olmamıştı. Mauricio...

Tilde'ye döndü, yumuşak bir sesle, "Mauricio güzel ad mı?" diye sordu.

Tilde yutkundu:

"Ah evet, çok güzel."

Yine sessizliğe gömüldü, kürek zamanı belirlemeye devam ediyordu. Tam. Tam. Tam. Tam.

Bu sırada Kanau'nun sesi duyuldu:

"Bakın şuraya!" Herkes o yöne döndü. Karanlıkta küçük ışıklar görünüyordu.

"Henüz uzakta. Beyazların Fontoura dedikleri Btondiru Köyü orası. Şu taraftaki ev Antonio Gomez'in evi."

Bütün gözler büyülenmiş gibi ışıklara dikilmişti. Nihayet yıldızlardan, yüksek ağaçların kara gölgelerinden ve anlamsız kumsallardan başka bir şey çıkmıştı karşılına.

Kayığın dibine yatmalarını ve örtünmelerini söyledi Kanau. Köydeki ışıklar bir şenlik başlangıcı olduğunu gösteriyordu. Kızılderili kanı kaynamaya başladı içinde. Nasıl unutmuştu? Btondiru Carajaları mayıs bayramına hazırlanıyorlardı. *Kotu reka*,¹ büyük kaplumbağa bayramı... Dans edecekler, Kanansiu-e'ye ırmaklarını ve top-raklarını bereketli kılması için yalvaracaklardı. Kaçak olmayıp köye çıkabilseydi ne hoş olurdu! Aruana oynar, Kızılderililerle şarkı söylerdi. İçinden sıcak bir mutluluk dalgası geldi geçti. Fakat şaşıyordu kendine, bu büyük soyguna Kızılderililikle bütün bağlarını koparmak için katılmamış mıydı? Parası olursa beyaz olabilirdi. Peki, ya özlerse buraları? Irmakta doğanların eninde sonunda ırmağa döneceklerini söylememiş miydi Iroa? Bir gün bu özlemi duyarsa dönerdi elbet. Kimse, hakkında kötü bir şey bilmeyecekti. Bir şeyler duymuş olsalar bile yasalar Kızılderilileri yaptıklarından sorumlu tutmadıkları için çabucak unutulacaktı. Gülümsedi. Hiç olmazsa damarlarındaki Kızılderili kanı bu işe yarıyordu.

Gittikçe büyüdü ışıklar gecenin içinde, şarkılar belir-

1. Büyük kaplumbağa. Mayıs ayında kutlanan bir bayram. (Ç.N.)

ginleşti. İrmak orada genişliyor ve birkaç kanala ayrılıyor. Acemi biri hemen karaya oturturdu kayığı. Geceleyin ırmağa ayak uzatmak tehlikeliydi, *arraí de fogo* ve *arraí pintada* gibi yakıcı vatoz balıkları oralarda gecelerlerdi.

Sa Lua hiçbir şey anlamadan, ölü bir taş bebek gibi sürükleniyordu. Tatlı sözlerle yatırmıştı onu Tilde. Kürek çekilmeden akıntıyla gidiyordu kayak.

Şarkılar yükseliyordu geceye. Bunların anlamını biliyordu Kanau. Geçirdikleri bunca tehlikeden sonra bir rahatlık duyuyordu.

Kanansiu-e-e-e-e-e

Kanansiu-e-e-e-e-e

Manakre-ki

Kalugi auire kay...

Auire kay...

Auire kay...

Carajalar *kalugi*, mayalanmış tatlı pirinç içkisi hazırlamışlar, görünmesi için tanrılarına yalvarıyorlardı. Kanau da sessizce katılıyordu şarkıya! Gözlerini kapamış, her şeyi görüyor, onlarla birlikte dans ediyordu sanki. Topraklarına ve ırmağa bereket vermesi için yalvarıyorlardı.

Aynı anda yere vuran ayakları, büyük maskelerin yere doğru eğilişlerini, dizi dizi renkli tüyleri görüyordu.

Gözlerini kapatmış her şeyi görüyor, her şeye katılıyordu. Gerçeğe dönmek için küreği kuvvetle sıkı parmaklarının arasında. İçindeki yabancı duygu yavaş yavaş azaldı. Tehlikenin bilinci yoğunlaşmıştı.

Beyazların evleri görünüyordu. Davar ve ağıl kokuları dolduruyordu havayı. Tam beyazların evlerinin önünden geçmeleri gerekiyordu. Kanal onları bu yola sürüklemişti. Beyazlar uyuduğu için orada tehlike azdı.

Fontoura'nın evi birden kocaman çıktı önlerine, hatta Antonio Gomez'in evinin yanında, çökmüş, her yağmurda biraz daha yıkılan evi de görebiliyordu.

Daralan kanaldaki kayık birden hızlandı. Herkes olduğu yere mihlanmıştı. Kanau küreği bırakıp yere yattı. Çevrede hiç kimse yoktu. Kontrolde çıkmış tekne başıboş ilerliyordu. Bir köpek sürekli havlamaya başladı. Kayık uzaklaşıyordu. Bir ses diğere sordu:

"Raimundo, bir kayık mı geçiyor?"

"Sanmam, ağaç gövdesi olacak. Köpeği ürküttü," diye karşılık verdi diğeri.

Kayık uzaklaşıyordu. Gülümsedi Kanau. Bir kez daha beladan kurtarmıştı gece onları.

"Oturabilirsiniz artık."

Korkularını yenip doğruldular.

Şarkıları ve *maraka*'yı tekrar duymaya başlamıştı Kanau.

Kanansi-ue-e-e-e...

Manakre-ki...

Bir burnu geçtiler, Btondiru karanlıkta kayboldu. Yol arkadaşlarını yatıştırdı Kanau:

"Bunu da atlattık."

Hızla kürek çekmeye başladı, ama uykusuzluk ve açlık çökmüştü üstüne. Kürekleri bırakmadı, bir yerde durmaları için en az bir saat daha gitmeleri gerektiğini biliyordu. İlk fırsatta kayığı saklı bir kumsala ya da bitkiler arasına çekmek niyetindeydi.

Teğmen uyukluyordu. Başı öne düşmüş, ikide bir sıcıyor, uykuya direnmek istiyordu. Tilde tamamıyla kendi kabuğuna çekilmişti. Yalnız Sa Lua uyumuyordu. Donuk gözlerini geceye dikmiş, gelecek bir şeyi bekliyordu sanki.

Uzun süre kürek çekti Kanau. Gözkapakları ağırlaşmıştı. Yıldızlar birbirine karışıyor, parlaklıklarını yitirmiş görünüyorlardı.

Mato Grosso yönüne sürdü kayığı. Buralarda kayaların gizlediği küçük kumsallar vardı. Güzel bir anı canlandı hayalinde, güldü. İki güne kadar Tapirapes'e varabilirlerdi. Araguaia bu bölgede genişliyor, iki yaka arasındaki mesafe bir kilometreye kadar ulaşıyordu. Binlerce yıldızın ışınları bu geniş alanı gökyüzüne bağlıyorlardı.

Kumsala vardılar. Hep aynı şey tekrarlanıyordu, ama zaten Kızılderililerin günleri hep birbirine benzediğinden Kanau yaptığından bıkmıyordu. Kayık ırmakta bir kumsala çekilir, sonra yine çözüldü. Kumsallar su kadar, güneş kadar ve dans kadar önemliydi.

Kayığı karaya çıkarabileceği bir kumsal aradı, kürek ırmağın dibine değiyordu, birazdan o alışılmış gıcırta duyulacaktı.

Korkuyla uyandılar.

"Bir şey yok! Neredeyse gün ağaracak, rüzgâr başlayacak. İyisi mi bu güvenli yere çıkalım," dedi Kanau.

Kayığı bağlamak için Teğmen yardıma geldi. Kayaların üstündeki bodur ağaçları gösterdi Kanau, "Dal kesip örtelim kayığı. Günü de şurada dinlenip geçirelim," dedi.

Teğmen de katıldı bu düşünceye, birlikte dalları taşıdılar. Kadınlar kayıktan örtü ve hasırları aldılar, yamacı çıkmak için erkekleri beklediler.

Sa Lua robot gibi yapıyordu bu işleri. Uyumak da uyumamak da birdi onun için. Yamacı tırmanırken gece kuşları kanat çırparak kaçıyorlardı.

Irmağı ve sakladıkları kayığı gözleyebilecekleri bir yer aradı Kanau yukarıda. Bir düzlüğü temizlemeye başlayarak konaklamak için en uygun yer olduğunu ötekilere işaret etti.

Eski örtüsüne sarılan ilk o olmuştu. Ormanın derinliklerinden gelen nem ve misk kokusu yaşam diye bir şey olduğunu anımsatıyordu. Bitmekte olan gecenin dinlendirici havasını ciğerlerine keyifle çekti. Uykuya dalmadan önce göğe baktı. Hep böyle yapar, tuhaf bir tılsım duyardı. Ne kadar yüksekti gökyüzü! Ağaçlar sessizliğe gömülmüşlerdi, yaprak kımıldamıyordu. Biraz sonra bu sakinlik sona erecek, genel dalları sarsacaktı. Daha birkaç gün sürecekti bu, sonra o da bir yıl dinlenecekti. Gözlerini kapadı, derin bir uykuya daldı.

Tilde kenarda kıvrılıp yatmıştı. Bir ağaca dayanmış, oturuyordu Teğmen. Sa Lua uzaklaştı. Kimseyi istemiyordu yanında. Gözünü ırmaktan ayırmadan yürüyüp gecede kayboldu.

Teğmen'in başı göğsüne düşmüştü. Son gecelerin heyecan ve bitkinliği çökmüştü herkesin üstüne.

Sabaha karşı *geral* yine çıktı, ama kimse fark etmedi bunu.

Gözüne giren ışık Kanau'yu uyandırdı. Gök kıpkırmızıydı. Kanansiu-e bugüne kadar böyle güzel bir sabah yaratmamıştı! Güneşin yerinde parlayan Kanansiu-e'nin kendisiydi adeta. En kırmızı en geniş kanatlı arara'ları salmış günlük avına hazırlanıyordu.

Kanau gözlerini ırmağa çevirdi. Tuhaf bir duyguya kapılmıştı. Sanki ondan ayrılacakmış gibi geliyordu. Dönüşü olmayan bir ayrılıktı bu. Daha iyi görmek ve bunaltıcı kaygısını gidermek için dirseği üzerinde doğrulu. Düz, kızışmış perçemlerine takılıyordu *geral*. Teğmen uyuyor, Tilde yattığı gibi duruyordu. Gözleri Sa Lua'yı aradı. Yeri boştu. Rüzgâr örtüsünü alıp dikenli bir sarmaşığa kadar sürüklemişti. Tilde'yi dürttü Kızılderili. Uykulu gözleriyle "Ne var?" gibilerden baktı kadın.

"Kadın kayboldu!"

Tilde örtüyü gördü. Çirkince gülümsedi.

“Yıkanmaya gitmiştir belki.”

“Olabilir. Ama gidip bakacağım.”

Kayalardan inerek kumsal boyunca yürüdü Kanau. Kimsecikler yoktu. Rüzgârla dalgalanan ırmak, büyük bir giz saklıyor gibiydi. Ötekilerin yanına döndü. Tilde yine sarınıp uyumuştı. Biraz kızgın seslendi Kanau, kaddın oturdu.

“Peki şimdi ne yapacağız?”

“Yok ortada. Adamı uyandıralım.”

Teğmen’in yanına gittiler. Adamı uyandırabilmek için salladılar. Gözlerini korkuyla açtı adam. Her gün yeni acıyla karşılaşan gözlerini.

“Sa Lua yok!”

Anlaması için iki kez söylediler. Teğmen ayağa kalktı, kemerinin tokasını geçirdi. Ağzı açıktı, kurumuş dudaklarından salyalar akıyordu. Tek söz söylemeden ötekilerin arkasından yürüdü. Kıyayı aradılar. Kumda Sa Lua’nın ayak izlerini buldular. Gideceği yöne karar vermek için biraz duraladığı anlaşılıyordu izlerden. Peşinden yürüdüler. Hiçbirinden ses çıkmıyordu. Biraz gittikten sonra izler ırmağa döndü. Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu. Son adımları dalgalar silmişti.

Teğmen hüzünle mırıldandı:

“Böylesi daha iyi.”

Geri dönüp kampa yürüdü.

Tilde eğilerek ayak izlerini inceledi. Bu kadar küçük, bu kadar biçimli ayaklar..

Rüzgâr artıyor, geri kalan izleri siliyordu.

Konuşmuyordu Teğmen. Yine o ağaca dayanmış, deli bakışlarıyla pusuda yatıyor gibiydi. Elini kemerin cebinden hiç çıkarmıyordu. Duruşu her şeye, herkese karşı düşmancaydı. Doğayı da, ona karşı olan insanlar gibi görüyordu. Rüzgâra öfkeleniyor, tabancasını çekip ateş etmek istiyordu. Ağaç dalları tehdit eden birer kol-

du. Sarmaşıklar kan ve çamur eşeleyen zenci parmaklarına dönüşmüşlerdi. Her şey öce susamıştı. Şuradakiler de iki domuzdu. Onu öldürmeyi kafalarına koymuş iki domuz... Baştan beri bu kaltak karıdan kuşkulanıyordu. Sa Lua dostça korumuştur onu, ama şimdi kendine karşı Kızılderili'yle birlik olmuştu. Elması ele geçirip aralarında paylaşacaklardı. Ama başaramayacaklardı bunu...

Birbirlerine nasıl yardım ettiklerini görüyordu. Yere diz çökmüşlerdi, adam eti tutuyor, kadın ateş yakıyordu.

Kızaran etin kokusu hiçbir istek uyandırmıyordu. Acı duyuyordu içinde. Her geçen gün kemeri biraz daha bollaşsa da, kasları gücünü yitirse de, derisi kararıp hastalıklı bir renk alsada, acıkmıyordu artık.

Cinayet işleyen elleri her gün daha da ağırlaşıyor ve hâlâ çocuğun kokusunu taşıyordu. Irmağa giden kadın onun kadını değildi. Olanaksızdı bütün bunlar. Tükenmişlik ve acılar gerçeği silip süpürmüştü. Bazen, Daniel'in katledildiği Xavante faciasına kendisinin değil, bir başkasının tanık olduğu inancına kapılıyordu. Daniel'in kim olduğunu bile bilmiyordu.

Başını indirdi; her şey dönüyordu. Gözleri yanıyor, tuhaf bir titreme yayılıyordu kaslarına. Her an kendini yitirip kımıldamadan kalacağını sanıyordu.

Gözleri yerde kurumuş, kumlarla kaplı bir bokböceğine takıldı. Almak için elini uzattı, ama bir türlü parmaklarını kapatamıyordu. Kızgınlık içinde ellerini kaldırdı, herhalde kanı tekrar dolaşmaya başlamıştı. Rahatladı. Kasları onun sözünü dinliyordu.

Gözlerini kaldırdı, kendine bakanları gördü. Karanlık bakışlarında bir nefret kıvılcımı parladı. Kadın Kanau'ya bir şeyler söyledi. Yavaş konuştukları için duymuyordu ama, ne konuştuklarını biliyordu. Uygun bir fırsat, boş bulunacağı bir zamanı bekliyorlardı. Saldırıp öldürecekler, elması alacaklardı!

Ayağa kalkmak istedi, o kadar halsizdi ki yine yığılıp kaldı.

“Bak Kanau!” dedi Tilde.

“Görüyorum.”

“Bir şey yese. Çoktandır ağzına bir lokma koymadı. Açlıktan ölecek.”

“Açlıktan ölse dert değil, çıldırıyor.”

“Biraz et götürelim, belki yer.”

Kızılderili yaklaşınca Teğmen tabancasını çekti, boğuk, anlamsız bir sesle sordu:

“Ne istiyorsun?”

Korkmadan Kanau, eti uzattı.

“Açsınızdır, yiyin bunu.”

Teğmen sol elini öfkeyle kaldırıırken vurdu, yere düştü et. Melez, sükûnetini bozmadan eğilip kumlanmış yiyeceği aldı, temizledikten sonra, “Kalan son et bu,” dedi, dönüp geldiği yere gitti. Merakla sordu Tilde:

“Ne yapacağız şimdi?”

“Bilmiyorum. İyice çıldırdı.”

Aklına bir şey geldi.

“Biliyor musun, bizi öldürmeye kalkabilir. Dikkatli olmak gerek. Ben gidip silahımı alayım kayıktan.”

“Ben de geleyim. Bu deliyle yalnız kalamam burada.”

Kıyıya indiler. Konuşmuyorlardı. Genel şiddetle esiyordu. Cesareti kırılan Tilde, “Dinmeyecek mi bu rüzgâr?” dedi.

Suda yürürlerken arkalarında korkunç bir haykırış duydular. Başlarını çevirince Teğmen’i gördüler. O da suya girmişti.

“Durun, yoksa ateş ederim!”

“Dediğini yapalım,” dedi Kanau.

Teğmen sendeleyerek yürüdü, önlerinde durup şaşkınca güldü.

“Ne yapmak istediğinizi biliyorum, beni aldatamazsınız!”

Sarsılarak döndü, yürürken her an düşecek gibi görünüyordu. Kayığın çevresini dolaşırken gözünü onlardan ayırmadan bağıyordu:

“Ya!.. Beklemiyordunuz değil mi?”

Boş eliyle kayığı örten dalları itti, eşyaları karıştırdı, Kanau'nun silahını buldu. Kanau, yirmi ikilüğünün maun renkli sapını görüyor, ama bir şey yapamıyordu. Adam çıldırmıştı, ateş edebilirdi. Kendi kendine kızıyordu Kanau; niçin orada bırakmıştı silahını?

İki silahın ağırlığıyla daha fazla sallanıyordu Teğmen şimdi. Kıyıda biraz yürüdüktan sonra ırmağın derinliklerine fırlattı Kanau'nunkini. Geri döndüğü zaman delice gülüyordu.

“Tamam mı? Yalnızca ben silahlıyım şimdi. Ama bunlar...”

Kayığa eğildi yine, yayla okları aldı:

“Bunları da bırakmayacağım. Roller değişti. İkiniz de elimdesiniz.”

Yay ve oklar akıntıyla uzaklaşıyordu.

Tilde bir şey söylemiyor ama Kanau'nun ne düşündüğünü biliyordu. Kendilerini korumak için silahları yoktu. Son et parçasını yemişlerdi. Okla balık da avlayamazlardı. Bu kayığın üzerine çöken lanetlere bir bela daha eklenmişti şimdi: açlık.

Teğmen hâlâ karşılarında gülüyordu.

“Tek silah bende. Yanıma yaklaşmayın, vururum.”

Kumsalı geçip yamaca tırmandı.

“Gözleri,” dedi Tilde.

“Böylesini görmemiştim hiç.

Kanau'nun kolunu tuttu.

“Bir fikrim var; niçin kayığı alıp gitmiyoruz? Bizi öldürür bu adam, bırakalım burada, vahşi hayvanlar bitir-

sin işini.”

Kanau kayığa doğru yürüdü, ama başka türlü düşünyordu.

“Yapamayız bunu Tilde. Zaten artık hali kalmadı.”

Dağılan öteberiyi yerleştirdi, dalları tekrar örttü. Yeni silahını yitirmek çok koymuştu ona. Görenler nasıl kıskanıyordu! Kızılderili olduğu için ne zorluklarla almıştı kentten. Irmak avcılığında ondan iyisi yoktu.

“Yanına gidecek misin?” diye sordu Tilde.

“Evet, burada kalmak zorundayız. Davranışlarını gözden kaçırmamalıyız. Tek kurtuluş yolu bu bizim için.”

Ağır ağır yamacı tırmandılar.

“Ya bizi gözetliyorsa ya ateş ederse?”

“Göze alacağız. Belki kendini güvende hissedip ağacın altına oturmuştur yine. Zamanı gelince...”

“Yapacak mısın?”

“Elbette. Ya o, ya biz...”

Yabanılığın pençeleri

Tahminlerinde yanılmıyordu Kanau. Teğmen yine o ağacın altında oturuyordu. Arkasını ormana vermişti, ama çılgın gözleri onlara dönüktü. Zaman zaman öyle donuklaşıyordu ki, cama benziyordu gözleri.

Fırsat kollamaktan başka çare yoktu. Rüzgâr dinmek bilmiyor, güneş uyuşturucu bir etki yapıyordu. Boyuna esniyordu Tilde, ama uyumamaya çalışıyordu. Gözkapakları ağırlaşmıştı. Tuhaf sesler ve yabancı düşünceler dolduruyordu kafasını. Kendini boşlukta, varlığından haberi olmadığı şeylerin ortasında duyumsuyor, tuhaf bir ortamda kaybolup gidiyordu. Gözlerini açtığı an yok oluyordu bunlar. Uyumak da istemiyordu, yatmak da ama gövdesi onu dinlemiyordu. Şimdi ölse ne iyi olurdu! Yaşam anlamını yitirmiş, önemsizleşmişti... Ne kadar isterdi ölmeyi o anda, yaşamı hafifleyecek, bir karanlıktan öbür karanlığa geçecekti.

Gözlerini güçlkle açtı, esnedi, doğrulmak istedi. İlık rüzgâr, toprağın derinliklerinden gelen ısı, yabancı ormanın gizemli uğultusu çabalarını boşa çıkardı. Git-tikçe daha çok kıvrılıyordu. Bir ağaç kökü gibi yere daha çok gömülüyordu. Çok uzaklardan Kanau'nun sesi geliyordu:

“Sen uyu biraz! Ben göz kulak olurum.”

Teşekkür etmek için gülümsemek istedi. Onu da yapamadı, Kanau'nun görüntüsünü, çıplak bronz göğsünü karanlıklar sarıyordu. Derin bir uykuya daldı.

Kanau da uzanmıştı, adamı gözden kaçırmıyordu. Çılgının gözleri, çukurlaşmış yüzünde kocaman duruyordu. Uyuduğu anda orman yönünden yaklaşıp silahını alacaktı Kızılderili. Geceyi, her şeyi örten geceyi bekliyordu.

Hiç yerinden kıvıldamıyordu Teğmen. Ilık rüzgârla, ikide bir bastıran uykuyla savaşıyordu o da. Uyuduğu anda her şeyi yitireceğini biliyordu. Şimdiye kadar dayanmıştı, artık her şeyi çözümleneceği bir anda kendini bırakamazdı.

Kanau elması düşünüp gülümsedi. Büyük paraydı! Yalnızca onun olacaktı bu servet. Uyuyan kadına baktı; zayıf ve çirkindi. Kolaylıkla ondan kurtulabilirdi. Asıl tehlike Tapirapes Geçidi'ndeydi. Irmağın bu dar yerinden bir günlük uzaktaydılar. Gerçeklerden kaçmak istemiyordu, orada herkesin, Koruma Örgütü'nün, bu örgütte sığınan Carajaların ve öteki Kızılderililerin bu işten haberi olduğunu ve pusuda beklediklerini biliyordu. Çok değerliydi böyle bir elmas, düşünmek bile insanın yüreğine su serpiyordu. Şurada, on adım ötede bir delinin cebindeydi o. Ama bir şey yapamıyordu, yaklaşamadığı bir yerde, hiçbir işe yaramadan öylece duruyordu. Fakat içgüdülerinde yanılmazdı, er geç parmakları onu kavrayacak, ele geçireceklerdi, onun olacaktı elmas. Kanlı olaylar onun yararına gelişmekteydi. Bu parayla Kızılderililikten kurtulacak, kuzey kentlerinden birinde, São Luis ya da Teresina'da yaşayacaktı. Bu kentlerde yaşayan birçok Caboclo vardı. Orada deneyim kazandıktan sonra daha büyük bir kent arayacaktı kendine. Ya ortaya çıkarsa! Kızılderili olduğu anlaşılacak mıydı? Umutsuzluğu büyümeye başlamıştı. Bu kötü düşünceleri bıraktı,

nasıl olsa o zaman kadar bir çaresini bulurdu.

Kolunun uyuştüğunu seziyordu, kanı dolaşsın diye ovuşturdu. Geçen zaman bir yüzyıl gibi geliyordu; ama birçok şey başarmıştı, yazgısı da onun istediği yönde gelişmişti. Önce Camura'nın söz verdiği ödül, sonra daha büyüğü... Camura'dan kurtulmuştu, pişman değildi buna. Cinayetin ortaya çıkmasından korkmuyordu, Camura ölmüştü, hem de iyiden iyiye ölmüştü, ağzını toprak örtmüştü. Üstelik Valentin onun içkiden öldüğüne yemin bile edebilirdi gerekirse. Tutanak, yüksek makamlara varmış olmalıydı şimdiye kadar. Sonra Daniel... O zavallıya ettiği tek kötülük çayırlığı tutuşturmuş olmasındı. Ama o zaten ölüydü ve bu yangında hiç acı duymamıştı. Sonra çocuk... Hatta sevimli bir yaratıktı o! Sa Lua ise elmasla ve dünyayla ilgisini kesmiş, kurtuluşu ölümden aramıştı.

Durmadan onlara bakıyordu Teğmen. Bir o kalmıştı. Tilde denen kadına baktı. Kötülük tanrısı Lateni durmadan görevini yapıyordu. O yosmayı öldürmesine gerek yoktu. Ama Lateni sürekli kulağına fısıldıyordu: "Niçin bölüşeceksin onunla? Böyle bir yaratığın yaşamasına ne gerek var? Ne yapacak o parayı?" Tilde'nin söyledikleri geldi aklına. Bir bar açacaktı ya da buna benzer bir şey... Küçümsercesine güldü Kanau. Bu elmasın parası sıradan bir bar için kullanılamazdı. Kaçıktı bu kadın...

Durumunu değiştirip çenesini öbür eline dayadı. Hiçbir davranışını kaçırmıyordu Teğmen. Kanau ona önem vermiyormuş gibi görünüyordu. Rüzgâr bir gürültü getirdi. Kuşkulanarak Tilde'yi uyandırdı. Yamacın kenarına koşarak çalılar arasına gizlendiler.

"Onlar!"

"Kim onlar?"

"Camura'nın adamları, polisler. O söylemişti. On kişiler."

Motor uzaklaştı.

“Yardım isteseydik.”

“Gelip üçümüzü de öldürürlerdi. *Garimpo* yasasını bilmiyor musun? Soygunun cezası ölümdür.”

“Bizim bir şeyden haberimiz yoktu derdik.”

“Neye yarardı? İnanmazlardı ki...”

“Doğru.”

Gittikçe küçüldü gemi nehirde.

“Ne yapacağız Kanau?”

Sorar gibi baktı Kızılderili de. Kadın devam etti:

“Et bitti. Yalnızca biraz manyok unu var. Ne şeker ne kahve ne de *rapadura*... Halimiz ne olacak?..”

“Benim bir fikrim var. Ama sen de yardım edeceksin.”

“Ne düşündün?”

“Nerede olduğumuzu biliyor musun?”

“Evet. Fontoura'yı geçtik. Mato Verde'ye aşağı yukarı iki mil var değil mi?”

“Tamam. Mato Verde oldukça büyük; São Felix gibi. Bu nedenle bir şeyler almak için orada duramayız. Carajaların Creran Aua Köyü de oralarda. Oraya da yanaşamayız. Para için ele verirler bizi. Onların gözünde beyazım ben, sevmezler; gözlerimin altında çemberler yok...”

“Peki ama ne yapacağız?”

“Bu iş senin elinde Tilde. Teğmen'i göz altında tutmamız da gerek. Sen burada onu bekleyeceksin, ben yiyecek bulmaya gideceğim.”

Kadın huzursuzlaştı. Bu deliyle yalnız kalmak istemiyordu ama, başka çaresi de yoktu.

“Fakat Mato Verde çok uzak.”

“Hayır, oraya gitmeyeceğim. Buralarda, ormanın içinde bir Caraja mezarlığı var, yiyecek bulunur orada. Carajalar ölülerine yiyecek getirip bırakırlar. Mutlaka muz bulurum; belki karpuz da...”

“Onları mı alacaksın?”

“Evet ama, sen Teğmen’e dikkat edersen... Kayıkla gitmeyeceğim zaten. Karanlık basmadan dönerim. Sen Teğmen’in yakınına gidip bir şey yokmuş gibi oturacaksın. Açlıktan ölmek istemiyorsak başka çare yok.”

“Silahsız korkmaz mısın?”

“Bıçağım var. Bir de mızrak yapacağım giderken.”

“Zaman kaybetme öyleyse.”

İyi tanıdığı bu ormandan geçmek kolaydı Kanau için. Bazen seyrekleşiyor, Kanau’nun taşkından kalma su birikintilerinin içinden yürümesi gerekiyordu. Ağaçların arasından parıldayan, rüzgârla kaynayan Araguaia’yı görüyordu bazen. Çevre çok güzeldi, o Daniel’in öldüğü yerdeki hüznü manzara yoktu buralarda. Yamacın üstünden bakındı. Büyük bir sessizlik vardı çevrede, hiç kimsecikler yoktu görünürlerde.

Aradığı mezarlığa yaklaşıncaya saygı duydu. Ormanın içinde bir açıklıktı. Çevresinde devrilmiş kuru ağaç gövdeleri yatıyordu. Ortası temizlenmiş, otlar ayıklanmıştı. Bir tarlaydı burası, ölümler tarlası. Her köşesi kutsanmıştı. Yıllar önce gelmişti. Her şeyi yine bildiği gibi bulmak duygulandırdı onu. Su taşkınları İnanların ölümlerini gömmek için kullandıkları büyük, toprak kaplardan bazılarını ortaya çıkarmış, beyaz kemikleri saçmıştı yere.

Yürüdü. Mezarların kutsallığını bozduğunu biliyor, kötü büyülerin korkusu sarıyordu içini, dudakları oynuyor, onu buraya açlığın getirdiğine yemin ediyordu sessizce. Çevrede dolaşan, nehrin dibinde uyuyan ya da yıldızlarda oturup gecenin bin gözüne dönüşen ruhlara dua ediyor ve bunun ilk ve son kez olacağına söz veriyordu. Büyük sessizlik, batıl inançlarını ve korkusunu kamçılıyordu.

Toprağı dikkatle taradı, yeni izler buldu. Dün buraya birilerinin geldiği kuşkusuzdu. Gözetleyen var mı

diye çevreyi araştırdı. İnsanları ne kadar sessiz yapıyordu ölüm! Bu kemik kalıntılarının sahipleri de ay ışığında Aruana oynamamışlar mıydı?

Çok kalmamalıydı burada. Tilde'yi deli Teğmen'in yanında bırakmıştı. Bir bunalım ânında adamın kendini elmasla birlikte nehre atmasından da korkuyordu hem. Çevreye göz gezdirdi, toprak testiler arasında yol aldı. Toprağının rengi farklı mezarı görünce, Tilde'nin anlattığı, köyde ölmek istemeyen kadın geldi aklına. Üzerinde *kalugi* dolu bir kap, iki hevenk muz ve büyük bir karpuz duruyordu. Titreyen elleriyle muzları ve karpuzu aldı, gevşek toprağa bakarak tövbe etti. Şunları söylemek istiyordu ölüye: Büyük yolculuğunun kumanyasını aldığım için beni bağışla. Sen yaşlı olduğundan bunlara fazla gereksinmezsin. Oysa biz aç kaldık; avlanmak için silahımız da yok.

Ağır ağır uzaklaştı. Çevresine baktı, kimse görünmüyor, sarmaşıklar sallanıyordu yalnızca. Ölü'nün yemeğini çalarken yakalansaydı hali çok kötü olurdu.

Geldiği yoldan döndü. Daha çabuk yürüyordu şimdi. Renk oyunlarıyla akşam başlamıştı. Muhabbetkuşları anlaşılmaz dilleriyle gürültü koparıyor, yuva yapmak için babaçu palmyelerinde yer arıyorlardı, pembe *colhereio*'lar güneşin kızılığından yararlanmak için kumsallarda dolaşıyorlardı. Rüzgâr hüznünlü bir şarkı gibi uğulduyordu.

Bir silah sesi yankılandı ormanda. Vahşi hayvan sesleri karşılık verdi. Kanau durup kulak kesildi, ikinci bir patlama olup olmayacağını bekledi. Başka bir ses çıkmadı. Hiç kuşku yok, Teğmen ateş etmişti. Koşmaya başladı. Şimdi Tilde'yi başı parçalanmış ya da göğsü kana bulanmış bulacaktı. Silahlı bir deliyle onu yalnız bırakmış olduğuna pişman oldu.

Dehşetten gözleri yuvalarından uğramıştı kadının.

Korkudan iki yana sarkmış olan kollarını kontrol edemiyor, göğsünü parçalayacakmış gibi atıyordu yüreği.

Bakışlarını önündeki görüntüden ayıramıyordu. Hâlâ hırıldıyordu Teğmen. Akan kan kumlara karışıyordu. Beyninin beyaz parçaları çevreye dağılmıştı. Ağzından giren kurşun başının arkasını parçalamıştı.

Yüzüstü yatıyor, ikide bir sarsılıyordu. Sonra hareketsiz kaldı, her şey bitmişti.

Tilde yerinden kımıldayamıyor, adamın başına gelenleri düşündükçe çıldırarak gibi oluyordu.

Yaklaşmıştı Teğmen ona. Tabanca güneşte parlıyordu. Göz çukurlarında iki kara boşluk yanıyordu titreyen adamın. Yamaca kadar koştu Tilde, öteki de sendeleyerek arkasından... Ağzından köpükler akıyordu. Kadının bacakları kendini taşıyamaz olmuş, oracığa yığılmıştı. Gittikçe yaklaşan, büyüyen namludan başka bir şey göremiyordu. Kanau bir türlü gelmiyor, yüzünden birkaç karış uzakta her an ateşe hazır bir silah duruyordu. Onun arkasında da ağzından salyalar akan, gülmeye başlayan bir adam. Bir deli.

İnanılmayacak bir şey oldu. Gözlerini kadından ayırıp nehre çevirdi. Gülmesi sönmüş, birkaç kez yutkunmuştu. Bitmekte olan gün ve rüzgâr yayılıyordu nehrin üzerine. Teğmen sol elini boğazına götürmüş, kısık bir sesle, "O! O çağırıyor beni! Kayalıklardaki adam, hepimiz lanetlendik," demişti.

Sonra hor gören bir gülümsemeyle bakmıştı kadına. Titremeye başlamış, düşüp bayılacağını sanmıştı Tilde. Fakat o, beklenmedik bir davranışla namluyu ağzına götürmüş ve ateşlemişti.

Öyle bir an kararsız gibi kalmış, bir adım atmış, kadına sürtünüp geçmiş, sonra yüzükoyun kapanmıştı yere.

İşte yatıyordu orada. Ağzından uzanan kırmızı çizgiyi toprak emiyordu. Silahın ve adamın sesi yankılanı-

yordu hâlâ kulaklarında: O! O çağırıyor!..

Tilde son bir çabayla ayağa kalkmayı başardı. Ne olduğunu kavrayınca kadar gerginliği sürdü. Adam ölmüştü. Ölüler kötülük edemezlerdi. Düşüncelerini düzene sokup çevresine bakındı. Tanrı varsa, her şeyi görmüştü. Kanau neredeydi? Kendini toparlayarak adamın yanına diz çöktü, üzerine eğilirken elleri titriyordu. Ölü-
nün parmakları sıcaktı hâlâ, açıp tabancayı almak zor olmadı. Kabza ıslaktı terden, etekliğine sildi. Cesaret bulmak için bir an oturdu. Sonra kana bulaşmamaya dikkat ederek çevirdi adamı; ağır değildi. Güven duyuyordu şimdi. Korkusu geçmişti, cesede dokunmaktan ürkmüyordu. Ona hiç yaklaşmamış, nefret etmişti hep. Ama ölü onda saygısızlık uyandırmıyordu. Yaşamında yetkisini kötüye kullanan bir korkaktı o.

Kemerin tokasını açtı. Deri de nemliydi ve adamın gövdesi gibi, ter ve kir karışımı ekşi, keskin bir koku yayıyordu. Kemerini çıkardı, cesetten iki metre uzağa gide-
rek oturdu.

Şimdi parmakları bambaşka bir heyecanla titriyordu. Yüreği şiddetle çarpıyordu. Cebin kapağını açtı. Çarpıntı daha da şiddetlendi. Elini soktu, aradığına değdi parmakları. Biraz duraladıktan sonra elması olduğu yerde bıraktı, cepte daha ne var diye bakmak istedi önce. Bir deste para çıktı oraya, para! Onundu şimdi bu para! Her şey onundu artık! Saymaya gerek yoktu, pek çoktu. Tapirapes'ten çıktıktan sonra karınlarını doyuracak, -gü-
lümsedi- gıysiler, hatta sabun alacaktı.

Paraları kucağına attı. Sonra küçük paketi çıkarıp açtı. Akşam güneşinin ışınları parlıyordu taşta. Henüz yontulmamış olduğu halde. Güneşi elinde tutuyormuş gibi geliyordu. Gözlerini mücevherden ayırmadan dizleri üstüne kalktı, eteğindeki paralar dökülüp rüzgârla savruldu.

Yıllar sonra ilk kez gözlerinin yaşla dolduğunu sezindi Tilde. Elması öperek yüreğine bastırıp, yanağına sürdü. Kıvrık parmaklarıyla tuttuğu bu taşın uğruna birçok insanın ölüme sürüklenmiş olması şaşılacak bir şey gibi görünmüyordu ona. Ama onun için bu taş, yaşamın ta kendisiydi. O da özgür insanlar arasında olacak, dilediği gibi yaşayacaktı.

Mutluluk taşıyordu içinden. Daniel, Sa Lua, çocuk neredeydiler şimdi? Ama o yaşıyordu. Ötekiler ölüydü, hazinenin sahibi kendisiydi. Var olduğu için sevinç duyuyordu. İlgilendirmiyordu ölümler onu. Gönül borcu duymuyordu hiçbirine. Bu değerli taşı ona isteyerek değil, yok oldukları için bırakmışlardı. Gelecek, umut ışığı gibi parlıyordu çok yakınında. Oldu olası onunmuş gibi geliyordu elması. Hep onun olması için de dişini tırnağına takıp savaşıyordu.

Kendini yatıştırdı ve elmasının el değmemiş yüzlerine daha güvenle baktı. Güneşten kıskanıyormuşçasına avucunu kapadı ve saygıyla kemerin cebine koydu. Sonra dizinin üzerinde emekleyerek dağılmış paraları topladı. Bunlar çoktu, ama elmasının yanında hiç kalırdı. Zaten kazancın paylaşılmasında payını alabileceğine pek inanmamıştı. Şimdi bir zavallının kanlı cesedi önünde, bütün kokuşmuş insanlığın önünde diz çökmüş, paraları topluyordu. Hepsini yine deste yapıp eski yerine koydu, kemeri beline sararak tokasını son deliğe geçirdi. Bu kokmuş kemerden en küçük bir tiksinti duymuyordu.

Tabancayı doldurup kılıfına yerleştirdi. Emniyettedi artık. Bir ağacın atına oturarak Kanau'yu beklemeye başladı.

Olup biteni rahat rahat anlatırken Kızılderili şaşkın gözlerle bakıyordu. Sinir denen şey yoktu bu kadında.

“Bana ateş edecek sandım,” dedi.

Kanau ölüye baktı.

“O büyüdü işte bu!” dedi titreyerek.

Gözlerini Kanau’ya çevirdi kadın. Melez korku içindeydi. Ama güvenmiyordu ona. Belindeki elmas uyarıyordu Tilde’yi. Kanau belki ona güven vermek için korkmuş görünüyordu. Kulağına fısıldıyordu elmas: Unutma! Sinsidir bu Kızılderili! Sinsi!

Kanau birkaç dakika ağzını açmadı. Büyülenmiş gibi ölüden ayırmıyordu gözünü. *Tatuqaira* sinekleri, ağzına girmeye çalışıyor, salyasını ve pıhtılaşmış kanını emiyorlardı. Üstünde kırmızı karıncalar geziniyordu.

“Bir saate kalmaz karanlık basacak. Gitmeliyiz buradan.”

“Ya rüzgâr?” diye gülümsedi Tilde.

“Rüzgâr hafif; iki kişiyiz, kayık daha hafif olacak.”

“Gidelim öyleyse.”

Kadın kalktı. Ama Kanau kıvıldamıyordu. Çekine-
rek sordu:

“Elmas nerede?”

Tilde Kızılderili’nin gözlerine dikti gözlerini, sorusundaki anlamı çıkarmaya çalışıyordu. Sonra eliyle kemerin cebine vurdu:

“Burada.”

“Dikkat et yitirmeyesin. Silahı da bana versen iyi olur.”

Savaş başlamıştı. Her olasılığı düşünerek hareket etmeliydi. Ondan işkillendiğini anlamamalıydı Kanau. Altan aldı:

“Bak Kanau, yalnızca ikimiz kaldık geriye. Ben sana nasıl güveniyorsam sen de bana öyle güvenmelisin. Silahla taş bende kalsın, silah da kullanırım ben. Sende de bıçak var. Sen kürek çekeceksin, halbuki benim ellerim serbest olacak, böylesi daha iyi.”

“Doğru,” dedi Kanau.

Ayağa kalkıp cesede baktı:

“Böyle bırakamayız onu. Sabahleyin akbabalar üşür, nehirden geçenlerin dikkatini çeker.”

“Nehre atsak?”

“Ben de onu düşündüm.”

Ölüye yaklaştı.

“Yardım eder misin? Ağır değil, deriyle kemik kalmış zaten.”

Kanau kollarından, kadın bacaklarından tutup sürüklediler.

“Üstüne kan bulaşmasın!”

“O kadar yaklaşıyorum.”

Arkalarında bir kan sızıntısı bırakarak yamaçtan indiler, dinlenmek için durdular. Kanau dikkatle Teğmen’e bakıyordu. Güneşin son ışığında sapsarı görünüyordu yüzü. İyice açılmış gözlerinde acı değil, çılgınlık vardı. Daniel’in açtığı yara kapanmış, koyu kırmızı izi duruyordu.

Ne kadar pis kokuyordu. Kaburgaları sayılacak gibiydi. Göğüs ve koltuk altı kılları güneşin son ışığında parlıyordu. Pantolonu çözüp aşağıya çekti. İğrenerek sarıp sarmaladı, nehre attı. Akıntıyla biraz sürükledikten sonra battılar.

“Şimdi de kendisi,” diyerek Tilde’ye baktı. Kıvıldamıyordu o.

“İstemiyorsan bakma,” diye ekledi.

Kadın gülümsedi. Çıplak bir erkek görmekten ne çıkardı? Yaşamında çok daha sıskalarını, çok daha pislerini görmüştü. Omuzlarını kaldırmakla yetindi.

Kanau Teğmen’i kumların yüksekçe olduğu bir yere koydu ve itti, ölü beden yuvarlana yuvarlana suya kadar gitti.

Tilde bedeninin suyun içinde kaybolmasını izliyordu.

“Piranhalar korkunç balıklar değil mi?”

“Elbiselerini çıkartmasaydık çok uzun sürerdi.”

Ceset kaybolmuştu. Kanau ayağıyla kumlarda oluşan kan izlerini siliyordu.

Kayık gece iyice bastırmadan önce hızla ilerliyordu. Kanau yıldızların altında muhteşem görünüyordu. Kaderin oyunları birçok kişinin ölümü pahasına da olsa elması onun ellerine bırakıvermişti. O kendisinini, kimse ondan alamazdı elması. Tabanca eteğinin altındaydı, ama Kanau'yu ürkütmek istemiyordu. Onun için Sa Lua'nın, çocuğun ya da Daniel'in bir önemi yoktu. Onlar hiçbir zaman var olmamışlardı. Yolculuk asıl şimdi bir anlam kazanmaya başlamıştı. Önemli olan taşın ağırlığını bedeninde duymaktı. Tapirapes'i geçmeleri gerekiyordu. Oraya yakın bir yerde sabahlayacaklardı, birazdan her zaman olduğu gibi rüzgâr yorulup kaybolacaktı. Kanau bir yandan kürek çekiyor, bir yandan ay büyüdüğü için her gece biraz daha azalan yıldızları sayıyordu. Yaklaşıyorlardı. Gülümsedi. O daracık boğazı geçeceklerdi, Kanau tahminlerinde hiç yanılmazdı. Rahatlıkla uyuyabilirdi, şimdilik korkulacak bir şey yoktu.

Korku Kanau'yu eline geçirmişti. Gece Kızılderili için bir korku kaynağıydı. Tapirapes'e yaklaştıkça tuhaf şeyler olmaya başlamıştı, aklına anlamsız tümceler geliyor, bazı olaylar sürekli gözlerinin önünde yinelenip duruyordu, nedenini anlamaya çalışıyor, bir türlü bir anlam veremiyordu. Bitkindi, yalnızca manyok unu ve meyve yeterli değildi beslenmesi için. Tapirapes'i geçince her şey yoluna girecekti. Yine planlarını düşündü. Polisler, örgüttekiler ve Carajalar boğazın her iki yanını da tutmuş olmalıydılar. Soldan çıkıp sonra sağa geçmek, yağmur ormanlarına girip oradan geniş bir dönüş yapmak en iyisiydi. Böylelikle Caiapolardan korktukları için tarlalarında uyumayıp akşamları evlerine dönen Tapirapes Kızılderilileriyle de karşılaşmamış olurlardı. Bu Kızılderililer çok saldırgan olduklarından Caiplar onlardan

korkmuş, gelip örgütün yakınına yerleşmişlerdi. Yalnızca kırk altı kişi kalmışlardı ve kolaylıkla ölüyorlardı. Kanau üzülerken bunu düşündü: Kızılderililer yok oluyorlardı. Uygarlık geldikçe Kızılderililer gidiyorlardı teker teker. Para'dan Mato Grosso'ya kadar değişik bölgelerde yerleşmişlerdi Caipolar. Kanau onların eline düşmemek için her şeyi yapacaktı. Caipolar *sertão*¹ insanların saflıklarından yararlanıp köyelerine yılışık yılışık yaklaşırlar, birkaç gün onlarla yemek yerler, ondan sonra da onları öldürürlerdi. Zenci Feliciano'nun başına gelenler böyle değil miydi? Üç gün kullandıktan sonra çiftliği ateşe vermişler, taşıyamadıkları manyok unu torbalarını delip çevreye yaymışlardı.

Kanau karanlıkta dikkatle çevresine bakındı ve tekneyi Goiás'a doğru yönlendirdi. Tilde'ye seslendi. Kadın doğruldu. Kanau yumuşak bir sesle, "Mato Verde'den geçiyoruz," dedi.

Kadın geceyi gözleriyle taradı.

"O uzaktaki ışıklar, Creran-auların ateşleri. Tehlike yok, ama yatsan daha iyi olur."

Kayık hızla ilerledi, Lucio da Luz ve diğer köy halkları onları bulmak için inmiş olmalıydılar.

Ay neredeyse yarım aydı. Aydan Camura'nın sesi geldi:

"Sen Kanau, senin iyi olduğuna inanmıştım!"

Niye bunları düşünüyordu? Korkusunu yenmek için Tilde'yle konuşmaya başladı.

"Dört saat sonra Grisosti Köyü'nün önünden geçeceğiz, iyi yol alırsak sabah erkenden Jatoba'dayız. Tapirapes görünür oradan..."

1. Brezilya'nın kıraç, çorak, kuzeydoğu bölgesi. (Ç.N.)

“Üç kez anlattın bunu,” dedi Tilde esneyerek. “Korkuyor musun yoksa Kanau?”

Kadının alaylı gülümsemesini ayırmıyordu.

“Hayır. Uyumamak için konuşuyorum.”

Bu kadını ortadan kaldırmak gerekiyordu. Ama durum sakın kalmasını gerektiriyordu. Son engelleri geçtikten sonra ondan kurtulması kolaydı. Bir süre uyukladı. Kendini bitkin ve yorgun hissediyor, uykuyu yenmeye savaşıyordu. Sabaha kadar Tapirapes’e varmak zorundaydılar.

Yine bastırıldı uyku. Birdenbire Cotia kayalıklarında alevler içinde yanmadan yürüyen beyaz sakallı göründü, durup şunları söyledi: Sen de lanetten kurtulamayacaksın!

Sıçrayıp gözlerini açtı, hızla çarpıyordu yüreği. Avucuyla su alıp yüzünü yıkadı. Gördüğü bir düştü, ama adamın söylediği içine işlemiştii.

Bütün gücüyle kürek çekmeye başladı. Kürek çektikçe yorgunluğu artıyor, başı ağırlaşıyordu. Elindeki kürek bir ağaç gövdesi olmuştu sanki. Gözleri kapandı. Yine topladı kendini, iradesi onu dinlemiyordu; her şeye karşı savaşmak istiyor, yapamıyordu. Küreği göğsüne çekip olduğu yere devrildi. Kayık rotasından çıktı ve bütün gece akıntıyla sürüklendi.

Ancak gün ışıırken gözlerini açabildi. Nerede olduklarını anlamak için yorgun bakışlarını zorladı. Düz arazide iki yeşil tepe yükselmekteydi. Tilde’yi uyandırdı.

“Bak! Tapirapes...”

Tilde’nin uykulu gözlerinde gecenin barışı doluydu hâlâ. Tepelere, kırsıma başlayan suya, kırmızı göğe baktı.

“Ne kadar güzel!” dedi.

“Tam vaktinde uyandım. Neyse ki gece oldukça karanlıktı. Grisosti’nin, Jatoba’nın önünden nasıl geçtik bilmiyorum.”

Mato Grosso yönüne sürdü kayığı. İki saat sonra Mato Grosso bitecek, Para eyaletine gireceklerdi. Ama yazları kumsallarda geçiren Kızılderililer mutlaka göreceklerdi onları. Saklanacakları bir yer aradı.

Ay ışığı tehlikeli olmaya başlamıştı. Çok dikkatli davranmaları gerekiyordu. Tapirapes tepeleri kapkara yükseliyor, üst kısımlarına soluk bir aydınlık vuruyordu.

“Artık konuşmayalım! Kararlaştırdığımız gibi ormandan yürüyüp geçeceğiz o bölgeyi.”

Kayığın dibine yattı Tilde, yüreği hızla çarpıyordu. Özgürlükle aralarında iki kilometre bile yoktu. Tapirapes’in büyük kumsalları ile Mato Grosso arasında akan bir koldan yararlanacaklardı. Buradan geçmeyi başaramazlarsa işleri kötüleşecekti.

İrmak koluna girdiler. Önlerinde küçük ışıklar belirdi.

“Kızılderilileri Koruma Örgütü burası. Konuşmayalım, rüzgâr o yöne esiyor.”

Kürek suya o kadar sessiz dalıyordu ki, kimse duymazdı. Gözleri ışıklara dikilmişti. Öbür taraf Tapirapes’ti. Buraları iyi biliyordu Kanau; yukarılarda ırmak göl haline gelir, timsahlar, *pirarucu*’lar, piranhalar kaynaşır-
dı orada. Birçok kez timsah avına gelmişlerdi o göle.

İkisi de aynı şeyi düşünüyorlardı: Görülüp de arkalarına kimse düşmemişse, on dakika sonra eyalet sınırını geçecekler, özgürlüğe ve güvene kavuşacaklardı. Yaşamlarının bu kadar kısa bir mesafeye bağlı olması, inanılacak şey değildi! İçini bir sızı kapladı Kanau’nun. Belki buraları hiç görmeyecekti bir daha.

Tehlikeden kurtulmuş değillerdi hâlâ; büyük bir dikkatle kürek çekiyordu. O kadar dik ve gergin duruyordu ki, soluk almıyor sanırdı insan.

Bir süre sessiz gittiler. Sonra Kanau, balta girmemiş ormanların bulunduğu kıyıya çevirdi kayığı.

Mato Grosso bitmişti. Tapirapes Irmağı'na girdi, akıntıya kapılmamak için sol kıyıda uzaklaştı, biraz daha ilerleyip büyük göllerden birine varacaklardı. Daha sonra ağaçlarla çevrili bu gölü aşip ırmağa ulaşacaklardı yeniden. Akıntı Kanau'nun yorgun bedenine çok zorluk çıkarmamıştı.

“Amanon”, ölüm dansı

“İşte artık Para eyaletindeyiz,” dedi Kızılderili.

Tilde ayağa kalktı, genç adam kayığı çalılarının arasına sürdü, atlayıp sıkıca bağladı.

“Hiç belli olmaz, bir gün gerekebilir.”

“Umarım böyle bir şey olmaz.”

Kayığı orada bıraktığı için üzüldü Kanau. Yenisini yapmanın ne kadar güç olduğunu biliyordu. Birden bir şey anımsadı, başını kaldırıp üç kez *jacurutu* gibi öttü. Bu yaşlı ötüş Tilde’yi rahatsız etti.

“Niye ötüyorsun öyle baykuş gibi?”

“Yakınlarda bir Kızılderili varsa karşılık verir.”

“Gidelim buradan.”

Kanau tabancayı isteyecekti ama, ısrar ederse kadın kuşkulanır diye buna hiç yeltenmedi.

“Bu ormanı iyi biliyor musun?” diye sordu Tilde.

“Evet. Şu anda da nerede olduğumuzu biliyorum. Irmak yüksek olduğu için ortalık bataklık olur, herkes geçemez buradan.”

“Yer ne kadar nemli ve yumuşak hâlâ, görüyor musun?”

Ormanın geceleri yaydığı keskin kokuyu duyuyordu Tilde. Yerden yükselen ılık buğu, taze otların ve çürümüş bitkilerin havasını taşıyordu. Irmaktayken ufak gö-

rünen ay, ormanın karanlığında çok önemliydi. Ayın ışığı her yana yayılıyor, korkunç gölgeler oluşturuyordu.

Kanau önde, Tilde arkada yürüyorlardı. Orman ve gece, sihirli bir ululukla kaynaşyordu. Ayaklarının altında kurumuş dallar çıtırdıyordu. Sarmaşıkla kaplı yolu bıçakla açıyordu Kanau. Bataklık olduğu için *tucum* palmyelerinin ve yabancı muzların uzağından geçiyorlardı. Bütün verimliliğiyle, bitmez tükenmez, gizemli topraklarıyla Para eyaletiydi burası. Kuzeye gittikçe sıklaşıyordu yabanıl orman.

Düzlüklere varmak için ormanda uzun bir yol almak gerekiyordu.

Tilde inledi; soluğunu ensesinde duyuyordu Kızılderili.

“Ayaklarımda güç kalmadı.”

“Konuşma da yürü. Sabırlı ol biraz... Tapirapes çiftliklerine varacağız.”

Yürüdüler... Dikenler kadının ayağını parçalıyor, keskin yapraklar ikide bir Kanau'nun göğsünü kesiyordu. Yüzlerinde sivrisinekler uçuşuyor, insan kokusunu alan öteki böcekler sürüyle üşüşüyorlardı.

Lateni, kötülükler tanrısı, yine kafasına girmişti Kanau'nun. Neden birdenbire dönüp de kadını öldürmediğini soruyordu? Taşın tek sahibi o olacak, silahı da alıp güvene kavuşacaktı. Ama kötü düşünceleri kovuyordu kafasından, henüz çok erkendi. Hem bu zayıf kadını ortadan kaldırmayı orman üstlenmişti, o halde cinayet işlemesine ne gerek vardı? Yeni bir kanla elması lekelermeye gerek var mıydı? Birkaç gündür de bir korku vardı içinde; kendinden saklamıyordu bunu. Kadın bir yol arkadaşıydı. Yabanıllık, kötülük ve öç peşinde koşan ruhlarla doluydu. Bunların Kanansiu-e'den mi, yoksa beyazların tanrısından mı emir aldıklarını kestiremiyordu. Kendi varlığının sırrını da hiçbir zaman çözememişti. Bu

korku neden tam şimdi, cesur olması gereken bir zamanda bastırması? Niyeydi bu yılgınlık? Kanının hangi yanı ağır basıyordu şimdi? Kızılderililiğinden mi, yoksa be-yazlığından mı kaynaklanıyordu bu sorun? Hayır, kadını öldürmeyecekti; bu yürüyüşe daha fazla dayanamayacağı açıkça görülüyordu. Kendini toparladı ve Lateni'nin pençesini söküp attı yüreğinden.

Yol açmak için durmadan bıçağını kullanıyordu. Gece-nin bin gözü, ormanın bin pençesi vardı. Ayın yarattığı her gölge bir uyarı, her maymun sesi bir tehdit, her yara-sanın kanat çırpışı yaklaşan felaketin habercisiydi.

Kanau birdenbire durdu, eğilip yerden birkaç yap-rak alarak burnuna götürdü. Miskle karışık babaçu koku-yorlardı. Kadına uzattı.

"Buradan kısa bir süre önce Kızılderililer geçmiş!" dedi.

"Tapirapes'ler?"

"Hayır, böyle kokmaz onlar, zamanında onlarla avlan-mıştım. Kadına bütün bildiğini anlatmak istemiyordu."

"Sesini çıkarma şimdi."

Yürüdüler. Hep aynıydı orman. Nehri özlüyordu Tilde. Ayakları kan içinde kalmıştı dikenlerden. Yalnız ayakları olsa neyse!.. Açlık da etkisini göstermeye başla-mıştı. On iki saatten beri doğru dürüst bir şey koyma-mıştı ağzına. Kızılderili mezarlığından çalınmış birkaç muz ve biraz manyok unuyla yetinmişlerdi bütün gün. Ara sıra bir titreme geliyor, yakında Tapirapes çiftlikleri-ne ulaşacakları düşüncesiyle avutuyordu kendini, man-yok, şekerkamışı, tatlı patates bulurlardı orada. Belki de *tapyoka*'dan yapılmış *beiju*... Bunu balla yemeyi severdi Kızılderililer.

Çok yavaş yürüyor, sivrisinekleri de kovamıyordu artık. Nehrin yakınında olsalar ne iyi olurdu. İnanılmaz bir korkuya kapılmıştı, bağırılmak için eliyle ağzını ka-

pamak zorunda kalıyordu bazen.

Evet! Kendini aldatmaya gerek yoktu. Kanau onu öldürmeden o Kanau'yu öldürmeliydi. İkisi birden hayatta kalamazdı, elması bölüşmek olanaksızdı. Yaşamak istiyordu Tilde. Yaşamak!.. Kanau'yu öldürmek zorunda olması ne acıydı! Öylesine güvenmiyordu ki ona, kılıfına hiç sokmamıştı silahı.

Kanau durup kulak verdi. Tilde de durdu. Karanlıklardan gelen boğuk sesi o da duyuyordu.

"Tapirapes düzlüğüne geldik, birileri var orada," dedi Kızılderili.

Dikkatle yürüdüler. Orman seyrekleşti. Tarla yapmak için ağaçları kesmişti yerliler. Bu iş için genellikle üç-dört dönüm orman kesilirdi. Bu Tapirapesler ekip biçmeye olan yatkınlıkları ile tanınırlardı.

Tam bu anda sıkıntılı bir haykırış duydular. Gece kuşları ürktü. Başka haykırışlar izledi bunu, birisi yardım istiyordu sanki. Genç adamın kolunu tuttu Tilde. Ses kesilmişti.

"Gidelim buradan," diye fısıldadı kadın.

Bir önsezi Kanau'yu sarsıyor, kadına anlatmakta anlatmamak arasında bocalıyordu. Söylemeye karar verdi:

"Tapirapeslerin tarlalarının yakınındayız. Bu bağırma da bir Amanon gibi geliyor bana!"

"Amanon nedir?"

"Bir çılgınlık ve ölüm dansı... Görmüştüm bir kez. Bir kadını diri diri toprağa gömüyorlardı, tıpkı böyle bağırıyordu."

Tilde titredi.

"Tapirapesleri ben Kızılderililerin uygar olanlarından diye bildirim."

"Yine de hepsinden iyidirler. Bir kadın namuslu davranmamışsa tutup ormana sürüklerler, bütün erkekler yatar onunla; bir çukur açarlar, canlı canlı gömerler son-

ra. Kendinden geçmiştir hepsi şimdi.”

“Yani Carajaların Itiantesi¹ gibi mi?

Korkuyla Tilde’ye baktı Kanau:

“Nereden biliyorsun sen?”

“Biliyorum. Uzun zaman Araguaia’da yaşayanlar bilir bunları. Léopoldina’da böyle bir olay görmüştüm. Itianteli bir kadın.”

Kanau sıkılmıştı. Böyle şeyleri yalnız Kızılderililer bilirdi. Kutsal bir delilikti Itiante.

“Gidelim.”

Orman gittikçe açılıyor, beklenmedik bir ekin alanına dönüşüyordu. Yaşlı şarkılar ve toprağa mezar yeri açan darbelere eşlik eden dans tepinmelerini duyuyorlardı. Açıklığın kenarından yürüdüler, kesilmiş ağaçların köklerinin üstünden usulca atladılar...

“Sen burada bekle, gidip yiyecek bir şey bulayım,” dedi Kanau.

Bir ağacın arkasına gizlendi Tilde. Kanau’nun mısır tarlalarına daldığını gördü. Yere oturup ayaklarını ovuşturdu. Gecenin serinliği yaralarına iyi gelmiyordu. Tabanca kucağındaydı, elmas paketinin baskısını hissediyordu belinde. Mutlu mutlu gülümsedi; yoksulluğun bütün izlerini siliyordu gözünden bu taş. Böyle bir taşla kavuşmak için insanın yaşamının yarısını vermesi gerekliydi, işte şimdi yaşadıkları da buydu.

Elini saçlarına götürdü; dalgalı ve yumuşaktı, bakmaya hiç zaman bulamadığı halde... Hedefine varır varmaz özen gösterecekti onlara. Göğe baktı. Ay ve sayısız yıldız, büyük bir ateşin kıvılcımları gibi birbirine karışmaya başlamıştı. Kalçaları uyuşuyordu. Elini yere koydu, yumuşak kaygan bir şey hissetti. Zararsız bir kurba-

ğaydı. Bir gürültü duyarak bakışlarını mısır tarlasına çevirdi. Kanau geliyordu.

“Muz, mısır, tatlı patates buldum; al şimdi şu muzları, ötekileri yarın buradan uzaklaşınca pişiririz. Ambarlarından aldım.”

“Yakınlarından mı geçtin?”

“Evet. İstersen gider seyrederiz Amanon’u.”

“Yok, istemem.”

“Hiçbir tehlikesi yok. Açıklığın ortasında ateş yakmışlar, çevresinde oynuyorlar. Mısır tarlası olmasaydı ateşi görebilirdin buradan. Kadını gömmüşler, toprağı sıkıştırmak için üstünde tepiniyorlar. İşin kötüsü, yarın geç vakte kadar gitmezler.”

“Ne var bunda kötü olan?”

“Açıklıktan geçmek zorundayız; görürlerse öldürürler. Bu zamanlarda Caipolar bile yanlarına yaklaşmaya cesaret edemezler.”

Gelirken yerden alıp kokladıkları yaprakları anımsadı Tilde.

“Caipolar mıydı onlar acaba?”

“Bu yörede Caipoların bulunduğu kesin; Amanon’u izlemişlerdir. Şakaya gelmez.”

Kanau ayağa kalktı. Elinde bir hevenk muz, birkaç koçan mısır vardı.

“Patatesleri de sen al,” dedi.

“Nereye gidiyoruz?”

“Yine ormana gireceğiz, saklanıp Tapirapes’lerin Amanon’u bitirmelerini bekleyeceğiz.”

“Yazık, sivrisinek çok az buralarda.”

Canı sıkılmıştı Tilde’nin. Caipolar!.. İçinden güldü. Onu korkutmak için söylüyordu bunları Kanau. Caipolar bu kadar yakındaysalar kendisi oralara gitmeye nasıl cesaret etmişti?

Ormanda, daha önce geçmedikleri bir yer aradılar.

Amanon ağıtları uzaklarda kalmıştı şimdi. Belirli bir aralıkla yan yana oturdular. Kesin olarak uyumamaya kararlıydı Tilde, uyuması her şeyin sonu olurdu. Kanau ince bir ağaca dayanarak ay ışığıyla karışan yabancı çevreyi izlemeye başladı. Kapkaraydı ağaçlar ve göğü kaplıyorlardı. Yarın çiftlikten yiyecek alacak ve sonra Tapirapes boğazının öbür tarafında yine Araguaia'ya ulaşacaklardı.

Karmakarışık şeyler vardı kafasında; dinlenip güç toplaması gerekliydi. Gözlerini kapadı. Kadının bir şeyler söylediğini duyuyordu, ama aldırış etmedi.

Ona bakıyordu Tilde. Gözlerini karanlığa alıştırmış, hiçbir hareketini kaçırmıyordu. Yavaşça sordu:

“Uyuyor musun?”

Karşılık alamadı. Daha çok yayılmıştı Kanau. Uzun bir sessizlik oldu.

Kadının kafasında bir şeyler dönüyor, uyku tutmuyordu. Neredeyse sabah olacak! Neredeyse sabah olacak, ama Kanau uyuyor! Bundan niye yararlanmasın ki? Uyuyor işte! Daha ne bekliyordu Tilde? Geleceğini garantilemek için? İşte gelip çatmıştı o an! Gövdesi yere yapışmış yatmakta direniyordu.. Fakat zaman geçiyordu. Tabancanın ağırlığını hissediyordu elinde.. Yapmak istemiyordu ama, yapmak zorundaydı. İkisinden biri ölecekti. Zamanı gelince adam gözünü kırpmadan yere sermeyecek miydi onu? Ne bekliyordu daha? Karar vermek zorundaydı: Ya bu ormandan tek başına çıkmak ve yaşamak ya da elmasın yitirmek ve ölmek! Duygusuz bir hınç onu kıskırtıyordu; elmas onundu, kimse alamazdı elinden...

Yavaşça dizleri üzerine kalkıp yaklaştı. Hafif horultusunu duyuyordu Kanau'nun. Yerden küçük bir dal parçası alarak yüzüne attı, bekledi. Gerçekten çok yorgun olmalıydı, hiç kıpırdamadı. Yoksa kendini böyle gösterip pusuda mı yatıyordu? Ama öyle de olsa bu iş bitmeliydi artık.

Soluğunu tutarak daha yaklaştı; silahı kaldırdı, kabzasını bütün gücüyle Kanau'nun başına vurdu; Kızılderili ağacın gövdesinden kayıp yana yıkıldı.

Cesaretine şaştı Tilde. Onu yazgısına bırakacak, hak ettiğini ormanda bulacaktı. Teğmen'den aldığı kemeri gevşeterek altından kendi kemerini çıkardı; adamı güçlkle doğrultarak ağaca dayadı, ellerini ağacın arkasından birleştirdi, birbirine sıkıca bağladı, kemeri gövdesine dolayarak gerdi ve tokasını geçirdi. Bu ham deriden uzun kemeri koparması olanaksızdı.

Eski yerine oturup şafağın sökmelerini bekledi. Uyumuyor, gecenin serinliğini duymuyordu.

Sabahın yaklaştığını kuşlar haber verdi. Sevinçli cıvıltılar, renkli ötüşler birbirine karıştı. Ağaçlardan süzülen aydınlık çiğler de pırıldamaya başladı. Kanau'nun yüzü belirginleşti. Kendine gelememişti hâlâ. İnce bir kan çizgisi sağ gözünden geçerek göğsüne iniyordu. Başındaki kan pıhtılaşmış, çimenlere sıçramıştı. Karıncalar geziyordu üstlerinde.

Tilde hemen yola çıkmak istiyordu ama içinden bir şey, Kanau'nun uyanmasını beklemesini söylüyordu. Yanına gidip sarstı; gözündeki kanı sildi, gözkapaklarını kaldırdı. Boşuna! Sarı saçlarına kan bulaşmamasına dikkat ederek kulağını göğsüne dayadı. Hayır, ölmemişti, hafif hafif atıyordu kalbi.

Başını tutup iki yana salladı. Kanau hafifçe kımıldıdı. Tilde korktu, beklemeden gitmeliydi. Ayılmaya başlayan Kızılderiliden kaçmak, ormanda kaybolmak istiyor, fakat onu yerinde tutan gücü yenemiyordu.

Kanau gözlerini açarak yüksek sesle inledi. Elini acıyan yerine götürmek istedi, ama başaramadı, bağlanmış olduğunu anladı. Önünde her şey karmakarışık yüyüyor, kımıldayınca sıcak kan akıyordu yüzüne. Bir hayvan gibi uludu, gözlerini açıp kapadı, dönmekte olan

ağaçlar durdu. Tilde'yi olduğu gibi gördü. Her şeyi anlamıştı.

“Sen!” diye mırıldandı kısık bir sesle.

Kadın bakıyor, karşılık vermiyordu. Devam etti Kanau:

“Neden yaptın bunu? Kes bileklerimdeki bağı! Ne duruyorsun?”

Tilde her heceye insafsızca basa basa, “Kesmeyeceğim Kanau,” dedi, “burada kalacaksın sonsuza dek. Orman yazacak senin yazgını. Zamanım yok, ama gitmeden bilmediğin bir şeyi söylemek istiyorum sana.”

Kızgın bir yılan gibi bakan gözlerinde şimşekler çakıyordu.

“Bunu yapmak zorundaydım, yoksa sen bana yapacaktın. İnkâr etme! Öldürmek istiyordun beni. Hadi, akisini söylesene! Beni yok etmenin kolay olduğunu düşünmedin mi? Ama aldandın işte! Tanımıyorsun sen beni, hiç kimsenin görmediği şeyleri gördüm ben...”

Suluk almak için durdu.

Kanau baş dönmesini yenmeye çalışıyor, yine kendinden geçmemek için çaba harcıyordu. Bu durumdan kurtulması, sakince kadını yola getirmesine bağlıydı.

“Çıldırıldın mı Tilde? Amanon'dan büyülenmiş olacaksın. Haydi hemen çöz ellerimi!..”

“Kendini aldatma Kanau! İşim acele, sen de burada kalacaksın. Büyüye inanmam ben. Belki vardır ama, bana göre değil. Beni öldürmek istiyor, zamanını bekliyordun, her şeyin farkındaydım. Çok şey biliyorum ben. Hayatımı anlattım sana, ama hepsini değil. İkimizin de yazgısı aynı. Sen melezsin, ben de... Senin baban beyazdı, benimki Kızılderili. Duygularım tıpkı seninkiler gibi. Ama ben senden daha yakınım beyazlara. Çirkin ve sevimsizim, ama kimse Kızılderili kanı taşıdığımı anlamaz. İleride de tamamen beyaz olacağım.”

Kanau sözünü kesti:

“Öldürmek istemedim seni Tilde. Bırak beni. Bensiz ne yaparsın bu ormanda? Amanon çılgınlığı içinde Tapi-
rapesler, sana söylemek istemiyordum, Caipolar da çok
yakınlarda, pusudalar, yemin ederim. Kim çıkaracak seni
buradan?..”

“Sana bir şey söyleyeyim mi? Aptal yerine koyma
insanı. Inan dilini iyi bilirim ben. Jacurutu baykuşunun
sesini taklit ederek arkadaşına haber verdin. Başka şeyler
de biliyorum... Ormanda saklanıp gözetledim sizi.
Camura’yı zehirlediğini, hepsini gördüm. Bu büyü değil,
kötülüğünün cezasıdır, çekeceksin.”

“Delisin sen Tilde. Ben burada kalırım, Iroa da gelir
kurtarır. Ya sen? Ya Tapirapeslerin ya da Caipoların eline
düşersin. Onlardan yakayı sıyıırırsan polis yakalar. Kan
kokuyor bu elmas...”

Tilde ayağa kalktı.

Kanau titredi:

“Beni ormanda böyle bağlı bırakmaya cesaretin var
mı gerçekten?”

Kadın arkasını dönüp yürüdü. Genç adam bütün
hıncıyla bağırdı:

“Git canavar! Senin gibi bir yaratık elmastan, para-
dan ne anlar? Caipolar gebertecek seni. Akbabaların üs-
tüne üşüşüklerini görmek için her şeyimi veririm.”

Tilde durdu, geri geldi.

“Caipolar burada değil mi? Güzel! Beni öldürebilir-
ler, ama önce sıra senin.”

Tabancasını çekip havaya üç el ateş etti.

“Silah sesini duyup gelirler şimdi.”

Sonra ormana dalıp kayboldu.

Öylece kaldı Kanau. Ormana bakıyor, gözleri acı-
yordu. Meraklı kuşlar yakın dallara konuyor, tehlikeyi
sezinler gibi hemen uçuyorlardı yine.

Bir *imburana* ağacına bağlanmıştı, dallarını sallıyordu *geral*. Gövdesine asalak bitkilerin sarıldığı dev bir ağaç görülüyordu ötede. Bir gün kesilip gövdesinden kayıp oyulacaktı. Barış içinde salınan şu *pequi* ağacı baştan aşağı çiçeklerle süslenecekti. *Tucum* palmyeleri, nasıl olduysa buralarda biten şu tek Para kestanesi... Bütün bu ağaçlar sarmaşıklarla bağlanmıştı birbirine.

Güneş yükseldikçe bir nem kokusu yayılıyordu havaya. Ormanda gün uyanıyordu. *Araguaia*'da olduğu gibi göğün kızılığı pek belli olmuyordu burada. Arılar bitkilerin çevresinde vızıldıyor, çiçeklerin altın tozlarını götürüyorlardı.

Kanau gözlerini indirdi. Sıkıntı içindeydi. Mahvolmuştu! Büyük bir umutsuzluğa kapıldı. Bu kanlı serüvenin sonunda, hiç hesapta olmayan bir kârla çıkıyordu Tilde... Doğru dürüst bir kadın bile değildi. Bir mikrop, bir solucandı...

Bütün gücünü bileklerinde topladı, kollarını kurtarmaya çalıştı. Fakat çok sıkı bağlanmış olduğunu anlamakta gecikmedi. Ellerini birbirine, sonra da ağaç gövdesine sürttü. Deri, bileklerini acıtıyor, ama aşınmıyordu. Sürtünmeden ısınıyor, elini yakıyordu. İradesi çelikleşmişti, buradan kurtulması gerekiyordu, bilekleri ne yanıyor ne de acıyordu artık. Caipolar yakındaydı. Zayıf gövdesi ter içinde kalmıştı. Bileklerindeki acı gittikçe keskinleşiyordu. Parmaklarından sıcak bir şeyin aktığını duydu. Kan! Hiçbir şey para etmemişti...

Bitkinlikten kendini kaybetti. Ayıldığı zaman gün ilerlemişti. Her yanı şişmiş, kırmızı lekelerle kaplanmıştı. Sinekler ve başka böcekler sürü halinde konup kalkıyorlardı. Gözlerini korumak için durmadan açıp kapıyordu. Tam bir cehennemdeydi. Kadın onu öldürmüş olsaydı daha iyiydi. Her şey anlamını yitirmişti. Niçin Tapirapesler gelip Amanonlarını uyguluyorlardı onun-

la? Caipolar nerede kalmıştı? Silah seslerini duymamışlar mıydı?

Bütün bu acıların yanında bir umut ışıldamıyor değildi içinde. Üç kez *jacurutu* sesiyle öttü. Karşılık bekledi boşuna. Uzaklarda olmalıydı Iroa. Arkadaşının nasıl tehlikelerin üstesinden gelmesi gerektiğini anlayamıyordu. Iroa için iş çok basitti. Kaygı küçüktü; geçtikleri her yere, ancak bir Kızılderili gözünün okuyabileceği işaretler bırakmıştı Kanau. Dostuna güveniyordu, ama zamanında yetişebilecek miydi?

Aklına Tilde geldi. Ölüme sürükleyecekti orman onu. Ya elmas? Kimin eline geçecekti sonunda? Caipolar taşın kıymetini bilirlerdi, bulurlarsa Santa Maria'ya ya da Conceiçao do Araguaia'ya götürüp satarlardı. Şeytanın ta kendisiydi bu Caipolar!

Bu düşünceler Kanau'yu çok heyecanlandırdı, sinекlerle kaplı gözleri yaşla doldu. Lanetliydi bu elmas! Eninde sonunda, onun için hiç sıkıntıya girmemiş birinin olacaktı. Üzerindeki kanlardan habersiz biri sahip olacaktı ona.

Tuhaf bir koku duydu, kulak kesildi. Gelenler vardı. Yapraklardan aldığı kokuyu anımsadı. Onlardı gelen. Çok geçmeden ayak sesleri yaklaştı. Başını göğsüne doğru sarkıtıp ölü taklidi yaptı.

Caipolar karşısındaydılar, ağaca bağlı ölüyü inceliyorlardı. Anlaşılmayan dilleriyle konuşuyorlardı. Kafalarının ortası tıraş edilmişti, alt dudaklarında halkalar sallanıyordu. Ölüye gülüyor, ama uzakta durup yaklaşmıyorlardı.

Yine bir şeyler söyleyip gülüştüler. Kanau yayların kendisine yöneltildiğini fark etti, okların fırlayacağı ânı bekliyordu. Hiçbir Kızılderili, düşmanı ölü bile olsa, bir ok atmadan duramazdı. Güçlerinin üstünlüğünü kanıtlamak içindi bu.

O anda ormanda silah sesleri yankılandı. Oklarını attılar, ama isabet edip etmediğine bakmadılar, aralarında konuşarak gözden kayboldular.

Ateş eden canlı bir insan vardı demek ve bu çok daha heyecan verici bir hedefti onlar için.

Tilde nereye yönelse daha çok sıkışıyordu orman. Yabancılık el sürülmemişliği ile yabancılara karşı koruyordu kendini. Gittikçe cesareti kırılıyordu.

“Kayboldum ben Tanrım! Nereye gideyim?”

Gün aydınlanıyordu. Yola devam etmekten başka ne yapabiliirdi? Dursa, hiç kurtuluş yok... Bütün gücünü ortaya koymak zorunda. Ayakları kanıyor, uzun zaman önce Belem yetimler evinden kaçtığı zamanki acıyı duyuyordu yine. Aynı kişi değildi, bir başkasıydı o. Şimdi yıldı, bu sonsuz ormandan çıkamayacakmış gibi geliyordu. Kendini toparlayıp sakın kafayla düşünmeyi denedi.

“Böyle gitmez bu, yoksa çıldıracağım. Yalnızlık korkusuna kapılmamalıyım.”

Ormanda aydınlık bir yer gördü. Eğildi, dikenli bambu çalılıklarından sakınıp emekleyerek oraya gitmeye çabaladı. Çevredeki ağaçlar çok büyüktü ve aynı türdendi. Birçok kez bunların yanından geçmiş gibi geliyordu. Ormandaki görüntüler, sürekli tekrarlanıyordu. Hiç olmazsa dün ırmaktan çıktıkları yerin nerede olduğunu bilseydi! Ya da Tapirapes çiftliklerine varabilseydi!.. Amanon'dan ne çıkardı, hiç olmazsa öleceği belli olurdu, sonunun bilinmezliği içinde çırpınmazdı. En korkuncuydu bu yabancıl orman. Şimdiye kadar hiç duymadığı bir korku boğazına tıkanmıştı. Cesaret vermeye çalışıyordu kendine:

“Şimdi bitecek; alışıyorum. Yolunu yitiren herkesin başına gelebilir bu!

Sürükleniyor, korkusu daha çok artıyordu. Orman-

da yolunu yitirenlerin, ölümü buluncaya, Kızılderililerle karşılaşınca ya da vahşi hayvanlara kurban gidinceye kadar bir daire içinde dolaştıklarını duymuştu. Sırtı buz kesiliyordu. Görünmeyen gözler ona bakıyor gibiydi. Birçok düşman göz... her şey gizemliydi. Durup derin derin soludu:

“Delireceğim!”

İçinden konuşuyordu.

“Nerede kaldı cesaretin? Nerede Kızılderili kanın? Bitti mi hepsi? Küçük bir orman yüzünden kendini mi yitireceksin? Bekleme artık, haydi koş! Ne duruyorsun? İstedğin bu değil miydi?”

Yere oturup kanayan ayaklarına baktı. Yaralara çamur dolmuş, ayak parmaklarının derisi yüzülmüştü. Bu orman, her şeyi kemiriyordu.

“Tanrım! Nereye gideyim ben?”

Kalkıp başıboş yürümeye başladı.

Tabanca titriyordu elinde. Fişeklik de ne kadar ağırdı! Kalçasında sağa sola kayan kemer bir yükü. Elmas paketçiği büsbütün sıskalaşmış belini acıtıyordu. O kadar zayıflamıştı ki, kalçalarından sıyrılacak hale gelmişti kemer.

Kendini bir ağacın altına attı, bir süre öylece kaldı. Ama sonra kendini toplayıp yine yürüdü. Dikenler, kolunu kesen yapraklar...

Gideceği yönü bilmediğinden en kolay yolu seçiyordu. Bazen geçit vermeyen sık ve dikenli bitkilerle karşılaşıp geri dönüyordu. Bataklarla yolu kesiliyor, uzun mesafeleri dolaşıyordu. Pişmanlık, ürkütüyor, ruhuna yayılıyordu. Bağlamamalıydı Kanau'yu, belki de kendisini öldürmeyi hiç düşünmemişti o. “Ormandan çıkamazsın!” dememiş miydi?

Kemerin cebi kalçasını incitiyordu, taşıyacak gücü kalmamıştı. Birkaç mermi alıp tabancasının eksiğini ta-

mamladı, fişeklikle birlikte yere attı kemeri. Sol avucunda sıkıyordu elması. İlerlemek zorundaydı.

Kanau'yu bıraktığı yeri bilse dönerdi oraya. Ölme-mişse bağışlamasını diler, yaralarına bakardı. Boynunu bük-tü. Hiçbir şeyin yararı yoktu artık. Büsbütün kırıl-mıştı cesareti. Yaraları acıyor, bitkinlik bedenini kemiri-yordu. Ormanın pençeleriyle tırmalanan yüzü yanıyor-du. Eliyle yokluyor, parmaklarına kan bulaşıyordu. Ne kadar ağırdı bu tabanca!

Kuşkulu sesler geldi kulağına; korkuyla çevresine göz gezdirdi. Her şey sakindi.

Yere oturup silahı kucağına koydu, parmaklarını açarak elmasa baktı. Yanaklarından akan gözyaşları taşa damlıyordu.

Ne işe yarardı bu? Binler ve binlerce cruzero... Bir yağın para, fakat bir anlamı yoktu. Bunca uğraşa değer mi? Kan, yine kan istiyor... Buydu onun gerçek fiyatı. Kurtulma hayaline kapılmıyordu artık. Taşı güneşe tuttu, sonsuz parıltılar saçıyordu her yana. Yontulduğu zaman nasıl ışıklar yansıtacak? Elini indirip parmaklarını kapadı.

Kalkıp uyurgezer gibi yürümeye başladı. İleri gitmiş, geri gitmiş fark etmezdi artık. Bütün yollar cehen-neme çıkıyordu. Her ağacın arkasında ölüm pusuya yatmış, bekliyor; saldıracığı uygun ânı kolluyordu. Taban-cayı kulağına doğru kaldırıp ateş edecek gücü yoktu. Belki yapardı sonra bunu. Teğmen gibi. Titredi. Parçalanmış kafatasından kan nasıl akıyordu, piranhalar yerken ırmakta gövdesi nasıl oynaşıyordu.

Kuvvet bulmak için tere batmış elması sıkıyordu avucunda. Hepsi bu taş uğruna ölmüşlerdi. Büyüye inanmıyordu, ama onun için akan kanlar "öç" diye haykırıyordu göğe. Hepsinin arasından niçin yalnız kendisi kurtulsun bu işten? Suçu en az olan oydu belki. Böyle

saçma şekilde ölmek zorunda mıydı? Yoksul ve mutsuz yaşamına karşılık daha iyi bir sonu hak etmiyor muydu? Gülmeye başladı, şaşkınlık içindeydi. Her şeye gülüyordu. Adının Maria Betania olmasına, kendisine kadın diye bakmadıklarına, bir solucan olduğuna gülüyordu. Bütün bunlar böyle olduğu için orman onun mezarı olacak, bir taş gibi taşı güzel saçlarına takacaktı bu yabancı orman. Saçları o kadar güzeldi ki ancak böyle bir taş yakışırdı ona. Elini kaldırıp okşadı. Saçlarına güldü. Yüksek sesle, daha yüksek sesle güldü. Öyle çılgınca gülüyordu ki, ormanın sonuna geldiğinin, önüne bataklık bir bölge çıktığının farkına varamıyordu. Ona doğru koştu. Bataklık, nehrin yakın olduğunun işareti değil miydi?

Ormandan bir ses duydu. Arkasını dönüp gülümsemedi. Gördüğü gerçek olamazdı. Aldatıyordu korku onu. Korkusuna güldü, güpegündüz karşısına hortlaklar çıkararak korkusuna... Ellerinde yay, dudaklarında halkalar, bu çıplak adamlara... Kafalarının ortası tıraş edilmişti. Kendisine nişan aldıklarını görüyor, ama gülüyordu.

Bir vuruşla yere savruldu. Hiçbir şey duymadı önce. Düştüğü yer kıvıldaıyamaz hale getirmişti onu.

Göğsünde ve sıksa bacaklarında uzun oklar titreşiyordu. Bir hayvan vurur gibi vurmuşlardı. Dayanılmaz bir hıncın verdiği güçle doğruldu, gözleri bulanmıştı. Tabancasını kaldırıp nişan aldı, ama titrek elleri ancak ağaçlara isabet ettirebildi. Kalkıp kaçmak istiyor, yapamıyordu. Silahı yere attı, öne doğru sürünmek istedi. Elleri çamurlara battı. Bataklık! Neyse ki avucunda sakladığı şeyi bilmiyorlardı. Onundu elmas. Yalnız ve yalnız onun. Ancak ölümle paylaşabilirdi.

Biraz daha sürüklendi. Göğsündeki, baldırındaki yaralar kemiriyordu. Yeni vınlamalar, yeni acılar duydu. Sürünüyor, kaçmak, yaşamak istiyordu. Ama tüm gövdesi batağa gömülüyordu. Öne doğru düştü, yüzü çamura

battı. Elini uzatıp elması saçlarına götürdü. *Geral* güzel saçlarını karıştırıyor, elinin üzerine yığıyordu tellerini.

Bir sarsılış daha... Ölüm, *Tilde*'nin isteğini yerine getirmiş, elması saçlarına armağan etmişti. Kimsenin değildi artık. Yalnız toprak sahip olmuştu yine ona. Geldiği yere dönmüştü. Her yıl yağmur mevsimi gelip de burası bataklığa dönüştükçe daha derinlere inecekti.

Dünyanın köklerine kadar incek ve orada sonsuza dek kalacaktı...

Kanau yaşıyordu. Ama bunun yaşam mı, yoksa düş mü olduğunu bilmiyordu. Gözlerini açıp kısa bir süre kendine geliyor, bazen *Iroa*'nın geldiği ve bağlarını çözdüğünü sanıyordu. Kurtulmuştu ve yaşıyordu. Aç değildi, acı da duymuyordu. Uyuyor, sonra yine uyanıyordu. Bir kez bu yabanılık içinde öldü; sonra kentte buldu kendini. Okula gitmesi için *Conceiçao do Araguaia*'ya getirmişti keşişler onu. *Santa Isabel*'de *Iroa* ile vedalaşmasını anımsıyordu. Bir türlü ayrılamıyordu arkadaşları.

Keşişler çok iyi davranıyorlardı ona. Okumayı ve hesap yapmayı öğretmişlerdi. Bir gün kabilesine dönerse dudağını delmemesini, gözlerine omarıra çektirmemesini de söylemişlerdi. Onun *Kızılderili* değil, yarı beyaz olduğunu sokmuşlardı kafasına. *Kanansiu-e* inancını silmişler, ama gerçek *Tanrı*'nın beyazların tanrısı olduğuna da inandıramamışlardı. Çetin ve güç beğenir biri haline getirmişlerdi onu. *Kızılderililerden* çok beyazlara ait olduğunun bilincindeydi artık. Onu *Kanansiu-e*'den uzaklaştıran iyi yürekli keşişler, yeni hırslar uyandırmışlardı içinde.

Daha genç bir oğlanken, arada eve geldiğini hatırlıyordu. *Motor Raumalo-Dessé*'ye –bir beyaz olarak *Santa Isabel* diyordu o– yanaşmış, hiç değişmemiş olan *Iroa*'yı, kahverengi çirkin yüzünde o geniş gülümsemeyle karşısında bulmuştu...

Yine ormanın gerçeğine döndü. Hemen kurtarmaz-

larsa, ölecekti burada. Çok kan kaybetmişti; bedenine saplanmış olan ok, canlı bir ateş gibi yakıyordu. Bir tek kişiyi, Iroa'yı bekliyordu. Nerede kalmıştı Iroa?

Yine onunla geçen çocuklukları geldi gözünün önüne. Conceiçao do Araguaia'nın nasıl bir yer olduğunu soruyordu. Kentteki beyazların nasıl yaşadıklarını öğrenmek, giysilerini denemek istiyordu.

Sonra erkekliğini keşfetti Kanau. Kabilenin öteki gençleri gibi gözlerinin altına çemberler çizmek, saçlarını kesmek, bedenini karaya boyamak zamanı gelmişti. Iroa yapacaktı. Ama Kanau arkadaşını dinlemedi. Gülüyordu bütün bunlara. Bir beyazdı sonuçta o. Iroa üzüldü. Arkadaşı beyazlar arasında yaşamakta ısrar edince daha çok üzüldü. Yitiriyordu dostunu.

Rio muydu, yoksa São Paulo mu.. Ne çok klakson! Ne çok otomobil, tramvay... Kısık gözleri, yanık rengiyle herkesin dikkatini çekmesi onu çok kızdıyordu. Beyaz değildi... Beyaz değildi.

"Araguaia'ya dön Kanau. Sen bir Kızılderilisin, kentte yaşamaya hakkın yok! Bir yıldan beri buradasın, yeteri kadar aptallık ettin."

Bunları söyleyen, Kızılderilileri Koruma Örgütü'nün başkanıydı. Kanau'nun suratına inen bir şamardı bu. Bir lanetti. Ama yine gelecekti o. Odadan çıkarken başkanın sekreterine söylediklerini de hissediyordu:

"Eğlenceye düşkünlükle başlar önce! Dans salonlarından çıkmıyor. Bir beyaz gibi içiyor..."

Bitkin bir halde inledi:

"Niçin gelmiyor Iroa?"

Sonsuz bir yorgunluk çökmüştü üzerine. Gözkapakları ağırlaşmıştı. Uyuyup bir daha uyanmayacakmış gibi geliyordu. Başı düştü.

Gözlerini açtığında, ormanın yabanılığının üzerine gecenin kollarını germişti, gecenin o çok sesli şarkılarının

başladığını duydu. Rüzgâr esmiyordu artık. *Geral* geçmişti birdenbire. Gelecek yıla kadar!

Gecenin kokusu rahatlatıyordu. Orman hiçbir tehlikeyi gizlemiyor gibiydi. Yalnızca hayvan sesleri güzelliğine can katıyordu. Düş mü görüyordu? Hayır, düş değil... *Jacurutu* sesi geliyordu kulağına sürekli. Büyük çaba harcayarak karşılık verdi. Göğsü acıdı ve yine bayıldı.

Yükselen güneşin ışıkları vuruyordu üstüne. Artık karşısında orman görünmüyordu. Gökten ve dallardan başka bir şey yoktu. Yerde yatıyor, Iroa'nın kahverengi yüzü üzerine eğilmiş gülüyordu.

"Benim Kanau. Görebiliyor musun beni?"

Kanau yorgun yorgun gülümsedi. Elini hafifçe alnında gezdirdi arkadaşısı.

"Sen... çok geç kaldın Iroa. Neredeyse beni bulamayacaktın artık," dedi yavaş sesle Kanau.

"Gelemedim Kan. Caipolar avlanıyor burada. Önceki günden beri her yanı sarmışlar. Aralarından geçemedim. Çok yakındaydım ama, tehlikeliydi. Birçok kez *jacurutu* sesi verdim, duymadın mı?"

"Hayır."

"Yaralı olduğundan..."

"Çok mu yaralıyım Iroa?"

"Yaralısın ama geçer. Baygındın geldiğim zaman, iyi oldu. Çünkü sen duymadan okları çıkardım. Bütün gece sırtımda taşıdım. İki saat önce de dinlenmek için durdum."

"Hiçbir şey duymadım."

"Kıyıya kadar böyle götüreceğim seni Kan. Koruma Örgütü, ağzına kadar polis dolu. Siz ırmaktayken de böyle miydi, nasıl geçtiniz şaştım..."

Bir şey geldi aklına Iroa'nın:

"Elmas nerede?"

"Kadın..."

“Anladım, yorulma şimdi. Gideriz köye, Caraja sihirbazları otlar koyarlar yaralarına, iyileşirsin. Saklarız seni, sonra da Santa Isabel’e dönersin.” Sözlerini inandırıcı kılmak için gülümsedi.

“Dayanamam o zamana kadar.”

Daha çok güldü Iroa.

“Niçin dayanamazmışsın? Dayanırsın elbette. Nehre çok yakınız şimdi. Kayığınızı bağladığınız yeri buldum, benimkini de yanına çektim. Haydi, gidelim mi artık?”

“Gidelim,” dedi Kanau yavaşça. Iroa arkadaşını sırtına aldı.

“Acıttım mı bir yerini?”

“Yok, hayır.” Büyük acılar da duysa Kanau’nun böyle karşılık vereceğini biliyordu Iroa. Yola koyuldular. Öğleye doğru bataklık bölgeye vardılar: Kayığa erişmek için bataklık çeviren ormanı dolaşmak zorundaydılar. Akbalar dolaşıyordu batağın üzerinde. Niye acaba? Kanau’yu indirmeden oraya doğru yürüdü. İnsan yaklaştığını gören kuşlar uzaklaştı. Çamurdan ok uçları yükseliyordu.

“Şuraya bak Kanau!”

Duygusuzca baktı Kanau.

“Tilde bu...”

“Caipolar yapmıştır. Her şeyi de alıp götürmüşlerdir.”

“Her şeyi Iro.” Fakat ne yerdeki silahı, ne de bir zamanlar elmasın bulunduğu kemeri görmediler. Üzüntüyle gülümsüyordu Kanau. En güzel vurgunu Caipolar vurmuştu. İnsanların gitmesini beklemek için ağaçlara tünemiş olan akbabalara baktı. Onu bırakıp giderken nasıl lanet yağdırdığını anımsadı. Gözlerini yumdu. Kayığa giden yolda yürüyordu Iroa. Omuzlarından ter akıyor, solumak için çabalıyordu.

“Pek az kaldı Kan.” Kanau gözlerini açmadan, “*Geral* bitti Iroa,” dedi. “Bu yıl... Gelecek yıl yine esecek...”

Kırmızı papağan

Yattığı hasır üzerinde yavaşça dönen Kanau, bütün bedeninde tatlı bir rahatlık duyuyordu. Akıl almaz bir sakinlik sarmıştı her yanını. Ateşler içinde uzun zaman kendini oradan oraya atan genç adam, öldürücü yaralar aldığı biliyordu. Yattığı hasır, yumuşak, rahat bir döşek gibi geliyordu. Tuhaf şey! Ya ateş duyularını yok etmiş ya da bir mucize, iyileştirici bir büyüyle bütün acıları dinmişti.

Yine kıınıldadı, bozulmadı o rahatlık. Ateşler içinde geçen günler ve gecelerden sonra iyileşme yolundaydı herhalde.

Düşünceleri durulaştı, düzene girdi, ruhu aydınlandı. Aruana evinde olduğunu biliyordu şimdi. Tepesinde ottan bir dam, otların aralığından görünen, göğün cömertçe sergilediği binlerce yıldız vardı. Karşısında büyük, saygıdeğer maskeler ve Diasos,¹ yıldızların aydınlığında canlanıyor, aralarından Kanansiu-e'nin kulaklarına varan şarkılar gelir gibi oluyordu.

Kanansiu-e aklına gelince gülümsedi, dinî duygulara kaptırdı kendini. Ah keşke Kanansiu-e olsaydı! Inanların

1. Aruana dansı için yapılan maske. (Ç.N.)

tanrısını yorucu bir av partisinden sonra büyük kırmızı hamağında görmeyi nasıl da isterdi. Sırtına siyah ve kırmızı çizgilerle güzel bir desen çizmesini isterdi ondan gülümseyerek. Sonra kara saçlarını örmesine izin verip vermeyeceğini sorardı. O saçlar ki, Kanansiu-e uzun uykulara daldığı zaman toprağa girip ağaç kökleri olur, sonra da Ramalala'ya, büyük yılanı ya da suların dibindeki mavi yunus balığına dönüşürdü.

Böyle söylerdi ihtiyar Malua. Dünyanın dışına çıkıp göğün ormanlarında dolaşmaya gittiğinde ya da derinliklerinden geldiği ırmağın sessizliğini bulmak için döndüğünde bütün bunların olacağını söylerdi.

Ama şimdi, kendini bu kadar canlı, bu kadar iyi hissettiği bir anda ölümü düşünmenin anlamı neydi?

Gögsü daraldı, sanki Aruana üstüne çöküyor, duvarlar devriliyordu... Hava alamıyordu. Ellerini uzattı, yaralı kollarının acı vermediğine şaşıtı. Parmak uçlarını hasırın örgüleri üzerinde gezdirdi, yetişebildiği yere kadar atıkları saydı. Her biri bir Caraja kadını tarafından teker teker örülmüştü bunların. İşten dönen yorgun erkeklere, hastalara, ağlayıp süt isteyen çocuklara, tembelle, koca bekleyen kızlara yatak oluyordu bu hasırlar.

Gözlerinin önünde Tarimaru canlandı; bedenini yağlı örtünün altına sakladığı halde dolgun memelerini açıkta bırakan, kıvılcıklarıyla bunları dalgalandıran Tarimaru...

Malua diyordu ki:

“Tarimaru koca bekliyor Kanau. Bu koca sen olabilirsin.” Bu sefer Tarimaru, Malua'nın kulübesinde yaptığı gibi gözlerini saçlarının arasında saklamıyor, tersine, güzel boynundaki boncuklarla oynuyor, beyaz dişleriyle gülümsüyordu ona.

Bu hayalleri yakalamak ister gibi elini gözlerinin üstüne koydu. Birinin üstüne eğildiğini fark etti. Yaklaşan Iroa'ydı:

“Ne var Kanau?” Bakışlarında mutlu bir gülümseme dolaştı Kanau’nun. Fakat sazdan dam Iroa’nın başına doğru iniyor, yakınında örtülerine sarınmış uyuyan Inanlar her soluk alışlarında korkunç bir biçimde büyüyorlardı.

Iroa’nın serin elini alnında duyuyordu. Herhalde ötekileri uyandırmamak için arkadaşı öyle alçak sesle konuşuyordu. Küçük ve değişikti bu Aruana evi, halbuki Raumalo-Dessè’deki Aruana evi güzeldi, büyüktü her yıl delikanlılar yeni tüylerle süslerler ağaç lifleriyle onarırlardı.

“Ne var Kanau?” diye sorusunu yineledi Iroa. Mutlu mutlu dudaklarını açtı Kanau, sesi zayıf ve titrekti. Anlayabilmek için yüzünü daha da yaklaştırdı arkadaşı.

“Bugün... tören var. Tarimaru ile evleniyorum. İşitiyor musun? Kadınlar *kalugi* yapıyor, köy süslendi. Yüzüme *omarira* çizecek Malua, değil mi?”

Iroa içinden sarsılıyordu. Aruana evinin karanlığında arkadaşının nasıl tükendiğini, hayatın ondan nasıl akıp gittiğini görüyordu. Elinin altındaki alnı ateş gibi yanıyordu. Ama Iroa bu kötü düşünceleri kovarak ve sesinde belli etmemeye çalışarak:

“Anlıyorum Kan! Kadınlar töreni hazırlıyor, Malua yüzünü çizecek, sen de Inan olacaksın artık...” Kanau inledi. Duvarlar daralıyor, tavan gittikçe alçalıyor, soluk alamıyordu.

“Iro...”

“Söyle Kan.”

“Bir ricam var senden.”

“Ne istersen yapacağım Kan.”

“Burada yatmak istemiyorum. Bırakma beni burada.”

Iroa gittikçe daha da kaygılanıyordu.

“Beni açık havaya çıkar. Anımsar mısın, hiç hasta ol-

mak istemezdim çocukken. Kadınlar gelip ağıt yakmasınlar diye hiç hasta olmak istemezdim.”

“Gelmeyecekler Kan. Kutsal Aruana evindeyiz, hiçbir kadın giremez buraya.”

“Götür beni Iro. Irmağı görmek istiyorum, ırmağa dönmek istiyorum.” Kalkmaya davranıyor, dermansız kolları destek olamıyordu. “İyiyim Iro, çok iyiyim. Hiçbir şey duymuyorum artık. Yaralar acımıyor, yalnızca zayıfım.” Kollarını kaldırdı. Kabile büyücüsü Oroti-Bedu'nun koyduğu otlar yüzünden kolları şişmeye başlamıştı.

“Yalnızca yorgunum Iro.” Hasırın üstünde süründü. “Bana yardım et. Ev yıkılıyor. Kalmak istemiyorum. Raumalo-Dessè'ye döneceğim sen yardım edersen eğer... Yoksa ırmağa kadar sürüklenirim böyle.” Sesi umutsuzdu.

Iroa yine hasıra yatırdı onu, rahatlatmak için, “Dur Kan; götüreceğim seni,” dedi. Biraz dinlen, hemen götüreceğim sonra.”

Gözlerini kapadı Kanau. Iroa'nın ona hiç yalan söylemediğini biliyordu. Kıpırdamaya çabalayınca hızlanan soluğu yine duruldu. Bütün bunlardan hiç haberi olmayan öteki Inanların horultuları geliyordu. Bir süre sonra Iroa eğilerek yumuşak bir sesle, “Hadi şimdi,” dedi. “Kollarını boynuma dola, kalkıp kalkamayacağını bir dene. Hah, böyle... Kucağıma alacağım seni.” Kanau'yu hasırın üzerinden kaldırdı. Umutsuzluk kaplamıştı içini. Arkadaşydı o, bu hale gelmişti. Üzüntüsünün arasında vahşi bir öfke parlıyordu. Onu bu hale koyan alçak Caiplar... Kuş kadar kalmış bir beden... Bundan sonra karşılaşacağı her Caiapo kanıyla ödeyecekti bunu. Onların kanını akacağı her toprakta, sönen bir ruhun çiçeği açacaktı.

Arkadaşının zayıf soluğunu göğsünde duyuyordu. Nasıl olmuştu bu? Onunla güreşen Kanau neredeydi? Kolunun o müthiş gücünü bütün ırmağın tanıdığı Ka-

nau?.. Inanların, Javaelerin meydan okuyan savaşçılarını soluksuz bırakan Kanau?.. Bir sıkımlık canı kalmıştı. Gözleri çökmüş, yanık teninden elmacık kemikleri fırlamıştı.

Kucağında arkadaşıyla dışarıya çıktı. Kanau kollarına daha çok sokuldu. Iroa hissediyordu, arkadaşı hem üzgün hem mutluydu. Onu incitmemek için yavaş yürüyordu. Kumsaldaki yazlık, saz kulübelerde uyuyordu halk. Ayaklarının altında kumlar gıcırdayıyordu. Kulübelere bir ses duyuldu:

“A mo bo?”¹

“Ben, Iroa.”

“Nereye gidiyorsun?”

“Kayıkla ırmakta dolaşacağım.” Ses kesildi. Bir köpek uludu uzakta. Sonra yine gecenin alışılmış sessizliği çöktü.

Iroa durdu. Kanau dalgındı.

“Bak Kanau! Irmağa geldik.”

Arkadaşı güçlükle başını kaldırdı, hafif ve yorgun bir gülümseme belirdi yüzünde. Günlerden beri donuklaşan gözleri parladı, sönmüş gözbebeklerinde hayat belirdi.

Irmak buradaydı. Her zaman burada olacaktı. Herkesin susuzluğunu gideren büyük dost... Carajaların Bee-Rokan'ı, beyazların Araguaia'sı! İşte orada sessizce akıyordu. Suları uyukladığı için geceleri daha yavaş akardı. Yıldızlar ırmağın bu iyi niyetinden yararlanıp, piranhalardan korkmadan gece boyu yıkanırlandı. İşte ırmak...

Gülümsemesi yavaş yavaş geçti. Iroa kayığına kadar gitti, arkadaşını dikkatle yerleştirdi. Kayığın ortasına tahta bir destek sürdü. Üzerine bir örtü serdi. Hiçbir şey

1. Kim o? Kimsin sen? (Ç.N.)

hastayı tedirgin etmemeliydi. Getirip öne bakacak biçimde sırtüstü yatırdı. Kıyıdan uzaklaştı. Kayığı sıyırıp geçen suyun ve Iroa'nın hafif kürek vuruşlarının çıkardığı sestən başka bir şey işitilmiyordu.

"Ne güzel bir gece Iroa!"

Iroa acı acı güldü. Arkadaşının önünde uzun bir yolculuk olduğunu biliyor, her şeyden korumak istiyordu onu. Canla başla kulak veriyordu her sözüne. Son anlarında bağına basmak istiyordu. Kimse bu büyük gize ortak olmamalıydı.

"Ne yazık ki küreğe yardım edemiyorum Iroa!"

Iroa gülümsedi yine:

"Sen hiç kürek çekmezdin ki Kan. Hep bana çekti-rirdin, üşenirdin sen."

"Üşenirdim. Doğru."

Sustu, ama biraz sonra yalvardı:

"Bir şey söyle Iro. Konuş benimle." Iro'nun ağzını açmasına fırsat vermeden kendisi konuştu. "Yazık, değil mi Iro? Çok yazık! Ne güzel gidiyordu her şey. Yaşamımızın en büyük avını yapacaktık. Belki bir milyon cruzero..."

"Bundan çok daha fazlasını, canını kurtardın hiç olmazsa Kan." Gizlice gülümsedi Kanau. Çünkü biliyordu, artık fazla yaşamayacaktı. Iroa'ya baktı, gözleri yaşla doldu. Yaşayıp elmasa sahip olmadığı için Kanansiu-e'ye ve beyazların tanrısına şükretti. Çünkü o zaman, elması Iroa ile bölüşmemek için kötülük tanrısı Lateni, arkadaşını öldürmesi için kışkırtacaktı onu. Iroa, suçun tek ve son tanığıydı. Evet! Dostunu da öldürecekti. Ve kendi, ölüm yaklaşırken, böylesine yumuşak yumuşak yaklaşırken, bütün yaşamında ona bağlı kalan, bu yıldızlı gecede son istediğini yerine getirmek için çırpınan arkadaşına böyle tatlı bakabiliyordu. Mutlu bir gülümseme, yüreğindeki bütün kötülükleri yıkadı.

"İyi oldu Iro," dedi. "Caipoların taşı almaları iyi

oldu." Bir süre sustu. Kürek suda ışıktan izler bırakıyordu. "Biliyor musun Iro? Hastalığım geçti. Çok iyiyim artık." Sesi gürlük çıkıyordu, dokunuyordu bu Iro'ya. Yüreği burkuluyordu. Bu iyiliğin, yaklaşan ölümün bir işareti olduğuna, arkadaşının kopup gideceğine bir türlü inanmak istemiyordu. Acıyla bükülüyordu dudakları.

Kendini toparlayarak sakin bir sesle konuşmaya çalıştı:

"Şunu anlayamadım hiç: İşlerin hep öyle sürüp gideceğini, elmasın senin olacağını nereden biliyordun Kan?"

"Bilmiyordum. Bütün kötülükleri hazırlayan Lateni'ydi. Ben Camura'yı öldürürsem işlerin kolaylaşacağını sanıyordum yalnızca. Aslında bana vereceği ödülle yetinmek istiyordum. Ama sonra Lateni büyüledi. Teğmen'in intihar edeceğini, Xavantelerin Daniel'i öldüreceğini, Sa Lua'nın kaybolup gideceğini hiç beklemiyordum. Hayır." Bir süre sustu. "Tilde'nin bir melez olduğunu, bizim konuşmalarımızı duyduğunu bilmiyordum. Camura'ya zehri verdiğimizizi görmüş..."

"Bir şey olmaz; hepsi geçti Kan."

"Benim için her şey bitti."

"Hayır. Raumalo-Dessè'ye gidiyoruz. Orada bir ağaç keser, yağmur mevsiminden önce kendimize kayık yaparız ha?"

Kanau susuyordu. Sonra ağır ağır, "Inanların ceza öyküsünü anlatsana Iro!" dedi.

"Malua gibi, Cheera gibi anlatamam, ama yine de çalışayım: Çok eskiden Inanlar Bee-Rokan'ın karanlık diplerinde mutlu yaşarlar, açlık nedir bilmezlermiş..." Iroa'nın sesi ihtiyar Cheera'nınkine dönüştü ve Kanau kendini öteki çocuklarla, Iroa, Uerea, Telibre ile birlikte hasır üzerinde yatarken gördü. Cheera, ışıldayan gözleri ve tatlı bir sesi olan bir heykel oluverdi. Buruşuk yüzü

düzeldi ve parladı. Kanau, bin kez dinlese bile dinlemekten bıkmayacağı o eski öyküyü dinliyordu:

"... *Kotu-bene ariribuna Inan kay biroxi*kre.." Cheera kaybolmuştu ama sesi ırmağın derinliklerinden geliyordu: "Inan kaplumbağayı öldürdü ve yedi. Inan kavga etmez, öldürmez ve ölmezdi. Güçlü, neşeli ve çok yakışıklıydı. Günlerden bir gün tuhaf bir şey oldu. Kabile reisinin küçük oğlu hastalandı. Büyücüyü çağırdılar, ama derdine derman bulamadılar. Bütün çabalar boşa gitti. Inanlar arasında güçlü, cesur iki delikanlı vardı..." Kanau kendini ırmağın dibinde sallanan yosunlar ve başka bitkiler arasında görüyor, yeşil yılanlar gibi çevresinde dönüyordu bunlar. Iroa'yla birlikteydi.

"İster misin Iroa, Bee-Rokan'ın öbür yanında çocuğa iyi gelecek otu bulalım?"

"Hayır Kan. Akıntı karanlık ve tehlikeli. Koboı yasakladı."

"Koboı ne bilir? İhtiyarın teki."

"Gerçekten de uzun ömürlüymüş."

Masal devam ediyordu: "... ama bir gece ikisi yaylarını, oklarını alıp Bee-Rokan'ın gözünü geçtiler..." Kanau kayıkta yarı doğruldu. Harika bir güne dönüşmüştü gece. Doğa ilkbaharın çiçekleriyle süslenmişti.

"Görüyor musun Iro?" diye mırıldandı. Iroa küreği durdurdu. Sakin geceden başka bir şey görmüyordu.

"Neyi Kanau?"

"Bak, Bee-Rokan'ı geçtik, reisin oğlunu iyi edecek otu bulalım." Arkadaşının yanında diz çöktü Iroa, elini yanan alınına koydu. Çocukluk masallarının kahramanı olmuştu hayallerinde...

Eşi görülmemiş güzellikteydi her şey. Ateş ve kana dönüşen kuşlar uçuşuyordu. Kırmızı *arara*'lar durmadan uçuyor, çılgınlıklarıyla yaşama heyecanını artırıyordu. Araguaia'nın kıyıları ışık saçan çiçeklerle doluydu.

Simbaibinha'lar mor çiçekli dallarını ırmağın kristal sularına salmışlardı. Hava, vanilya ve misk kokularıyla yük-lüydü. *Ingaz* ağaçları içlerinden beyaz özlerini dışarıya salan sarı tohumlarla doluydular. *Tchu*, güneş, sıcak ışın-larıyla yaşamı ateşliyordu. Her şey Inanların doğduğu ırmak dibinden daha başkaydı.

Altın geyik, Budoe karşlarına çıktı, onu öldürmek istediler, ama geyik dedi ki:

“Öldürmeyin beni. Her şeyi iyi eden devayı aramı-yor musunuz? Göstereyim size. Bakın işte burada! *Tucum* ağacının kurumuş gövdesindeki tatlıların tatlısı bal...”

Balı aldılar, Bee-Rokan'ın akıntısını geçip ırmağın dibine döndüler. Kabile reisinin oğlu bunu içti ve sağlığı-na kavuştu.

O günden sonra Inanlar yeni bir arzuya kapıldı ve günden güne güçlendi bu arzu. Artık kimse ırmak dibi-nin çirkin karanlığından memnun değildi, çıkmak istedi-ler oradan.

Koboi başını salladı:

“Gitmeyin! Gitmeyin! Mutsuz olursunuz. Acı çeker, ağlar ve ölürsünüz!” Dinlemediler sözünü, çok kocamış-tı Koboi..

Eşyalarını toplayıp sıraya dizildiler ve Araguaia'nın yüzüne çıktılar. Koboi gelerek yine uyardı onları:

“Durun! Gitmeyin!.. *Tucum*'lar kurumakta, ölüm işareti bu...” Ama birbiri ardından kayboldu onlar. Koboi'nin gözleri yaşardı ve bağırdı:

“Lanet olsun hepinize! Gidin! Ama bundan sonra hiçbir Kızılderili Koboi adını kullanamayacaktır!” Yapa-yalnız kaldı Koboi.

Yıllar geçti. Mutlu olamıyordu artık. Inanlar hasta oluyor, ölüyorlardı. İçlerinden biri dedi ki:

“Koboi haklıymış! Geri dönelim. Yoksa öleceğiz he-pimiz.” Gececek yeri bulmak için Araguaia'nın gözüne

gittiler. Ama hiçbir zaman bulamadılar. Dünyaya geri geldiler ve söz dinlememelerinin cezasını çektiler. Sonra hep burada kaldılar. Hiçbir Inan'a Koboï adı takılmadı. Böylelikle ortaya Carajalar çıkmış oldu. Araguaia'nın çağlayanlarında, Inanların nankörlüğünden yakınan Koboï'nin haykırışları hâlâ duyulur.

Ses sustu. Her şey söndü. Gece yine geceydi. Irmaktan geldiğini sandığı ses, Iroa'nın sesiydi.

"Hoşuna gitti mi Kan?"

"Ah Iroa, evet. Aklıma bir şey geldi."

"Söyle Kan."

"Bir gün... Anımsıyor musun? Ölümünden sonra neler olacağını Arutana ile konuşuyorduk."

"Evet."

"Bir Inan'ın öldükten sonra ırmağın dibine gideceğine inandığını söylemiştin sen. Bense insanlar yalnızca toprak olur diyordum. Arutana, ben olmayacağım, ölüncü gökte bir yıldız olurum demişti... anımsıyor musun?"

"Elbette, unuttur muyum?"

"Ben o zaman Arutana ölürse bir yıldız olacağına inanmıştım." Bir an durdu, sonra konuşmasının sürdürdü. Sesinde hüznün vardı:

"Ya ben Iro? Nereye gideceğim ben? Beyaz değilim ki onların tanrısının göğüne gideyim, Kızılderili değilim ki, ırmağın dibinde sükûna kavuşayım... Bütün yaşamımda hiçbiri olamamanın acısını çektim..." Gözleri yaşlıydı. "Hiçbir zaman da bunun niçin böyle olduğunu anlayamadım."

"Nereye istersen oraya gidersin Kan. Hep iyi bir insan oldun sen. İstersen ırmağa dönebilirsin, bir yıldız olarak göğe çıkabilirsin ya da toprağa kavuşup büyük bir ağaç olursun. Belki de bir *landi* ağacı..."

Sesinde sonsuz bir sevgi vardı, Kanau'nun sona yaklaşmakta olduğunu anlıyordu.

Arkadaşına bir anda bir titreme geldi.

“Neden alçak sesle konuşuyorsun İro?”

Iroa'nın gözleri yaşla doldu. Ne anlama geldiğini biliyordu bunun. Hep aynı tonda konuşmuştu.

“Anlat İro; yüksek sesle... Rüzgâr alıp götürüyor.” Iroa ırmağın sakin sularına baktı, hiç kıılmıyordu hava.

Birçok şey söyledi. Kürek suya hafif hafif değerken acele etmeden konuşuyordu.

Kanau hafif bir uykuya daldı ve ancak kayık kıyıya vardığı zaman açtı gözlerini.

“Geldik Kanau.”

Bütün Inanlar Raumalo-Dessè'de yamaca toplanmış, bağırarak selamlıyorlardı. Iroa kış tarafındaydı, elinde kürek duruyordu, Kanau ortada oturuyordu. Bedeni kırmızıya boyanmıştı, göğsüne ve sırtına siyah çizgilerle güzel resimler yapılmıştı. Iroa gülümsüyordu ona.

“Bugün senin evlenme günün Kanau. Raumalo-Dessè'de düğün var. Tarimaru çıplak, boyalı bedeniyle senin gelmeni bekliyor. Ama sakın oraya bakma, düğünden önce bakmak yasaktır, başını eğ de kalk, seni götürmek için aşağıya geliyor Malua.”

Malua yaklaştı, başını Kanau'nun güçlü bacaklarının arasına yerleştirdi. Kanau'yu omzuna aldı. Tören için toplanan Kızılderililer alkışlıyordu. Bakmıyordu Kanau, gelinle göz göze gelmemeliydi.

Curiala'nın kulübesine girdiler. İhtiyar adamla karısı sevinçle gülüyorlardı. Kör Curiala'nın titrek parmakları Kanau'nun gözlerinde dolaştı, *omarira*'ları buldu.

Kanau gururlandı. Artık hiç kimse onun Inan olmadığını söyleyemezdi.

Sonra Curiala bileklerinden tutup yayvan küpe daldırdı, ellerini ve alnını kutsal suyla yıkattı.

“Şimdi nişanlıyı görebilirsin,” dedi. Karşısında, güneşte olgunlaşmış yemişler gibi memeleri ve harika çıp-

laklığıyla Tarimaru gülümsüyordu. O yaşandı.

Malua tekrar başını Kanau'nun güçlü bacaklarının arasına yerleştirdi.

Bir zamanlar annesinin yaşadığı kulübeye yürüdü düğün alayı, kulübe onarılmıştı. Tuhaf bir şeyler oluyordu.

Duvarlar genişledi, tavan göğe kadar yükseldi. Çok uzaklarda altın ışıkla aydınlanmış çiçek beyazlığında bir hamak sallanıyordu. Yaklaşıp baktı, içinde Tarimaru değil, Kanansiu-e yatıyordu. Güçlü gövdesinden arara kanatları gibi kırmızı ışıklar saçıyordu. Doğruldu, dudaklarında ölümsüz bir gülüşle dedi ki:

“Seni bekliyordum oğlum. Seni bekliyordum Kanau. Saçlarımı öreceksin benim!

Kara, ipek gibi saçlarını uzattı:

“Benimle avlanacak yiğit bir Kızılderili gerekiyor bugün.” Bütün gece durmadan kürek çekmişti Iroa. Tan yeri ağarıyordu artık.

Güneşin doğacağı yer kızıllaşmaya başladı. Uyana-
rak günün ateşinde yıkanan Kanansiu-e idi bu. Kızılık
gittikçe artıyor ve sabah, büyük bir arara gibi göğe yük-
seliyordu. Kıyıya yanaştırdı Iroa kayığı. Yavaşça seslendi:

“Kan!” Ama bir karşılık gelmedi. Yine çağırdı:

“Kan!” Irmağın sesi duyuluyordu yalnızca. Arkadaşının ayaklarına dokundu. Soğuk ve katıydılar..

Yüzüne eğildi. Gözleri, görmez olmuştu.

Gecenin geri kalan kısmını, yıldızları avlayarak geçirmişti Kanau.

*Romanlarıyla sevgi dolu,
kahramanlarıyla ie işleyen bir
yazar olan Vasconcelos, son otuz
yılda Türkiye’de en çok okunan
yabancı yazarlardan biri.*

Arkadaşları arasında kısaca “Z Mauro” diye anılan Brezilyalı yazar Jos Mauro de Vasconcelos (1926-1984), Rio de Janeiro yakınında Bangu kasabasında doğdu. Kızilderili ve Portekizli kırması bir ailenin çocuğuydu. Hayatı boyunca Kızilderili haklarını korudu. şeker Portakalı ve Güneşi Uyandırılım adlı kitapları ülkemizde de çok sevilen yazar, Kırmızı Papağan’ı yazmak amacıyla uzun süre Kızilderililer arasında yaşadı. Günümüze dek süregelen Kızilderili sorunlarını, onların renkli yaşamlarını, maden arayıcılarının hayatlarını, yağmur ormanlarında avlanan ırmak avcılarını, kısacası Kızilderili gerçeğini, o yörelerden uzakta yaşayan Brezilyalılara ve bütün dünyaya duyurmayı başardı.

Kapak resmi: ZACK BLANTON

22 TL
KDV DAHİL

ISBN 978-975-510-793-6

9 789755 107936